

862.0276

Suppl pay 75

F, 19

Inc 274
1103

1573

X 79

Caius Plinius Secundus, ^{for}

Panegyricus Trajano Imperatori dictus
et alii panegyrici veteres, etc.

H. 13.119, ³ v. Suppl. p 179.

Mediolani, Antonius Zastus

c. 1482

~~H. L. G.~~

~~L~~
~~11~~
~~9~~

Panegyrici Veteris

Ime
271

FRANCISCVS PVTEOLANVS REVERENDO
D.IACOBO ANTIQVARIO DVCALI SECRETA
RIO SALVTEM.

✱ Ogasti ut Plinii secundi nouocomēsis orationē:
qua consul optimo p̄icipi Traiano gratias agit:
castigatā nostris impressorib⁹ traderem: quo optimi &
eloquetissimi uiri pulcherrimū opus e situ in lucē assera
tur: & nostri temporis principes eam orationē legentes
nō quasi a magistro sed tamen sub exemplo edoceant:
qua potissimū uia ad eandē gloriam possint ascendere:
Ioanniꝰ galeacio regi nostro nunc primū pubescenti:
quē tu Traiani similē fore & optas & ominaris tanq̄ e
specula quadā lumen qđ sequat: ab quo nusq̄ oculos de
flectat: ostendat. Feci & qđdem libenter: quid n. nō facerē
te exigente: quē sequor ut magistꝰ: ueneror ut parentē
nō tam ætatis maturitate: q̄ uitæ: a quo oēm dignitatē
meā inchoactā auctā longiq̄ p̄uectam nunq̄ abnuerim:
Quod si beneficio ullo tuo mihi cognit⁹ non fuisses: fe
cuissem tamen qđ tibi cordi esse intellexissē. Optimorū tu
un⁹ maxime doctissim⁹: Doctissimorū idem optim⁹ litte
ras iacere nō sinis. erigis p̄fessores: ingenia foues: nec
quisq̄ ē alicui⁹ per italiā noīs qui se ab Antiquario adiu
tū ornatū nō libēter testificet. hęc nō mihi fama qua
alioqñ gratissima uteris: sed re ipsa p̄specta sunt: Quo
uiatico optimū senē Frācisū philephū utri⁹q; linguæ
p̄cipē thuscos ultimo petētē p̄secut⁹ es: quo studio q̄ta
cōtentione georgii uallensis & alterius georgii merulæ
doctissimorū hoīum causā suscepisti: atq; ita suscepisti:
ut alter tenuerit qđ quærebat. De altero nundum spem

plinius

Franc. pb

Geor.

Geor.

amiserim? : Cuius tui animi ac paterni ut ita dicam in
artes affectus grande premiū retulisti ita amatus ita p
batus ab omnib? : ut tanq̄ genius colaris: ad te omnium
scripta deferant: libelli dedicent: quasi prorsus omnes
certent: ut in negociis consilio: ita ī studiis iudicio tuo
uti: Aduertunt enim oēs plurimū te fide: plurimū ueri
tate: plurimū intelligētia præstare: Carere ambitu: & cū
altius posses ascēdere: in mediocri gradu substituisse: qđ
pulchrius & speciosi? duxeris castitate iusticia grauitate
prudētia princeps agnosci. quis Antiquario melior? quis
sanctior? quis in omni genere laudis ad exemplar anti
quitatis unde tibi cognomen expressior: Eadē: qđ equi
dem in admodū paucis numero uidi: tibi honestatis cu
ra domi atq; intra priuatos parietes: quæ ī publico: nec
ūq̄ de fama q̄ de cōsciētia sollicitior fuisti: Bononiæ sub
Baptista sabello uiro priscae frugalitatis & continētiæ
legato cōsulari magister epistolarū ī maxima pcuratiōe
fuiisti similis antiquis: qualis ante te null? : post te pau
cos reor futuros: cōtendisti enim quanq̄ adulescētulus
eras: & urbs ac amplissimū officiū ad delicias inuitabāt
tetricam castigatissimi præsidis imitari inocentiā. Præ
fuiisti postea mediolanū euocat? sub duobus principib?
patre & filio ordinādis sacerdotū comitiis tanta opinio
ne hoīum: ut quod senat? iuratus olim Scipioni nascicæ
tribuit tibi miro oīum hoīum cōsēsu optimi cognomē
sit inditū. Taceo qua hospitalitate cunctis dom? tua pa
teat: taceo cū amicos etiā apparatusime excipias ut ipse
in cibo in potu nihil uoluptati tribuas. Taceo ut oībus
corporis mēbris imperites: ut oculos aīumq; contineas:
hæc: ut re uera sunt: in uno quoq; maxima uiderent. In

pt. 7. Sabell

armig 710

Antiquario : si cæteris uirtutibus comparent : minima erunt . Nam quam admirabile talem sanctitatē talem auctoritatē tanta iucunditate ac comitate condire. Iam quales uersus . quam uenustos . quam prurientes . quam dulces q̄ argutos scribis quasi catullus aut tibullus : In oratiōe pari ratione felix ī inuētiōe : ī disponēdo aptus figurat ? uarius & modo elatus & excelsus : modo submissus semper autē castigatus ut te Plinio huic nostro iure semper cōparauerim : Illum igitur legens & in illo uirtutes tuas recognoscēs tibi applaudebis . Additi sunt undecim alii Panægirici nō Pliniano quidē pares sed tamen non inelegantes aut recusandi : mira in singulis eruditio . Adieci : ut magnitudo uoluminis iusta ēēt : Iulii agricolæ uitam per Corneliū Tacitum conscriptā : quæ me ita afficit delectat tenet : ut nihil unquam pari uoluptate legerim . Fragmentū Petronii arbitri postremū locum tenet & quasi agmen claudit incuria quidē temporum mācum & adeo mutilatū ut uix cognosci possit : eiusmodi tamen ut non reiici debeat : hæc tuis auspiciis in lucē redeunt : Debent tibi qui legerint : quāquam pro tuis summis uirtutib? omnes tibi debent . Vale decus meū .

Iul. Agricola
uita.

Petronius

Handwritten notes in Latin script, partially obscured by a circular stamp. The text is difficult to decipher due to fading and the stamp's presence.

Tabula eorum; quæ in hoc uolumine continetur.

- Epistola Francisci Puteolani ad reuerendū. D. Iacobum
Antiquariū ducalem secretariū. Rogasti ut Plinii
C. Plinii secundi nouocomensis Panægyricus Traiano *art 3*
augusto dictus. Bene ac sapienter
Panægyricus Maximiano & Constantino augustis dictus.
Dixerint licet *art 41*
- Latini pacati drepani Panægyricus Romæ dictus Theo
dosio imperatori augusto eius nominis primo.
Siquis unquā fuit *art 48*
- Panægyricus Constantino augusto Constantii filio dictus.
Vnde mihi tantū *art 65*
- Gratiarum actio Mamertini de consulatu suo Iuliano
imperatori. Et si scio te *74. 74*
- Panægyricus Nazarii dictus Constantino imperatori.
Dicitur Constantini *885*
- Alter Panægyricus Si flauia hæduox *1008*
- Panægyricus Constantino filio Constantii dictus.
Facere sacratissime *1084*
- Alter Panægyricus. Si mihi Cæsar *112. 113*
- Oratio pro restaurandis scholis. Certum habeo uir *1429*
- Panægyricus Maximiano Diocletianoq; dictus.
Cum oibus festis *1465*
- Eiusdem Mamertini Genethliac? Maximiani augusti.
Omnes quidem *13130*
- Iulii Agricolæ uita per Corneliū tacitum eius generū
castissime composita. Clarorū uirorum *13830*
- Petronii arbitri satyrici fragmenta: quæ extant.
Cum alio genere *1450*

b ENE AC SAPIENTER PATRES. C.
maiores instituerūt ut rerum agenda
rum: ita dicēdi initium a precationib?
capere: quod nihil rite nihilq; providē
ter homines sine deorum immortalīū
ope consilio honore auspiciant. Qui
mos cui potius quam consuli? aut quando magis usur
pandus colendusq; est: quam cum imperio senatus: au
ctoritate reipu. ad agendas optimo principi gratias exci
tamur? Quod enim præstabilius est aut pulchrius mu
nus deorum: quam castus & sanctus & diis simillimus
princeps? Ac si adhuc dubium fuisset forte casuq; recto
res terris an aliquo numine darentur: principem ta
men nostrum liqueret diuinitus constitutum. Non. n.
occulta potestate fatorum: sed ab Ioue ipso coram ac pa
lam repertus electus est. quippe inter aras & altaria: eo
demq; loci quem deus ille tam manifestus ac præsens
quam cælum ac sidera insedit. Quo magis aptum piū
que est te Iupiter optime antea conditorem nunc confer
uatorem imperii nostri precari: ut mihi digna consu
le. digna senatu. digna principe contingat oratio: utque
omnibus quæ dicentur a me: libertas fides ueritas con
stet: Tantumque a specie adulationis absit gratiarum
actio mea: quantum abest a necessitate. Equidem non
consuli modo sed omnibus ciuibus enitendum reor: ne
quid de principe nostro ita dicant: ut idem illud de alio

*Roy ago
Initiū a
Tribunibus*

*Restor
dant a*

*nomen
est
dant qui*

quidam in illis mus paratior
dici potuisse uideatur. Quare habeat ac recedant uoces
illæ: quas metus exprimebat. Nihil quale ante dicamus:
nihil enim quale antea patimur. Nec eadem de princi-
pe quæ prius prædicemus: neque enim eadem secreto
loquimur: quæ prius. Discernatur orationibus nostris
diuersitas temporum: & ex ipso genere gratiarum agen-
darum intelligatur cui: quando sint hæctenus ut deo:
nunc nusquam ut numini blandiamur. non enim de
tyranno sed de ciue: non de domino sed de parente lo-
quimur. Vnum ille se ex nobis: & hoc magis excellit
atque eminet: quod unum ex nobis putat: nec minus
hominem se: quam hominibus præesse meminit. In-
telligamus ergo bona nostra: dignosque nos illius usu
probemus: atque identidem cogitemus: si maius prin-
cipibus præstemus obsequium: qui seruitute ciuium:
quã qui libertate lætantur. & populus quidem romanus
dilectum principem seruat: quantoque paulo ante con-
centu formosum alium: hunc fortissimum personat:
quibusque aliquando clamoribus gestum alterius &
uocem: huius pietatem. abstinentiam. mansuetudinem
laudat. Quid nos ipsi? diuinitatem principis nostri:
an humanitatem. temperantiam. facilitatem: ut amor
& gaudium tulit: celebrare uniuersi solemus? Iam
quid tam ciuile. tam senatorium: quam illud aditum
a nobis optimi cognomen? quod peculiare huius & pro-
prium arrogantia priorum principum fecit. Eninvero
quam commune quam ex æquo: quod felices nos fe-
licem illum prædicamus: alternisque uotis hæc faciat:
hæc audiat: quasi non dicturi nisi fecerit: compre-

*u. Ro. Fol
neque dicit*

*quia dicitur de magistro: Summa uitas: facit uita cum
e. dicitur de luxurioso et gaudioso: quod in se: iusticia uita
e. dicitur de compositio: no ne e. dicitur: ne dicitur
sicut in quatuor: iohanni uenit locum sicut: e. e. d.*

camur . Ad quas ille uoces lachrymis etiam ac multo pudore suffunditur . Agnoscit enim sentitque sibi non principi dici . Igitur quod temperamentum omnes in illo subito pietatis calore seruamus : hoc singuli quoque meditarique teneamus : sciamusque nullum esse neque sincerius : neque acceptius genus gratiarum : quam quod illas acclamatiões æmulemur : quæ fingendi non habent tempus . Quantum ad me pertinet laborabo : ut orationem meam ad modestiam principis moderationemque submittam : nec minus considerabo quid aures eius pati possint : quam quid uirtutibus debeat . Magna & inusitata principis gloria : cui gratias acturus non tam uereor : ne me in laudibus suis parcum quam ne nimium putet . Hæc me cura hæc difficultas sola circumstat . Nam merenti gratias agere facile est Patres cons. non enim periculum est ne cum loquar de humanitate : exprobari sibi superbiam credat . cum de frugalitate luxuriam . cum de clæmentia crudelitatem . cum de liberalitate auariciam . cum de benignitate liuorem . cum de continentia libidinem . cum de labore inertiam . cum de fortitudine timorem . Ac ne illud quidem uereor ne gratus ingratus ue uidear : pro ut satis aut parum dixerō . Animaduerto enim etiam deos ipsos non tam accuratis adorantium precibus quam innocentia & sanctitate lætari : gratioresque existimari : qui delubris eorum puram castamque mentem : quam qui meditarum carmen intulerit . Sed parendum est SENATVSCONSVLTQ: quod ex utilitate publica placuit: ut consulis uoce sub titulo

*Humani tal
Superbia*

*dij quare
in uia*

3

*desiderium sibi miserum mendit. hanc mea pueri miserabilem
proprium in: excipit et hanc sibi semel sibi me tibi uerum
me illis miserum dico quidem ex celsis: sonner in: accepto
tunc demum per deum esse parum: qui dicitis: miserum
penitentia sibi per quibus comitabile in uia*

gratiarum agendarū boni principes quæ facerent reco-
 gnoscerēt: mali quæ facere deberent. Id nunc eo magis
 solemne ac necessarium est: quod parens noster priua-
 tas gratiarum actiones cohibet & cōprimit: intercessu-
 rūs etiam publicis si permitteret sibi uetare quod sena-
 tus iuberet. Vtrunq; Cæsar Auguste moderate: & quod
 alibi tibi gratias agi non finis: & quod hic finis. non
 enim a te ipso tibi honor iste: sed ab agentibus habetur.
 cedis affectibus nostris. nec nobis munera tua prædica-
 re: sed audire tibi necesse est. Sæpe ego mecum. P. C.
 tacitus agitavi qualem quantumq; esse oporteret: cuius
 ditione nutuque maria. terræ. pax. bella regerētur: cum
 interea fingenti formantiq; mihi præcipem quem æqua-
 ta diis immortalibus potestas deceret: nunquam uoto
 saltem concipere succurrit similem huic quem uidem?
 Enituit aliquis in bello: sed obsoleuit in pace. alium
 toga: sed non & arma honestarunt. reuerentiam ille
 terrore. alius amorem humanitate captauit. ille quæ-
 sitam domi gloriam in publico. hic in publico partam
 domi perdidit. postremo adhuc nemo extitit cuius uir-
 tutes nullo uitiorum confinio lederentur. At principi
 nostro quanta concordia: quantusq; concentus omniū
 laudum omnisq; gloriæ cōtigit: ut nihil seueritati eius
 hilaritate: nihil grauitati simplicitate: nihil maiestati
 humanitate detrahitur. Iam firmitas iam proceritas
 corporis iam honor capitis & dignitas oris: ad hoc æta-
 tis inflexa maturitas: nec sine quodā munere deum
 festinātis senectutis insignib; ad augendam maiestatem
 ornata Cæsaries non ne longe lateque principem osten-
 tant? Talem esse oportuit quem non bella ciuilia nec

boni

is quantus q
 e d3. qui
 orat. Rodericus

Sincora
 moy p of.

arid ad au-
 rida magistra

non tibi hoc omnia persuasa conspiciat. No tibi
 non tibi quicquam existit me sed meū in afflictionē ne me dno
 in amodo parca ut in unum pntes: quod tenet

armis oppressa. R. P. sed pax & adoptatio : & tandem
 exorata terris numina dedissent . An fas erat nihil
 differre inter impatorem quem homines : & quem dii
 fecissent? Quorum quidem in te Cæsar iudiciū & fauor
 tunc statim cum ad exercitum p̄ficisceris & quidem
 inusitato enituit . Nam cæteros principes aut largus
 cruor hostiarum: aut sinister uolatus auium consulenti
 bus nunciauit. Tibi ascendenti de more capitoliū quan
 quam non id agentium ciuium clamor ut iam principi
 occurrit . Siquidem omnis turba quæ limen infederat
 ad ingressū tuū foribus reclusis iam quidē ut tunc arbi
 trabat deum: cæteris ut docuit euent? te cōsalutauit impe
 ratorem. nec aliter a cunctis omen acceptū est: nam ipse
 intelligere nolebas: recusabas. n. imperare: recusabas qđ
 bene erat impaturo. Igitur cogend? fuisti. cogi porro nō
 poteras nisi periculo patriæ: & mutatiōe reipu. obstina
 tum enim tibi non suscipere imperium: nisi seruādum
 fuisset . Quare ego illum ipsum furorem motumq; ca
 strensē reor extitisse : quia magna ui magnoq; terro
 re modestia tua uincenda erat . At sicut maris cælique
 temperiē turbines tempestatesq; cōmendant : ita ad au
 gendā pacis tuæ gratiā: illum tumultū præcessisse credi
 derim. Habet has uices condicio mortaliū: ut aduersa ex
 secūdis: ex aduersis secunda noscant . Occultat utroq; q;
 semina de? & plærūq; bonorū malorūq; causæ sub diuer
 sa specie latent. Magnū quidē illud sæculo dedecus ma
 gnū reip. uuln? impressū est. Impator & parens generis
 humani obsessus captus inclusus: ablata mitissimo seni
 seruandorum hominum potestas : ereptumq; principi
 illud in principatu beatissimum quod nihil cogitur. Si

46.

*Uideretur mihi de solū simplici uero: compositio omnium con
 claudū: & gloriarū sequuntur. quare nō tunc ferens i
 de uerba primū apem uolūta dicitur quā mō t
 i. uuln? bonū uero. Quare sicut dicitur in*

tamē hæc sola erat ratio: quæ te publicæ salutis guber-
naculis admoueret: prope est ut exclamem tanti fuisse.
Corrupta est disciplina castrorum: ut tu corrector emen-
datorque contingeres. inductum pessimum exemplum:
ut optimum opponeretur. Postremo coactus princeps
quos nolebat occidere: ut daret principem qui cogi nõ
posset. Olim tu quidem adoptari merebare: sed nescis
semus quantum tibi deberet imperium: si ante adopta-
tus esses. Expectatum est tempus in quo liqueret: non
tam accepisse te beneficium: quam dedisse. Confugit in
sinum tuum concussa repu. ruensq; imperium super im-
peratorem impatoris tibi uoce delatum est. Imploratus
adoptione & accitus es. Vt olim duces magni a peregrini-
s externisq; bellis ad opem patriæ ferendam reuocari
solebant: ita filius ac parens uno eodemq; momēto rem
maximã inuicem præstitistis. Ille tibi imperium dedit:
tu illi reddidisti. Solus ergo adhuc qui pro munere tan-
to paria accipiendo fecisti: imo ultro dantem obligasti:
communicato enim imperio sollicitior tu: ille securior
factus est. O nouum atque inauditũ ad principatũ iter:
nõ te propria cupiditas proprius metus sed aliena utili-
tas: alienus timor principẽ fecit. Videaris licet quod est
amplissimũ consecutus inter homines: felicius tamen
erat illud quod reliquisti: sub bono principe priuatus
esse defuisti. assumptus es in laborum curasq; consor-
tium: nec te læta & prospera stationis istius: sed aspera
& dura ad capessendam eam compulerunt. Suscepisti
imperium postquã alium suscepti pœnitebat. Nulla adop-
tati cum eo qui adoptabat cognatio: nulla necessitudo:
nisi quod uterque optimus erat: dignusq; alter eligi:

alter eligere. Itaq; adoptatus es non ut prius alius atq;
alius in gratiam uxoris. adsciuit enim te filium non ui-
ctricus sed princeps: eodemq; animo diuus Nerua pater
tuus factus est: quo erat omniū. Nec decet aliter filium
adsumi: si adsumatur a principe. An senatum. po. q; ro
exercitus prouincias socios transmissurus uni: successo-
rem e sinu uxoris accipias? summæq; potestatis hæredē
tantum intra domum tuam quæras: non per totam ciui-
tatem circumferas oculos? & hunc tibi proximū: hunc
coniunctissimū existimes: quem optimum: quem diis
simillimū inueneris? Imperatur? omnibus eligi debet
ex omnibus. non enim seruulis tuis dominū: ut possis
esse contentus quasi necessario hærede: sed principem
ciuibus daturus imperator. Superbum istud & regium:
nisi adoptes eum quem constet imperaturū fuisse etiam
si non adoptasses. Fecit hoc Nerua: nihil interesse arbi-
tratus genueris an elegeris. si perinde sine iudicio ado-
ptentur liberi ac nascunt: nisi tamen quod æquiore ani-
mo ferunt hoīes quem princeps parum feliciter genuit
quā quem male elegit. Sedulo ergo uitauit hūc casum:
nec iudicio hominū sed deorū etiam in consilium assum-
psit. Itaq; non tua in cubiculo sed in templo: nec ante
genialem thorum sed ante puluinar Iouis optimi maxi-
mi adoptio peracta est: qua tandem non seruitus no-
stra sed libertas & salus & securitas fundabatur. Sibi
enim dii gloriam illam uendicauerunt. horum opus:
horum illud imperium: Nerua tamen minister fuit.
Vterq; qui adoptaret tam paruit: quā tu qui adoptaba-
ris. Allata erat ex pannonia laurea id agentibus diis: ut
inuieti impatoris exortum uictoriæ insigne decoraret.

6
M. pon
R.

1. pon. o

Hanc imperator Nerua i gremio Iouis collocarat: cum
repete solito maior & augustior aduocata hoium cociōe
deorq; te filium sibi hoc est unicū auxiliū fessis rebus
assumpsit . Inde quasi deposito impio qua securitate :
qua gloria lætus : nam quantulū refert deponas: an par
tialis imperiū : nisi quod difficili? hoc est: non secus ac
præsenti tibi inixus: tuis humeris se patriāq; sustentās
tua iuuenta tuo robore inualuit. statim confedit omnis
tumultus . Non adoptionis opus istud fuit: sed adopta
ti. atq; adeo temere fecerat Nerua si adoptasset alium.
Obliti ne sumus: ut nuper post adoptionem non desie
rit seditio: sed cœperit? irritamentū istud irarum & fax
tumultus fuisset nisi incidisset in te. An dubiū est ut
dare non posset imperium imperator : qui reuerentiam
amiserat? Auctoritate eius effectum est cui dabatur . Si
mul filius. simul Cæsar. mox impator & consors tribu
nicix potestatis & omnia pariter & statim factus es :
quæ proxime parens uerus tantum in alterum filium
contulit . Magnū hoc tuæ moderationis indicium: qđ
non solum successor imperii : sed particeps etiam soci
usque placuisti . nam successor etiam si nolis habend?
est : non est habendus socius nisi uelis . Credent ne po
steri patricio & consulari & triūphali patre genitū cum
fortissimū amplissimum amantissimum sui exercitum
regeret : imperatorem non ab exercitu factum? eidem
cum germaniæ præsideret: germanici nomen hinc mis
sum? nihil ipsū ut impator fieret agitalle : nihil fecisse
nisi qđ meruit & paruit? Paruisti. n. Cæsar: & ad principa
tum obsequio peruenisti : nihilq; magis a te subiecti
animo factum est: quam quod imperare cœpisti . Iam

7

Cæsar iam Imperator iam germanicus absens & ignarus: & post tanta nomina quatum ad te pertinet priuatus. Magnum uideretur si dicerem: nescisti te Imperatorem futurum. eras Imperator: & esse te nesciebas. Ut uero ad te fortunæ tuæ nuncius uenit: malebas quidem hoc esse quod fueras: sed non erat liberū. An non obsequeris principi ciuis: legatus impatori: filius patri? Vbi deinde disciplina: ubi mos a maioribus traditus: quodcūq; imperator munus iniūgeret æquo animo paratoq; subeundi? Quid. n. si prouincias ex puinciis: ex bellis bella mandaret: eodē illo uti iure cū ad imperiū reuocet quo sit usus: cū ad exercitū miserit nihilq; interesse ire legatū: an redire principem iubeat: nisi quod maior sit obsequii gloria in eo quod quis minus uelit. Augebat auctoritatē iubentis: in summū discrimen auctoritas eius adducta: utq; magis parendū imperāti putares: efficiebat: eo quod ab aliis minus parebatur. Ad hoc audiebas: senatus: populiq; consensum. Non unius Neruæ iudiciū illud: illa electio fuit: nam qui ubiq; sūt homīes: hoc idem uotis expetebant: ille tantū iure principis occupauit: primusq; fecit qđ omnes facturi erāt. nec hercule tantopere cunctis factū placeret: nisi placuisset antequam fieret. At quo tempamēto potestatem tuam fortunāq; moderatus es. imperator tu titulis & imaginib; & signis: cæterum modestia. labore. uigilantia. dux. & legat; & miles cū iam tua uexilla tuas aqlas magno gradu anteires: neq; aliud tibi ex illa adoptio ne: quam filii pietatem filii obsequiū adsereres: longāq; huic nomini ætatem: longā gloriā precarere. Te prouidentia deorum primū in locum puexerat: tu adhuc in

secūdo resistere atq; etiam senescere optabas. Priuatus
tibi uidebaris q̄diu impator & alius esset. Audita sunt
uota tua: sed in quantū optimo illi & sanctissimo seni
utile fuit: quem dii cælo uendicauerūt: nē qd post illud
diuinū & imortale factum mortale faceret. Deberi quip
pe maximo operi hanc uenerationē: ut nouissimū esset:
auctorēq; eius statim consecrandū: ut quādoq; inter po
steros quæreretur: an illud iā de? fecisset. Ita ille nullo
magis noīe publicus parens: q̄ quia tuus: ingens gloria
ingensq; fama cū abunde expertus esset: quā bene hu
meris tuis federet imperiū: tibi terras: te terris reliquit
eo ipso carus omnib; ac desiderādus: quod p̄spexerat ne
desideraret. Quē tu lachrymis primū ita: ut filium de
cuit: mox templi honestasti: non imitatus illos: qui hoc
idem: sed alia mente fecerunt. Dicauit cælo Tiberius
Augustū: sed ut maiestatis numen induceret: Claudiū
Nero: sed ut irrideret: Vespasianū Titus: Domitianus
Titum: sed ille ut dei filius: hic ut frater uideretur. Tu
syderibus patrem intulisti non ad metū ciuium: non in
contumeliā numinū: non in honorē tuum: sed quia deū
credis. Minus est hoc: cum fit ab his: qui & sese deos pu
tant. Sed licet illum aris puluinarib;. flamine colas: nō
alio magis tamen deum & facis & probas: q̄ quod ipse
talis es. In principe. n. q̄ electo successore fato concessit
una itēq; certissima diuinitatis fides est bon? successor.
Nū ergo tibi ex imortalitate patris aliquid arrogatiæ
accessit? Nū hos p̄ximos diuinitate parentū desides ac
superbos: potiusq; illos ueteres & antiquos æmuleris?
qui hoc ipsum imperiū cuius pulsi fugatiq;: non aliud
maius habebat̄ iudiciū: q̄ si triūpharet. Ergo sustulerāt

animos & iugum excusserant: nec iam nobiscū de sua
libertate: sed de nostra seruitute certabant. ac ne indu-
cias quidem nisi æquis condicionib⁹ inibant: legesq; ut
acciperent dabant. At nūc rediit oibus terror & metus
& uotū impata faciendi. uidet. n. romanū ducem unum
ex illis ueterib⁹ & priscis: quibus impatoriū nomen ad-
debant coniecti cædibus cāpi: & infecta uictoriis maria
Accipim⁹ obsides ergo nō emimus: nec ingentib⁹ dānis
īmensisq; muneribus pascimur: ut uicerimus. rogant.
supplicāt. largimur. negamus utq; ex impii maiesta-
te: agunt gratias qui impetrauerūt: non audent queri
quibus negatum est. An audeāt: qui sciant te adsedisse
ferocissimis populis eo ipso tēpore qđ amicissimū illis:
difficillimū nobis. cū danubius ripas gelu iungit: dura-
tusq; glacie ingentia tergo bella trāsportat: cū fere gen-
tes non telis magisq; suo cælo: suo sidere armant. Sed
ubi in pximo tu: nō secus at si mutatae tempoy uices
essent: illi quidem latibulis suis clausi tenebant: nostra
agmina pcurfare ripas: & aliena occasione si pmitteres
uti: ultroq; hyemem suā barbaris gaudebant. Hæc tibi
apud hostes ueneratio: quid apud milites: qđ admiratio-
nem quemadmodū cōparasti: cū tecum in ediam tecum
ferrent sitim: cū in illa meditatioē campestri militari-
bus turmis imperatoriū puluerē sudoremq; misceres.
nihil a cæteris nisi robore ac præstantia libero Marte
nunc cominus tela libares: nunc uibrata suscipes: ala-
cer uirtute militū & lætus: quotiēs aut cassidi tuæ aut
clipeo grauior ictus incideret. laudabas qppe ferientes:
hortabarisq; ut auderent: & audebant iam cū spectator
quæ in eūtiū certamina uirorum arma componeres:

tela temptares: ac si quod durius accipienti uideretur:
ipse uibrares. Quid cum solatiū fessis: ægris opem fer
res? Non tibi moris tua inire tentoria nisi commilito
num ante lustrasses: nec requiem corpori nisi post oēs
dare. Hac mihi admiratione dignus imperator non ui
deretur: si inter Fabricios & Scipiōes & Camillos talis
esset: tunc enim illū imitationis ardor semperq; melior
aliquis accenderet. postquam uero studium armorum a
manibus ad oculos: ad uoluptatē a labore translatum
est: postquam exercitationib; nostris non ueteranorum
aliq; cui decus muralis aut ciuica: sed græculus magi
ster assistit: quam magnū est ex omnibus patrio more
patria uirtute lætari: & sine æmulo ac sine exemplo se
cum certare: secum contendere: ac sicut imperat solus
solum ita esse qui debeat imperare. Nonne incunabula
hæc tibi cæsar & rudimēta cum puer admodū parthica
lauro gloriam patris augens: nomenq; germanici iam
tum mererere: cum ferociam superbiāq; parthorum ex
proximo auditus magno terrore cohiberes: rhenumq;
& Euphratem admirationis tuæ fama coniūgeres: cum
orbem terrarum nō pedibus magis q̄ laudibus peragra
res: apud eos semper maior & clarior quibus postea con
tigisses: & necdum imperator: necdum dei filius eras.
Germaniāq; cum plurimæ gentes ac prope infinita ua
stitas interiacentis soli: tum pyreneus. alpes. imensiq;
alii montes nisi his compararent muniunt dirimuntq;
per hoc omne spatium cū legiones duceres: (seu potius
tanta uelocitas erat: raperes) sed non uehiculum unquā
non equum respexisti. leuis hic non subsidium itineris
sed decus: & cū subsequēbat̄: ut cuius nullus tibi usus

nisi cum die statiuorū proximū campum alacritate di-
scursu puluere attollereres. Initiū laboris mirer an finē?
multū est quod p̄seuerasti: plus tamen quod non timui-
sti: ne perseuerare non posses. Nec dubito quin ille qui
te inter illa germaniæ bella ab hispania usq; ut ualidis-
simum præsidium exciuerat: iners ipse alienisq; uirtuti-
bus tunc quoq; inuidus impator cum ope earum indi-
geret: tantam admirationē tui nō sine quodam timore
cōceperit: quantā ille genitus Ioue post labores duraq;
imperia regi suo indomitus semper indefessusq; refere-
bat: cū alius super alias expeditionib; itinere illo dign;
inuenireris. Tribun; uero disiūctissimas terras teneris
adhuc annis uiri firmitate lustrasti: iam tunc præmo-
nente fortuna ut diu penit; perdisceres: quæ mox præ-
cipere deberes. Neq; .n. p̄spexisse castra breuēq; militiā
quasi transisse contentus ita egisti tribunū: ut esse sta-
tum dux posses: nihilq; discendū haberes tēpore docēdi.
Cognouisti per stipendia decem mores gentiū: regionū
situs: opportunitates locorū: & diuersam aquarū cæliq;
temperie ut patrios fontes patriūq; sidus ferre consue-
sti. quotiens equos. quotiens emerita arma mutasti. Ve-
niet ergo tempus quo posteri uisere: uisendum tradere
minorib; suis gestient: quis sudores tuos hauserit cam-
pus: quæ refectiōes tuas arbores: quæ somnū saxa præ-
texerint: quod deniq; tectum magn; hospes impleueris
ut tunc ipsi tibi ingentiū ducū sacra uestigia iisdem in
locis monstrabant. Verum hæc olim: impræsentia quidē
quisq; paulo uetustior miles: hic te cōmilitone censeat.
quotus .n. quisq; cui; tu nō ante cōmilito q̄ imperator;
Inde est qđ prope oēs noīe appellas: qđ singulorū fortia

facta cōmemoras. hęc habēt adnumerāda tibi pro rep.
uulnera : qbus statim laudator & testis contigisti. Sed
magis prædicāda moderatio tua: qđ inutritus bellicis
laudibꝫ pacem amas: nec qa uel pater tibi triūphalis uel
adoptiōis tuæ die dicata capitolino Ioui laurꝫ : idcirco
ex occasione oī quæris triūphos . Non times bella nec
puocas. Magnū est Impator Auguste magnū est stare
in danubii ripa si trāseas certum triūphi: nec decertare
cupere cū recusantibꝫ : Quorꝫ alterum fortitudine: alte
rum moderatione efficit . Nam ut ipse nolis pugnare
moderatio: fortitudo tua præstat ut neq; hostes tui ue
lint . Accipiet & ergo aliquādo capitolium non inimicos
currꝫ . nec falsæ simulacra uictoriæ: sed impatore uerā
ac solidā gloriam reportante tranquillitatem : & tamen
cōfessa hostiū obsequia: ut uincendus nemo fuerit. pul
chriꝫ hoc oībus triūphis: neq; .n. unq̄ nisi ex cōtemptu
imperii nostri factū est ut uiceremus. Quod si quis bar
barus rex eo insolentiæ furorisq; pcesserit : ut iram tuā
indignationeq; mereat: næ ille siue interfuso mari. seu
fluminibus imensis. seu præcipiti monte defendit: oīa
hęc tam prona tamq; cedentia uirtutibus tuis sentiet
ut subsedisse montes: flumina exaruisse : interceptum
mare: illatasq; sibi non classes nostras: sed terras ipsas
arbitret . Videor iam cernere non spoliis prouinciæ: &
extorto focis auro : sed hostibus armis captorꝫq; regū
cathenis triumphū grauem . Videor ingentia ducum
nomina nec indecora noibus corpora uocitare. Videor
intueri in manibus sequentē: mox ipsum te sublimem
instantemq; curru domitarꝫ gentium tergo: ante currū
autem clipeos : quos ipse perfoderis . Nec tibi opima

Ortuus

10
defuerint: si quis regum uenire in manus audeat: nec
modo tælorum tuorum: sed etiam oculorum minarūq;
coniectum toto campo totoq; exercitu opposito perhor
rescat. Meruisti proxima moderatione: ut quādocūq; te
uel inferre uel propulsare bellum coegerit impii digni
tas: non ideo uicisse uidearis: ut triumphares: sed trium
phare quia uiceris. Aliud ex alio mihi occurrit. quam
speciosum est enim quod disciplinā castrorum lapsam
extinctāq; refouisti. depulso prioris sæculi malo. iertia.
& cōtumacia. & dedignatione parendi. Tutum est reue
rentiam. tutum caritatem mereri: nec ducum quisquā
aut non amari a militibus: aut amari timeret. & inde of
fensæ gratiæq; pariter securi instant operibus: adsunt
exercitationib?: arma mœnia uiros aptant: quippe non
is princeps qui sibi imminere: sibi intendi putet: quod in
hostes paretur. quæ persuasio fuit illorū: qui hostilia cū
facerent: timebāt. Eodem ergo tēpore militaria studia:
nec animos modo: sed & corpora ipsa languescere: gla
dios etiam incuria hebetari retundiq; gaudebāt. duces
porro nostri non tam regum cæterorū: quam suorum
principū insidias: nec tam hostium: quam cōmilitonū
manus ferrumq; metuebāt. Est hæc natura sideribus:
ut parua & exilia ualidorum exortus obscuret. similiter
impatoris aduentu legatorū dignitas inumbrat: tu ta
men maior oībus quidē eras: sed sine ullius dīminutio
ne maior. eandem auctoritatē præsentē te quisq; q̄ ab
sente retinebat. qn etiā plerisq; ex eo reuerentia acces
serat: qđ tu quoq; illos reuerebare. Itaq; perinde sūmis
atq; infimis car. sic impatorē cōmilitonēq; miscueras
ut studiū omniū laboremq; & tanq̄ exactor itenderes:

& tanq̄ p̄ticeps sociusq; releuares. Felices illos quorū fi
des & industria nō p̄ iternūcios & it̄erpretes: sed ab ipso
te: nec aurib; tuis: sed oculis p̄bant̄. cōsecuti sunt: ut ab
sens quoq; de absētibus nemini magis q̄ tibi crederes.
Iam te ciuū desideria reuocabāt: amorēq; castroꝝ sup̄a
bat caritas patriæ: iter inde placidū ac modestū: ut pla
ne a pace redeūtis. Nec uero ergo ī laudibus tuis ponā
quod aduentū tuū: nō pater quisq; nō maritus expauit.
affectata aliis castitas: tibi ingenita & īnata: interq; ea
quæ imputare nō possis. Nullus in exigendis uehicularū
tumultus: nullū circa hospitia fastidiū. annona quæ cæ
teris. ad hoc comitatus accinctus & parens. diceres ma
gnū aliquē ducē ac te potissimū ad exercitus ire. adeo
nihil aut certe par; interer at inter imperatorē factū &
futurū. Quā dissimilis nuper alterius p̄ncipis trāsitus:
si tamen trāsitus ille nō populatio fuit: cū abact; hospi
tum exerceret: oīaq; dextra leuaq; p̄usta & attrita: ut si
uis aliqua: uel ipsi illi barbari: quos fugiebat inciderēt.
Persuadendū puinciis erat illud iter domitiā fuisse nō
p̄ncipis: itaq; nō tam pro tua gloria: q̄ pro utilitate cōi
edicto subiecisti: qd̄ in utꝝq; uestꝝ esset īpensū. Ad sue
scat̄ ip̄ator cū impio calculū ponere. sic exeat: sic redeat
tanq̄ rationē redditur;: edicat qd̄ absumpserit: ita fiet:
ut nō absumat qd̄ pudeat dicere. Præterea futuri p̄nci
pes uelint: nolint: sciāt tantū cōstat: p̄positisq; duobus
exēplis meminerit p̄de cōiecturā de morib; suis hoīes
esse facturos: p̄ut hoc uel illud elegerint. Nōne his tot
tantisq; meritis nouos aliquos honores: nouos titulos
merebare: at tu ēt nomē patris patriæ recusabas. Quā
longa nobis: cū modestia tua pugna: quā tardē uicim;.
Nomē illud qd̄ alii primo statī p̄ncipat; die imperato

11
ris & Cæsaris receperunt: tu usq; eo distulisti: donec tu
quoq; beneficior; tuor; parcissim; æstimator iã te mere
ri fatereris. Itaq; soli oïum cõtigit tibi ut pater patriæ
esses ateq; fieres. eras. n. in aïs iudiciis nostris: nec pu
blicæ pietatis itererat qd uocarere nisi qd ingrata sibi
uidebat: si te impatorê poti; uocaret & cæsarê: cū patrê
expiret. Qd qdê nomê qua benignitate: qua idulgêtia
exerces: ut cū ciuibus tuis quasi cū liberis parês uiuis.
Ut reuersus ipator q priuat; exieras: agnoscis agnosce
ris: eosdem nos eundê te putas: par oib;: & hoc tantû cæ
teris maior quo melior. Ac primû q dies ille quo expe
ctat; desiderat; q; urbê tuã igressus es. Iã hoc ipsû qd
ingressus es: q; mir; lætûq;: nã priores iuehi & iportari
solebãt nō dico quadriiugo curru & albëtibus eqs: sed
humeris hominû: qd arrogãti; erat. Tu sola corporis p
ceritate elatior aliis & excelsior: nō de patientia nostra
quedã triûphû: sed de supbia principû egisti. Ergo non
ætas queq; nō ualitudo nō sexus retardauit: quominus
oculos insolito spectaculo implet. Te puuli noscere: ostê
tare iuuenes: mirari senes: ægri quoq; neglecto medetiû
impio ad conspectû tui: quasi ad salutê sanitatêq; pre
pere. Inde alii se satis uixisse te uiso te recepto: alii nûc
magis esse uiuêdû prædicabãt. Feminas êt tûc fæcûdi
tatis suæ maxia uoluptas subit: cū cerneret cui præcipi
tiues: cui ipatori milites pepissent. Videres referta te
cta: ac laborãtia: ac ne eû qdê uacantê locû: qui nō nisi
suspensû & instabile uestigiû caperet: oppletas ûdiq; ui
as: agustûq; tramitê relictû tibi alacrê hîc atq; inde po
pulû: ubiq; par gaudiû parêq; clamorê. tam æqualiter
ab oib; ex aduêtu tuo læticia pcepta é: q; oibus uenisti:
quæ tñ ipsa cū igressu tuo creuit: ac ppe i sigulos grad;

adaucta est. Gratum erat cunctis: quod senatum osculo exci-
peres: ut dimissus osculo fueras: gratum quod equestris
ordinis decora honore nominum sine monitore signares } *sube*
gratum quod tantum ultro clientibus salutatis quasdam } *norm*
familiaritatis notas adderes: gratum tamen quod sensim
& placide: & quantum respectantium turba pateret incede-
res: quod occurrentium populus te quoque: te imo maxime
astaret: quod primo statim die latus tuum crederes omnibus
neque. non stipatus satellitum manu: sed circumfusum undique:
nunc senatus: nunc equestris ordinis flore: prout alterutrum
frequentiae genus iualuisset: silentes quosque lictores tu-
os subsequere. nam milites nihil a plebe hitu. tranquil-
litate. modestia differebant. Vbi uero cepisti capitolium
ascendere: quae laeta omnibus adoptionis tuae recordatio: quae
culiare gaudium eorum: qui te primi eodem loco salutaue-
runt imperatorem. quin et deum ipsum tuum praecipua uo-
luptate operis sui percepisse credideri. Ut quidem iisdem
uestigiis institisti: quibus parens tuus ingens illud deorum
platurus arcanum: quae circumstantium gaudia: quae recens cla-
mor: quae similis illi dies: qui hunc genuit die: ut plena al-
taribus. augusta uictimis cuncta: ut in unum salute collata
omnium uota: cum sibi se ac liberis suis intelligeret pra-
cari: quae pro te praecarent. Inde tu in palatium quidem:
sed eo uultu: sed ea moderatione: ut si priuata domum
peteres: caeteri ad penates suos quisque iteraturus gau-
dii fidem ubi nulla necessitas gaudendi est. Onerasset
alium eiusmodi introitus: tu quotidie admirabilior &
melior. Talis denique: quales alii principes futuros se
tantum pollicentur. Solum ergo te commendat auget
que temporis spacium. iunxisti enim ac miscuisti res

12
diuersissimas securitatē olim imperantis: & incipiētis
pudorem. Non tu ciuū amplexus ad pedes tuos depri-
mis: nec osculū manu reddis. Manet impatori quæ pri-
oris humanitas. incedebas pedibus: incedis. lætabaris
labore: lætaris. eadēq; oīa illa circa te. nihil ipso te for-
tuna mutauit. libere est ingrediēte per publicū principe
subsistere. occurrere. comitari. præterire. Ambulas iter
nos nō quasi contingas. & copiā tui nō ut iputes facis.
Hæret lateri tuo quisq; accessit: finēq; sermoni su? cui
que pudor: non tua superbia facit. Regimur qdem a te
& subiecti tibi: sed quēadmodū legibus sumus. Nam &
illæ cupiditates nostras libidinesq; moderant: nobiscū
tamen & inter nos uersant. Emines: excellis: ut honor:
ut potestas: quæ super hoīes quidē: hominū sūt tamen
Ante te principes fastidio nostri & quodā æqualitatis
metu usum pedū amiserāt. illos ergo humeri ceruices
que seruoꝝ super ora nostra: te fama: te gloria: te ciuū
pietas super ipsos principes uehunt. te ad sidera tollit
humus: ita coīa & confusa principis uestigia. Nec ue-
reor. P. C. ne longior uidear: cū sit maxime optandum:
ut ea pro quibus aguntur principi gratiæ multa sint:
quæ quidem reuerenti? fuerit integra. illibataq; cogita-
tionibus uestris reseruari: quam carptim breuiterque
perstringi: quia fere sequitur: ut illa quidem de quibus
taceas: tanta q̄ta sunt: esse uideantur. Nisi uero leniter
attingi placet locupletatas tribus datūq; congrariū po-
pulo: & datum totum: cum donatiui partem milites ac-
cepissent. An mediocris animi est his poti? repræsētare
qbus magis negari pōt? Quanq̄ in hac quoq; diuersi-
tate æqualitatis ratio seruata est: æquati sūt. n. populo

milites eo quod partem sed priores: populus militibus
quod posterior sed totum statim accepit. Eninvero qua
benignitate diuisum ē? quantæ curæ tibi fuit: ne quis
expers liberalitatis tuæ fieret? Datum est his qui post
edictum tuū in locum erasorum subditi fuerant: æqua
tiq; sunt cæteris illi etiam quibus non erat pmissum.
Negotiis aliquis. ualitudie alius. hic mari. ille flumini
bus distinebatur: expectatū est pmissumq; ne quis æger
ne quis occupatus ne quis deniq; longe fuisset. ueniret
quisq; cum uellet: ueniret quisq; cum posset. Magnifi
cum Cæsar & tuū disiunctissimas terras munificentia
ingenio uelut admouere: immēsaq; spatia liberalitate
contrahere: intercedere casibus: occurfare fortunæ: atq;
omni ope adniti ne quis e plebe romana dante congia
rium te hominē magis sentiret se fuisse q̄ ciuē. Aduen
tante congiarii die obseruare principis egressum in pu
blicum: insidere examina infantium futurusq; populus
solebat: labor parentibus erat ostentare paruulos: impo
sitosq; ceruicibus adulantia uerba blandasq; uoces edo
cere. reddebant illi quæ monebant: ac pleriq; irritis pre
cibus surdas principis aures adstrepebāt: ignariq; quid
rogassent: quid non impetrassent: donec plane scirent:
differebātur. Tu ne rogari quidem sustinuiſti. Et quan
quam lætissimū oculis tuis esset conspectu romanæ so
bolis impleri: omnes tamen ante quam te uiderent adi
rentue: recipi incidi iussisti: ut iam inde ab infantia pa
rentem publicū munere educationis experirētur: cresce
rent de tuo qui crescerent tibi: alimentisq; tuis ad sti
pendia tua pertuenirent: tantumque omnes uni tibi:
quantum parentibus suis quisq; deberet. Recte Cæsar

Abatn
Tuo
q̄ cidi
dini
ubi
7

13
quod spem romani nominis sumptibus tuis suscipis.
nullum est. n. magno principe immortalitatēq; merituro
impēdii genus dignius: quā quod erogāt in posteros.
Locupletes ad tollendos liberos ingētia præmia & pa-
res pœnæ cohortant. pauperibus educandis una ratio
est: bonus princeps. Hic fiducia sui p̄creatos nisi larga
manu fouet: auget: amplectit̄: occasum imperii occasū
reip. accelerat: frustra princeps plebe neglecta ut defe-
ctū corpore caput nutaturq; instabili pondere tuetur.
Facile est coniectare quod perceperis gaudium: cum te
parentum. liberorum. senum. infantium. puerorū clamor
exciperet. Hæc prima paruulorū ciuium uox aures tuas
imbuit: quibus tu daturus alimēta hoc maximū præsti-
tisti ne rogarent. Super omnia est tamen: quod talis es
ut sub te liberos tollere libeat expediat: nemo iam pa-
rens filio nisi fragilitatis humanæ uices horret: nec in-
ter insanabiles morbos principis ira numerat̄. Magnū
quidam est educandi incitamentum tollere liberos in
spem alimentorū in spem congiariorū: maius tamen in
spem libertatis in spem securitatis. Atq; adeo nihil lar-
giatur princeps: dum nihil auferat: non alat: dum non
occidat: nec deerūt qui filios concupiscāt. Contra largi-
atur & auferat: alat & occidat: næ ille in tam breui tem-
pore effecerit: ut omnes non posterorum modo: sed sui
parentumq; pœniteat. Quo circa nihil magis in tua
tota liberalitate laudauerim: quam quod congiarium
das de tuo: alimēta de tuo. neq; a te liberi ciuiū ut fera-
rum catuli sanguine & cædibus nutriunt̄. quodq; gra-
tissimū est accipiētib?: sciūt dari sibi qđ nemini est ere-
ptū: locupletatisq; tā multis paupiorē esse factū principē.

tantum: quanquam nec hunc quidem : nam cuius est
quicquid est omniū : tantum ipse quantum omnes ha
bet. Alio me uocat numerosa gloria tua: alio autē: quasi
uero iam satis ueneratus miratusq; sim: quod tantam
pecuniā profudisti: non ut flagitii tibi conscius ab inse
ctatione eius auerteres famam: nec ut tristes hominū
mœstosq; sermones lætiore materia detineres: nullam
cōgiario culpam: nullam alimentis crudelitatem redemi
sti: nec tibi bene faciendi fuit causa : ut quæ male fece
ras impune fecisses: amor impendio isto: nō uenia quæ
sita est: P. q. R. obligatus a tribunali tuo non exoratus
recessit. Obtulisti enim congiariū gaudentib; gaudens
securusq; securis. quodq; antea princeps ad odium sui
leniendū tumentibus plebis animis obiectabant: id tu
tam innocens populo dedisti: quam populus accepit. Pau
lo minus. P. C. quinq; milia ingenuor; fuerūt quæ libe
ralitas principis nostri conquisiuit: inuenit: adsciuit: hi
subsidiū bellorum ornamentū pacis publicis sumpti
bus aluntur: patriamq; non ut patriam tantum: uerum
ut altricē amare condiscunt. Ex his castra. ex his tribus
replebunt; ex his quādoq; nascentur quibus alimentis
opus non sit. Dent tibi cæsar ætatem dii quā mereris:
seruentq; animum quem dederunt . & quanto maiore
infantium turbam iterum atq; iterum uidebis incidi:
augetur enim quotidie & crescit: non quia cariores pa
rentibus liberi: sed quia principi ciues: dabis congiaria
si uoles: illi tamen propter te nascuntur. Instar ego per
petui congiarii reor affluentia annonæ huius aliquādo
cura Pompeio nō minus addidit gloriæ: q̄ pulsus ambi
tus campo: exact; hostis mari: oriens triūphis occidēsq;

7 u
52
alio
fol

anone
stium
p. pricipi

lustratus . Nec uero ille ciuilius quam parens noster :
 auctoritate . cōsilio . fide reclusit uias : portus patefecit :
 itinera terris littorib? mare littora mari reddidit : diuer
 sasq; gentes ita cōmercio miscuit : ut quod genitū esset
 usquā : id apud omnes natū esse uideretur . Non ne cer
 nere datur : ut sine ullius iniuria oīs usibus nostris an?
 exuberet : quippe non ut ex hostico raptæ perituræq; in
 horreis messes nequicquā queritantib? focus auferunt
 deuehūt ipsi quod terra genuit : quod sidus aluit : quod
 annus tulit : nec nouis indictionib? pressi ad uetera tri
 buta deficiūt . Emit fiscus qcquid uidetur emere . inde
 copiæ . inde anona de qua inter licentē uendentēq; con
 ueniat : inde hic satietas : nec fames usq; . Aegyptus alen
 dis augēdisq; seminibus ita gloriata est : ut nihil imbri
 bus cæloq; deberet : si quidē proprio semper amne per
 fusa : nec alio genere aquarū solita pinguescere : quam
 quas ipse deuexerat : tantis segetibus induebatur : ut cū
 feracissimis terris quasi nunquā cessura certaret . hæc
 inopina sicitate usq; in iniuriā sterilitatis exaruit : quia
 piger nilus cūctanter alueo sese ac languide extulerat :
 ingentibus quoq; tunc quidē ille fluminibus confere
 dus . hinc pars magna terrarū mergi palanti amne con
 fuenta alto puluere incanduit . frustra tunc ægyptus nu
 bila optauit : cælumq; respexit : cum ipse fœcunditatis
 parens contractior & exilior uis dem ubertatis eius an
 gustius quibus abundantia suam cohibuisset . Neque
 enim solum uagus ille expanditor amnis intra usurpa
 ta semper collium substiterat atque hæserat : sed supi
 no etiam ac detinēti solo non placido se molliq; lapsu
 refugum abstulerat : nec dum satis humentes terras

addiderat arenis . Igitur inundatione idest uberta
te regio fraudata sic opem Cæsaris inuocauit : ut solet
annem suū: nec longius illi aduersorū fuit spacium q̄
dum nunciat. Tam uelox Cæsar potentia tua est: tamq;
in omnia pariter intēta bonitas & accincta: ut tristius
aliquod sæculo tuo passis ad remediū salutēq; sufficiat
ut scias. Omnibus equidē gentibus fertiles annos gra
tasq; terras precor: crediderim tamen per hunc ægypti
statum tuas fortunā uires experiri: tuamq; uigiliā
expectare uoluisse. Nam cū omnia ubiq; secunda mere
aris: nonne manifestū est: si qđ aduersi cadat: tuis laudi
bus tuisq; uirtutibus materiem campūq; prosterni: cū
secunda felices: aduersa magnos probent. Percrebuerat
antiquus urbem nostram nisi opibus ægypti ali susten
tariq; non posse: supbiebat uentosa & insolēs natio: qđ
uictorem quidem populū pasceret tamen: quodq; i suo
flumine in suis manib; uel abūdantia nostra uel fames
esset. Refudim; nilo suas copias: recepit frumenta quæ
miserat: deportatasq; messes reuexit. Discat igit̄ ægyp
tus: credatq; expimento: non alimenta se nobis sed tri
buta præstare: sciat se nō esse. P. R. necessariā: & tamen
seruiat. Posthæc si uolet nilus amet alueum suum : &
fluminis modū seruet. nihil hoc ad urbē: ac ne ad ægyp
tum quidē: nisi ut inde nauigia inania & uacua & simi
lia redeuntibus: hinc plena & onusta & qualia solent ue
nire mittant; cōuersorq; munere maris hinc potius uēti
ferentes & breuis cursus optentur. Mirum cæsar uidere
tur si desidem ægyptū cessantemq; nilum non sensisset
urbis ānona: quæ tuis opibus tua cura usq; illuc redun
dauit: ut simul probaret; & nos ægypto posse: & nobis

Ægypto

13
ægyptum carere non posse. Actum erat de fœcūdiſſimā
gente ſi libera fuiſſet: pudebat ſterilitatis inſolitæ: nec
minus erubeſcebat fame: quam torquebat: cum pariter
a te neceſſitatibꝫ eius pudoriqꝫ ſubuentū eſt. Stupebant
agricolæ plena horrea: quæ nō ipſi referſiſſent. quibus
de campis illa ſubuecta meſſis: quæ in ægypti parte
alius ānus. Ita beneficio tuo nec maligna tellus: & ob
ſequens nilus ægypto quidem ſæpe: ſed gloriæ noſtræ
nunquam largior fluxit. Quam nunc iuuat prouincias
omnes in fidem noſtrā dicionemqꝫ ueniſſe: poſtquam
contigit princeps terrarꝫ: qui fœcunditatē nunc huc
nunc illuc: ut tempus & neceſſitas poſceret: tranſſerret
referretqꝫ: qui diremptam mari gentem ut partem ali
quā populi plebiſqꝫ romanæ aleret ac tueretur. Et cælo
quidem nunqꝫ benignitas tanta ut omnes ſimul terras
uberet foueatqꝫ: hic omnibus pariter ſi non ſterilitatē:
at mala ſterilitatis exturbat. hic ſi non fœcunditatē: at
bona fœcunditatis importat. hic æternis cōmeatibus
orientem occidentēqꝫ cōnectit: ut quæ feruntur: quæqꝫ
expetuntur: omnes gentes & diſcant: inuicem capiant:
quanto libertate diſcordi ſeruiantibꝫ ſit utilius unum
eſſe cui ſeruiant. Quippe diſcretis quidē bonis omniū
ſua cuiuſqꝫ ad ſingulos mala: ſociatis autem atqꝫ per
mixtis ſinguloꝝ mala ad neminē: ad oēs omnia bona
pertinent. Sed ſiue terris diuinitas quædā: ſiue aliquis
amniꝫ genius: & ſolum illud & flumen ipſum precor:
ut hac principis benignitate contentum molli gremio
ſemina recondat: multiplicata reſtituat: non equidem
repoſcimus fœnus: putēt tamen eſſe ſoluendū: fallacem
que unius anni fidem omniꝫ annis omnibuſqꝫ poſtea

etaculu
matu
in vita
col d'm
Andea
orig.
3
32
nunc

sæculis tanto magis: quia non exigimus: excuset. Satis factum: qua civium: qua sociorum utilitatibus. Visum est spectaculum inde non enerue: nec fluxum: nec quæ aîos uiroꝝ molliret & frangeret: sed quod ad pulchra uulnera contempitumque mortis accenderet: cum in seruoꝝ et noxiõꝝ que corporibus amor laudis & cupido uictoriæ cernere tur. Quam deinde in edendo liberalitatẽ: quã iusticiã exhibuit: omni affectione: aut intactus: aut maior. Impetratum est quod postulabat: oblatum quod non postulabatur. institit ultro: & ut concupiscerem? admonuit. Ac sic quoque plura inopinata: plura subita. Iam quæ libera spectantium studia: quæ securus fauor. Nemini impietas ut solebat obiecta: quod odisset gladiatorẽ. nemo spectator spectaculum factus miseras uoluptates unco & ignibus expiauit. Demens ille uerique honoris ignarus: qui crimina maiestatis in arena colligebat: ac se despici & contemni: nisi etiam gladiatores eius ueneremur. sibi maledici: in illis suam diuinitatẽ: suum numen uiolari interpretabatur cum se idem quod deos: idem gladiatores quod se putabat. At tu Cæsar quæ pulchre spectaculum pro illo nobis execrabili reddidisti. uidimus delatorum iudicium quasi grassatorum: quasi latronum. non solitudinẽ illi nouiter: sed templum sed foris infederant. nulla iam testameta securam nullus status certus: non orbitas: non liberi proderant. Auxerat hoc malum principum auaricia. Aduertisti oculos atque ut ante castris: ita postea pacẽ foro reddidisti. excidisti intestinum malum: & prouida seueritate cauisti: ne fundata legibus ciuitas euersa legibus uideret. licet ergo cum fortuna tua liberalitas tua uisenda nobis præbuerit: ut præbuit nunc ingentia robore uiroꝝ & pares aîos:

16
nunc imanitatem ferarum: nunc mansuetudinē incogni-
tam: nunc secretas illas & arcanas ac sub te primū cōes-
opes: nihil tamen gratius nihil sæculo dignius: quā quod
cōtingit desup̄ intueri delatorū supina ora: retortasq; cer-
uices agnoscebam? & fruebamur: cum uelut piaculares
publicæ sollicitudis uictimæ supra sanguinē noxiōrū ad
lenta supplicia grauioresq; poenas ducerent. Congesti
sunt in nauigia raptim conq̄sita ac tēpestatibus dediti:
abirent: fugerentq; uastatas delationib; terras ac si quē
fluctus ac procellæ scopulis reseruassēt: hic nuda saxa &
inhospitale littus incoleret: ageret durā & anxīā uitā:
relictāq; post tergū totius generis humani securitate
moereret. Memoranda facies delatorū classis permitta
omnibus uentis: coacta q; uela tēpestatibus pandere: ira-
tosq; fluctus sequi quoscūq; in scopulos detulissent. Iu-
uabat p̄spectare statim a portu sparsa nauigia: & apud
illum ipsum mare agere principi gratias: qui clāmētia
sua salua ultionem hominum terrarūq; diis maris com-
mendasset. Quantū diuersitas temporū posset tum ma-
xime cognitum est: cum iisdem quibus antea cautibus
innocētissimīs quisq; tunc nocentissimū adfigeret: cūq;
insulas omnes quas modo senatorū iam delatorū turba
compleret: quos quidem non in præsens tantum: sed in
æternum repressisti mille pœnarū indagine inclusos ere-
ptum alienas pecunias eūt: perdant quas habent. expel-
lere penatibus gestiunt: suis exturbent: neq; ut antea:
exanguem illam & ferream frontem nequicq; conuulne-
randam præbeant punctis: & notas suas rideant: sed
spectent paria præmio damna nec maiores spes quam
metus habeant: timeantq; quātum timebant. Ingenti

quidem animo diuus Titus securitati nostræ ultioniq;
p̄pexerat: ideoq; numinib; æquatus est. sed quanto tu
quandoq; dignior cælo: qui tot res illi adiecisti: p̄pter
quas illū deum fecim;. Id hoc magis arduū fuit: quod
impator Nerua te filio te successore dignissim;: p̄ quē
magna quædā edicto Titi adstruxerat: nihilq; reliq̄sse
tibi uidebat;: qui tam multa excogitasti: ut si ante te ni
hil esset inuentū. Quæ singula q̄tum tibi gratiæ dispē
sata adiecissent. at tu simul oīa perfudisti: ut sol & dies
nō parte aliqua: sed statim totus: nec unī aut alteri: sed
omnibus in cōe profertur. Quā iuuat cernere ærarium
silens & quietū: & quale ante delatores erat. nunc tem
plum illud: nūc uere deus: nō spoliariū ciuium: cruenta
rumq; prædarum sæuum receptaculū: ac toto in orbe
terrar; adhuc locus unus in quo optimo principe boni
malis impares essent. Manet tamen honor legū: nihil
que ex publica utilitate cōuulsū. nec pœna cuiquam
remissa: sed addita est ultio: solumq; mutatū quod iam
non delatores sed leges timent;. At fortasse non eadem
seueritate fiscum qua ærarium cohibes. immo tanto
maiore: quāto plus tibi licere de tuo: quam de publico
credis. Dicitur actori atque etiam p̄curatori tuo in ius
ueni: sequere ad tribunal: nam tribunal quoq; excogita
tū cruciatui est par cæteris: nisi illud litigatoris ampli
tudine metiaris. Sors & urna fisco iudicem assignat.
licet reuicere: licet exclamare hunc nolo: timidus est: &
bona sæculi parum intelligit. illum nolo quia Cæsare
fortiter amat. Eodem foro utūtur principat; & libertas
Quæ præcipua tua gloria est: sæpius uincit; fiscus: cuius
mala causa nunquā est nisi sub bono principe.

hoc meritū maius illud: quod eos procuratores habes: ut plæq; ciues tui non alios iudices malint. liber est autem discriminis: nolo eum eligere. neq; enim ullam necessitatē muneribus tuis addis: ut qui scias hanc esse beneficiorū principalium summam: si illis & nō uti licet. Onera imperii plæraq; uestigalia institui: ut pro utilitate communi ita singulorū iniuriis cogerentur. His uigesima reperta est: tributum tolerabile & facile hæredibus dūtaxat extraneis: domesticis graue. Itaq; illis irrogatum est: his remissum: uidelicet quod manifestū erat quanto cum dolore laturi seu potius non laturi hoies essent destringi: aliquid & abradi bonis: quæ sanguine gentilitate sacrorum deniq; societate meruissent: quæ que nunquam ut aliena & speranda: sed ut sua sempq; possessa: ac deinceps pximo cuiq; trāsmittēda cepissent. Hæc māsuetudo legis ueteribus ciuibus seruabat̃ noui seu per latium in ciuitate: seu beneficio principis uenissent: nisi simul cognationis iura impetrassent: alienissimi habebant̃ quibus cōiunctissimi fuerāt. Ita maximū beneficiū uertebatur in grauissimā iniuriam: ciuitasq; romana instar erat odii & discordiæ & orbitatis: cum carissima pignora salua ipsorum pietate distraheret. In ueniebant tamen: quibus tantus amor nominis nostri inesset: ut romanā ciuitatem non uigesimæ modo: uerū etiam affinitatū damno bene compensari putarent. sed his maxime debebat gratuita contingere: a quibus tam magno æstimabat̃. Igitur pater tuus sanxit: ut quod ex matris ad liberos: ex liberorū bonis puenisset ad matrē: etiam si cognationū iura non recepissent: cum ciuitatē adipiscerent: eius uigesimā ne darent. Eandē imunitatē

in paternis bonis filio tribuit : si modo reductus esset in
patris potestatem: ratus improbe & insolenter ac pene im-
pie his nominibus inferi publicanum: nec sine pia cula quo-
dam sanctissimas necessitudines uelut intercedente uige-
sima scindi. nullum esse tanti uectigal quod liberos ac pa-
rentes faceret extraneos. Hactenus ille parcus fortasse
quam decuit optimum principem: sed non parcus quam optimum
patrem: qui adoptaturus hoc quoque parentis indulgentissi-
mi fecit: quod delibasset quaedam seu potius demonstrasse
contentus largam ac prope intactam benefaciendi mate-
riam filio reseruauit. Statim ergo muneri eius liberali-
tas tua astruxit: ut quemadmodum in patris filius: sic in
hereditate filii pater esset immunis: nec eodem momen-
to quo pater esse desisset: hoc quoque amitteret quod fuis-
set. Egregie Cæsar quod lachrymas parentum uectigales
esse non pateris. Bona filii pater sine diminutione possi-
deat: nec socium hereditatis accipiat: qui non habet luctus.
nemo recentem & attonitam orbitatem ad computationem
uocet: cogatque patrem quid reliquerit filius scire. Augeo
P. C. principis munus: cum ostendo liberalitati eius in
esse rationem. ambitio enim & iactantia & effusio & quod
uis potiusquam liberalitas existimanda est: cui ratio non
constat. Dignum ergo imperator mansuetudine tua mi-
nuere orbitatis iniurias: nec pati quemquam filio amisso in
super affici alio dolore. sic quoque abunde misera res est
pater filio solus hæres: quid si cohæredem non a filio
accipiat? Adde quod cum diuus Nerua sanxisset: ut in
paternis bonis liberi necessitate uigesimalæ soluerentur:
congruus erat eandem immunitatem parentes in libero-
rum bonis obtinere. Cur enim posteris amplior honor

gata

13
quam maioribus haberetur? curue non retro quoque re-
curreret æquitas eadem. Tu quidem Cæsar illam exce-
ptionem remouisti: si modo filius in potestate patris
fuiſſet: intuitus opinor uim legemque naturæ: quæ sem-
per in ditione parentum eſſe liberos iuſſit: nec uti inter
pecudes: ſic inter homines potestatem & imperiū ualen-
tioribus dedit. Nec uero contentus primum cognatio-
nis gradum abſtuliffe uigeſimæ: ſecundum quoque exe-
mit: cauittque ut in ſororis bonis frater: & contra in fra-
tris ſoror: utque auus auia in neptis nepotiſque: & inui-
cem illi ſeruarentur immunes. Hiſ quoque quibus per latiū
ciuitas romana patuiſſet: idem indulſit. oibusque inter
ſe cognationū iura communi ſit ſimul & pariter: & mo-
re naturæ: quæ priores præcipue a ſingulis rogari geſtie-
bant: non tam præſtandi animo quam negandi. Ex quo
intelligi poteſt quantæ benignitatis quāti ſpiritus fue-
rit ſparſas atque ut ita dicam laceras gentilitates colli-
gere atque connectere & quaſi renaſci iubere: deſerre quod
negabatur: atque id præſtare cunctis: quod sæpe ſinguli
non impetraſſent. Poſtremo ipſum ſibi eripere tot bene-
ficiorum occaſiones: tam numeroſam obligandi impu-
tandi que materiam. indignum credo ei uiſum ab homi-
ne peti quod dii dediſſent. Sorores eſtis & frater: auus
& nepotes. quid eſt ergo cur egetis ut ſitis uobis eſtis.
Qui pro cætera ſua moderatione non minus inuidio-
ſum putat dare hæreditatem: quam auferre. Læti ergo
adite honores: capeſſite ciuitatem. neminem hoc ne-
ceſſitudinis abruptum uelut truncum amputatumque
deſtituet. iuſdem omnes quibus ante pignoribus: ſed
honeſtiores perfruentur. Ac ne remotus quidem iamque

deficientis affinitatis gradus a qualibet quantitate uigesimali inferre cogetur. statuit enim cōmuni omnium parens summam: quæ publicanū pati possit. Carebit onere uigesimali parua & exilis hæreditas. & si ita gratus hæres uolet: tota sepulchro tota funeri seruetur: nemo obseruator nemo castigator adsistet. Cuiuscunque modi ea pecunia ex hæreditate alicuius obuenerit: securus habeat quietusque possideat. Ea lex uigesimali dicta est: ut ad periculum eius perueniri nisi opibus non possit. conuersa est iniquitas in gratulationem. iniuria in uotum. optat hæres ut uigesimali debeat. Additum est: ut qui eiusmodi ex causis in idem edicti uigesimali deberent: nõdum tamen intulissent: non inferrent. At in præteritum subuenire: ne dii quidem possunt: tu tamen subuenisti cauistique: ut desineret quisque debere: quod nõ esset postea debiturus. Idem fecisti ne malos principes habuissemus: quo ingeniosi natura pateretur. quam libenter tot spoliatis tot trucidatis sanguinẽ & bona refudisses. Vetuisti exigi quod deberi non tuo sæculo cœperat. Alius ut contumacibus irasceretur: tarditatẽque soluendi dupli uel & quadrupli irrogatione multaret. tu nihil referre iniquitatis existimas: exigas quod deberi non oportuerit: an constituas ut debeat. Feres Cæsar curam & sollicitudinẽ consularum. nam mihi cogitanti eundem te collationes remisisse: donatiuũ reddidisse: congiariũ obtulisse: delatores abegisse: uectigalia tẽperasse: interrogandũ uideris satis ne computaueris imperii redditus: an tantas uires hẽat frugalitas principis: ut tot impendiis tot erogationibus sola sufficiat. Nam quid est causæ: cur aliis quidẽ cum

omnia raperent & rapta retinerent : ut si nihil rapuissent: defuerint omnia: tibi cum tam multa largiaris: & nihil auferas: omnia supersint? Nunquam principibus fisci contumaciter adessent. & erant principes ipsi sua sponte auidi & rapaces: & quae magistris non egerent: plura tamen semper a nobis contra nos didicerunt. sed ad tuas aures cum caeteris omnibus: tum uel maxime auaris adulationibus obstructus est aditus. Silent ergo & quiescunt: & postquam non est cui suadeatur: qui suadeant non sunt: quo euenit: ut tibi cum plurimum pro tuis: tum pro nostris moribus debeamus. Locupletabant & fiscum & aërium non tam Voconiae & Iuliae leges: quam maiestatis singulare & unicum crimen eorum qui crimine uacarent. huius tu metum penitus sustulisti contentus magnitudine: qua nulli magis caruerunt: quam qui sibi maiestatem uindicebant. Reddita est amicis fides: liberis pietas: obsequium seruis: uerentur & parent: & dominos habent. non enim iam serui principis nostri amici: sed nos sumus. nec pater patriae alienis se mancipiis cariorem quam ciuibus suis credit. omnis accusatore domestico liberasti: unoque salutis publicae signo illud: ut sic dixerim: seruile bellum sustulisti: in quo non minus seruis quam dominis praestitisti. hos enim securos: illos bonos fecisti. Non uis interea laudari: nec fortasse laudanda sint: grata sunt tamen recordantibus principem illum in capita dominorum seruos subornatam: monstrantemque crimina: quae tanquam delata puniret: magnum & ineuitabile ac totiens cuique experiendum malum: quotiens quisque

similes principi seruos hēret. In eodem genere ponendū
est quod testamenta nostra secura sunt: nec unus omni
um nūc quia scriptus hāeres: non tu falsis non tu iniquis
tabulis aduocaris. nullius ad te iracūdia: nullius impie
tas: nullius furor confugit: nec quia offendit alius nun
cuparis: sed quia ipse meruisti. Scriberis ab amicis: ab
ignotis præteriris: nihilque inter priuatum & principē
interest: nisi quod nunc a pluribus amaris: nā & plures
amas. Tenes Cæsar hunc cursum: & probatur experi
mento: sit ne feracius & uberius non ad laudem modo:
sed ad pecuniam principi: si hærede illo mori homines
uelint: quam si cogantur. Donauit pater tuus multa:
& ipse donasti: cesserit parum gratus: manent tamen ii
qui bonis eius: nihilque ex illis ad te nisi gloria redit.
nam liberalitatem iocundiores debitor gratus: clario
rem ingratus facit. Sed quis ante te laudem istam pe
cuniæ prætulit? quotus quisque principum ne id quidem
in patrimoniis nostris suum duxit. quod esset de suo?
nonne ut regum: ita Cæsarum munera illitos cibus
hamos: opertos præda laqueos æmulabantur? cum pri
uatis facultatibus uelut hausta & multiplicata retro se
cum quicquid attigerant referrent. Quam utile est ad
usum secundorum per aduersa uenisse. Vixisti nobis
cum: periclitatus es: timuisti quæ tunc erat innocenti
um uita: scis & expertus es quantopere detestentur
malos principes etiam qui malos faciunt. meministi
quæ optare nobiscū: quæ sis queri solitus. Nā priuato
iudicio principē geris. meliorē immo te præstas: quā tibi
alium precabare. Itaque sic imbuti sumus: ut quibus erat
sūma uotoꝝ melior pessimo princeps: iā nō possim? nisi

optimū ferre. Nemo est ergo tam tui tam ignarus sui: ut locum ipsum post te concupiscat. facilius est ut esse aliquis successor tuus possit: quā ut uelit. quis. n. curæ tuæ molem sponte subeat? quis cōparari tibi non reformidet? Expertus & ipse es q̄ sit onerosū succedere bono principi: & afferebas excusationē adoptati. An prona paruaq; sunt ad æmulandū quod nemo incolumitatē turpitudine repēdit? Salua est omnib; uita & dignitas uitæ: nec iam considerat? ac sapiens qui ætatem in tenebris agit. Eadem quippe sub principe uirtutib; præmia quæ in libertate. nec benefactis tantum ex conscientia merces. Amas constantiam ciuium: rectosq; ac uiuidos animos non: ut alii: contundis ac deprimis: sed foues & at tollis. Prodest bonos esse: cum sit satis abundeq; si non nocet. His honores. his sacerdotia. his puincias offers: hi amicitia tua hi iudicio florent. acuuntur isti integritatis & industriæ pretio: similes dissimiles alliciuntur nam præmia bonorū malorūq; bonos ac malos faciunt. Pauci adeo ingenio ualent: ut non turpe honestūq; pro ut bene ac secus cessit: expetant fugiantue: cæteri ubi laboris inertix uigilantiæ somno frugalitatis luxuriæ merces datur: eadem ista quibus alios artibus assecutos uident confectant: qualesque sunt illi: tales esse & uideri uolunt: & dum uolunt fiunt. Et priores quidem principes excepto patre tuo præterea uno aut altero: & nimis dixi: uitis potius ciuium quam uirtutib; lætabantur: primum quod in alio sua quemq; natura delectat: deinde quos patientiores seruitutis arbitrabant: quos non deceret esse nisi seruos: horum in sinum omnia congeriebāt: bonos autem otio aut situ obstrusos & qua

si sepultos nõ nisi delationib? & periculis in lucẽ ac diẽ
proferebant. Tu amicos ex optimis. & hercule æquũ est
esse eos carissimos bono principi : q̄ inuisi malo fuerit.
Scis ut sicut diuersa natura domiatio & principat? ita
non aliis esse principẽ gratiorem: q̄ qui maxie dominũ
grauent. Hos ergo p̄uehis & ostentas quasi specimen
& exẽplar: quæ tibi secta uitæ: qđ hominũ gen? placeat.
& ideo non censurã adhuc nõ præfecturã mox recepisti
q̄ tibi beneficiis potius q̄ remediis ingenia nostra exp̄i
ri placet. & alioqn nescio an plus morib? conferat prin
ceps: qui bonos esse patitur : q̄ qui cogit. Flexibiles quã
cunq; in partem ducimur a principe: atq; ut ita dicam:
sequaces sumus. huic. n. cari: huic probati esse cupimus
quod frustra sperauerũt dissimiles. eoq; obsequii conti
nuatione puenimus : ut prope omnes homines unius
moribus uiuamus . porro non tam sinistre constitutũ
est : ut qui malum principem possumus : bonum non
possimus imitari. Perge modo Cæsar: & uim effectum
que censuræ tuum propositum tui actus obtinebunt .
nam uita principis censura est: eaque perpetua: ad hanc
dirigimur: ad hanc cõuertimur: nec tam imperio nobis
opus est : quã exemplo. quippe infidelis recti magister
est metus: melius homines exemplis docentur: quæ in
primis hoc in se boni habent: quod approbãt quæ præ
cipiunt fieri posse. Et quis terror ualuisset efficere quod
reuerentia tui effecit . obtinuit aliquis: ut spectaculum
pantomimorũ po . ro. tolli pateretur: sed non obtinuit
ut uellet: rogatus es tu quod cogebat alius : cœpitque
esse beneficiũ quod necessitas fuerat . neque enim a te
minore contentu ut tolleres pantomimos: quã a patre

tuo ut restitueret exactum est. Vtrunq; recte : nam & restitui oportebat quos sustulerat malus princeps : & tolli restitutos . In his enim quæ a malis bene fiunt : hic tenendus est modus ut appareat auctorem : non displicuisse factum. Idem ergo populus ille aliquando scænici impatoris spectator & applausor nunc in pantomimis quoq; aduersatur & damnat effœminatas artes: & indecora sæculo studia. Ex quo manifestū est principū disciplinam capere hæc uulgus: cum rem si ab uno fiat seuerissimā fecerit omnes. Macste hac grauitatis gloria Cæsar qua consecutus es: ut quod antea uis & imperiū: nunc mores uocarent . Castigauerūt uitia sua ipsi qui castigari merebant : iidemq; emēdatores qui emendādi fuerunt. Itaq; nemo de seueritate tua queritur: & liber est queri. Sed cum ita cōparatum sit: ut de nullo min⁹ p̄cipe querant hoies q̄ de quo maxime licet: tamen in sæculo nihil est quo non omne hominū genus lætet & gaudeat: boni p̄uehunt: mali qui ē tranquillissim⁹ status ciuitatis nec timent: nec timent . Mederis errorib⁹ sed īplorātibus oībusq; quos bonos facis hāc astruis laudē ne coegisse uidearis. Quid uitā: qd mores iuuētutis: q̄ principaliter formas: quē honorē dicendi magistris: q̄ dignitatē sapientiæ doctoribus habes: ut sub te spiritū & sanguinē & patriam receperūt studia quæ priorū temporū īmanitas exiliis puniebat: cū sibi uitioꝝ oīum conici⁹ princeps inimicas uituis artes nō odio magisq; reuerētia relegaret. At tu easdē artes in cōplexu oculis auri b⁹ hēs. præstas. n. quæcūq; præcipiūt. tātūq; eas diligis q̄tū ab illis p̄baris. An q̄s q̄ studia humanitatis p̄fessus nō cū oīa tua: tū uel ī primis laudib⁹ ferat admissionū

tuarū facilitatem? Magno quidem animo parens tuus
hanc ante hos principes arcem publicarū ædium nomīe
inſcripſerat: fruſtra tamen: niſi adoptaſſet qui habitare
ut in publicis poſſet. Quā bene cum titulo iſto morib?
tuis conuenit: quanq̄ omnia ſic facis tanquā non alius
inſcripſerit. Quod, n. forum? quæ templa tam reſerata?
nō capitoliū ipſaq; illa adoptionis tuæ ſedes magis pu
blica magis omniū . Nullæ obices: nulli contumeliarū
gradus: ſupatīſq; iam mille liminib? ultra ſemp aliqua
dura & obſtantia . Magna ante te: magna poſt te: iuxta
tamen maxima quies. tantū ubiq; ſilentium: tam altus
pudor: ut ad paruos penates & larem anguſtū ex domo
p̄cipis modēſtiæ & tranq̄llitatis exēpla referant̄ . Ipſe
aut̄ ut excipis omnes: ut expectas: ut magnā partem die
rum inter tot imperii curas quaſi per otium tranſigis.
Itaq; non alii ut attoniti: nec ut periculū capitis aditu
ri tarditate: ſed ſecuri & hilares cum cōmodum eſt con
uenimus: & admittente principe interdum eſt aliquid:
quod nos domi quaſi magis neceſſarium teneat . excu
ſati ſemper tibi: nec unquam excuſandi ſumus . Scis
enim ſibi quenq; præſtare quod te uideat: quod te fre
quentet: ac tanto liberalius ac diutius uoluptatis hui?
copiam præbes. Nec ſalutationes tuas fuga & uarietas
ſequitur . remoramur: reſiſtimus ut in communi do
mo: quam nuper illa immaniſſima bællua plurimo terro
re munerat: cum uelut quodam ſpecu incluſa nūc pro
pinquorum ſāguinem lamberet: nunc ſe ad clarifiſimo
rum ciuiū ſtragēs cædeſq; proferret. Obuerſabant̄ fori
bus horror & minæ: & par metus admiſſis & excluſis .
Ad hæc ipſe occurſu quoq; uiſuq; terribilis: ſupbia in

22
fronte: ira i oculis: foemine? pallor in corpore: in ore im-
pudentia multo rubore suffusa. non adire quisq̄ nō ad
loqui audebat: tenebras semp̄ secretumq; captantē: nec
unq̄ ex solitudine sua prodeuntē: nisi ut solitudinē fa-
ceret. Ille tamen q̄bus sibi parietibus & muris salutē
suā tueri uidebat: dolum secū & insidias & ultorē scele-
rum deū inclusit. dimouit pfregitq; custodias poena:
angustosq; per aditus & obstructos nō secus ac p̄ aper-
tas fores & iuitantia limina irrupit: longeq; tunc illi di-
uinitas sua: longe arcana illa cubilia sæuiq; secessus: in
quos timore & supbia & odio hominū agebat. Quāto
nūc tutior: q̄to securior eadē domus: postq̄ eius nō cru-
delitatis: sed amoris excubiis: nō solitudine & claustris
defendit. Et qd̄ ergo discim? exp̄imento fidissimī esse
custodiā principis ipsi? innocentiā: hæc arx inaccessa: hoc
iexpugnabile munimentū: munimēto nō egere frustra
se terrore succinxerit: q̄ septus caritate nō fuerit. armis
enim arma irritant. Num aut̄ serias tantū partes dieꝝ
in oculis nostris coetuq; cōsumis: nō remissionib? tuis
eadē frequētia eadēq; illa socialitas interest? Non tibi
semp̄ in medio cib? semp̄q; mensa cōis: nō ex cōiuctu
nostro mutua uoluptas: nō puocas reddisq; sermones?
nō ipsū temp? epulæ tuæ: cū frugalitas cōtrahat: extē-
dit humanitas? Non .n. ante mediū diē distēt? solitariā
coena spectator adnotatorq; cōiuis tuis imines: nec ie-
iunis & inanib? plen? ipse eructās nō tā apponis q̄ obui-
tis cibos: quos dedigneris attigere: ægreq; p̄pellus sup-
bia illā cōiuct? simulationē rurs? te ad clādestinā ganeā
occultūq; luxum refers. Ergo non aux? nec argentū nec
exq̄sita ingenia coenas: sed suauitatē tuā iocunditatēq;

miramur: quibus nulla satietas adest: quando sincera
oīa & uera & ornata grauitate. Neq; enim aut pegrinæ
supstitutionis misteria: aut obscœna petulantia mensis
principis oberrat: sed benigna iuitatio: & liberales ioci
& studiorum honor. Inde tibi parcus & breuis somnus
nullumq; amore nostri angustius tempus: quam quod
sine nobis agis. Sed cū rebus tuis ut participes perfrua
mur: quæ habemus ipsi: quam propria quā nostra sūt?
non enim exturbatis prioribus dominis omne stagnū
omnem lacum omnē etiam saltum imensa possessione
circūuenis: nec unī oculis flumina fontes maria deser
uiunt. Et quid Cæsar non suum uideat? tandemq; im
perium principis: quam patrimonium maius est, multa
enī ex patrimonio refert in imperium quæ priores princi
pes occupabant: non ut ipsi fruerent: sed ne quis alius
Ergo in uestigia sedesq; nobiliū immigrāt pares domi
ni: nec iam clarissimorū uirorum receptacula habitatore
seruo teruntur: aut foeda uastitate procumbunt. Datur
intueri pulcherrimas ædes deterso situ auctas ac uigen
tes. Magnū hoc tuū non erga homines modo: sed erga
recta ipsa meritum: sistere ruinas: solitudinē pellere: in
gentia opera eodem quo extructa sunt animo ab interi
tu uindicare. muta quidem ille & anima carentia: sen
tire tamen & lætari uidentur: quod niteant: quod frequen
tentur: quod aliquando coeperint esse donum scientis.
Circunfert sub nomine Cæsaris tabula ingens rerum
uænalium: quod sit detestanda auaricia illius qui tam
multa cōcupiscebat: cum haberet supuacua tam multa:
tamen exitialis erat apud principē: huic laxior domus:
illi amœnior uilla. Nūc princeps in hæc eadē dominos

quærit: ipse inducit. ipsos illos magni aliquâdo impera-
 toris hortos illud nunquã nisi Cæsaris suburbanũ lice-
 mur eminus implemus . Tanta benignitas principis :
 tanta securitas tempoꝝ e: ut ille nos principalib? rebus
 existimet dignos : nos non timeamus quod digni esse
 uidemur. Nec uero emedi tantũ ciuibus tuis copiã præ-
 bes: sed amœnissima quæq; largiaris & donas. ita inquã
 donas in quæ electus: in quæ adoptatus es. transfers qd̄
 iudicio accepisti: ac nihil magis tuũ credis: quam quod
 per amicos habes. Idem tam parcus in ædificando quã
 diligens in tuendo. Itaq; nõ ut ante imanium transue-
 ctione saxorum urbis tecta quatiunt̄ . stant securæ do-
 mus: nec iam templa nutantia . Satis est tibi nimiũq;
 cum successeris frugalissimo p̄cipi magis reiicere ali-
 quid & amputare ex his: quæ princeps tanq̄ necessaria
 reliquit . Præterea pater tuus usibus suis detrahebat:
 quæ fortuna imperii dederat: tutiusq; pater . At quam
 magnific? in publicum es? hinc porticus : inde delubra
 occulta celeritate properant̄: ut non consumata: sed tan-
 tum cõmutata uideantur. Hinc immensum latus circi
 temploꝝ pulchritudinẽ prouocat. digna populo uictore
 gentium sedes: nec minus ipsa uisenda : quam quæ ex
 illa spectabunt̄ . uisenda autem cum cætera specie: tum
 quod æquatus plebis ac principis locus. Si quidem per
 omne spatium una facies: omnia continua & paria: nec
 magis proprius spectãdi Cæsaris suggestus: quam pro-
 pria quæ spectet. Licebit ergo ciuibus tuis iuicem con-
 tueri. dabitur non cubiculũ principis sed ipsum princi-
 pem cernere in publico in populo sedentem: populo cui
 locorum quinq; milia adiecisti . auxeras enim numeꝝ

eius cōgiariū facilitate: maiorēq; in posterū suscipi liberalitatis tuæ fide iusseras. Horū unū si præstitisset alius illi iandudū radiatum caput: & media inter deos sedes auro staret aut ebore: augustiorib; q; aris & grādiōrib; uictimis inuocaret̃. Tu delubra non nisi adoratur; intras. tibi maxim; honor excubare pro templis: postib; q; prætexi. Sic fit ut dei summū inter hoīes fastigium seruent cum deorū ipse non adeptus. Itaq; tuam statuā in uestibulo Iouis optimi maximi unam alterāue & hanc æreā cernimus: at paulo ante aditus oēs omnes gradus totaq; area hinc auro hinc argēto relucebat: seu potius polluebat̃: cum incesti principis statuis pmixta deorū simulachra sorderēt. Ergo istæ qdē aureæ & paucæ manent manebūtq; q̃diu templum ipsum. illæ aut̃ & inumerabiles strage & ruina publico gaudio litauerūt. Iu uabat illidere solo supbissimos uultus: instare ferro: sæuire securib; ut si singulos ictus sanguis dolorq; sequeretur. Nemo tam tēperans gaudii seræq; læticiæ: quin instar ultionis uideret̃ cernere laceros artus truncata mēbra: postremo truces horrēdasq; imagines abiectas excoctasq; flammis: ut ex illo terrore & minis in usum hominū ac uoluptates ignibus mutarent̃. Simili reuerentia Cæsar non apud genium tuum bonitati tuæ gratias agi sed apud numē Iouis optimi maximi pateris. illi debere nos quicquid debeamus. illius quod bene facias muneris esse qui te dedit. Ante quidem ingentes hostiarū greges per capitolium iter magna sui parte uelut intercepti diuertere uia cogebant̃: cum sæuissimi domini atrocissima effigies tanto uictimarū cruore colebatur: quantum ipse humani sanguinis profundenbar.

24

Oia. P. C. quæ de aliis principib? a me aut dicuntur aut dicta sunt: eo p̄tinent ut ostendā q̄ longa consuetudinē corruptos deprauatosq; mores principat? parens noster reformet & corrigat: alioquin nihil non paræ gratæ sine cōparatione laudatur. Præterea hoc primū erga optimū impatorē piorum ciuium officiū est insequi dissimiles neq; enim satis amarit bonos p̄cipes: qui malos satis non oderit. Adice qđ impatoris nostri nō aliud ampli? ac diffusius meritū est: q̄ quod insectari malos p̄cipes tutū est. An excidit dolori nostro modo uīdicat? Nero? p̄mitteret credo famam uitamq; eius carpi: qui mortē ulciscēbat nec ut in se dicta interpretaret: quæ de similimo dicerent. Quare ego te Cæsar muneribus omnibus tuis oibus cōparo: multis antepono: qđ licet nobis & in præteritū de malis impatorib? quotidie uindictari & futuros sub exemplo præmonere: nullū locum nullū esse tēpus: quo funestorū principum manes a posterorū execrationib? conḡescant. Quo constātius. P. C. & dolores nostros & gaudia p̄feramus: ingemiscam? illis quæ patiebamur. Simul utq; q; faciendū ē sub bono p̄cipe. Hoc secreta nostra: hoc sermones: hoc ipsæ gratiarū actiones agunt. Memineritq; sic maxime laudari incolumē imperatorē: si priores secus meriti repræhēdant. Nam cum de malo principe posteri tacent: manifestū est eadem facere præsetem. Et quis iam locus miseræ adulationis manebat? gnarus cum laudes imperatorū ludis etiam & cōmesationibus celebrarent: saltarenturq; atq; in omne ludibriū effœminatis uocibus modis gestibus frangerent. sed illud indignum quod eodem tempore in senatu & in scæna ab histrione & a cōsule laudabāt.

Tu p̄cul a tui cultu ludicras artes remouisti. Seria ergo te carmina honorq; æternus ânaliū: non hæc breuis & pudenda prædicatio colit. quin etiam tanto maiore consensu in uenerationē tui theatra ipsa confurgent: quāto magis de te scænæ silebunt. Sed quid ego istud admiror? cum eos quoq; honores: qui tibi a nobis offeruntur: aut delibare parcissime: aut oīo soleas recusare. Nihil ante tam uulgare tam paruum in senatu agebatur: ut non laudibus principū imoraretur quibuscunq; censendi necessitas accidisset. De ampliando numero gladiatorū: aut de instituēdo collegio fabrorū consulebatur: & quasi prolatis imperii finibus nūc ingentes arcus excessurosq; templorū fastigiū titulos: nunc menses etiam nec hos singulos nomini Cæsarum dicabam? patiebant illi: & quasi meruissent: lætabant. At nunc quis nostrum tanquā oblitus eius de quo refertur censendi officium principis honore consumūt? Tuæ moderationis hæc laus constantia nostra. & tibi obseqmur: quod in curiam non ad certamen adulationū: sed ad usum munusq; iusticiæ cōuenimus: hāc simplicitati tuæ ueritatiq; gratiam relaturi: ut te quæ uis uelle: quæ nō uis nolle credamus. Incipimus inde: desinim? ibi: a quo incipi: in quo desini sub alio principe non posset. Nam plærosque ex decretis honoribus & alii non receperūt: nemo ante tantus fuit: ut crederetur noluisse decerni. Quod ego titulis omnibus speciosius reor: quando nō trabibus aut faxis nomen tuū: sed monumētis æternæ laudis inciditur. Ibit in sæcula fuisse principem: cui florenti & incolumi nunquam nisi modici honores sæpius nulli decernerētur. Et sane si uelimus cum priorū

23
temporū necessitate certare uincemur. ingeniosior est. n. ad excogitandū simulatio ueritate: seruitus libertate: metus amore. Simul cū iam pridē nouitas omnis adulatione cōsumpta sit: non alius erga te nouus honor super est: quam si aliquando de te tacere audeamus. Age si quando pietas nostra silentiū rupit: & uerecundiā tuam uicit: quæ qualiaq; decernimus nos: tu non recusas: ut appareat non superbia & fastidio te aplissimos honores repudiare: qui minores non dedigneris. Pulchrius hoc Cæsar quā si recusares omnes. nam recusare oēs ambitionis: moderatiōis est eligere parcissimos. Quo tēperamento & nobis & ærario prodes: qđ sumptib; eius adhibes modum: & qui exhaustū non sis innocentium bonis repleturus. Stant igit effigies tuæ quales olim ob egregia in rep. merita priuatis dicabant. uisuntur eadē materia Cæsaris statuæ qua Brutorū qua Camilloꝝ. Nec discrepat cā: illi. n. reges hostemq; uictorem mœnib; depulerūt. hic regnū ipsum: quæq; alia captiuitas gignit: arcet ac submouet: sedēq; obtinet principis: ne sit domino locus. Ac mihi intuenti sapientiā tuam minus mis; uidet: quod mortales istos caducosq; titulos aut deprecis aut tempes. scis. n. ubi uera p̄cipis: ubi sempiterna sit gloria: ubi sint honores ī quos nihil flāmis: nihil senectuti: nihil successorib; liceat. Arc; . n. & statuas aras et templaq; demolit & obscurat obliuio: negligit carpit que posteritas. contra contemptor ambitionis: & infinitæ potestatis domitor ac frænator animus ipsa uetustate florescit: nec ab ullis magis laudatur: quam quibus minime necesse est. Non ergo perpetua principi fama: quæ inuitū manet: sed bona concupiscēda est. ea porro

non imaginibꝫ & statuis: sed uirtute ac meritis proroga-
tur. Quin etiam leuiora hæc formã principis figurãqꝫ:
non aurum melius uel argētum quam fauor hominũ
exprimat teneatqꝫ: quod quidem prolixè tibi emulate
que cōtingit: cuius lætissima facies & amabilis uultus
in omnium ciuium ore oculis animo sedet. Adnotasse
uos credo patres con. iandudũ me non eligere quæ re-
feram. propositũ est enim mihi principẽ laudare: non
principis facta: nam laudabilia multa etiam mali faci-
unt: ipse laudari nisi optimꝫ non potest. Quare non alia
maior impator Auguste gloria tua: quam quod agenti-
bus tibi gratias nihil uelandũ est: nihil omittendũ est.
Quid est enim in principatu tuo: quod cuiusqꝫ prædica-
tio uel transilire uel præteruehi debeat: quod momen-
tum: quod imo temporis punctum aut beneficio sterile
aut uacuum laude: nõ omnia eiusmodi ut is optime te
laudasse uideat: qui narrauerit fidelissime: Quo fit ut
prope in imensum diffundat oratio mea: & nec dum de
biennio loquor. Quam multa dixi de moderatione: &
quanto plura adhuc restant: ut illud quod secundũ con-
sulatum recepisti: quia princeps & pater deferebat. Ac
postquam ad te imperii summã: & cum omniũ rerum
etiam tui potestati diu transtulerit: tertium consu-
latum recusasti: cum agere tam bonum consulẽ posses.
Magnum est differre honore: gloriam maius. Gestum
cōsulatum mirer: an non receptum? Gestus non in hoc
urbis otio & intimo sinu pacis: sed iuxta barbaras gen-
tes: ut illi solebant: quibus erat moris paludamẽto mu-
tare prætextam: ignotasqꝫ terras uictoria sequi. Pulchrũ
imperio: gloriosum tibi: cum te socii atque amici sua

in patria suis ī sedibus adierūt. Decora facies consulis: multa post sæcula tribunal uiridi cespite extructū: nec fascium tantum: sed pilorum signorūq; honore circumdatum: augebant maiestatem præsidentis diuersi postulantium habitus: ac dissonæ uoces: raraq; sine interprete oratio. Magnificū ē ciuibus iura: qd hostibus reddere? speciosum certam fori pacē: quid imanes campos sella curuli Victorisq; uestigio premere? imminere minacibus ripis tutū quietūq;: quid spernere barbaros fremitus: hostilemq; terrorem non armorū magisq; togarum ostentatione compescere? Itaq; non te apud imagines: sed ipsum præsente audientemq; consalutabāt imperatorem: nomenq; quod alii domitis hostibus tu contemptis merebare. Hæc laus acti cōsulatus: illa dilati: quod adhuc initio principatū ut iam excusatus honoribus & expletus consulatū recusasti: quē noui impatores destinatum aliis in se transferebāt. Fuit etiam qui in principatus sui sine consulatū: quem dederat: ipse magna ex parte iam gestum extorqueret & raperet. Hoc ergo honore quem & incipientes principes & desinentes adeo concupiscūt ut auferant: tu otioso ac uacante priuatis cessisti. Inuidiosus ne erat aut tibi tertius cōsulatus? aut principi primus? nam secūdum Imp. quidem sub Imp. tamen inisti: nihilq; imputari in eo uel honori potest uel exēplo: nisi obsequiū. Ita uero quæ ciuitas qnquies atq; ēt sexies consules uidit: nō illos qui expirante iam libertate per uim ac tumultū creabant: sed qbus sepositis & absentibus in rura sua cōsulatus ferebant: in hac ciuitate tertium consulatū princeps generis humani ut pgrauem recusasti? Tanto ne Papius etiam & qntius

moderatioꝛ Augustus & Cæsar & pater patriæ? At illos resp. ciebat. qđ te non eadē resp.? non senat.? non consu lat.? ipse.? qđ sibi tuis humeris attolli & auget̃scere uidet̃. Non te ad exēplar eius uoco: qui cōtinuis consulatib? fe cerat longū quendā & sine discrimine annū: his te con fero quos certū est: quotiēs cōsules fuerūt nō sibi præsti tisse. Erat in senatu ter cōsul: cū tu tertiu consulatū re cusabas. Onerosū nescio qđ uerecūdiæ tuæ cōsensus no ster idixerat: ut p̃iceps totiēs consul esses: quotiēs sena tor tu? nimia modestia istud ēt priuat? recusasses. An cō sularis uiri triūphalisq; fili? cū tertio cōsul creat̃ ascēdit nō debitū hoc illi: nō uel sola generis claritate præmeri tū? Cōt̃igit ergo priuatis ap̃ire ânū: fastosq; referare. & hoc quoq; redditæ libertatis iudiciū fuit: qđ cōsul alius q̃ Cæsar esset. Sic exactis regib? cœpit liber ân?. Sic olī seruit? pulsa priuata fastis noīa iduxit miseros ābitiōis qui ita cōsules semp: ut semp principes erāt: q̃q̃ nō ābi tio magis q̃ liuor & malignitas uideri pōt: oēs ānos pos sidere: summūq; illud purpuræ dec? nō nisi præceptū præfloratūq; trāsmittere. Tuā uero magnanimitatē an modestiā an benignitatē pri? mirer? Magnanimitas fu it expetito semp honore abstinere. modestia cedere. be nignitas p̃ alios frui. Sed iā tēp? ē te ipsi cōsulatuī præ stare: ut maiorē eū suscipiēdo gerēdoq; facias. nā sæpi? recusare ambiguā ac potius illā it̃pretationē hēt: tanq̃ miorē putes. Tu qđē ut maximū recusasti: sed hoc psua dere nemini poteris: nisi aliq̃do & non recusaueris. Cū arc? cū trophea cū statuas deprecaris: tribuēda ē uerecū diæ tuæ uenia: illa. n. sane tibi dicant̃: cū uero postula m? ut futuros p̃cipes doceas iert̃iæ renūciare: paulisp

27
delitias differre: paulisp & saltē ad breuissimū tēpus ex
illo felicitatis sōno uelut excitati īduere prætextā: q̄ cū
dare possent occuparīt: ascendere curulē q̄ detineāt: esse
deniq; qđ cōcupierūt: nec ideo tantū uelle cōsules fieri
ut fuerit. Gessisti alteꝝ cōsulatū: scio: illū exercitibꝫ illū
p̄uinciis illū ēt cæteris gentibus poteris imputare: nō
potes nobis. Audimꝫ qđē te omne munꝫ cōsulis obiisse:
sed audimꝫ. diceris iustissimꝫ humanissimꝫ patiētissi
mꝫ fuisse: sed diceris. æquū est aliq̄do nos iudicio nostro
nostris oculis nō famæ semp & rumoribꝫ credere. Quo
usq; absētes de absente gaudebimꝫ? liceat expiri. an ali
qđ supbiæ tibi ille ipse secūdus cōsulatꝫ attulerit. mul
tū in cōmutādīs moribꝫ hominū mediū ānus ualet: in
principū plus. Dicimꝫ qđem cui uirtus aliqua cōtingat
omnes inesse: cupimus tamen experiri: an nunc quoq;
una eademq; res sit: bonus cōsul & bonus princeps. Nā
præter id quod est arduū: duas easq; simul capere pote
states sūmas: tum inest utriq; nōnulla diuersitas. cum
principem q̄ dissimillimū deceat. Atq; ego uideo proxi
mo anno cōsulatus recusādi hanc præcipuā fuisse rōnē:
quod eum absens gerere nō poterat. sed iam urbi uotif
que publicis redditus: quid est in quo magis sis appro
baturus quæ quantaq; fuerint quæ desiderabamus. Pa
rum est ut in curiam uenias nisi & cōuocas: ut intersis
senatui nisi & præsides: ut censentes audias nisi & per
rogas. uis illud augustissimū consul aliq̄do tribunal
maiestati suæ reddere? ascende. uis constare reuerenti
am magistratibus legibus auctoritatē modestiam petu
lantibus? adire. Quod. n. interesset reip. si priuatus es
ses consulem te haberet tantū an & senatore: hoc nunc

scito iteresse principē te hēat tantū an & consulē. His
tot tātisq; rōnibus q̄ q̄ multū reluctata uerecūdia prin
cipis nostri tādē tamen cessit. At quēadmodū cessit? nō
se ut priuatis: sed ut priuatos pares sibi faceret. Receptit
enī tertium consulatū ut daret. nouerat moderationē
hominū: nouerat pudorē: qui nō sustinerent tertio con
sules esse nisi cū ter cōsule. Bellosq; istud sociis olim pi
culosq; confortib; parce tamen tribuebat. quod tu singu
larib; uiris ac de te quidē bene ac fortiter præstitisti sed
ī toga meritis. utriq; cura utriusq; uigilātia obstrict?
es Cæsar. Sed in p̄cipe rarē ac prope insolitū est: ut se
putet obligatū: aut si putet: amet. Debes ergo Cæsar &
soluis. Sed cū ter cōsules facis: non tibi magn? p̄iceps:
sed nō ingrat? amic? uideris: qn̄ etiam p̄ q̄ modica quæ
dam ciuū merita fortunæ tuæ uiribus in mai? extollis
efficis. n. ut tantū tibi quisq; præstitisse uideat: q̄tum
a te recipit. Quid isti benignitati precer? nisi ut semp
obliges obligeris: incertūq; facias utrē magis expediat
ciuib; tuis debere tibi an præstitisse. Equidē illū anti
quū senatū contueri uidebar: cū ter cōsule assidente ter
tio consulē designatū rogari sententiā cernerē. Quanti
tūc illi: q̄tusq; tu. Accidit quidē ut corpora quælibet ar
dua & excelsa p̄terioribus admota decrescāt: itē ut altis
simæ ciuū dignitates collatiōe fastigii tui quasi depri
mant: quātoq; p̄pius ad magnitudinē tuā ascenderint:
tantū etiam a sua descendisse uideātur. Illos tamen tu
quāq; non potuisti tibi æquare cū uelles. adeo in edito
collocasti: ut tantū super cæteros: q̄tū infra te cernerer
tur. Si unius tertiu consulatū eundem in annū in quē
tuum contulisses: ingentis animi specimen hēretur: ut

28
enī felicitatis est q̄tū uelis posse: sic magnitudinis uelle
quantū possis . Laudand⁹ quidem & ille qui tertiu⁹ con-
sulatū meruit: sed magis sub quo meruit. magn⁹ memo-
randusq; qui tantū præmiū cepit: sed maior q̄ capienti
dedit. Quid⁹ q̄ duos pariter tertio cōsulatu collegas tui
sanctitate decorasti? ut sit nemini dubiū hanc tibi præ-
cipuā cām fuisse extendendi cōsulatus tui: ut duorū con-
sulatus amplecteret̄ & collegam te uni daret. Vterq; nu-
per cōsulatū alterū gesserat a patre tuo: id est q̄to min⁹
quam a te datum : utriusq; adhuc oculis paulo ante di-
missi fasces oberrabāt: utri⁹q; solēnis ille lictoꝝ & præ-
nūcius clamor auribus infederat: cū rursus curulis: rur-
susq; purpura: ut olim cum hostis in pximo & in sum-
mum discrimen adducta resp. exptum honoribus uis⁹
posceret: non cōsulatus hoībus iisdem: sed iisdem hoīes
cōsulatibus reddebant̄. Tanta tibi benefaciēdi uis: ut in-
dulgentiā tuam necessitas æmuletur. Modo prætextas
exuerāt: resumāt. modo lictores abire iusserāt: reuocēt.
modo gratulātes amici recesserant: reuertant̄. Hoīs ne
istud ingeniū est: hoīs potestas: renouare gaudia: redin-
tegrare læticiam : nullāq; requiem gratulationis dare:
neq; alia repetendis consulatib⁹ interualla permittere:
nisi dum finiunt̄. Facias ista semper : nec unq̄ in hoc
opere aut animus tuus aut fortuna lassetur. des quam
plurimis tertios cōsulatus: & cū plurimis tertios cōsula-
tus dederis : semp̄ tamen plures qbus debeas dare sup-
sint. Omniū quidē beneficiorū quæ merentib⁹ tribuūt̄
non ad ipsos gaudiū maius q̄ ad similes redundat. præ-
cipue tamen ex hoꝝ consulatu nō ad partem aliq̄ sena-
tus : sed ad totum senatum tanta læticia peruenit : ut

eundem honorē omnes sibi & dedisse & accepisse uideantur . Nempe enim hi sunt: quos senatus cū publicis sumptibꝫ minuendis optimū quenqꝫ præficeret : elegit equidē primos. Hoc est igitꝫ hoc est quod penitꝫ illos aīo Cæsaris insinuauit. An parꝫ sæpe experti sumꝫ? hanc esse rerum condicionē: ut senatꝫ fauor apud principē aut prosit: aut noceat. Non ne paulo ante nihil magis exitiale erat quā illa principis cogitatioꝫ hunc senatus probat. hic senatui carus est: oderat quos nos amaremꝫ? sed & nos quos ille. Nunc inter principem senatūqꝫ dignissimū cuiusqꝫ caritate certatur. demonstramꝫ inuicem: credimus inuicē: quodqꝫ maximū amoris mutui signū est eosdē amamꝫ. Proinde. P. C. fauete aperte: diligite constanter. Non iam dissimulandꝫ est amor ne noceat: non præmendum odium ne prosit. eadem Cæsar quæ senatus probat improbatqꝫ; uos ille præsentēs : uos etiā absentes in consilio hēt. tertio consules fecit quos uos elegeratis: & fecit hoc ordine quo electi a uobis erant . Magnꝫ uterqꝫ uester siue eosdē maxime diligit quos scit uobis esse carissimos: siue illis neminē præfert: quāuis aliquē magis amet. Proposita sūt senioribꝫ præmia iuuenibus exēpla. adeant frequentēt securas tandem ac patentes domos. quisquis probatos senatui uiros suscipit : hic maxime principem pmerentur: sibi enim accrescere putat quod cuiqꝫ adstruat: nullāqꝫ in eo gloriam ponit qđ sit omnibus maior: nisi maximi fuerint qbus maior est . Persta Cæsar in ista rōne propositi: talesque nos crede : qualis fama cuiusque est . huic aures : huic oculos intende . ne respexeris clandestinas existimationes : nullisque magis quam audientibus insidiantes

29
susurros. melius omnibus q̄ singulis creditur. singuli enim decipere & decipi possunt: nemo omnes: neminē omnes fefellerūt. reuertor iam ad consulatū tuum: & si sunt quædā ad consulatū quidē p̄tinētia ante consulatū tamen in primis qđ comitibus tuis iterfuiti: candidatus nō cōsulatus tantū sed immortalitatis & gloriæ & exempli qđ sequerent̄ boni principes: mali mirarent̄. Vidit te. P. R. in illa uetere potestatis suæ sede. p̄pessus es longū illud carmen comitiōꝝ: nec iam irridendā moram: consulq; sic factus es: ut unus ex nobis quos facis cōsules. Quotus quisq; principū antecedentiū honorē istum aut cōsulatū habuit: aut populo: nō alii marci somno hesternaq; cœna redūdantes comitiōꝝ suorum nuncios opperiebant̄: Alii sane puigiles & insōnes sed intra cubilia sua illis ipsis cōsulibus: a quibus consules renunciabant̄: exilia & cædē machinabantur. O praua & inscia ueræ maiestatis ambitio: concupiscere honorē quem dedigneris. dedignari quem concupieris: cūq; ex proximis hortis campum & comitia prospectes: sic ab illis abesse tanquā danubio rhenoq; dirimare. auerferis tu honori tuo sperata suffragia: renunciariq; te consulem iussisse contentus liberæ ciuitati ne simulati onem quidem serues: abstineas deniq; comitiis abstrusus atque abditus quasi illic tibi non consulatus detur sed abrogetur imperium. Hæc persuasio superbissimis dominis erat ut sibi uiderētur principes esse desinere: si quid facerent tanquam senatores. Plæriq; tamen nō tam superbia quam metu quodam submouebant̄. an stuproꝝ sibi icestiarumq; noctium conscii auspicia poluere: sacratumq; campū nefario auderent cōtaminare

uestigio : non adeo deos hominesq; contempserant :
ut in illa spatiosissima sede hominū deorūq; coniectos
in se oculos ferre ac perpeti possent. Tibi contra & mo-
deratio tua suavit & sanctitas: ut te & religioni deorū &
iudiciis hominū exhiberes . Alii consulatū ante q̄ acci-
perent: tu & dum accipis meruisti. Peracta erant solēnia
comitiorū si principem cogitares: iamq; se oīs turba cō-
mouerat: cū tu mirantib; cunctis accedis ad cōsulis sel-
lam: adigendū te præbes ī uerba principib; ignota: nisi
cū iurare cogent alios. Vides q̄ necessariū fuit consu-
latum non recusare: nō putassem; istud facturū te fuisse
si recusasses. Stupeo. P. C. nec dumque satis aut oculis
meis aut auribus credo: atque identidē me an audierim
an uiderim interrogo: Impator ergo & Cæsar & Augu-
stus pontifex maxim; stetit ante gremiū consulis: sedit
que cōsul principe ante se stante: & sedit int̄bat; inter-
ritus & tanq̄ ita fieri soleret : q̄ etiam sedens præbuit
iusiurandū: & ille iurauit. expressit explanauitq; uerba:
quibus caput suū domū suam: si scienter fefellisset: deo-
rum iræ cōsecraret. Ingens Cæsar & par gloria tua siue
fecerint istud postea principes siue non fecerint . Vlla
ne satis prædicatio digna est: idem tertio consulem fe-
cisse qd̄ primo: idem principē quod priuatū : idem im-
peratorē quod sub impatore: Nescio iā nescio pulchri-
ne sit istud qd̄ præeunte nullo: an hoc qd̄ alio præeūte
iurasti. In rostris quoq; simili religione ipse te legibus
subiecisti. legib; Cæsar: quas nemo principi scripsit. Sed
tu nihil ampli; uis tibi licere q̄ nobis. sic fit ut nos tibi
plus uelimus. Quod ego nunc primum audio: nunc pri-
mum disco: nō est princeps: sunt leges: sed leges supra

principem: idem Cæsari consuli: quod cæteris nō licet.
 iurat in legem attendentib? diis: nam cui magisq̄ Cæ
 sari attendat? iurat obseruantib? his quibus idem iurā
 dum est: non ignarus alioquin nemini religiosi? quod
 iurauerit custodiendū: q̄ cuius maxime interest nō peie
 rare. itaq; & abiturus consulatu iurasti te nihil contra
 leges fecisse. Magnum hoc erat cum pmitteres: maius
 postq̄ præstitisti. lam totiens pcedere in rostra in assen
 sumq; illū supbiæ principū locum terere: hic suscipere:
 hic ponere magistrat? quā dignū te q̄q; diuersū consue
 tudine illoꝝ qui pauculis diebus gestū consulatū imo
 non gestū abiiciebant per edictū: hoc pro concione pro
 rostris pro iureiurando scilicet ut primis extrema con
 gruerēt: utq; hoc solo intelligerent ipsi consules fuisse:
 quod alii non fuissent. Non transiliui patres cō. princi
 pis nostri consulatum: sed eundem in locum contuli:
 quicquid de iureiurādo dicendum erat: neque enim ut
 in sterili ieiunaq; materia eandem speciem laudis dedu
 cere ac spargere: atque identidem tractare debemus.
 Illuxerat primus consulatus tui dies: quo tu curiam
 ingressus nunc singulos nunc uniuersos adhortatus es
 resumere libertatem: capessere quasi communis impe
 rii curas: inuigilare publicis utilitatibus & insurgere.
 Omnes ante te eadem ista dixerunt: nemini tamen an
 te te creditum est. Erant sub oculis naufragia multoꝝ:
 quos inuidiosa tranquillitate iprouisos turbo perculerat.
 Quid. n. tam infidum mare: q̄ blandiciæ principū illo
 rum: quibus tanta leuitas tanta fraus ut facilius esset
 iratos quam propitios habere? Te uero securi & ala
 tres quo uocas sequimur. iubes esse liberos: erimus.

iubes : quæ sentimus promere in medium proferem?
Neq; enī adhuc ignauia quadam & insito torpore cessa
uimus. Terror & metus & misera illa ex periculis facta
prudētia mouebat: ut a rep. erat autem omnino nulla
resp: oculos aures animos auerterem?. At nūc tua dexte
ra tuisq; promissis fræti & innixi obsepta diutina serui
tute ora reseram?: frenatāq; tot malis linguam resolu
mus. Vis enī tales esse nos: quales iubes: nihilq; exhor
tationibus tuis fucatum nihil subdolum: deniq; quod
credentem fallere paret non sine periculo fallentis. neq;
enim unquam deceptus est princeps: nisi qui prius ipse
decepit. Equidem hunc parentis publici sensum cum
exhortatione eius: tum pronūtiatione respexisse uideo.
Quæ enim illa grauitas sententiæ: quam in affectata
ueritas uerborum : quæ adseueratio in uoce: quæ affir
matio in uultu : quæ in oculis habitu gestu toto deniq;
corpore fides. Tenebit ergo semper quod suaserit: sciet
que nos quotiens libertatē quam dedit experiemur sibi
parere. nec uerendum est ne incautos putet si fidelitate
temporum constanter utamur: quos memini sub malo
principe aliter uixisse. Nūcupāre uota & pro æternitate
imperii & pro salute ciuium: imo pro salute principum
ac propter illos pro æternitate imperii solebam?. Hæc
pro imperio nostro : in quæ sint uerba suscepta: operæ
pretium est adnotare: si bene rep. & ex utilitate omni
um rexeris. Digna uota: quæ semper suscipiantur semper
que soluātur. Egit cum diis ipso te auctore Cæsar resp.
ut te sospitem incolumēq; præstarēt: si tu cæteros præ
stitisses: si contra illi quoq; a custodia tui corporis ocu
los dimouerent : teq; relinquerent uotis quæ non palā

suspens.

suscipere. Alii se superstites reip. optabant faciebāt
 que. tibi salus tua iniussa est: si non sit cum reip. salute
 cōiuncta. nihil pro te pateris optari: nisi expediat optā
 tibus: omnibusq; annis in cōsiliū de te deos mittis: exi
 gisq; ut sententiā suam mutant: si talis esse desieris:
 qualis electus es. Sed ingēti cōscientia Cæsar quā paci
 fceris cum diis: ut te si mereberis seruent: cum scias an
 merearis neminē magisq; deos scire. Nō ne uobis p. c.
 hæc diebus ac noctibus agitare secum uidetur? ego qui
 dem in me si omniū utilitas ita posceret etiā præfecti
 manum armaui: sed ne deorum quidem aut iram aut
 negligentia deprecor: queso immo & obtestor: ne unq̄
 pro me uota rep. inuita suscipiat: aut si susceperit: inui
 ta ne debeat. Capis ergo Cæsar salutis tuæ gloriosissi
 mum fructum ex consensu deorū. nam cum excipias ut
 ita demum te dei seruent: si bene remp. & ex utilitate
 omniū rexeris: certus es te bene remp. gerere cum ser
 uent. Itaq; securus tibi & lætus dies erit: qui principes
 alios cura & metu distinebat: cum suspensi & attoniti
 parumq; confisi patiētia nostra hinc atq; inde publicæ
 seruitutis nuncios expectarēt: ac si forte aliquos flumi
 na niues uenti præpedissent: statim hoc illud esse crede
 bant quod merebant. nec erat discrimen ullū pauoris:
 propterea quod cum a malo principe tanq̄ successor ti
 meatur. quisq; est dignior: cum sit nemo non dignior
 omnes timentur. Tuam securitatē non mora nuncioꝝ
 non litterarū tarditas differt. scis tibi ubiq; iurari: cum
 ipse iuraueris oibus. Nemo hoc sibi non præstat. ama
 mus quidem te in quantū mereris: istud tamen nō tui
 facimus amore: sed nostri. nec unquam illucescat dies

quo pro te nūcupet uota non utilitas nostra : sed fides
Cæsar. Turpis tutela principis cui pōt imputari. Queri
libet quod in secreta nostra non inquirāt principes nisi
quos odimus. Nam si eadem cura bonis & malis esset:
quam ubiq; admirationē tui: quod gaudiū exultationē
que depræhēderes: quos omniū cum cōiugibus ac libe
ris: quos etiam cum domesticis aris focisq; sermones?
scires mollissimis istis auribus parci . & alioquin cum
sint odiū amorq; contraria: hoc perq̄ simile hēnt: quod
ibi intēperanti? amamus bonos p̄cipes ubi liberalius
malos odim?. Cepisti tamen & affectus nostri & iudicii
expimentū: q̄tū maximū præsens cape potuisti illo die
quo sollicitudini pudor iq; candidator; ita cōsuluisti: ne
ulli? gaudiū alteri? tristitia turbaret . alii cū læticia: alii
cū spe recesserūt: multis gratulandū: nemo cōsolandus
fuit. Nec ideo segni? iuuenes nostros exhortat? es cōsu
latū circumirēt. senatui supplicarēt: atq; ita a p̄cipe spe
rarent honores: si a senatu petissent. Quo qdem in loco
si quib? opus exemplo: adiecisti ut te imitarent . Arduū
Cæsar exemplū: & qđ imitari nō magis quisq; candida
tor;: q̄ principū possit. Quis. n. uel uno die reuerētior se
natus candidat?: q̄ tu cū oī uita tū illo ipso tēpore quo
iudicas de cādīdatis? An aliud a te q̄ senat? reuerētia ob
tinuit: ut iuuenib? clarissimæ gentis debitū generi ho
norē: sed ante q̄ deberēt offerres? Tandē ergo nobilitas
nō obscura ē: sed illustrat̄ a p̄cipe: tandē illos ingentiū
uiroꝝ nepotes illos posteros libertatis nec terret Cæsar
nec pauet: qn̄ imo festinatis honorib? āplificat atq; au
get: & maiorib? suis reddit. si qđ usq; stirpis antiquæ: si
qđ residuæ claritatis: hoc āplexat̄ & refouet: & in usum

2 ad opum

31
reip. promit. sunt in honore hominū & ī honore famæ
magna noīa ex tenebris obliuioīs indulgētia Cæsaris:
cuius ē ut nobiles & cōseruet & efficiat. Præfuerat puin
ciæ quæstor un? ex cādīdatis: in quē ea ciuitas aplīssima
reddit? egregia cōstitutione fūdauerat. hoc senatui alle
gandū putatī. Cur. n. te p̄cipe q̄ generis tui claritatē
uirtute sup̄asti: deterior esset cōdicio eorū: q̄ posteros ha
re nobiles mererent? q̄ eorū qui p̄ntes hūissēt? O te di
gnū qui de magistratib? nostris semp hęc nūcies. nec
pœnis malorū: sed bonorū præmiis bonos facias. Accēsa
est iuuet? erexitq; aīos ad æmulādū qđ laudari uidebat
nec fuit quisq; quē non hęc cogitatio subiret: cū sciret
q̄quid a quoq; in puiciis beneficeret: oīa te scire. Vtile
est Cæsar & salutare præsīdib? puinciarū hęc hēre fidu
ciā paratā esse s̄ctitati industriæ suæ maximū præmiū
indiciū principis suffragiū principis. Adhuc aut̄ q̄libet
sincera rectaq; ingenia & si nō detorquebat: hebetabat
tamen misera sed uera reputatio. Vides. n. siqđ bene fe
cero sciet Cæsar: aut si scierit: testimoniū reddet. Ita ea
dē illa seu negligētia seu malignitas principū cū male
cōsultis ipunitatē: recte factis nullū præmiū pollicerēt
nec illos a crimīe: & hos deterrebat a laude. At nunc si
bene aliq; puiciā rexit: huic quæ sita uirtute dignitas
offert: patet. n. oībus honoris & gloriæ cāpus. ex hoc q̄s
q; qđ cupit petat: & assecut? sibi debeat. Prouiciis quoq;
in posterū & iniuriarū metū & accusādi necessitatē remi
sisti: Nā si p̄fuerint q̄bus gratias egerint: de nullo que
ri cogent? & alioquin nihil magis p̄desse cādīdato ad se
quētes honores q̄ pactos optime magistrat? magistratu
honore honor petūt. Volo ego q̄ puiciā rexit nō tātū

codicillos amicorū nec urbana coniuratione eblanditas
præces : sed decreta coloniarū decreta ciuitatū alleget .
Næ suffragiis consulariū uiroꝝ .urbes populi gētes in
ferūtur .efficacissimū pro cādido gen^o est rogādi : gra
tias agere .Iā quo assensu senat^o :quo gaudio exceptū ē:
cū candidatis ut quēq; noīaueras : osculo occurreres .de
uexus qdem in planū : & quasi unus ex gratulatibus .te
mirer magis : an improbē illos q̄ effecerūt : ut istud ma
gnū uideret^o : cū uelut affixi curulib^o suis manū tantū
& hanc cūctanter & pigre & iputātibus similes pmere
rent .Cōtigit ergo oculis nostris āte facies p̄iceps can
didatus eq̄tis & simul stantis intueri parē accipientib^o
honore q̄ dabat . Qd̄ factū tuū a cuncto senatu q̄ uera
acclamatōe celebratū est : tāto maior : tanto augustior .
Nā cui nihil ad augendū fastigiū supest : hic uno modo
crescere pōt si se ipse submittat secur^o magnitudis suæ
neq; .n . ab ullo piculo fortuna principū longi^o abest q̄
humilitas . Mihi qdem nō tā humanitas tua q̄ intētio
eius admirabilis uidebat^o . quippe cū orōni oculos uocē
manū cōmodares : ut si alii eadē ista mādasses : oēs comi
tatis numeros obibas . atq; ēt cum suffragatorū noīa ho
nore quo solēt exciperēt : tu quoq; inter excipiētes eras :
& ex ore p̄cipis ille senatori^o assensus audiebat^o . qd̄q;
apud principē phibere testimoniū merentib^o gaudeba
mus : phibeat^o a principe . Faciebas ergo cū diceres opti
mos : nec ipsoꝝ modo uita a te : sed iudiciū senat^o cōpro
babat^o : ornariq; se nō illos magis quos laudabas lætaba
tur . Nā qd̄ precatus es ut illa ipsa ordinatio comitioꝝ
bene ac feliciter eueniret nobis reip . nōne tibi tale ē : ut
nos hūc ordinē uotoꝝ cōuertere debeam^o : deos deniq;

32

obsecrāre ut oīa quæ facis: quæq; facies p̄spere cedant
tibi reip. nobis: uel si breuius sit optandū: ut uni tibi in
quo & resp. & nos sum? Fuit tēpus ac nimiū diu fuit:
quo alia aduersa alia secūda principi & nobis. nūc cōia
tibi nobiscū tam læta q̄ tristia: nec magis sine te nos
esse felices q̄ tu sine nobis potes. An si posses in fine uo
torum adiecisses: ut ita precib⁹ tuis dii annuerēt: si iudi
ciū nost⁹ mereri p̄seuerasses? Adeo nihil tibi amore ci
uiū antiquus ut āte a nobis: deinde a diis: atq; ita ab illis
amari uelis: si a nobis ameris. Et sane prior⁹ p̄cipū exi
t⁹ docuit: ne a diis qdē amari nisi quos hoīes amēt. ardu
um erat has precatiōes tuas laudib⁹ adæquare: adæqui
m⁹ tamen. q̄ amoris ardor. q̄ stimuli. quæ faces illas no
bis exclamatiōes subiecerūt. Nō nostri cæsar īgeniū sed
tuæ uirtutis tuor⁹q; meritor⁹ uoces fuerunt: quas nulla
unq̄ adulatio iuenit: null⁹ cuiusq; terror expressit. Quē
sic timuim⁹ ut hæc fingerem⁹? quē sic amaui⁹ ut hæc
fateremur? Nosti necessitatē seruitutis: quando simile
aliqd̄ audisti: & quādo dixisti? Multa qdē excogitat me
tus: sed quæ appareant quæsitā ab inuitis: aliud sollici
tudinis aliud securitatis īgeniū est. alia tristiū inuētiō
alia gaudentiū. neut⁹q; simulatiōes expresserint. habent
sua uerba miseri: sua uerba felices: ut quæ iā maxie ab
utrisq; dicant. Testis ipse es: quæ in omniū ore læticia.
nō amict⁹ cuiq; nō habit⁹ quē modo extulerat. inde resul
tantia uocib⁹ recta: nihilq; tantis clamorib⁹ satis clausū.
Quis tunc nō e uestigio suo exiuit? q̄s exiuisse sensit?
Multa fecimus sponte: plura instinctu quodam & impe
rio. Nam gaudio quoq; cogendi uis inest. Nū ergo mo
dum ei tua saltem modestia imposuit? nam q̄to magis

a te reprimebat: exarsimus non contumacia Cæsar: sed
ut in tua potestate est: an gaudeamus: ita inquantū nec
in nostra. Comprobasti & ipse acclamationū nostrarū fi
dem lachrymarū tuarum ueritate. uidimus humescētes
oculos tuos demissūq; gaudio uultum: tantūq; sangui
nis in ore quantum in animo pudoris. Atq; hoc magis
incensi sumus: ut precaremur nequādo tibi nō eadem
causa lachrymarū: utq; nunq̄ frontē tuā hoc ipsum has
sedes nos quasi respōsuras īterrogem?: uiderit ne unq̄
principis lachrymas: at senatus saepe uiderūt. Onerasti
futuros p̄cipes: sed & posteros nostros. nā & hi a prin
cipibus suis exigent: ut eadem audire mereant: & illi q̄
non audiant indignabunt. Nihil magis possū proprie
dicere q̄ quod dictum est a cuncto senatu: o te felicem.
quod cū dicerem?: nō opes tuas: sed aīum mirabamur.
est. n. demū uera felicitas felicitate dignum uideri. Sed
cum multa illo die dicta sunt sapiēter & grauitē: tum
uel in primis crede nobis: crede tibi. Magna hoc fidu
cia nostri maiore tamē tui dixim?. ali?. n. fortasse aliū:
ipsum se nemo deceperit. introspiciat modo uitam: seq;
quid mereat̄ interroget. Proinde dabat uocibus nostris
fidem apud optimū principem: qđ apud malos detrahe
bat. quanuis enim faceremus: quæ amantes solent: illi
tamen nō amari se credebant sibi. Super hęc precati
sum?: ut sic te amarēt dii quēadmodū tu nos. quis hoc
aut de se aut principi diceret mediocriter amanti? Pro
nobis ipsis quidē hęc fuit sūma uotoꝝ: ut nos sic ama
rent dii quomodo tu. Est ne ueꝝ qđ inter ista clamaui
mus. O nos felices. Quid. n. felicius nobis: quibus non
iam illud optandum est ut nos diligat princeps: sed dii

33
quēadmodū princeps. Ciuitas religionib⁹ dedita semp⁹
deorū indulgentiā pie merita nihil felicitatis suæ purat
astrui posse: nisi ut dii Cæsare imitent. Sed qd singula
cōsector & colligo: quasi uero aut oratione cōplecti: aut
memoria consequi possim: quæ uos P. C. ne qua interci
peret obliuio: & in publica acta mittenda & incidenda
in aere cēsistis. Ante oratiōes principū tantū eiusmōi
genere monumētōrū mandari æternitati solebant: accla
mationes quidē nostræ parietib⁹ curiæ claudebant: erāt
enim qbus nec senat⁹ gloriari nec princeps possent. Has
uero & ī singulis exire & posteris prodi cū ex utilitate:
tū ex dignitate publica fuit: primū ut orbis terrarū pie
tatis nostræ adhiberet⁹ testis & consci⁹: deinde ut mani
festum esset audere nos de bonis malisq; principib⁹ nō
tantū post ipsos iudicare: postremo ut expimēto cogno
scretur & ante nos gratos sed miseros fuisse: qbus esse
nos gratos probare antea nō licuit. At qua cōtentione:
quo nixu: quibus clamorib⁹ expostulatū est ne affectus
nostros: ne tua merita supprimeres: deniq; ut in postere
exemplo prouideres. Discant & principes acclamatiōes
ueras falsasq; discernere: habeantq; muneris tui q̄ iam
decipi nō poterūt. Non instruendū illis iter ad bonam
famam: sed non deserendū. non submouēda adulatio:
sed non reducenda est. certum est & quæ facere: & quæ
debeant audire si faciant. Quid nunc ego super ea quæ
sum cum toto senatu precatus: pro senatu precer? nisi
ut hæreat animo tuo gaudiū: qd̄ tunc oculis protulisti.
Ames illū diem: & tamen uincas. noua merearis: noua
audias: eadem enim dici nisi facta non possunt. Iam q̄
antiquū quam consulare qd̄ triduū totum senatus sub

exemplo tui sedit: cum interea nihil præter consulē ageres. Interrogauit quisq; quod placuit dissentire discedere & copiam iudicii sui reip. facere: cōsulti omnes atq; etiam dinumerati sum? uicitq; sententia nō prima sed melior. At quis antea loqui? quis hiscere audebat præter miseros illos qui primi iterrogabant? cæteri quidem defixi & attoniti ipsam illam mutā ac sedentariā assentiendi necessitatē quo cum dolore animi: quo cum totius corporis horrore perſectabant. Unus solusq; censebat quod sequerent omnes: & omnes improbarēt: in primis ipse qui censuerat. adeo nulla magis omnib? displicent: quam quæ sic fiunt tanquam omnibus placeant. Fortasse imperator in senatu ad reuerentiā eius cōponebatur: cæterum egressus statim se recipiebat in principem: omniaq; conſularia officia abigere negligere contemnere solebat. Ille uero ita consul ut si tantū consul foret: nihil infra se putabat: nisi quod infra eos esset: ac primum ita domo progrediebat: ut illum nullus apparatus arrogantix principalis: nullus præcurſorū tumultus detineret. una erat in limine mora consultare aues: reuereriq; numinū monitus. nemo perturbabatur: nemo submouebat: tanta uiatorib? quies: tantus pudor fascibus: ut plærunq; aliena turba subsistere & consulem & principem cogeret. Ipsius quidem officiū modicum tam temperatū ut antiqu? aliquisq; magn? consul sub bono principe intercedere uideret. Iter illis sæpius in foro: frequenter tamen & in campū: nā comitia consulū obibat ipse. tantum ex renūciatione eorum uoluptatis: & quantum prius ex destinatione capiebat. Stabant candidati ante curulem principis: ut ipse ante consulis steterat:

34

adigebanturq; in uerba: in quæ paulo ante ipse iurauerat princeps: qui tantum putat esse in iureiurando: ut illud & ab aliis exigat. Reliqua pars diei tribunali datur. Ibi uero quanta religio æquitatis: quanta legum reuerentia. Adibat aliquis ut principem: respondebat se consulem esse. Nullius ab eo magistratus ius: nullius auctoritas imminuta est: aucta etiam: siquidē pluraq; ad prætores remittebat: atque ita ut collegas uocaret: non quia populare gratumq; audientibus: sed quia ita sentiebat. Tantum dignationis in ipso honore ponebat: ut non amplius esse censeret: quod aliquis collega appellaret a principe: quam quod prætor esset. Ad hæc tam assiduus in tribunali ut labore refici ac reparari uideretur. Quis nostrum idem curæ: idem sudoris sumit: quis adeo expetitis honoribus aut deseruit aut sufficit? Et sane æquum est tantum cæteris præstare consulis ipsum: qui consules facit: quippe etiam fortunæ uidebatur indignum si posset honores dare: qui gerere non posset. Facturus consules doceat: accepturosq; amplissimum honorem persuadeat scire se quid sit quod daturus sit. sic fit ut illi quoq; sciant quid acceperint. Quo iustius senatus ut susciperes quartum consulatum & rogauit & iussit. Imperii hoc uerbum non adulationis esse: obsequio tuo crede. quod non alia in re magis aut senatus exigere a te: aut præstare senatui debes. ut enim cæterorum hominum ita principum illorum omnes qui diu sibi uidentur: æquum omne & breue & fragile est. Itaq; optimum quemq; niti & contendere decet: ut post se quoq; rei publicæ pro sit moderationis scilicet iusticiæq; monumentis: quæ prima statuere cons. potest. Hæc nempe

intentio tua ut libertatē reuoces ac reducas. Quē ergo honorem magis amare? quod nomen usurpare sæpius debes: quam quod primū inuenit recuperata libertas? Non est minus ciuile & principē esse pariter & consulē: quam tantum consulem. Habes etiam rationē uerecundiae collegarū tuorum. Collegarū inquā: ita enim & ipse loqueris: & nos loqui uis. onerosa erit modestiæ illorū tertii consulatus sui recordatio: donec te consulē uideant: neque enim potest non nimium esse priuatis: quod principi satis est. Annuas Cæsar optantib; quibusq; apud deos esse consuesti: quorum potes ipse uotoꝝ compotes facias fortasse sufficiat tertius consulat;: sed nobis tanto minus sufficit. Ille nos instituit & induxit ut te iterum iterumq; consulē habere cupiamus. Remissiꝝ istud contenderem;: si adhuc non sciremus qualis esses futurus. Tolerabiliꝝ fuit experimētum tui nobis: quā usum negari. Dabitur ne rursus uidere consulē illum;: audiet reddet quas proxime uoces;: præstabitq; gaudium quantum ipse percipiet;: præsidebit læticiæ publicæ auctor eius & causa;: temptabitq; affectus nostros ut solet cohibere: nec poterit;: pietati senatus cū modestia principis felix speciosūq; certamen seu fuerit uicta;: seu uicerit. Equidem incognitā quandā proximaq; maiorem præsumo læticiam. quis enim est tam imbecilli ingenio: qui non tanto meliorem consulem speret: quanto sæpius fuerit;? Alius labores: si non continuos desideria ac uoluptati dedisset: otio tamen & quiete recreasset. hic consularibus curis exolutus principales resumpsit: tam diligens temperamenti: ut nec consulis officium princeps: nec principis consul appeteret. Videmus ut

prouinciãz desiderijs ut singularz et ciuitatũ præfidiis
 occurrat. nulla in audiendo difficultas: nulla in respon
 dendo mora. adeunt statim: dimittunt statim: tandem
 que principis fores exclusã legationũ turba nõ obsidet.
 Quid in omnibus excogitationib? quam mitis seueri
 tas: quã nõ dissoluta clãmentia. non locupletãdo fisco
 sedes. nec aliud tibi sententiã tuã pretium: quam bene
 iudicasse. Stant ante te litigatores nõ de fortunis suis
 sed de tua æstimatione solliciti: nec tam uerentur quid
 de causa sua: q̃ quid de morib? sentias. O uere principis
 atq; etiam decoris recõciliare æmulas ciuitates: timen
 tesq; populos nõ imperio magis q̃ ratione compescere:
 intercedere iniquitatib? magistratũ: infectumq; red
 dere quicqđ fieri non oportuerit: postremo uelocissimi
 sideris more omnia inuisere: omnia audire: & undecũq;
 iuocatum statim uelut adesse & assistere. Talia esse cre
 diderim quã ipse mundi parens tempat nutu: si quãdo
 oculos demisit in terras: & facta mortaliũ inter diuina
 opera numerare dignatus est: qua nunc per te liber solu
 tusq; cælo tantum uacat: postq̃ te dedit: qui erga omne
 hominũ genus uice sua fungeris. fũgeris enĩ: sufficis
 que mãdanti: cum tibi dies omnis sũma cum utilitate
 nostra: cum tua laude condatur. Quod si quando cũ in
 fluẽtibz negotiis paria fecisti: instar refectionis existi
 mas mutationem laboris. Quã. n. remissio tibi nisi lu
 strare saltus: excutere cubilibz feras: superare imensa
 montiũ iuga: & horrentibus scopulis gradum inferre
 nullius manu nullius uestigio adiutum: atq; inter hæc
 pia mête adire lucos & occurfare numinib? Olim hæc
 experientia iuuentutis hæc uoluptas erat: his artibus

futuri duces imbuébant : certare cum fugacibus feris
cursu : cum audacibus robore : cum callidis astu . nec
mediocre pacis decus habebat submota cãpis irruptio
ferarum : & obsidione quodã liberatus agrestiu labor .
Usurpabant gloriã istam illi quoq; principes qui obire
non poterant . usurpabant aut ut domitas fractasq; clau
stris feras ac deinde in ipsos quidem ludibriu emissas
mentita sagacitate colligeret . His par capiendi queredi
que sudor : summusq; & idem gratissimus labor inueni
re . Eniuero si quando placuit idem corporis robur in
maria proferre : non ille fluitãtia uela aut oculis sequit
aut manibus : sed nunc gubernaculis assidet : nunc cum
ualētissimo quoq; sodaliu certat frangere fluctus : domi
tare uentos reluctãtes : remisq; transferre obstantia fre
ta . Quantu dissimilis illi qui non albani lacus ocium :
baianiq; torporem & silentiu ferre : non pulsum saltem
fragoreq; remorq; perpeti poterat : qn ad singulos ictus
turpi formidine horresceret : itaq; procul ab omni sono
incocussus ipse & imotus religato reuinctoq; nauigio
non secus ac piaculu aliqd trahebat foeda facies cu p . r .
Imp . alienu cursum alienuq; rectorẽ uelut capta naue
sequeretur . Nec deformitate ista saltem flumina care
bant atque amnes : Danubius ac Rhenus tantum illud
nostri dedecoris uehere gaudebãt : non minore cu pudo
re impii : qd hæc romanæ aqlæ romana signa romana
deniq; ripa : q̄ q̄ hostiu prospectarẽt : hostiu qbus moris
est eadem illa nunc rigentia gelu flumina aut campis
supflua : nũc liquida ac deferẽtia lustrare nauigiis . nãdo
que superare . Nec uero laudauerim per se magnopere
duriciam corporis ac lacertorum : sed si his ualidio

toto corpore animus imperitet: quē non fortunæ indulgentiæ molliant: nō copiæ principales ad segnicem luxumque detorqueant: tunc ego seu montibus seu mari exerceat: & lætū ope corpus: & crescētia laborib? mēbra mirabor. Video. n. iam inde antiquus maritos deaz ac deoz liberos nec dignitate nuptiaz magisq̄ his artib? inclaruisse. Simul cogito cū sint ista lud? & auocamētū huius illæ seriæ & itentæ: & a qbus se in tale ociū recipit uoluptates. Sūt. n. uoluptates qbus optime de cuis que grauitate sanctitate tēperantia creditur. Iā qs adeo dissolut?: cuius non occupationib? aliqua species seueritatis insidat? Ocio prodimur. An nō plæriq; principes hoc idem tēpus in aleā supra luxū cōferebāt? cū seriæ laxamēta curaz uitioz cōtentiōe supplerēt. Habet hoc primū magna fortuna: q̄ nihil tectū nihil occultū esse patit. principū uero nō modo domus sed cubicula ipsa intimosq; secessus recludit: oīaq; arcana noscēda famæ proponit atq; explicat. Sed tibi Cæsar nihil accōmodatus fuerit ad gloriā q̄ penit? inspici. sunt qdem præclara quæ in publicū profers: sed non minora ea quæ limine tenes. Est magnificū quod te ab oī cōtagione uitioz reprimis ac reuocas: sed magnificenti? q̄ tuos. Quāto. n. magis arduū ē alios præstare q̄ se: tāto laudabili? q̄ cū ipse sis optim?: oēs circa te similes tui effecisti. Multis illustribus dedecori fuit aut incōsultius uxor assumpta aut retēta patiēti?: ita foris claros domestica destruebat ifamia: & ne maximi ciues hērent hoc efficiebat: q̄ mariti minores erant. tibi uxor in decus & gloriā cedit: quid enim illa sanctius? quid antiquius? Non ne si pontifici maximo deligenda sit coniunx aut hanc aut similem,

mi abscondit

ubi est aut similis: elegerit: quod illa nihil sibi ex fortuna tua nisi gaudium uedicat. quod constanter non potentiam tuam sed ipsum te reueret. Idem estis inuicem quod fuistis. probatis ex aequo: nihilque uobis felicitas addidit: nisi quod scire coepistis quod bene uterque uestre felicitatem ferat. Eadem quod modica cultu: quod parca comitatu: quod ciuilibus incessu: mariti hoc opus quod ita ibuit: ita instituit. nam uxori sufficit obsequi gloria. An cum uideat quod te nullus terror nulla comitet abicio: non & ipsa cum silentio incedat: ingredieterque pedibus maritum in quantum patitur sexus imitet? Decuerit hoc illam et si diuersa tu facias. Sub hac uero modestia uiri quantum debet uerecundiam uxor marito: foemina sibi. Soror autem tua ut se sororem esse meminit: ut in illa tua simplicitas tua ueritas tua candor agnoscitur: ut si quod ea uxori tuae conferat: dubitare cogatur utrum sit efficacius ad recte uiuendum bene institui aut feliciter nasci. Nihil est tam pronum ad similitates quam aemulatio in foeminis praesertim: ea porro maxime nascitur ex coniunctione: alitur aequalitate: exardescit inuidia cuius finis est odium. Quo quidem admirabiliter existimandum est quod mulieribus duabus in una domo pari que fortuna nullum certamen nulla contentio est. suspiciunt inuicem. inuicem caedunt: cumque te utraque effusissime diligit: nihil sua putant interesse utram tu magis ames: idemque utrique propositum: idem tenor uitae: nihilque ex quo sentias duas esse. te. n. imitari te subsequi student: ideo utraque mores eodemque utraque tuos habet. Inde moderatio: inde est perpetua securitas: neque. n. unquam piclitabuntur esse priuatae quae non desierunt. Obtulerat illis senatus cognomen Augustae: quod certatim deprecatae sunt quadiu appellationem patris patriae tu recusasses: seu quod plus esse in eo iudicabant:

37

si uxor & soror tua q̄ si Augustæ dicerent. Sed quæcūq;
illis ratio tantā modestiā suavit: hoc magis dignæ sunt
quæ in aīs nostris & sint & hēant Augustæ: q̄ nō uocā
tur. Quid .n. laudabili? fœminis q̄ si uerū honorem nō
in splendore titulorū sed ī iudiciis hominū reponāt: ma
gnisq; noibus pares se faciāt: et dū recusāt: iam ēt & in
priuatorū aīs exoleuerat priscū mortaliū bonū amicicia
cui? in locū migrauerant assentationes blandiciæ & pe
ior ordo amoris simulatio: & .n. ī prīcipū domo nomen
tantū amiciciæ iane scilicet irrisumq; manebat: nā qui
poterat esse inter eos amicicia: quorū sibi alii domini:
alii serui uidebant. Tu hāc pulsam & errantē reduxisti.
Habes amicos: q̄ amic⁹ ipse es. neq; .n. ut alia subiectis
ita amor impat. neq; est ull⁹ affectus tā erectus & liber
& dominatiōis ipatiēs: nec qui magis uices exigat. Pōt
fortasse prīceps inq;: pōt tamen odio esse nōnullis et si
ipse nō oderit: amari nisi non ipse amet nō pōt. Diligis
ergo cū diligaris: & in eo q̄ utriq; honestissimū est:
tota gloria tua est: qui superior fact⁹ descēdis in oīa fami
liaritatis officia: & in amicū ex impatore submitteris:
imo tunc maxie Imp. cū amicū ex impatore agis. Et .n.
cū plurimis amiciciis fortuna principū indigeat: præci
puū est prīcipis op⁹ amicos parare. Placeat tibi sēp hęc
secta: & cū alias uirtutes tuas tū hāc cōstantissime tene
as: nec unq̄ persuadeat humile esse principi: nisi odisse.
Locundissimū est in rebus humanis amari: sed nō min⁹
amare. quorū utroq; ita frueris: ut cū ipse ardētissime dili
gas. adhuc tamen ardētī? diligaris: plurimū q̄ facili⁹ est
unū amare q̄ multos: deinde q̄ tibi amicos tuos obli
gādi adest facultas tāta: ut nemo possit te nisi igressus

non magis amare. Operæpretium est referre quod tormentum tibi iniunxeris ne quid amico negares. dimisti optimū uirum tibi que carissimū inuitus & tristis: & quasi retinere non posses. quātum amares eū desiderio expertus es: distractus separatusq; dum cedis & uinceris. Ita quod fando inauditum: cum princeps & principis amicus diuersa uelletis: id potius factum est quod amicus uolebat. O rem memoriæ litterisq; mādandā: præfectum prætorii non ex ingentibus sed ex subtrahentibus legere: eundemq; ocio quem pertinaciter amet reddere: cumq; sis ipse distentus imperii curis: non quietis gloriam cuiquam inuidere. Intelligim? Cæsar quantū tibi pro laboriosa ista statione & exercita debeamus: cū ocium a te tanq̄ res optima & petatur & detur. Quam ego audio confusionē tuam fuisse cū digredientē prosequeris. prosecutus. n. nec temperasti tibi quomin? exiisti in littore amplexus osculum ferres. Stetit Cæsar in illa amiciciæ specula: precatusq; maria. celeremq; si tamen ipse uoluisset: recursum: nec sustinuit recedentē nō etiam atq; etiam uotis lachrymis sequi. Nam de liberalitate taceo: quibus enim muneribus æquari hæc cura principis: hæc patiētia potest: qua meruisti. ut ille sibi nimium fortis ac prope durus uideretur. Nec dubito quin agitaueris secū an gubernacula retorqueret: & fecisset: nisi quod pene iplo contubernio principis felicius iucundiusq; est desiderare principē desiderantem. Et ille quidem ut maxima fructus suscepti ita maiore depositi officii gloria fruatur: tu aut facilitate ista cōsecutus es: ne quem retinere uidearis iuitum. Ciuile hoc erat: & parētī publico cōuenientissimū nihil cogere

semper

30
liberis
sempq; meminisse nullam tantam potestatem cuiquam
dari posse : ut non sit gratior potestate libertas. Dignus
es Cæsar: qui officia mandes deponere optantibus : qui
petentibus uacationem inuitus quidem : sed tamen tribuas:
qui ab amicis orantibus requiem non te relinqui putes:
qui semper inuenias & quos ex otio reuoces: & quos otio
reddas . Vos quoque quos parens noster familiariter in
spicere dignatur: fouet iudicium eius : quod de uobis habet
hic uester labor est: princeps . n. cum in uno probauit amare
se scire: uacat culpa si alios minus amat. Ipsum quidem quod
mediocriter diligit: cum leges amandi non det: sed accipiat
hic presentis : ille mauult absens amari . uterque amet ut
mauult . nemo interdum presentia: nemo in obliuione
absentia ueniat . tenet quisque locum: quem semper me
ruit: faciliusque est ut oculis eius uultus absitis: quam ut ani
mo caritas excidat. Flæri quoque principes cum essent ciuium
domini: libertorum erant serui. horum consiliis: horum
nutu regebant: per hos audiebant: per hos loquebantur:
per hos præturæ etiam & sacerdotia & consulatus immo
& ab his petebantur. Tu libertis tuis summum quidem
honorem: sed tanquam libertis habes : abundeque suffi
cere his credis si probi & frugi existimetur? Scis enim
præcipuum esse indicium non magni principis magnos
libertos. Ac primum neminem in usu habes: nisi aut ti
bi aut patri tuo aut optimo cuique principum dilectum:
statimque hos ipsos quotidie : deinde ita formas : ut se
non tua fortuna: sed sua metiantur: & tanto magis di
gni quibus honor omnis præstetur a nobis: quia non est ne
cesse . Iustus ne de causis. S. P. Q. R. optimi tibi cogno
men adiecit: Paratum id quidem & in medio positum:

nouū tamen scias neminē ante meruisse quod non erat
excogitandū: si quis meruisset . An satius fuit felicem
uocare: quod non moribus sed fortunæ datum est . Sa
tius magnum : cui plus inuidiæ quam pulchritudinis
inest. Adoptauit te optimus princeps in suum: senatus
in optimi nomen hoc tibi tam proprium quam pater
num : nec magis diffinite distincteq; designat qui Tra
ianum: quam qui optimū appellat. Ut olim frugalitate
Lisones . sapientia Lælii. pietate Metelli monstrabant:
quæ simul omnia uno isto noīe continētur: nec uideri
potest optimus : nisi qui est omnibus optimus in sua
cuiusq; laude præstantior . Merito tibi ergo post cæte
ras appellationes hæc est addita : ut maior . Minus est
enim Imper. & Cæsarem . & Augustum : quam omni
bus imperatorib; & Cæsaribus & Augustis esse melio
rem. Ideoque illa parens hominū deorumq; optimi pri
us: deinde maximi nomine colitur. quo præclarior laus
tua : quem non minus constat optimū esse quam maxi
mum. Assecutus es nomen: quod ad alium transire non
possit: nisi ut appareat in bono principe alienum: in ma
lo falsum. quod licet omnes postea usurpent semper ta
men agnoscetur ut tuum. Et enim ut nomine Augusti
admonemur eius cui primum dicatum est: ita hæc opti
mi appellatio nunquam memoriæ hominum sine te
recurrat : quotiensq; posterī nostri optimum aliquem
uocare cogentur : totiens recordabunt: quis meruerit
uocari. Quanto nunc diue Nerua gaudio frueris : cum
uides & omne optimum : & dici : quem tanquam opti
mum elegisti. Quam lætum tibi: quod comparat; filio

tuo uinceris. Neque enim alio magis approbat animi
tui magnitudo : quam quod optimus ipse non timui
sti eligere meliorem . Sed & tu pater Traiane ; nam tu
quoq; si non sidera : proximam tamen sideribus obti
nes sedem:quantam percipis uoluptatem : cum illum
tribunum. illum militem tuum . tantum imperatorē.
tantum principem cernis ? cunq; eo qui adoptauit ami
cissime contendis pulchrius fuisse genuisse talem an
elegisse. Maeste uterque ingenti in rempublicā merito;
cui hoc tantum boni contulistis : licet alteri uestrum
filii uirtus triumphalia cælum alteri dederit . Non mi
nor tamen uestra laus : quod ista per filium quā si ipsi
meruissetis . Scio Patres con. cum cæteros ciues:tum
præcipue consules oportere sic affici: ut se publicæ ma
gisquam priuatim obligatos putent . Vt enim malos
principes rectius pulchriusque est ex cõmunibus iniuri
is odisse quam propriis : ita boni speciosius amantur ;
ob ea quæ generi humano:quam quæ hominibus præ
stant . quia tamen in consuetudinē uenit : ut consules
publica gratiarum actione perlata : suo quoq; nomine
quantum debeant principi:profiteantur . concedite me
non pro me magis munere isto quam pro collega meo
Cornuto Tertullo.C.V.fungi . Cur enim non pro illo
quoq; gratias agam:pro quo non minus debeo?præfer
tim cum indulgentissim? Imper . in concordia nostra
ea præstiterit ambobus:quæ si tantum in alterum con
tulisset ; ambos tamen æqualiter obligasset.Vtrunque
nostrum ille optimi cuiusq; spoliator & carnifex stragi
bus amicorum & in proximū iacto fulmine afflauerat;

iisdem enim amicis gloriebamur : eosdem amissos lu-
gebamus : ac sicut nunc spes gaudiumq; : ita tunc com-
munis nobis dolor & metus erat . habuerat hunc hono-
rem periculis nostris diuus Nerua : ut nos & si minus
ut bonos promouere uellet : quia mutati sæculi signū .
& hoc esset quod florent : quorum præcipuum uo-
tum ante fuerat : ut memoriæ principis elaberemur .
Nondum biennium compleueramus in officio laborio-
sissimo & maximo : cum tu nobis optime principum
fortissime imperatorum consulatum obtulisti : ut ad
summum honorem gloria celeritatis accederet . tan-
tum inter te & illos principes interest : qui beneficiis
suis cōmendationem ex difficultate captabant : gratio-
resque accipientibus honores arbitrabantur : si prius
illos desperatio & tædium & similis repulsæ mora in
notam quandam pudoremque uertissent . Obstat uere-
cundia : quo minus percenseamus : quo utrunque no-
strum testimonio ornaris : ut amore recti : amore rei
publicæ priscis illis consulibus æquaueris . merito nec
ne : neutram in partem decernere audeamus : quia nec
fas est affirmationi tuæ derogare : & onerosum confi-
teri uera esse : quæ de nobis præsertim tam magnifi-
ca dixisti . Tu tamen dignus es : qui eos consules faci-
as : de quibus possis ista prædicare . Tribuas ueniam :
quod inter hæc beneficia tua gratissimum est nobis :
quod nos rursus collegas esse uoluisti : ita caritas mu-
tua : ita congruens tenor uitæ : ita una eademque ratio
propositi postulabat . cuius ea uis : ut morum simili-
tudo concordia nostræ gloriam minuat : ac perinde sit

40

miſſi: ſi alter noſtrꝫ a collega ac ſi a ſe ipſe diſſētiat. Nō
ergo temporariū & ſubitū eſt qđ uterq; collegæ cōſula
tu: tanq̄ iteꝫ ſuo gaudet: niſi qđ tamen q̄ rurfus conſu
les fiunt: bis qđem: ſed tēporibꝫ diuerſis obligant: nos
duos cōſulatus accipimꝫ ſimul: ſimul gerimꝫ: alterq; in
altero Cons. ſed iteꝫ & pariter ſumꝫ. Illud uero q̄ inſi
gne: qđ nobis præfectis ærario cōſulatū áteq̄ ſucceſſorē
dediſti. Auſta ē dignitas dignitate: neq; cōtinuatꝫ tātū
ſed geminatꝫ ē honor: ſineq; poteſtatis alteriꝫ tanq̄ parꝫ
eſſet exciꝫe: præuenit. Tāta tibi itegritatis noſtræ fidu
cia fuit: ut non dubitares te ſalua diligentia tuæ rōne
eſſe factuꝫ: ſi nos poſt maximū officiū priuatos eſſe nō
ſineres. Quid qđ eundē in annū cōſulatū noſtrꝫ cōtuli
ſti: Ergo nō alia nos pagina: q̄ te conſulē accipiet: & no
ſtra quoq; noīa addentꝫ factis: qbus ipſe ꝑſcriberis. Tu
comitus noſtris præſidere: tu nobis ſanctiſſimū illud
carmē præire dignatus es. tuo iudicio cōſules facti: tua
uoce renūciati ſumꝫ: ut idē honoribꝫ noſtris ſuffragator
in curiāi cāpo declarator exiſteres. Nā qđ eū potiſſimū
mēſe attribuiſti: quē tuꝫ natalis exornat: q̄ pulchꝫ nobis
qbus edicto: qbus ſpectaculo celebrare cōtinget diē illū
triplici gaudio lætū: q̄ principē abſtulit peſſimū: dedit
optimū: meliorē optimo genuit. Nos ſub oculis tuis au
guſtior ſolito currꝫ accipiet: nos iter ſecūda omina & uo
ta certātia: quæ præſēti tibi cōferēt: uehemur alacres: &
icerti ex utra parte maior auribꝫ noſtris accidat clamor.
Sup oīa tamen prædicādū uideť: q̄ pateris cōſules eſſe
quos feciſti: q̄ppe nullū periculū: nullꝫ ex ꝑriciꝫe metus
cōſulares aīos debilitat & frāgit. nihil inuitis audiēdū
nihil coactis decernēdū erit. Manet manebitq; honori

ueneratio sua: nec securitatē auctoritate pdem? Ac siqd
forte ex cōsulatus fastigio fuerit dīminutū: nostra hęc
erit culpa nō seculi. licet. n. q̄tū ad principē: licet tales cō
sules agere: quales ante p̄cipes erāt. Vllam ne tibi pro
beneficiis referre gratiā parē possum? nisi tantū illā ut
semp nos meminerim? consules fuisse & cōsules tuos.
Ea sētiam? ea cēseamus: quæ cōsularibus digna sūt. Ita
uersemur ī rep. ut credamus esse rep. nō consiliū nostrę
nō operā subtraham? nec disiūctos nos & q̄si demissos
cōsulatu sed quasi astrictos & deuictos putem? eūdēq;
locū laboris & curæ: quē reuerentiæ dignitatisq; tenea
m?. In fine orōnis p̄æsides custodesq; imp̄i diuos ego
cōsules, p̄ rebus humanis ac te p̄æcipue capitoline Iupi
ter precor: ut beneficiis tuis faueas: tantisq; munerib?
addas perpetuitatē. Audisti quæ malo principi precaba
mur: exaudi quæ pro dissimillimo optam?. Nō te distri
gimus uotis: nō. n. pacē non concordiā nō securitatē nō
opes oramus nō honores: simplex cūctaq; ista cōplexum
animū uotū est salus p̄cispis. Nec uero noua tibi iniū
gimus: tu. n. iā tunc illū in tutelā recepisti: cū p̄ædonis
auidissimi faucibus eripuisti. neq; n. sine auxilio tuo cū
altissima quæq; quaterent: hic q; oībus excelsior incon
cussus stetit. p̄æteritus ē a pessimo p̄cipe q; p̄æteriri
ab optimo nō potuit. Tu clara iudicii tui signa misisti:
cū proficiscētī ad exercitū tuo noīe tuo honore cessisti.
Tu uoce impatoris qd sentires locutus: filiū illi: nobis
parentē: tibi pontificē maximū elegisti. Quo maiore fi
ducia iisdē illis uotis: quæ ipse, p̄ se nūcupari iubet: oro
& obtestor: si bene remp. si ex utilitate omniū regit: pri
mū ut illū nepotibus nostris ac pro nepotibus serues:

41
deinde ut quādoq; successorē ei tribuas: quē genuerit:
quē formauerit: similēq; fecerit adoptato: aut si hoc fa-
to negat: in cōsilio sis eligenti: mōstresq; aliquē quem
adoptari in capitolio deceat. Vobis p. c. q̄tum debeā: pu-
blicis ēt monumētis cōtinet̄. Vos mihi ī tribunatu qe-
tis: in prætura modestiæ: uos in istis officiis etiā quæ e-
studiis nostris circa tuendos socios iniūxeratis: cuncti
constātiæ antiq̄ssimū testimoniū phibuitis. Vos proxi-
me destinationē cōsularis mei his acclamationib; app-
bauistis: ut intelligam etiam atq; ēt enitendū mihi: ut
hunc cōsensum uestr; cōplectar & teneā: & in dies auge-
am. Et. n. memini tūc uerissime iudicari: meruerit quis
honorē nec ne: cū adeptus est. Vos modo fauete huic
pposito: & credite: si cursu quondā p̄uectus ab illo insi-
diosissimo principe anteq̄ p̄fiteretur odiū bonor;: postq̄
professus est: substituti: cum uiderē quæ ad honores com-
pendia paterent: longius iter malui: si malis temporib;
inter mōstos & pauetes: bonis iter securos gaudētesq;
numeros: si deniq; ī tantū diligo optimū principē: inq̄-
tū inuisus pessimo fui. Ego reuerētia uestræ sic semp
inseruiā: nō ut me consulē & mox cōsularē: sed ut candi-
datum cōsularis putem.

PANAEGYRICVS MAXIMIANO ET CONSTAN- TINO AVGVSTIS DICTVS.

d Ixerint licet plurimi multiq; dicturi sint: ea q;
bus oīa facta uestra sūmag;: q; uirtutū merita
laudantur sacratissimi p̄cipes Maximiane ue-
lis nolis semp̄ Auguste & Constantine oriens
iperator: mihi tamē certū est: ea p̄cipue isto sermone

cōplecti: quæ sūt hui? ppria læticiæ: qua tibi Cæsari ad
ditum nomen impii: & istar? celestiu nuptiar? festa cele
brant. Cætera. n. in rep. beneficia uestra possūt multis
occasionib? diuersor? tempor? prædicari: huic uoto ppria
nūc debet oratio: q? semel factū futur? est sempiternū.
Eqdē scio gaudētū studia nūc ita toto orbe florescere:
quacūq; fama ultra naturā qua fingit? discurs? uolucres
mutuata & plusquā mille uocibus sonora prebruit: ut
omniū nationū gratulationib? cōsecret. Quid. n. rebus
humanis cōtingere potuit aut nobili? ad gloriā? aut cer
tius ad salutē q̄ qd̄ pristinæ uestræ cōcordiæ ppetuæq;
pietati hoc quoq; pignus accessit summor? nominū ar
ctissima cōiunctione uenerabile: ut impatori filiā collo
cauerit impator: sed tamē nos oportet oēs hoīes exulta
tione supare: q? hoc tantū reip. bonū præsetes ituemur:
& ipsa uultuū uestror? contēplatione sentim? ita conue
nisse uos: ita nō dexteras tantū: sed et oēs sēsus uestros
mētēsq; uinxisse: ut si fieri possit trāsire inuicē in pecto
ra uestra cupiatis. Quid. n. aut tu cari? dare? aut tu cari?
accipe potuisti: cū hac affinitate uestra & tibi maxima
ne p genē iuuēta renouata sit: & tibi Cōstātine p soce
rū nomē Imp. accreuerit: Maxias itaq; uobis æterni pri
cipes publico noiē gratias agim?: q? suscipiēdis liberis
optādīsque nepotib? Ieriē uestri generis progādo: oīb? in
futur? sæculis puidetis: ut romana res olī diuersis regē
tiū morib? fatiq; iactata: tādē ppetuis dom? uestræ ra
dicib? coalescat: tāq; sit imortale illius Imperiū q̄ sēpi
terna soboles Impator?. Hæc est uera pietas: hæc uolu
ptas conseruandi generis hūmani: exemplum dare gen
tibus ad matrimonia studiosius expetenda & liberos

correl. p. h. i.
re. n. p. h. i.
pp. s. p. c.

pl. n. q. u. q. c. o. d. f. m. a. r. g. e. n. e. s.

*mutatoria
dolum*

educandos: ut substituēdis successiōib⁹ singuloꝝ nihil
 obsit unum quēque esse mortalem : cum immortalis
 sit omniū posteritate resp. Quare si leges hæ quæ mul
 ta cælibes notauerūt: parentes præ mus honorarūt: ue
 re dicunt esse fundamēta reip. q̄a seminariū iuuetutis
 & quasi fontē humani corporis semp romanis exerciti
 bus ministrarūt: q̄ huic uestro i remp. merito possum⁹
 dignū nomen ascribere: q̄ nō plebeia germia: sed ipera
 toria stirpe rēp. ppagatis: ut qđ milesimo āno post urbē
 conditā euenisse tandē gratulabamur: ne mutatoria per
 nouas familias cōis salutis gubernacula traderent. id&
 oibus duret ætatib⁹ Imp. semp herculei. Quē nā igitur
 utriusq; uestꝝ præconiū ac ueneratiōis ordinē faciā: ad
 huc n. de ābobus. In hāc necessitudinē cōgruētibus uo
 bis cōiter dixi: & te qđem sētio senior Auguste maiesta
 ti præcedere: te seq̄ iunior Imp. sed p̄fecto sicut tuo Cō
 statine socero ante est conciliata diuinitas: cū ab eo pi
 gn⁹ ipsi carissimū postulares: sic & nūc quoq; in hac gra
 tulatiōe prius illa dicēda sūt: quæ in te considerās tan
 tus iste & paterni & tui auctor impij lætatus est quod
 petisti. O diuinū tuū Maximiane iudiciū: qui hunc tibi
 iure adoptionis nepotē maiestatis ordine filiū ēt gene
 rum esse uoluisti: diu inq̄ Constantii filiū in quem se
 prima illius iuenta transfudit: in cui⁹ ore celestes illius
 uultus natura signauit: qui aspectū illius ad deoꝝ con
 cilia translati adhuc desiderātib⁹ nobis sufficit pro duo
 bus. Neq; n. forma tantū in te patris Cōstātine: sed ēt
 cōtinētia. fortitudo. iusticia. prudētia sese uotis gentiū
 præsentāt. Quo. n. magis cōtinētiā patris æq̄re potui
 sui: q̄ q̄ te ab ipso fine puericiæ illico matrimōii legib⁹

29

tradidisti: ut primo ingressu adolescentiæ formares aïum
maritalē: nihil de uagis cupiditatibus: nihil de cōcessis
ætati uoluptatibꝫ i hoc sacꝫ pectus admitteres? Nouū
iam tū miraculū iuuenis uxoriū: sed ut res est: mente
præsaga oibus te uerecundiæ obseruationibꝫ imbuebas:
talē postea ducturus uxorē. Fortitudinē aut illius iam
tum in principiis cōsecutus es. Multa ille francoꝝ mil
lia qui batauiā aliasqꝫ cis Rhenū terras inuasērāt: inter
fecit: depulit: abduxit. tu iam ab ipsis eoꝝ regibꝫ auspica
tus es: simulqꝫ & præterita illoꝝ scelera punisti: & totiꝫ
gentis lubricā fidē timore iunxisti: liberauit ille Britan
nias seruitute: tu etiā nobiles illic oriēdo fecisti. Pluri
mas ille barbaras natiōes uictoria domuit: uenia miti
gauit: tibi cunctis hostibꝫ alacritatis tuæ terrore cōpres
sis interim deest materia uincendi. Iusticiā uero patris
atqꝫ pietatē sic imitaris & sequeris: ut oibꝫ ad te cōfugi
entibꝫ diuersāqꝫ opē: aut cōtra alioꝝ iniurias: aut p suis
cōmodis postulātibꝫ: quasi legata patris uidearis exolue
re: idqꝫ ipsū corā gaudeas prædicari: quicqꝫ tu iuste ac
liberaliter feceris filiū Cōstantii necessario præstitisti.
Nā qd ego de prudētia dicā: q̄ te pene credimꝫ fore ipso
patre potiorē: qui ueteres illos romanæ reip. principes
superiorē Africanū Pompeiumqꝫ magnū ætatis cursū
uirtute p̄uectos tā mature sūpto uincis ipio: tantāqꝫ
reꝫ sustines molē incipiēte uirtute. Gesseris. n. multa
fortiter licet multa sapienter: cū p maxios tribunatꝫ sti
pēdia prima cōficeres: sētias necesse ē tātæ auspicia for
tunæ imp. adolescēs: q̄q̄ qd ego i te ætatis tuæ potiusqꝫ
grauitatis nomen usurpo: cuiꝫ tanta maturitas ē: ut cū
tibi pater imperiū reliquisset: Cæsaris tamen appellatiōe

43
contentus expectare malueris : ut idem te : qui illum
deklararet Augustum : siquidem ipsum imperium hoc
fore pulchrius iudicabas : si id non hæreditarium ex
successione cepisses : sed uirtutibus tuis debitum a sum-
mo imperatore meruisses . Neque enim dubium quin
tibi mature sacrum istud fastigium diuinæ potestatis
astrueret : qui te iam olim sibi generum etiam ante q̄
petere posses : sponte delegerat . Hoc enim : ut audio :
imago illa declarat in aquileiensi palatio ad ipsum con-
uiuui posita aspectum : ubi puella iam diuino decore
uenerabilis sed adhuc impar oneri suo substat : atque
offert tibi etiam tum puero Galeam auro gemmisque
radiantem : & pennis pulchræ alitis eminentem : ut te :
quod uix ulla possunt habitus ornamenta præstare :
sponsale munus faciat pulchriorem . Fortunatus pictor
ille quisquis fuit : & quanuis Apellem ipsumque Par-
rhasium scientia uicerit : materia tamen imaginis quã
arte felicior . quanquam enim ipsi ferant difficillimã
esse præcipue cuiusque formæ imitationem : quia cer-
tis sui notis cito deformitas exprimitur : similitudo
tamen pulchritudinis tam sit ardua : quam rara est
pulchritudo : non tantum tamen ille cepit laboris ex
ore uestro diuinas species transferendo : quantum di-
uinitatis hausit comminus uos inspiciendo : intuendo
sollicite : & curiose ab hilaritate illius ætatis uultus
immobiles & serios exigendo : promendo : denique
amoris uestri tacita præsentia : ut quod inuicem uobis
uerecundia negabat : libere uos in imagine cernere
tis . Sed profecto hoc iam Maximiane diuina mente

maximiane
maximiane præsentia

præsumpteras ; hæc cum ferret ætas ut rogareris opta
ueras : cum tibi in illa iocundissima sede læticiæ harū
nuptiarum gaudia prædestinabas : ut simul illam paruu
lam & hunc intuendo crescentem diu frueretis expecta
tione uoti : quod hac cōiunctione firmasti . Quid enim
competentius ? quid prouidentia tua dignius facere po
tuiti ? quam ut eius filio : quem tibi pridem & affini
tate adsciueras : & maiestate sociaueras : nunc ex inti
mis affectibus traderes summi pignus imperii ? Hæc
est tua Maximiane inter omnes Principes propria lar
gitio . alii diuitias : aut honores : aut ipsa etiam impe
ria sed sola donarunt . tu animo maiore quam cæteri
pariter indulges : & quod pietas tua habet carissimum :
& quod fortuna præcipuum . Nec tamen miranda ista
in te è Maximiane animi magnitudo : in quæ dii imor
tales tanta congegnerunt & naturæ bona & ornamenta
fortunæ . ut quis maxia largiaris : ita penes te sunt oia :
quasi ea solus obtineas . Ut . n . ille : qui oēs aquas cælo
& terris præbet Oceanus : semp tamen in motib⁹ suis
totus est : ita tu potes imperiū Maximiane donare : non
potes non hère . De quo ego cum ad id loci uenero : ita
dicam : ut fortasse quibusdam uideat audacior : ueritas
tamen meæ erga te deuotionis appareat . Nunc enim
sequitur : ut quoniam uirtutes tuas Constantine Augu
ste socero prædicauit : tu quoque licet optime scias : ta
men audias : quam te principis ornet affinitas . Hic est :
qui nomen : quod accepit a deo principe generis sui :
dedit uobis : qui se progeniem esse Herculis non adu
lationibus fabulosis : sed æquatis uirtutibus com

probavit. Hic est : qui in ipso ortu numinis sui gallias
 priorum temporum iniuriis efferatas Reipublicæ ad
 obsequium reddidit : sibi ipsas ad salutem . Hic quod
 iam falso traditum de antiquis imperatorib? putaba-
 tur: romana trans Rhenum signa primus barbaris gen-
 tibus intulit. Huius cum fratre rursus ac sæpius expe-
 ditionibus domita germania aut boni consulit: ut quie-
 scit : aut lætatur quasi amica : si pareat . Tu ferocissi-
 mos mauritanix populos inaccessis montium iugis &
 naturali munitione fidentes expugnasti. recepisti tran-
 stulisti. Te primo ingressu tuo tanta læticia . tanta fre-
 quentia Respublica excepit: ut cum te ad Capitolini Io-
 uis gremium uel oculis ferre gestiret : stipatione sui
 uix ad portas urbis admitteret . Te rursus uicesimo an-
 no Imperatorem : octauo Consulem : ita ipsa amplexu
 quodam suo Roma uoluit detinere: ut uideretur augu-
 rari iam & timere : quod factum est. Est enim Imper.
 æterne: in quo uno querelam Reipublicæ pene merui-
 sti . Audi doloris nostri liberam uocem : si quidem
 dii ipsi: quod plærunque humanas res negligant: dum
 querimur ignoscunt : quibus aliud fortasse curantibus
 grandines ruunt : terræ dehiscunt : urbes hauriuntur:
 quæ non illis hauriuntur uolentibus sed aut aliorsum
 aspicientibus aut fatali rerum cursu urgente uidentur
 accidere . Tale est Imper . quod omnibus nobis inclu-
 so gemitu merentibus facere uoluisti : non quidem tu
 Reipublicæ negligentia : aut laboris fuga: aut desidia
 cupiditate ductus : sed consilii olim : ut res est : inter
 uos placiti constantia & pietate fraterna : Ne quem

totius uitæ summæq; rerum sociū semper habuisses:
in alicuius facti coitate desereres: ne uel illius uiderit
quali certe nouæ laudi cederes. Verum lōge diuersa in
uos erat causa declinādi aut sustinendi laboris. Quan
quam & si totam excusationē ætatis afferres: sic quoq;
tibi reip. curis non erat abnuēdum. An si maxim⁹ quis
que natu gubernator est certissim⁹ ad salutem: non is
est optimus qui usu peritissim⁹ imperator? Aut te unq̄
Constantine liberi nostri nepotesq; patientur uel cum
ad summam perueneris senectutem rei publicæ uela
contrahere: quæ tam felicib⁹ uentis etiam iuuenis im
pleueris? Sed tamen ut cunque fas fuerit: cum prin
cipem quem anni cogere: aut ualitudo deficeret rece
ptui canere. te uero: in quo adhuc istæ sunt integræ so
lidæq; uires: hic totius corporis uigor: hic imperatori⁹
ardor oculorum: immaturum ocium sperasse miramur.
Quid enim aliud participi maiestatis tuæ dare potuit
uentia quietis q̄ ut tu imperio succederes pro duobus.
Sed pfecto exegit hoc ipsa uarietas & natura fortunæ:
cui nihil mutare licuerat: dum uos impium teneretis:
ut illa. xx. annorum continua felicitas interuallo aliquo
distingueretur: aut etiam diu imortales probare uolue
rint ubi innixam steterit remp. cum sine te stare non
posset. Quanquam in istis quidem partibus nō caruit
pristina firmitate: ibi uero pene funditus corruit: unde
tu Maximiane discesseras. adeo illic plurimū habuerat
stabilitatis asserta: ubi deserta maxime uacillauit. Non
aliter enim quā solet terra uentis aut aquis subter im
missis interuulsa sui soliditate nutare. ita cuncta Italia
atq; ipsa Roma subducta repente qua substētata fuerat

doctam

dextera tua cōtremuit ac pene confedit. Quod ego cur
sim transeo: cur enim uel recordemur aduersa cū uidea
mus omnia tuo reditu restituta? Fecit enī Roma ipsa
pro maiestate noīs sui: ut ostenderet posse se etiam im
peratoribus impare: abduxit exercitus suos ac tibi red
didit. Et cum ad sedādos aīos auctoritatē priuati prin
cipis attulisses: supplices tibi man? tendens uel potius
queribūda clamauit. quousq; hoc Maximiane patiar me
quati: te q̄scere? mihi libertatē adimi: te usurpare tibi
illicitam missionē? An quod diuo Augusto post septua
ginta ætatis q̄nquaginta imperii nō licuit annos: tā ci
to licuit tibi? Ideo ne te mihi ille cui? tot aras tot tēpla
tot noīa colo Hercules dedit: ut tu ī suburbano ocios?
sedens usum dicatæ mihi uirtutis amitteres? Redde te
gubernaculis meis. Et quoniā tranquillo mari portum in
trare non properasti: uade per fluctus mei quidē amore
sollicitus: sed tua maiestate securus: & tamen per te tibi
steterit iniuriam in mei restitutione patieris. Impasti
pridem rogatus a fratre. rursus impera iussus a matre.
O impator æterne pietatem tuam: quæ tuū illum ani
mum semp inuictum sola uicit. Non potuisti resistere
sanctæ illius parentis impio: & inuitus licet paruisti: &
te illis uigiliis illisq; curis quas uiginti annis expertus
fueras reddidisti. Quibusnā tu domina gentium potes
cōpensare beneficiis: hoc tui impatoris obsequiū? qui
tanto usu sciens quantus sit impandi labor: propter te
nō utitur illa quam degustauerat uoluptate: tantumq;
reip. onus suscipit post quietem? Facilius fuerat iugiter
imperasse. quīs enim magnū laborem consuetudo non
sentit. intermissa desiderant nouas uires. Quanta opus

fuit tibi impator æterne pudentia: q̄ta auctoritate: ut
subsidia reip. erigeres: exanimata recreares: dilapsa colli
geres. Mirabamur te post imperiū esse priuatū: multo
magis mirum est imperiū ferre post ocium. Solus hoc:
ut dicit̄: potuit deus ille: cui? bona sunt: q̄ uiuim? & ui
demus: ut habenas male creditas & cursū deuio uectore
turbatū reciperet: rursūq; dirigeret. Cuius simile tu im
perator etiā facile fecisti: neq; id mir: cum .n.a te recef
sit imperiū: & priuatus licet dici uelles: ihæsit tibi inge
nita maieftas. Omnes exercitus uestri oēs q; puinciæ re
quiescere te post tanta opera utcūq; æquo animo tulle
runt: impare desuisse nunq̄ crediderunt. Quid enim pu
tas tibi Maximiane Iouem ipsum respondisse: cum tu
ingenti animo diceres: recipe Iupiter quod cōmodasti?
hoc profecto respondit: non mutuū istud tibi tradidi
sed æternū: non recipio sed seruo. Statim igitur ut præ
cipitantē remp. refrenasti: & gubernacula fluitātia rece
pisti: oīb? spes salutis illuxit. posuere uēti: fugere nubes:
fluctus refederunt. & sicubi adhuc in longinq; in
terris aliqua obuersatur obscuritas: aut residuus unda
rum pulsus imurmurat: necesse est tamen ante tuos nu
tus dilucescat & sileat. Dixi pro ratione temporis sacra
tissimi principes ea quæ in uobis inuicem: ut facitis: ad
mirari & amare debetis: restat ut ipsa illa quæ sepe
tim de uirtutibus uestris locutus sum: sicut huic uoto
congruit: in sermonis fine coniūgam. Dii immortales
quanta romano imperio renouastis: quæ iam ut res est
cesserant uetustati. Maximiano imperatori æterno Con
stantinus impator nouus plus cœpit esse quam filius.
Fauor ille crescētis adest: iste senior: perpetuus profecto

46

pietatibus affinitas ista coalescat stirpibus : quæ semper in republica uiros ad concordiam copulauit. Et enim si quauis dissidentes familias Gracchi & Corneliæ matrimonium reduxit in gratiam: si pro diuo Augusto ac ciacam uictoriam tantummodo gener Agrippa confecit : quid sperandum est : cum sempiternam patris ac filii caritatem etiam nuptiarum fœdus astrinxerit? Quod si publius Scipio bellum punicum suscepit adolescens ipsum postea superaturus Hannibalem : si Marius a factione syllana urbem recepit senex : idque magno interuallo temporis euenisse memorabile est : quam facile nunc omnis metus ponet romana respublica: quæ defenditur coniuncti imperii duabus ætatibus : pariterque utitur uirtute iuuenis : & maturitate senioris. Te pater ex ipso imperii uertice decet orbem prospicere communem : cælestique nutu rebus humanis fata decernere : auspicia bellis gerendis dare : componendis pacibus leges imponere. Te iuuenis id effessum ire per limites quo romanum barbaris gentibus instat imperium: frequentes ad soceꝝ laureas mittere: præcepta petere: effecta rescribere. Ita eueniet: ut & ambo consilium pectoris unius habeatis : & uterque uires duorum. O felix in imperio & post imperium felicior. Audis enim profecto hæc & uides diue Constanti : quem curru & pene conspicuo dum uicino ortus repetit occasu sol ipse inuecturus cælo excepit. quanto nunc gaudio potiris ; quanta uoluptate perfrueris : cum talem hunc filium tuum : qui te primus patrem imperii tui possessionem idem pater idem socer idem imperator induxerit. Hæc est tua præter omnes diuos propria immortalitas quam

uidemus: filius similis aspectu : similis animo : par imperii potestate . Inuiderint licet nobis : nihil tamen auferre domi tuæ fata potuerunt . Nec Maximiano filius qualis tu eras : nec Constantino pater deest . Quin etiam ut omnibus modis tua necessitudo renouetur : rursus hic socer: rursus hic gener est: ut beatissimus imperator semper ex tua sobole nepotibus augeatur .

LATINI PACATI DREPANI PANAEGYRICVS
ROMAE DICTVS THEODOSIO IMPERATORI
AVGVSTO EIVS NOMINIS PRIMO.

I QVIS VNQVAM FVIT IMPER .
Auguste: qui te præfente dicturus ante trepidauerit: cum profecto me esse & ipse sentio: & his qui consilium tuum participant uideri posse uideo . Nam cum te semper ultra omnes retro principes laudari oportuerit : nunc porro ultra quam alias prædicatus es: in ea urbe conueniat dicendo celebrari : cuius & libertatem armatus asseruisti: & auxisti dignitatem togatus : quo tandem modo consequi maiestatem utriusque uestrum oratione mea potero ? hoc præcipue in tempore quo ambo ita mutuo creuistis: ut nec tu fueris adhuc maior : nec illa felicior . Huc accedit auditor senatus: cui cum difficile sit pro amore quo in te præditus est de te satisfieri: tum difficilius pro ingenta atque hæreditaria orandi facultate nõ esse fastidio rudẽ hunc & incultũ transalpini sermonis horrore

præsertim cum absurde sinistreq; iactantiæ possit uide-
 ri: his ostentare facundiã: quã de deorum fonte manan-
 tem in nostros usq; usus deriuatio sera traduxit. Qui-
 bus equidem cogitatis adeo sollicitor: ut non eos tan-
 tum hodie arbitrer interesse quos cerno: sed assistere
 obuersariq; dicturo Catones ipsos & Tullios & horten-
 sios: omnesq; illos oratores putem: qui me in posteris
 suis audiunt. Ita multiplici circũuentus metu: quasi pa-
 rum habeam timere quod uideo: quod timeam. Quid
 ergo? nouus ne me pavor & inopina trepidatio in ipso
 dicendi tempore depræ hendit. Mihi uero ii omnes qui
 bus altrinsec? iactor æstus diu âtemeditati longeq; pro-
 specti sunt. sed cum admiratione uirtutum tuarum ab
 ultimo galliæ recessu: qua littus oceani cadentem exci-
 pit solem: & deficientib? terris sociale miscetur elemen-
 tum ad contuendũ te adorandumq; properasse: ut bona
 quæ aatribus ceperam: etiam uisu usurparẽ. Timui fate-
 or pii laboris officium impia taciturnitate corrumpẽ.
 Ita dum obsequio interpretor impudentiã: dum in eun-
 dem hominem non puto conuenire gaudium & silenti-
 um: duas res diuersissimas iunxi: metum & temeritatẽ.
 Quin & illud me impulit ad dicendũ: quod ut dicerem
 nullus adigebat. Non enim iam coacta laudatio & ex-
 pressæ metu uoces periculum silentii redimunt. fuerit
 abieritq; tristis illa facundiæ ancillãtis necessitas: cum
 trucem dominum auras omnes plausuum publicorũ
 uentosa popularitate captãtem mendax assentatio titil-
 labat: cum gratias agebant dolentes: & tyrannum non
 prædicasse: tyrannidis accusatio uocabatur. Nunc par-
 tacendi dicendiq; libertas: & quam promptum laudare

principem : tam tutum siluisse de principe . Libet igitur redditam postliminio securitatem loquendo experiri . libet inquam : quia neminem magis laudari imperatorem decet : quam quem minus necesse est . De te igitur mihi sermonis huius auspiciū erit ille felicitatis publice auspex dies : qui te primus inaugurauit imperio . Nam ut diuinis rebus operantes in eam cæli plagam ora conuertimus : a qua lucis exordium est : sic ego uota uerborum quæ olim nuncupaueram soluturus id oratione tempus afficiam : quo romana lux cœpit . Iacebat innumerabilibus malis ægra : uel potius dixerim : exanimata respublica barbaris nationibus romano nomini uelut quodam diluuiō superfusis . Sed parcā replicare causas ; & placatum uulgus offendere . Nam cum per se uiuax sit recordatio calamitatum : tum mihi metus hanc gaudiorum præsentium lucem tristium commemoratione fuscare . Faciam ergo quod facere præstantes scientia medicos sæpe uidi : aliorum uulnerum cicatrices : postquam cutem sanitate duxerunt : manu pendente tractabo : præsentisse & singulos uniuersosq; rogasse contentus : an cum inter omnes liqueret fessis rebus medendum : tali aliquo uiro publicis gubernaculis admonendo : qui imperatoris unius tueretur ætatem : alterius iuaret laborem : potuerimus huiusmodi uel optare ? In integro itaque rem totam esse faciamus : & in quodam orbis terrarum comitio quæri putemus . quis nam sit ille : qui debeat tantam molem subire : & nutantia romanæ rei fata suscipere . Nonne his omnium suffragiis hominum tributim centuriatimque legeretur : cui felix per

48
atria : cui domus clara : cui forma diuina : cui ætas in
tegra : cui militarium ciuiliūque rerum usus conti
gisset ? Cuncta igitur a capite proposito ordine profe
quamur : iam profecto constabit eum principem de
claratum : qui & ab omnibus legi debuerit : & ex om
nibus . Nam primum tibi mater Hispania est terris
omnibus terra felicior : cui excolendæ atque adeo di
tandæ impensius quam cæteris gentibus supremus ille
rerum fabricator indulxit : quæ nec austrinis obnoxia
æstibus : nec arctois subiecta frigoribus media foue
tur axis utriusque temperie : quæ hinc pyreneis monti
bus:illinc oceani æstibus:inde tyrrheni maris littoribus
coronata naturæ solertis ingenio uelut alter orbis in
cluditur . Adde tot egregias ciuitates . adde culta incul
taque omnia uel fructibus plena uel gregibus : adde
auriferorum opes fluminum: adde radiantium metalla
gemmarum . Scio fabulas poetarum auribus mulcen
dis repertas aliqua nonnullis gentibus attribuisse mira
cula : quæ dum sint uera sunt singula : nec iam excu
tio ueritatem . sint ut scribitur gargara prouentu læta
tritici meuania memoretur armento : campania cense
atur monte gaurano : lydia prædicetur amne Pactolo :
dum hispaniæ uni: quicquid laudatur : assurgat . Hæc
durissimos milites: hæc expertissimos duces: hæc facun
dissimos oratores: hæc clarissimos uates parit : hæc iu
dicum mater : hæc principum est : hæc Traianum il
lum: hæc deinceps Hadrianum misit imperio . huic te
debet imperium . cedat his terris terra cretensis parui
Iouis gloriata cūabulis: & geminis delos reptata numi

nibus : & alumno Hercule nobiles thebæ : fidem constare nescimus auditis : deum dedit hispania quem uidemus . Erat iustæ compensationis occasio : ut qui de patriæ tuæ laudibus pauca dixissem : patris saltem uirtutibus prædicandis prolixius immorarer . sed quid faciam ? nouam quandam patior ex copia difficultatem . quid inquam faciam ? quæ rhenus aut uachalis uidit aggrediar ? iam se mihi sarmatica cæde sanguineus Ister obiiciet . attritam pedestribus præliis batauiam referam ? saxo consumptus bellis naualibus offeretur . redactum ad paludes suas scottum loquar ? compulsus in solitudines auias omnis alamanus : & uterque maurus occurrent . Cum igitur impediatur turba delictum : ad hoc tanti uiri præstet gesta in summum referre : quam enumerando tenuare . Dixisse sufficiat unum illum diuinitus extitisse : in quo uirtutes simul omnes uigerent : quæ singulæ in omnibus prædicantur . An si eius sæculo mos ille uixisset quo romani duces macedonici cretici numantini de uocabulis gentium subæstarum adoptiuum insigne sumebant : nonne hodie pauciora in annaliû scriniis quam in uestræ demus titulis cognometa legerentur ? Cum ipse saxonicus : ipse sarmaticus : ipse alamanicus diceretur : & quantum tota respublica habet hostium : tantum una familia ostenderet & triumphorum . Sed quid necesse est mitti in præteritum diligentiam curiosam ? patrem Imperatorum tuum de te æstimem : nec difficilis coniectatio est . Nam cum duo sint quæ claros duces faciant summa uirtus summaque felicitas : scire obuium est : qua fuerit felicitate præditus qui te genuit . O digna Imperatorum nobilitas : eius esses

79
filium principē: qui princeps esse debuerit: qui hunc ro-
mani fastigii apicem non solum fortitudine atque sapi-
entia sed decore etiam corporis & dignitate potuerit
æquare: uelut tua hæc forma uenerabilis quã fortunæ
suæ par est: quam longe lateq; conspicua cõmendat im-
perium: ut plane in ambiguo sit utrum te magis no-
stris mentib? an obtutibus uultus insinuet. Non fru-
stra plane opinione sapientũ: qui naturalium momen-
ta causarum subtilius sciscitati arcanis celestibus nobi-
les curas intulerunt: augustissima quæq; species pluri-
mum creditur trahere de cælo. Siue enim diuinus ille *corpus a*
animus uenturus in corpus dignum prius metatur ho-
spitium: siue cum uenerit: fingit habitaculũ pro habitu
suo: siue aliud ex altero crescit: & cum se paria iunxerūt
utraque maiora sunt: parcam arcanum cæleste rimari:
tibi istud soli pateat Imp. cū deo consorte secretũ: illud
dicam q̄ itellexisse hominẽ & dixisse fas est: talẽ esse de-
bere q̄ a gentib? adoratur: cui toto orbe terrarũ priuata
uel publica uota reddunt: a quo petit nauigatur? serenũ
pegrinatur? reditũ: pugnatur? auspiciũ. Dudũ: ut uideo:
dedignaris hanc gloriã: sed patere eã in laudũ tuarũ par-
te constitui: quæ solebãt in aliis sola laudari. Virt? tua
meruit iperĩũ: sed uirtuti addidit forma suffragiũ. illa
præstitit ut oporteret te pricipẽ fieri: hæc ut deceret. An
uero quicq̄ putam? imperii tui declaratiõẽ præteritũ: cũ
ductã esse rõnem ipsorũ et uideamus annorũ? Cui? quidẽ
rei ita fuit cura maiorib?: ut nõ solũ in aplissimis magi-
stratib? adipiscẽdis: sed in præturis quoq; aut ædilitati-
bus capessẽdis ætas spectata sit petitorũ: nec quisq̄ tan-
tũ ualuerit nobilitate uel gratia uel pecunia qui annos

comitali lege præscriptos festinatis honoribus occu-
parit . Nec iniuria id quidem : nam & qui uenturi
sunt in uirtutis adoptionem : illo tamen adolescentiæ
lubrico ut non cadant titubant . An non clarissimos no-
minis romani uiros : illos Catulos Scipiones loquor :
aliquantisper sibi luxuria uendicauit ? quos & si ad por-
tum mutati in melius reuexerint flatus : diu tamen ui-
tiorum turbo iactauit : & naufragos atque fluctuantes
ab illis quibus mersabantur erroribus : ægre ætas rece-
pit . Bene igitur cuncta quadrarunt : & cæteris quæ in
numera congruebant : anni quoque suum iunxere suf-
fragium : qui soli in homine perfecti bono duarum po-
tunt ætatum uirtute iuuenum & maturitate seniorū .
Prius fortasse imperium inire debueris : ut diutius im-
perares : sed sine exempli periculo prouidebit ne quid
amiseris : uita longiore pensandum quod ex præterito
perdidisti . Parum interest quando cœperit terminum :
non habebit . Hactenus in te prædicata sint Imp. dona-
fatorum : nunc ad ea proferamus gradum : quæ tibi de-
bes . neque enim tua illa præterita bellicæ rei gloria :
quam per tot laborum experimenta quæsisisti : ascriben-
da fortunæ est : cui hoc nomine etiam succēseri potest :
quod quem sceptro & solio destinauerat : nunquam in-
dulgenter habuit . Sed ut seueri patres his quos plus
diligunt : filius tristiores sunt : ita illa te plurimis bel-
lis & difficillimis reipublicæ temporibus exercuit : dum
aptat imperio . Et prius quidem quam ad illa ueniam :
quæ æui maturus egisti : summam tuam illud at-
tingam cum patre diuino castrense collegium : actas

50
sub pellibus hyemes : æstates inter bella sudatas : dies
noctesque præliando aut uigilando consumptas : gra-
uissimas pugnas terra marique pugnatas . Non tam
patiens Aphricanus rudiméta militiæ sub Paulo patre
tolerauit . Nec pari indole Hannibal puer in tentoria
hispana successit : nec futurarum spe certiore uirtutum
philippea castra Alexander nondum magnus impleuit.
Quos & si plurima laude dotauerit amplificatrix ueri
uetustas : nihil plus tamen blandita præstitit : quam
ut eos in his annis secutos regum aut ducum castra
uulgaret : in quibus tu ita fortiter multa gessisti : ut
ea non tantum Alexander aut Aphricanus aut Hanni-
bal uidere dum discerent : sed parentes atque institu-
tores eorum optassent facere dum docerent . Quam te-
cta sunt semper consilia fortunæ ? quis quæso tum pu-
blicis rebus non putasset inimicum tuum illum a sta-
tione castrensi ad quietem receptum ? Enin uero illa
futurum principē comens idcirco paulisper noluit esse
priuatum : ut quia iam ad plenum bellicis artibus abun-
dabas : usus ciuilis experiens sub ocii tempore reddere
ris . Quid ni : ego tuum ocium aliorum negociis ante
uerto : non enim te amoena littora nec dispositi ad tem-
porum uices habuere secessus : sed siue tu agris siue op-
pidis tempus dabas : rem & famam pariter augebas :
& in urbibus quidem omnium ætatum ordinumq; ho-
mines iis aut illis beneficiis appræhendebas : amico-
rum commoda absentium . negocia . assiduitate . consilio
re iuuabas . Iam si placuisset oppida rure mutare : ut tu
uitæ oblitus urbanæ exequeris agricolâ ? Audio etiã
Imp. & credo sæpe aliqua te laboræ tibi iniūxisse : & ne

contraheres corporis ueternū cuiuscemodi semp opere
insidiantis oculi tersisse rubiginem . Sic agrestes Curii:
sic ueteres Coruncani : sic nomina reuerenda Fabricii
cum induciæ bella suspendebāt: inter aratra uiuebant:
& ne uirtus quiete languesceret : depositis in gremio
capitolini Iouis laureis triumphales uiri rusticabant .
Inde est quod accepimus datos serentibus fasces: & mis-
sas cum curulibus suis per rura palmatas: quod agrico-
las consulares pastoresque trabeatos & dictatores inter
armenta uestitos . Sed illos quidem angusta res fami-
liaris addicebat labori : ut quibus ipsi suburbani horti
præcep̄sque ianiculum : & iugera arctata pomerio uo-
mere essent aut ligone uersanda: nec iniuria opus reuer-
teretur ad dominos: cum deerant quibus iuberent . De-
trahit laudem patientiæ inopia . maioris exempli est
labor sine necessitate . Gaudent profecto diuina per
petuo motu : & iugi agitatione se uegetat æternitas:
& quicquid homines uocamus laborem : uestra natura
est . Ut indefessa uertigo cælum rotat : ut maria æsti-
bus inquieta sunt : & stare sol nescit : ita tu Imp. con-
tinuatis negotiis & in se quodam orbe redeuntibus
semper exercitus es . Vix tecta hispana successeras: iam
sarmaticis tabernaculis tegebaris : uix emerita arma
suspenderas: iam hosti armatus instabas : uix iberum
tuum uideras: iam histro prætendebaris . Ne tum qui-
dem cum in altiolem prouectus gradum iubere tantū
& diuidere cum negotiis oculū & parta gloria uelut re-
posito frui posses honore: operā remisisti: qn̄ omniū ca-
strēsū munera numeros prim⁹ aut cū primis obires: sta

51
re pro signis: excubias sorte agere: uallum ferre: locum
bello antecapere: speculatum egredi: castra metari: in
praelium primus ire: praelio postremus excedere: dux
consilio esse: miles exemplo: ut iam tum posset intelli
gi alios imperatori pugnare: te tibi. Illud tamen præ
cæteris mirum: quod cum omnia faceres ut imperare
deberes: nihil tamen faciebas ut imperares. Argumen
to est dies ille cõmunis boni auctor: quo tu cū ad susci
piendam remp. uocabaris: oblatum imperiū deprecatus
es: nec dans speciem tantū ut cogi uidereris: sed obnixè
& diu & uelut impetraturus egisti: quippe aberat causa
fingendi. non enim te princeps solus & domi & tanquã
tẽptaret ambibat: sed publicæ & in comitio & ut aliud
iam facere non posset: prorsus ut nisi imperium affectu
simplici uoluisses: potueris uelle securus. Expostulari
hoc loco tecū reipublicæ uerbis necesse est: quæ in sum
ma tua cunctatione in formidinẽ a media spe relapsa
tali aliqua te profecto sed quam solus audires uoce con
uenit. Parum ne me Theodosi hæctenus distulere fa
ta: ut insuper temptes moras augere fatorum? An ne
scis rem tuam per momenta consumi? nescis me tibi
tuisque decrescere? quicquid atterit Gothus: quicquid
rapit hunnus: quicquid aufert alanus: id olim desidera
bit Archadius. perdi infortunata Pannonias: lugeo
funus Illyrici: specto excidium galliarum. Principum
senior in tanta bella non sufficit: alter & si futurus sit
aliquãdo fortissimus: adhuc tamen paruus est. Tu dubi
tas excipere collapsã: & ut nihil differas sero reparandã
hanc mihi gratiã refers q̃ te etiam felix desiderauit? qñ
me Nerua tranqll?: amor generis humã. Tit?: pietate

memorabilis Antonin⁹ teneret: cum mœnibus August⁹
ornaret: legibus Hadrian⁹ imbueret: finibus Traianus
augeret: parum mihi uidebar beata quia non eram tua.
Quid tu mihi faceres: si iuris tui esses? orat ecce te do
minus meus: orat ecce te dominus adhuc tuus: & qui
posset cogere: mauult impetrare. Impium quod ab im
peratore defertur tam tibi nolle iam non licet: quam
uelle non licuit. Solus igitur Auguste: solus inquam
omnium qui adhuc imperauerūt: ut princeps esses: præ
stitisti. Alios empta legionum suffragia: alios uacans
aula: alios affinitas regia imposuere reipublicæ te nec
ambitus nec occasio nec propinqtas principem creau
erunt. Nam & eras a familia impatoris alienus: & adsci
scebarris tertius: & cogebarris inuitus: inuitus inquam.
Audite hoc publici parricidæ qui oblita fide dominor⁹
sceptra cepistis: & periculo non minore quam scelere
impium uita paciscentes sanguinis pretio regium no
men emistis: repulsam patitur principat⁹: & unus est
ambitus candidati ne declaret. Credet ne hoc olim uen
tura posteritas: & præstabit nobis tam gloriosâ fidem
ut nostro demum sæculo annuat factum: quod tantis
infra supraq; temporib⁹ nec inuenerit æmulum: nec ha
buerit exemplū. Sed qui uitæ tuæ sectam rationesque
cognouerit: fidei incūctanter accedet: nec abuisse dubi
tabit imperiū sic imperatur⁹. Illi enim: illi auide regna
desiderant: quos soluta legibus uita delectat: quorum
crudelitas indemnatos necandi: cupiditas priuata capi
endi: libido honesta foedandi: ius atque impunitatem
requirunt. Quid tua intererat te principem fieri: qui
futurus eras in imperatore priuatus: nisi forte in te ho

die aut pudiciciae remissior cultus: aut minor sanguinis
humani met? : aut alienae rei maior est appetitus. Idem
qui fuisti : & tantum tibi per te licet quatum per leges
licebat ius summum facultate & copia comodandi: no se
curitate peccandi expiris. Vnum tibi praestitit principa
tus ut certum haberem? omnes etiam sub impatorib?
aliis uixisse te legibus tuis , na qui nihil facit liceter cu
pot: nunq uoluit. Quin tibi primum te imperio deinde
praestitisti: no content? ipse ultro uitia reiecisse: alienis
uitiis corrigendis curam adiecisti: idq; moderate ut sua
dere potius honesta q cogere uidereris. Et qa uel longo
orientis usu uel multoz retro pricipum remissione tan
tus quosdam luxus infecerat: ut adulta cosuetudo lasci
uia haudquaq facile uideretur obtemperatura medicinae
nequis se pati iniuria putaret: a te uoluisti incipere cen
suram: & impendia palatina minuendo: nec solum abun
dantem reuicendo sumptu : sed uix necessariu usurpan
do dimensum : quod natura difficillimu est emendasti
uolentes. An quis ferret moleste ad principis semet mo
dum coerceri: aut subtractum sibi doleret de priuata lu
xuria? cum uideret impatorem rerum potentem terra
rum hominuq; dominu parce conteteq; uiuentem mo
dico & castrensi cibo ieiunia longa solantem: ad hoc au
lam omne spartanis gymnasiis durioris laboris patien
tia frugalitatis exemplis abundantem: nemine unum in
ueniri qui auderet ad penu regiam flagitare remotoz
littoz piscem: pegrini aeris uolucres: alieni teporis flore
Nam delicati illi ac fluentes & quales tulit saepe resp.
parum se lautos putabat: nisi luxuria uertisset annum:
nisi hybernæ poculis rosæ innatassent : nisi æstiuam

in gēmis capacibus glaciē falerna fregissent. horū gulæ
angustus erat noster orbis : namq; appositas dapes nō
sapore sed sumptu illis demū cibis acquiescebāt : quos
extremus oriens aut positus extra romanū colchus im
perium aut famosa naufragiis maria misissent: quos in
uitæ quodāmodo reluctantiq; naturæ hominū pericla
rapuissent. Vt taceam infami sæpe delectu scriptos in
prouinciis aucupes ductasq; sub signis uenatorū cohortes
militasse cōiuiis. nōne cognouim? cuiusdam retro
prīncipis non prandia sæpe sed fercula sestercium milies
æstimata patrimoniōꝝ equestriū pretia traxisse? Tuæ
Imp. epulæ mensis cōmunib? parciores locoꝝ ac tempo
rum fructibus instruunt. Hinc certatī in omnes luxu
riæ pudor parsimoniæ cursus inoleuit : & quiescētibus
legum minis: subiit q̄doq; priuatim sui pœnitētia. Sic
est enī: sic est: exasperat hoīes imperata correctio : blan
dissime iubetur exemplo. Sed cum hæc & ad hunc mo
dum cætera mores hominū & instituta formarint: tum
nihil abdicandis uitis adoptadisq; uirtutib? impensius
sentio profuisse: quam quod his te uiris semper dedisti
quos affectare publica deberet imitatio: quāquam faci
le tibi fuissent sequaces discipuli: tam cæteris expetēdi
essent magistri. Vt de his sileam quos tibi primus ille
nascentis iperū dies obtulit tantis uirtutibus præditos
ut non pro copia sumpti sed ex copia uiderent optati:
quos tu postea qualesq; legisti: qbus prouinciāꝝ custo
diam: quibus militaris rei summā: qbus consilioꝝ tuoꝝ
arcana cōmitteres? Ergo cum duplex fuerit iste delect?:
unus ex iudicio: alter ex fato: incertum meliores uiros
sapiētia tua an fortuna quæsiuerit: cū tales uel exceptos

habeas uel repertos : ut & illi meruerint teneri : & isti
 debuerint cooptari . Ecquis imperatorꝝ unquã putauit
 amicitiaꝝ cultũ in regia laude ponẽdum ? humilis hæc
 uirtus: dubiũq; uirtus iudicabat : nec palatiis digna sed
 periculis habebat . Inde facilius inueneris qui pecuniã
 ex ærario: q̃ qui ex animo fidem p̃sumpserint . Optimus
 ille ditabat non etiã diligebat: prodesse nouerat: amare
 nesciebat . Tu amicitiaꝝ nomen ante priuatũ non solum
 intra aulã uocasti : sed indurã purpura auro gemmisq;
 redimitã solio recepisti: req; nõ uerbis asseruisti: princi
 pis mentẽ tanto in suos benigniorẽ esse debere: quanto
 sit fortuna præstantior : cum fide ac facultate paribus
 agas: & familiarib; tuis Imp. tribuas quod priuat; opta
 ras. Quanq̃ quæ capere uota potuerunt quod plæriq; te
 principe cõsecuti non sunt: nec nunc de his honorib; lo
 quor : quos in quẽcunq; conferre impatori necesse est .
 Dux aliquis euehitur: exigit disciplina castrorꝝ: præfect;
 attollitur: imponendũ est prouinciæ caput: consul creat;
 habitur; est nomen annus . ita in sũmis illis pulcherri
 misq; beneficiis est aliqua præstãtis utilitas . A te noua
 benignitate is amicis honos habit; est: qui totus esse il
 lorꝝ qbus differebat: nihilq; ex eo ad te redundaret nisi
 dandi uoluptas: cui cũ essent domi filii gemiã illæ spes
 oculiq; reip. dilatis eorꝝ magistratib; amicos consulatu
 ornauit . Si me hercule uir ille diuin; felicitatis publicæ
 auctor parẽs tuus uiueret: quid aliud expectasset a filio
 quam ut nepotib; anteferretur: præstitisti igit̃ amicis;
 quo plus nec patri præstare potuisses . O beniuolentiã
 tuã singulare consiliũ : auges tempore dignitatẽ : quæ
 incrementũ ex magnitudine nõ habebat: renunciantur

amici ante filios tuos cōsules: q̄a nō poterāt plus esse q̄
cōsules. Eat nūc sui uetustas ostētatrix & illa inumeris
litterarū uulgata monumētis iactet exempla: Pyrithoi
fidem prædicet: & decantatum omnibus scænis phocei
iuuenis laudet officiū: Pythiam etiā si uideat dicat & Da
mona: quorū alter in amici morte se uadē obtulit: alter
ad diem uadatae mortis occurrit: ut hæc esse uera creda
mus: quæ mendaciis uatum in plausus aptata cauearū
fidem tēpori debent. num præstare credendū plus possu
mus: q̄ ut istos q̄ amiciciæ laude censent: amicos fuis
se q̄ sui diligētiores putem? Sed cum instituēte natura
plus fere filios quā nosmetip̄os diligam? : omne uicit
exemplū qui amicos his prætulit: quos sibi præferbat.
Sed tu quidē ad exornandā debentiū uerecūdiā quæ in
tuos confers non uis uideri præstare sed reddere. Gera
mus tibi morē: & beneficiorū summas tuorū pro tua uo
luntate ducētes: quicquid familiarib⁹ tuis tribuis non ex
pendi potius sed rependi putem us. Enī uero cū leuiter
cognitos aut etiā semel uisos his honorib⁹ simul dicas
q̄bus & amici possent esse contenti: nōne oībus uis pro
bare amicū tibi esse qui bonus sit? cuiquē quid publici
mandatū fuerit officii præmiū spondet & redditur. sibi
humilitatē & tenebras suas imputet iacens uirtus: quæ
non obtulit se probandā. quod consciētiae tuæ sufficit:
honorat⁹ est qui probatus. Velim tu dicas unde cū tan
tis promissa p̄soluas: quid cui p̄miseris scias: nec te uel
reip. cura uel ipsa illa tuorū beneficiorū turba cōfundat:
ut parcior tardior uel tempore quē modo uel decipias.
Quis debitor uerecūdus ita mutuū ad diē reddit: ut tu
quod promittis appendis? nec imponi negligentibus

34
arbitreris:quotidie in beneficia tua quærim? & memo-
riam cōuenimus:& ne singulis insidietur obliuio:cum
altero quisq; cōferimus:unū inuenire nō possum? cuius
spem atq; expectationē non dicam fefelleris: sed:quæ
delicatioꝛ est querela:distuleris. Solam ne me impator
beniuolentiā tuam mirari putas? at ego miror etiā me
moriā.nam cui Hortensio Luculo ue uel Cæsari tam
parata unquā affuit recordatio q̄ tibi sacra mens tua?
loco momētoq; quo iusseris reddit omne depositū. Vtq;
te tamen ipse admones? an ut illi maiestatis tuæ parti-
cipi deo ferunt assistere fata cū tabulis: sic tibi aliq̄ uis
diuina subseruit:quæ q̄ dixeris scribat & suggerat? Ni-
hil ita primorib; labris polliceris:quin promisso fidem
subdas:& uerba re sancias. Nemo iam nemo beneficia
quæ dederis ab eo credit tēpore cōputāda quo dederis:
q̄a tam sint certa quæ spondes ut tum uideant accepta
cū spondes. Iam idipsum q̄ ante p̄mittis nōne de sum-
mo purissimæ mentis candore p̄ficiscitur? Nam cui? est
animi nec uota hominū fatigare? nec adhibere muneri-
bus artem difficultatis? sed denūciare præstanda: ut &
prolixior sit sensus bonor;:nec repentina felicitas faciat
attonitos & similes reddat ingratis. Animos.n.nostros
subitis affectibus impares p̄inde læticia ac dolor si de
præhendat externat. An non illa romana pietatis notis-
simæ mater nūcio mali cannēsis exterrita filio reduce
quæ flebat diriguit in mortē? nec par esse gaudio potu-
itque sup̄fuerat orbitati? Consciuis igitur cælestis arca-
ni & naturalium depositor; mauius hominibus sperata
p̄cedere q̄ insperata supuenire beneficia.nec immerito
namque fugitiua successuum repentinor; uoluptas: ut

occupat sic relinqt: felicitas longior est expectare securus.
Itaq; cū haften? natura esset statutū: ut bona sua hoies
nescirēt: & tū primū incipient felicitate gaudere: cū cōe-
pissent esse felices: tu pmittendo præstanda iuenisti tē-
pus qđ nobis natura subtraxerat: ut quos adempta solū
iuuabant: et adipiscēda delectent. Pari benignitate cū
plures afficere honoribus uelles q̄ honori loca admitte-
rent: & angustior esset materia uolūtate nec mentē tuā
q̄uis diffusam caperet imperiū: quē nōdum aliquo pue-
xisti gradu tamen dignatiōe es solatus. Atq; haud scio
an quibusdā consolatio ista suffecerit. ille cohonestat? af-
fatu: ille mensa beatus: ille osculo cōsecratus est. Ita oī-
bus qui te p̄cipe sibi iure cōfiderent: aut p̄cessit digni-
tas: aut satisfecit humanitas: humanitas inq;: quæ tam
clara in impatore quā rara est. Nam cū indiscreta feli-
cium p̄dissequa sit supbia: uix cuiq; contigit & abun-
dare fortuna & indigere arrogantia. Cui? quidē ita ma-
iores nostros semp̄ pertesū est: ut grauiorē semp̄ puta-
uerint seruitute cōtemptū: eiusq; impatiētia sint coacti
post bellatores Tullos Numasq; sacrificos & Romulos
conditores regnū usq; ad nomen odisse. Deniq; ipsum
illū Tarq̄nium execratione postrema hoc damnauerūt
maledicto: & hominē libidine p̄cipitē auaricia cæcū
īmanem crudelitate furore uecordem: uocauerūt super-
bum: & putauerūt sufficere cōuitium. Quod si per rez-
naturā liceret: ut ille romanæ libertatis assertor: regii-
noīs Brutus osor precariæ redditus uitæ sæculū tuum
cerneret studiis uirtus parsimonix humanitatis imbu-
tum ac refertū: nullū toto orbe terrarū supbiæ libidinis
crudelitatis extare uestigiū: iam te ipsum qua publicæ

qua priuati uideret priscoꝝ duricia ducū castitate pontificum consulū moderatione petitoꝝ comitate uiuentē mutaret profecto sententiā tanto post suam: & cum romanam dignitatē ac libertatem probaret: meliore in statu impatore te esse quam cōsule se fuisset necessario fateretur Tarquinū submoueri debuisse: non regnum. Sed quod facere magnas urbes ingressi solemus: ut primum sacras ædes & dicata numini summo delubra uisamus: tum fora atq; gymnasia & pro suis extenta portibus ambulacra & claustra miremur: ita in laudibꝫ tuis sanctos palatii ritus & priscis æquāda cerimoniis instituta uenerati gradum ad illa pferimus: quæ in medio cōstituta ad publicos usus facientia: non partim sed in cōmune conducunt: nec parietibus sed orbe claudunt: nec tecto sed cælo operiunt: uelut primum: id est ne statim summa capiam?: quod creber egressu expectātibus populis te fateris: nec uideri modo patiens sed facilis adiri: e proximo accipis uota hominū tuoꝝ: ut quisq; illē consultor est etiam: si meruerit: quod est rarꝫ repulsam ferat tamen ut sui numinis conscientiā. At q̄ alter illorum principū mos fuit: quos loquar notum est: qui maiestātē regiam iminui & uulgari putabant: nisi eos intra repositum palatinæ ædis inclusos tanq̄ aliquod uestale secretū ueneratio occulta cōsuluisset: nisi intra domesticā umbram iacentes solitudo p̄uisa & silentia late conciliata uallassent. Quin si quando in lucem uenire & diem ferre potuissent: lecticis thensisq; subuecti & densissima circum supraq; cooperti uirorum armōꝝ que testudine sensim atque ad numerum mouebant: tum longe populus abigebatur: nec ociosa uiatoris

manus plebem uerbere submouebat: ut secretum esset
in publico . At noster hic omnib? spectandus affertur:
nec magis cōmunem hunc diem atque solem quā no-
strum imperatorē uideri licet . Quin cum uicinum ha-
beant permissa fastidiū: nunquam iste mirantes explet
oculos: magis magisq; uisus expetiť: & nouū dictu præ-
sens desiderat . Miremur ī urbib? tuis & a tuis populis
te uideri : quē fere nulla in solo suo natio externa non
uidit: idq; ita crebro ut pene tam not? sit barbaris uult?
iste q̄ nobis : nec frustra cum æstates oēs foris hyemes
domi ducens ciuib? hostibusq; pari sorte anni spatia di-
uiseris . Et si qui forte sunt barbaroz: qui nōdum uirtu-
tis tuæ fulmen excepint : noīs terrore perculsi & uelut
afflati quiescāt . Tua . n . impator auspicia non hæ tantū
gentes tremunt: quas ab orbe nostro siluaz interualla
uel flumia mōtesue distingūt: sed quas æternis ardori-
bus inaccessas aut cōtinna hyeme separatas aut interfu-
sis æquorib? abiunctas natura distermiat . Non oceano
indus : nō frigore bosphoran? : nō arabs medio sole secu-
r? est . Et quo uix puenerat nomen ante romanū accedit
impium . Dicam ne ego receptos ad seruitium gothos
castris tuis militē terris sufficere cultorē ? Dicā a rebel-
libus sarracenis pœnas polluti foederis expetitas? dicā
interdictū scythis tanaim? & imbelles arcus esse fugien-
tis albanī? quæcunq; natio barbaroz robore ferocia nu-
mero grauis unq̄ nobis fuit: aut boni consulit ut quie-
scat: aut lætat quasi amica si seruiat . Persis ipsa reip. no-
stræ retro æmula & multis romanoz ducū famosa fune-
ribus quicqd unq̄ in principes nostros inclamēt? fecit
excusat obsequio . Deniq; ipse ille rex eius dedignatus

antea confiteri hoïem iam fatetur timorē : & in his te
 colit templis in qbus colit̃ tum legatione mittēda gem
 mis sericoq; præbēdo ad hoc triūphalib? bælluis in tua
 esseda suggerēdis:& si adhuc nō est fœderat? iā tamen
 tuis cultib? tributari? est. Ne tamen Imp. existimes cun
 cta me ad aurium gratiā locutus: triūphis tuis gallicis
 stupeas licebit: irascimur: dū in remota terrarū uincēdo
 pcedis: dum ultra terminos reꝝ metasq; naturæ regna
 orientis extēdis : dū ad illos primæ lucis idigenas & in
 ipsū si qđ solis cubile est festinas: iuenit tyrann? ad sce
 lera secretū. O q̃ paruis ueniunt sūma mala principiis.
 sic in ultimū prope italici generis excidium & effracto
 Gn. Lentuli ludo uurnullonū agmen emicuit. sic bella
 cōsulibus ancipiti Marte pugnata cilix pirata conflauit
 sic tenētibus arma fugitiuis romana diu pila cesserunt
 ferro ergastulorū. Quis non ad primū noui sceleris nun
 cium hominē risit? nam res infra dignitatē iracundiæ
 uidebat: cum pauci homines & isulani totius incendiū
 cōtinentis adolerent:& regali habitu exulem suum illi
 exules orbis induerent. at q̃tos parturiebat fortuna mo
 tus: q̃tum reip. malū pestis augenda: quantam tibi glo
 riam restinguēda seruabat : præcipue cum perfidia du
 cum defectione legionum contra rempublicā fuerat ar
 matum . Nolo tamen usquequaq; miserorū uel factum
 onerare uel fatum : qui dum carnifici purpurato tua se
 & affinitate & fauore iactanti infelicititer credūt: grauiissi
 mum omnium nefas fecerunt affectu innocentiū. Intel
 ligo quam difficilem in locum scopulosūq; deuenerim.
 nam cum reuolui id lustrale iustitium aures tuæ respu
 ant : laudes petant : gloriæque intersit ad præsentium

Handwritten notes in red ink, possibly a signature or initials.

cōmendationē bonorū mala decursa reputari: cōtra uero
clāmētia summa beneficiū suum malit īminui q̄ tristi
um enumeratione cumulari: necesse erit me uel tacentē
publica incōmoda uel loquentē aut ingrātū uirtuti aut
onerofū esse pietati. Sed tamen īpator exiguā sensibus
tuis iniūge patientiā. Nam si dulcis in bonis miseriā
r: cordatio est: si nautas tēpestatū : si medicos iuuat me
minisse morborū: cur non tu quoq; mala nostra audias
ut tua beneficia recognoscas? Vnde igitur ordiar nisi a
tuis mea gallia malis? quæ ex oībus terris quas illa pe
stis īfederat: haud iniuria tibi uindicas præuilegiū mi
seriā: nō aurib? modo quāz sensus est leuior: sed corā
oculis fere compulsā uictoriā Maximi interitū Gratia
ni. Alta licet uulnera: quod fatendū est : p̄ximus nobis
italus & contigu? ostendat hispanus : sed in dolore suo
habet suum uterq; solatiū: tyrannidē ille non uidit: hic
tyrānicidium uidit. Hos primi impetū belluæ furentis
excepim?: nos sæuiciam eius innocentīū sanguine: nos
cupiditatē publica paup̄tate satiauim?. apud nos semel
exercuit crudelitas iam secura & adhuc inops auaricia.
Alibi malū publicum aut cœpit aut destitit: in gallia se
dit. Quis se nobis calamitate contulerit? tyrannū & cū
alus tulimus & soli. Quid ego referam uacuatās muni
cipibus suis ciuitates: impletas fugitiuis nobilib? solitu
dines? Quid p̄functorū honoribus summis uiroꝝ bona
publicata? capita diminuta? uitā ære taxatam? Vidimus
redactas in numeꝝ dignitates & exutos trabeis consula
res & senes fortunāꝝ iuperstitēs & infantīū sub ipso se
ctore ludentiū flendam securitatē: cum interim miseri
utebamur agere miseros: imo oēs cogebamur mentiri

57

beatos: & cū domi atq; secreto solis cōiugib? ac liberis
credidissim? furtiuū dolorē: pcedebam? in publicū non
nostræ fortunæ uultu. Audires. n. dicere delatorē: qd ita
ille tristis incedit? an qā pauper ex diuite est? non. n. se
uiuere gratulatur: quid ita publicū atratus incesstat? lu
get credo fratrē: sed hēt filiū. ita fieri nō licebat amissa
metu reliquorū. Serenos ergo nubilis mentib? uultus in
duebamus & ad illoꝝ uicē qui degustato sardorū grami
nū succo ferunt in morte ridere: imitebamur læta mœ
rentes. Est aliqđ calamitatū delinimētū dedisse lachry
mas malis & pecc? laxasse suspiriis: & nulla maiore pœ
na q̄ esse miserū: nec uideri. Spes iter hæc nulla prædōis
explēdi: nec. n. ut nat̄a fert copiā satietas sequebat̄. cre
scebat in dies habendi fames & parādi rabiē parta irri
tabant. Ut ægrorum sitim potus accēdit: ut ignis aren
tibus non obruitur sed augetur: ita coactæ publica ege
state diuitiæ auiditatem ieiunæ mentis acuebant. Sta
bat ipse purpuratus ad lances & momenta ponderum
nutusque trutinārum pallens atque inhians exigebat.
Comportabant̄ interim spolia puinciarum exuuiæ exu
lum bona peremptorum: hic aurum matronarū mani
bus extractum: illic raptæ pupillorum ceruicibus bul
læ: istic dominorum cruore perfusum appendebatur ar
gentum. Numerari ubique pecuniæ: fisci repleti: æra
cumulari: uasa concidi: cuiuis ut intuēti non id impera
toris domicilium: sed latronis receptaculū uideret̄. Sed
tamen latro raptis abuti: & ablata aliis sibi reddit nec
ideo uias saltusq; obsidet ut thesaurū struat atq; defodi
at & cū scelere miser sit: sed ut gulæ uentriq; suppetat:

& nec desit sumpt? impendiis: nā & effundit & negligit
eadē perdendi & quærendi facilitate. Noster ille pirata
quicqd undecunq; cōuenerat: id nobis sibiq; periturū in
illā specus sui charybdim cōgerebat. Carybdi loquor?
quæ cū plena nauigia sorbuerit: dicit tamen reiectare
naufragia: & cōtortas fundo rates taurominitanis litto
rib? exponere: bona nostra ad ærariū una & ppetua uia
ibant: nullas eorū reliqas nulla fragmēta uel sero uicta
fastidio illa cōis uorago reuomebat. Est improborū prin
cipum postrema defensio auferre domandi gratia: & in
uidiam rapinæ magnitudine munerū deprecari: quæ
malū ratio est abstulisse oibus quod null? haditur? sit?
Et priuatorū quidem auariciæ licet mala: tamen aliqua
defensio est: timet inopia: & reponit senectuti: & prospici
tur hæredi: quam affert causam cōcupiscendi qui quā
tum ubiq; est habet? Quin ego si fas piumq; mortali
bus extimare cælestia: nullam maiorem crediderim esse
principum felicitatem: q̄ fecisse felicem & intercessisse
iopiæ & fortunā uicisse: & dedisse homini nouū fatum
Itaq; imperatori propriam maiestatem extimanti nō tam
id suum uideri debet quod abstulit: quam quod dedit.
Nam cū intra ipsum uoluātur omnia: & ut ille qui cun
cta ambit oceanus: quas suggerit aquas terris recipit e
terris: ita quicqd in ciues manat a principe redundat in
principē: & rei & famæ bene consulit munific? impera
tor. Lucratur enim gloriam: cum det pecuniam reuersu
ram. Sed illi quidem stultā omnis ratio captandæ lau
dis uidebatur: qui præter insitum pessimo cuique bo
ni exemplum summam felicitatem habendi ac nocen
di sine determinans non solum: ut quam plurimum

quæreret: sed ut nihil cuiq̄ reliq̄ faceret laborabat. Nec
enī: qui regibus mos est: exercendis iuigilabat metallis
ut latentia naturæ bona in usū arcesseret: & pararet in
noxias nullo pauperiore diuitias. Pars ille pretiosū puta
bat auz̄ q̄ de montiū uenis aut fluminū glareis quæsi
tor bellus scrutator callaicus exuisset. illud puri? splen
didiusq; credebat: quod dedissent dolentes qđ hominū
lachrymæ nō amniū aquæ abluissent: nec e terrenis spe
cubus egestū sed e ceruicib? iugulisq; cæsoꝝ esset effos
sum. Sic cū immitis tyrāni & stilius timeret & gladius:
transierat in uota paupertas: & ut possem? effugere carni
ficem: optabam? subire sectorē. Quod si ille cui pro cæ
teris sceleribus suis minus crudele fuisse uidetur uestꝝ
si uestꝝ Vallio triumphalis & trabeate merobandis re
cordetur interitum: quoz̄ alter post amplissimos magi
stratus & purpuras cōsulares & contractū intra unam
domum quendam honorum senatum uita sese abdic
are compulsus est: alteri manibus satellitum britannoz̄
gula domi fracta & iniusta foemineæ mortis infamia:
ut scilicet maluisse uir ferri amātissimus uideretur la
queo perire quam gladio. Sed in illos fortasse speciales
putaretur habuisse odiorum causas tyrannus: steterat
enim uterque in acie Graciani: & Gracianus utrunque
dilexerat: quid de his dicimus: qui honorum ac princi
pum nesci & tantum inter suos clari nobiles animas
sub carnifice fuderunt? De uirorum mortibus loquor?
cum descensum recorder ad sanguinem foeminarum
& in sexum cui bella parcunt non parce sæuitum. Sed
nimis graues suberant inuidosæque causæ ut unco ad
pœnam clariuatis matrona raperetur: obiiciebat enim

atq; etiam exprobat̃ mulieri uiduæ nimia religio & diligētius culta diuinitas. Quid hoc mai⁹ poterat inten dere accusator sacerdos? fuit. n. fuit & hoc delator⁹ gen⁹ q noibus antistites re uera aut satellites atq; adeo carni fices nō contenti auitis euoluisse patrimonius calūnia bunt̃ in sanguinē & uitas præmebat̃ reor⁹ iā paupum. Quin et cū in iudiciis capitalib⁹ astitissent: cū gemit⁹ & tormēta miseror⁹ auribus ac luminib⁹ haussisset: cū licēto rū arma cū damnator⁹ frena tractassēt: pollutas pœnali man⁹ contactu ad sacra referebat̃: & cerimonias quas in cestauerant mentibus et corporib⁹ inq̃nabant. Hos ille Phalaris ī amicis hēbat: hi oculis eius atq; etiā in oscu lis erant: nec iniuria a qbus tot simul uotiuua ueniebat̃: auaro diuitū bona: cruento īnocentiū pœna: impio reli gionis iniuria. Tandē in nos oculos de⁹ rettulit & bonis orientis intētus ad mala nostra respexit: & hūc sacrario capiti obiecit furorē ut fœdus abrūpere ius fœciale uio lare bellū edicere nō timeret. An ego sine diuino numi ne factum putem: ut qui sub noie pacis ludere & primi sceleris pœnas lucrari quiescēdo potuisset: secundū ter tiumq; uexillū latrocinii ciuilis attolleret? & supatis al pib⁹ cottis iulia quoq; claustra laxaret: tibiq; Imp. im poneret seruatæ adhuc ueniæ fidē uincendi necessitatē. Agebat eū credo præcipitē uindicanda iam proximo ul tore rep. & extinctus aperto dominus parricidio: pœnas ab eo debitas expetebat. Non id confidentia sed amen tia: nō temeritas sed necessitas erat: nec ultro laceſſebat ille te bello sed ulterio⁹ se negare supplicio non porerat. Alioq̃n quomodo tantā concepisset audaciā: ut rure in fery & obuiā morti uenire tā ignau⁹ & timēs mortis au

deret: ut qui se nō potuerit postea uel uict⁹ occidere. Et
equidē Imp. Auguste ad asserendā rēp. usurpandāq; uī
ctoriā suffecisset ī bella uel solū uenire. Nam si olim do
mini aduersū rebelles seruos dimicaturi flagra in aciē
detulerūt: tantaq; uis cōscientiæ fuit: ut ab iermib⁹ uer
terentur armati: & qui obtulerūt mortib⁹ pectora darēt
terga uerberib⁹: nōne tu quoq; legionib⁹ ociosis rem to
tam uisus egisses? An sustinere te corā: & solū oculos
tuos ferre cōiectum: ille quondā domus tuæ negligen
tissim⁹ uernula mensular⁹q; seruilīū statarius lyxa potu
isset: nō statim subisset hoīem præterita sui tuiq; repu
tatio: nō ipse sibi obiecisset te esse triūphalis uiri filiū:
se patris icertū: te hæredē nobilissimæ familiæ: se clien
tem: te retro oī tempore romani exercit⁹ ducē libertatis
patronū: se orbis extorrē patriæq; fugitiuū: iam uero te
principē in medio reip. sinu omniū suffragio militū cō
sensu p uinciar⁹ ipsius deniq; ambitu impatoris optatū:
se in ultimo terrar⁹ recessu legionib⁹ nesciis aduersis p
uinciar⁹ studiis nullis deniq; auspiciis in id tyrānici no
minis aspirasse furtū? Postremo tecū fidem secum per
fidiam: tecū fas secū nefas: tecum ius secū iniuriā: tecū
clāmentiā pudiciā religionē: secū impietatē libidinē
crudelitātē: & omniū scelez⁹ postremoz⁹q; uitioz⁹ stare
collegium? Res ipsas interrogemus: & quæ certissima
coniectatio est: colligam⁹ gerenda gestis. Num tandem
dubitari potest quid fuerit eo præsentē factur⁹: quem
non uidit & fugit? Quāuis igitur Imp. hoste tali abute
ris: nec tam ad prælium conferendum quam ad suppli
ciū de nefario capite sumendū uenires: consiliis tamen
tantis tantisq; rationib⁹ bellum administrabas: ut cum

Perse aliquo decertatur? aut Pyrrho aut cū illo ipso Hannibale uidereris. Nam primū fidē regū qbus limes orientis ambitū data atq; accepta dextera firmas: quo foris secur? agitares: si nihil sollicitū & suspectādū domi reliquisses: tunc copias tuas trifariā diuidis: ut & hostis audaciā multiplicato terrore pcelleres: & fugā circūfusus ābires: postremo populis barbarorū ultroneā tibi operā ferri uouētib? cōmilitū munus idulges: ut & limiti man? suspecta decederet: & militi auxiliator accederet. quā tua benignitate pellectæ oēs scythicæ natiōes tantis examinib? confluebāt: ut quē remiseras tuis barbaris uidereris impasse delectū. O res digna memoratu: ibat sub ducib? uexillisq; romanis hostilī aliq̄do roman?: & signa cōtra quæ steterat sequebat: urbēsq; pānoniæ quas inimica dudū populatione uacuauerat: miles impleuerat. gothus ille & hunnus & alanus respōdebat ad nomen: & alternabat excubias: & notari infrequēs ferebat. Null? tumult? nulla cōfusio nulla direptio ut a barbaro erat: qn si quādo difficilior frumētaria res fuisset: inopiā patienter ferebat: & q̄ numero arctarat annonā cōpcendo laxabat: pro omni præmio omniq; mercede id unū reposcens: ut tuus diceret. Quāta ē uirtus ambitio: accipiebas beneficiū q̄ imputares. Memorabile putauit antiq̄tas qd̄ acciaco aliq̄do bello ducib? motibusq; romanis pegrina ægypt? arma pmiscuit: tantūq; res credita est habere nouitatis: ut nisi frequēter isset in litteras apud posteros uideret facti fides laborat̄a. Nā qs ānaliū scriptor aut carminū tuas illas cleopatra classes & eborata nauigia & purpurea cū auratis fūib? uela tacuit: qn ita crebro historia recātata ē: magis ut ab hisdē sæpe dicta

60
quod ut ab aliquo intermissa uideatur. Non contendam duces
nec. n. principem nostrum non dicam uictus Antoni? sed uictor
Augustus? æquauerit. Quid in cæteris saltim simile depræ
hendim? Maxime si rerum temporumque facies altrifecus
conferamus: hos illosque populos aiorum subiiciam? oculis
illos uela faciētes data uentis classis attulerat: hi longum
iter sub armorum fasce carpebāt: illos pegrino igne suspi
rans regina pellexerat: hos amor laudis & participadæ
gloriæ cura rapiebat: illos tepens pharus & mollis cano
pus leuiumque populorum altor nil? emiserat: hos minax cau
casus: & rigens taurus? & ingentiū corporum durator Ister
effuderat: illos tenero plucētes amictu & uix leue car
basum uitando sole tolerantēs alterno cōcussa tinnitu
sistra ducebant: hos loriceis onustos inclusosque ferro fra
ctæ uoces tubarum ingentiūque lituorum clangor acuebat.
Quæ tandem ut collatio posset esse populorum et si tanta
non esset dissimilitudo causarum: ut ab illis fuerit romani
imperii appetita captiuitas: ab his repetita libertas: quo
tibi Imp. indignius uidebatur eius piaculi quenquam inueni
ri potuisse confortem: cuius se barbarus agebat ultorem.
Sed illi quidem nefario sanguine belli primicias ibuētes
par pœnæ culpæque documentum fuerunt. Testis est fiscia
testis pulcherrimam amne conflictus: si cōflictus ille dicē
dus est: quo ita in publicos proditores animi plenus miles
inuasit: ut eum nec numerum resistentium nec maximi flu
minis altitudo remorata sit: quoniam ut erat ex longissi
mo itinere anhelus atque puluereus equos calcaribus inci
taret: amne nando cōiungeret: ripam insiliret: paratos
denique expectantesque depræhēderet. Sermo iste prolixior
est quam illa res fuerit: uix fluuium manus inuicta

transierat: iam locū belli tenebat: uix hostem inuenerat
iam urgebat: uix pectora uiderat iā terga cædebat. Dat
debito rebelle agmen exitio: uoluunt impiæ in sāguine
suo turbæ: tegit totos strages una campos: cōtinuisq;
funerib? cuncta late operiunt. Iam qui ad muros diffe
renda morte pperauerāt: aut fossas cadauerib? æquabāt:
aut obuiis sudibus induebant: aut portas quas eruptio
ne patefecerāt morte claudebāt. At quoꝝ se fugæ iper
uius ripis amnis obiecit trepidando collecti & alterū
quisq; cōplexi per abrupta glomerant. Spumat decolor
cruore fluui?: & contātes meatus uix eluctatis cadaueri
bus euoluit: utq; se tibi posset speciali imputare militia
ipsum illū uexillariū sacrilegæ factionis audis gurgiti
bus absorbit: & ne mortis sepultura cōtingeret: cada
uer abscondit. Nōne utroq; credend? tuæ studuisse uin
dictæ? & adiuuando uictoriā & occupando clæmentiā.
En tibi alteram pugnam alteramq; uictoriā. delectas in
præliū Marcellin? cohortes & ipsum factionis nefariæ
robur illa belli ciuilib Megea rapiebat: tanto cæteris sa
tellitibus audentior q̄to excellentiorē operam nauabat
tyrāno frater tyranni. Quo quidē maxime tuus gaude
bat exercitus: cū se ultro uideret laceSSI: qui nihil magis
timuerat q̄ timeri: adeo quidē ut castris ad castra colla
tis: quod præcipiti die manū conferere non poterat: spe
uictoriæ cū luce uentura peruigil ageret: tardū solem
desertorē diem: ānuū noctis æstiuæ tēpus criminaret.
Ecce lux tandē oīs cāpus horrebat diuisi in cornua equi
tes leues āte signa uelites depositæ manipulati cohor
tes & gradu pleno ferentes agmina quadratæ legiones
uniuersa late qua uisus agi poterat occuparāt. Nōdū se

61
uirtus experiebat. iam disciplina uincebat. At postquā
intra coniectū tæli acies utraq; pmouit: & effusis hinc
inde sagittarū nimbis res uenit ad capulos: milites pri
stinæ uirtutis romani nominis imperatorū deniq; me
mores causam publicā manu agere: hostes uenditā ope
ram laceratam italiam spem inferro reliquā cogitātes
gladiatoria desperatione pugnare: nec gradu cedere sed
uestigio stare uel cadere. At ubi impulsā acies fronsq;
laxata & fiducia in pedes uersa ē: ire præcipites aut glo
bo fugere & se inuicem festinādo tardāre: armati iner
mes itegri faucii primi postremiq; misceri: miles urge
re eminus cōminus gladiis hastis pūctim cæsim ferire
Alii populi tibi iminere: alii terga configere: aut quos
cursu nō poterant cōtinere: iaculis occupare. arma tæla
que hoīes uita pempta prona supinaq; corpora passim
uel in aceruo iacere. Illi inutilib; excisisq; membris reli
qua sui parte fugiebāt: hi dolorem uulnery sequebant:
isti mortes receptas in siluas & flumina deferebāt: illic
postremū spiritum in admiratione noīs tui & sui ducis
detestatione fundebāt: nullus finis cædendi insequēdiq;
nisi subtraxisset aliquādo uictorib; mors hostem & nox
diem. At q̄to meli; manus illa consuluit quæ submissis
precabūda uexillis petit ueniā necessitatis: & terram in
osculis premēs calcanda uestigiis tuis corpora & arma
proiecit: quam tu nō superbe ut uictā non irate ut ream
non negligēter ut parum necessariā præteristi: sed blan
de liberaliterq; tractatā iussisti esse romanā. Iungunt
socio agmīa: & sub uno capite diuersa reip. membra co
alescunt. ambo pari gaudio ferunt exercitus: hic opera
sua gaudet: hic uenia: uterq; uictoria. Nec pia hac mora

cunctati? ubi te affore nunciatū impulsis effusa portis
obuiā prouolauit: & ut est omne desiderium post spem im-
patiētius parū credens patere ueniēti festinauit occur-
re uēturo. Fingit q̄dem: ut scim? : timor gaudiū: sed ita
ītimos mentis affectus, p̄ditor uultus enūciat: ut in spe-
culo frontiū imago extat aīoꝝ uelut illa ciuitas a longa
obsidione respirans q̄d eam tyrānus alpius obiacentē
tanq̄ belli limen attriuerat: tāta se & tam simplici exul-
tatione iactabat : ut inesse uera læticia nimia uideret̄.
Ferebāt se obuiæ tripudiantiū cateruæ cuncta cantu &
crotalis p̄sonabant. Hic tibi triumphū chorus: ille con-
tra tyrāno funebres nœnias & carmen exegale dicebat:
hic p̄petuū uictis abitū: ille uictorib? crebꝝ optabat ad-
uentū. iam quocunq; tulisses gradū sequi circū cursare
præcedere uias deniq; q̄bus ferebaris obstruere: nullus
cuiq; sui tui ue respectus blandā tibi faciebat iniuriam.
Quid ego referam pro mœnib? suis festū liberæ nobili-
tatis occursum? cōspicuos ueste niuea senatores? reueren-
dos municipali purpura flamies? insignes apicib? sacer-
dotes? Quid portas uirētib? fertis coronatas. qd aulæis
tardantes plateas: accensisq; funalib? auctū diem? Quid
effusā in publicū turbam domoꝝ gratulātes ānis senes:
pueros tibi longā seruitutē uouentes: matres lætas uir-
ginēsq; securas: nondū omne cōfeceras bellū: iā agebas
triūphū. Ibat interim Maxim? ac te post terga respectās
in modū amentis attonit? euolabat: nec ullū ille cōsili-
um ullā ue rōnem aut deniq; spē quæ postrema hoīes
deserit sequebat: quin ipsos uiæ implicabat errores: &
nūc dexter aut læuus nūc uestigiis suis obuius incertū
iter ancipiti ambage texebat. Quotiēs sibi ipsū putam?

62
dixisse: quo fugio: bellū ne tēptabo: ut quē uirib? totis
ferre: nō potui parte sustineā? Alpes cottias obserabo: quā
iuliæ p̄fuerunt: peto Africā q̄ exaui: repeto britanniā:
q̄ reliq? credo me galliæ: sed iuisus sū. Hispaniæ cōmit
to: sed notus sū. Quid ergo faciā inter arma & odia me
di? a tergo premor hostib? a frōte crinib?. Si morerer
euaferā: sed ecce nec animū sequit̄ manus: nec manū gla
dius. labit̄ ferꝝ: tremit dextera: mēs fatiscit. O q̄ diffici
le est miseris ēt̄ p̄ire. Ergo ut clausæ cassib? fere quæsi
to diu exitu despatoq; cōsistūt & præ timore nō fugiūt
ita ille ipso quo agitabat̄ metu alligat̄ in oppidū semet
aq̄leiese præcipitat: nō ut uitā defenderet resistēdo: sed
ne p̄cnā frustrando differret: q̄q̄ quæ poterat ulterior
esse dilatio: cū ita uestigiis eius ac tergo ardēs miles īsi
steret: ut pene oēm quæ est secuta p̄pā ultio festinata
p̄ceperit. Recte p̄fecto germana illa pictorꝝ poetarꝝq; cō
menta uictoriā finxere p̄natā: q̄ hoīum cū fortuna eū
tiū nō cursus est sed uolatus. Ille ab ultio orientis sinu
festinatis itineribus raptus exercitus tot natiōib? relin
quēdis tot fluminib? enatādis tot scandēdis montibus
fatigatus in alio orbe & ī alio pene dixerī sole positus
spatio lucis unius illyrico cōtinuauit aquileiā. Nihil ta
men sibimet hoc noīe uindicāt: & si q̄do mirantiū cir
culos cōtrahūt: aut cōuiuia nostra sermone p̄ducūt: ope
ram oēm suā sine alpiū terminātes deberi sibi abnuūt
illam celeritatē: q̄ exptes laboꝝ p̄uenisse se uiderūt quo
ire nō senserant: negant īmo se suis uectos esse corpori
bus: sed tanq̄ p̄ aliquas imagines somniorꝝ ferrent̄ ab
sentes præbuisse gestātibus uentis ociosorꝝ ministeria
membroꝝ. Nec fides anceps: nā si olim seueri credidere

maiores castoras gemios albetibus eqs & stellatis apici
bus isignes puluerē cruorēq; thessalicū aqs tyberis ab
luētes & nūciasse uictoriā & iputasse militiā: cur nō tuā
publicæq; uidiētæ confessā aliq̄ immortalis dei curā pute
m? & adnīxā: nisi forte maiore diuini fauoris operā res
romana poscebat macedonico augēda regno q̄ tyrānico
eximēda seruitio. Ego uero si caeleste studiū pro dignita
te causāq; æstimandū sit: iure cōtenderi eqtes tuos pæ
gasis talarib? pedites uectos ac suspēsos fuisse. Neq; n.
qa se diuina mortalib? dedignant fateri: idcirco quæ ui
sa nō fuerint dubitauim? facta: cū facta uideamus quæ
dubitauerim? esse faciēda. Anguste fortunā tuā Imp. ex
pendit: q̄squis id de te tantū q̄ fieri pōt: credit. An ego
cū ab alpib? iulius ociofo feriatōq; ferro nō præliū fuisse
uideā sed triumphū: dubitaueri illam specialē q̄dam fe
licitatis tuæ dixisse militiā? Scimus q̄dem Imp. ita te
cūcta administrasse: ut nō possint se tibi iputare succes
sus sed fatearis necesse ē q̄tū te in bello tantū fortunā
tuā egisse post bellū. cui se uocē demus & iudicē: nōne
p̄lyxe suam enumerabit opam? & ut uirtutib? tuis mul
ta cōcedat: sibi aliqua uideabit. Et cur quæso nō dem?
ut accipiam? utriusq; partis asserta: cū sint quæ uiceret
tua? Audio cōstantiam dicere bellū atrox piculosumq;
suscepi: memorare patientiā imensum iter tēpus anni
graue semp̄ armata semp̄ ieiuna toleraui: tenere pru
dētiam: partita sum militē: & multiplicauī arte terrorē:
asserere fortitudinē: bis cōflixi cum hoste: bis uici: oēs
postremo clamare: qd tibi debem? fortuna quā fecimus
Sed si illa dicat p̄perationem militū ego iuuī: ego fugā
hostiū præpediui: ego Maximū in muros coegi: & quē

uos cogebatis mori uiuū domio reseruauī. Nō uideo q̄
 possit esse iudiciū: qn̄ cū ista pars ip̄tet tyranni fugā: il
 la custodiā rep. quæ utriq; pariter obnoxia ē: ita utrāq;
 cōiūgat: ut fateat̄ uni semet uictoriā: alteri debere uidi
 ctam. Sed nec tu debitā gratiam beneficii ificiator abiu
 ras: nā & si p̄ te cōfeceris quæ uolebas: p̄ fortunā tamē
 plus adeptus es q̄ uolebas. Agendū si uidet̄: præteritas co
 gitatiōes tuas cōsule & uota cōueni: nū ampli⁹ sp̄auisti
 q̄ ut Maxim⁹ tibi nunciaret̄ occisus: q̄ ut semiuuū eius
 caput nōdū clausis tota morte oculis ex acie referret̄: q̄
 ad summū ut fugiēs resistens ue caperet̄: cæterꝫ quādo
 qd̄ factū est: uel optasti: ut se tibi ipse seruaret: ut cōsci
 scere sibimet̄ iteritū nollet & posset. Magno q̄dem fa
 teor pectorib⁹ humanis atq; adeo maxio lux amoris: iteri
 tus horrore est: sed quatenus aut ista optari pōt: aut ille
 uitari: at si ultima supra caput steterit hora: & uenerit
 dies nunq̄ reuersur⁹: ac se cōfessa mors fuerit: nō timē
 tur extrema cū certa sūt. Huic reorꝫ usq; ad dānationē
 met⁹: postea attonitus stupor & ex despatione securitas
 & ad locū supplicii uolūtaria carnifice nō trahente pro
 peratio. Ut de his taceā qui cū fatis fortunis paciscētes
 incertū exitum certo occupauerūt: ut nihil de seruis lo
 quar q̄ uerbera uitauere suspēdio: & motus heriles usq;
 ad præcipitia fugerūt. quis unq̄ ultra spem timuit: q̄s
 idcirco sem̄ & occidere noluit ut occideret̄: nisi uero uel
 leuior manus aliena q̄ propria: uel fœdior mors priua
 ta quā publica: uel longior pœna ferro incūbere & cor
 pore uulnus onerare & recipe iteritū statim totū quā
 suppliciiū diuidere: poplitē flectere: ceruicē extendere ad
 plagam fortasse nō unam. Et tamen q̄do secū ille ferro

transigendū putabat: nō potius ignem laminas crucem
culleū & quicquid merebat timebat. Nunquā profecto tam
bene de sceleribus suis sensit: ut mortē potuerit sperare
qua perit. Si igitur nec præsumere ueniā reus nec sperare
fugā clausus nec mortē potuit timere moriturus & certo
extremorum leuior uideri debuit uoluntarius quā coactus hone-
stior priuatus quā publicus postremo breuior occupatus quā
expectatus interitus: nūcui dubiū est in eo quod nō habuit
rationē fuisse fortunā. Illa illa tyrāni consilia cæcauit:
illa & animū eius obrudit & gladiū: illa expeditam in
uulnus manū percussit & tenuit. Nisi uero tu tuū uenera-
bilis Gratiane carnificē diris comitatus ultricibus obside
bas: & irata minax umbra ob os eius oculosque fumantes
infernis ignibus tedas & crepitantia torto angue flagra-
ntiebas: ne morti honestæ uacaret: ne regalē illū sacro
sanctūque uestitū impio cruore pollueret: ne uultus olim
tuus ac deiceps fratris futurus funestū sanguinē uel dū
uindictā acciperet: ne postremo te manus ulcisceret tyran-
ni: & deberes Maximo uel suā mortē. Et plane ita cuncta
corderūt: ut nō seruata modo ultio sed ordinata uidea-
tur. Nam unde quæso tā repentina cōuersio ut qui oppe-
tere timuerat: interitū nō timeret expetere: & quē iclu-
serat metus, præsferret audacia. Hic nulla iam reliqua festi-
nantis rebus mora actūtū fortissimi duces instruēdo ac-
cigunt triūpho: capiti diadema decutit: humeris uestis
aufertur: pedibus ornatus euellit: totus denique homo apta-
tur ad interitū: publice publicus spoliator exiit: nectun-
tur manus rapaces: nudatur crura fugitiuo. talis denique
tuis offertur oculis qualē offerri decebat uictori captū
domino seruū impatori tyrānum: nec tu illum qua es

64
clāmētia ī conspectū tuum uenire uoluisses: ne oculos
istos oibus salutare homo funebris īpiaret: nisi famā
cōfutare mendacii: teq; purgare eodē teste quo īsimula
tore noluiſſes. Habet uires. habet nescio quos īternos
mens scelerata carnifices: aut ipsa sibi carnifex cōscien
tia est: aut qđ magis credo omni s̄uius quæstione est:
a te interrogari: ad primā tuam uocē nefario pectori ex
cussa confessio est: nec cunctari saltē aut iusitare potuit
quin consiliū omne nudaret: se uidelicet fauoris tui ob
tendisse prætēxtū qđ aliter non potuisset allicere militū
societates: nisi se auctoramēti tui finxisset auctorem. Et
post hanc tu uocē non illū in crucem tolli: nō culleo in
sui: nō discerpi in frustra iussisti: nō postremo illā tanti
ream mēdacii linguā radicitus erui præcepisti: cū eorū
parte uitaliū quorū fuerat locuta cōmentum: quin tam
cōperas de eius morte dubitare: & deieceras oculos: &
uultū robore suffuderas: & cū misericordia loquebaris.
Sed bene est quod nō oīa potes. tui te uindicant & inui
tum. Rapitur ergo ex oculis: & ne quid licere posset clāmē
tix inter īnumeras manus fertur ad mortem. Ecce
iteꝝ Imp. auerteris: & illā tyrannici exitus relationē gra
uaris. Iā iam esto securus: geram clāmētix tuæ morē:
quod noluisti uidere nō audies. Huc huc totas pii uates
doctarū noctium conferte curas: hoc oibus linguis litte
risq; celebrate: nec sitis de operum uestrorū p̄mittate
soliciti: illa quā præstare historiis solebatis: ab historia
ueniet æternitas. Vos quoq; quibus secunda sors cessit
dare famā rebus artifices uulgata illa ueterū fabularū ar
gumēta despiciate: herculeos labores & modicos Liberi
triūphos & anguipedū bella monstrorū: hæc potius: hæc

gesta sollertes man⁹ ducāt: his fora: his tépla decorent^r:
hæc ebore reddant^r: hæc marmore: hæc in colorib⁹ uiuāt
hæc in æra moueant^r: hæc gémis augeant pretiū. Parti
net ad securitatē oīum sæculor⁹ q³ ad factum uideri: ut
si q³ unq³ nefaria uota concepit: monimētis nostror⁹ té
por⁹ recésitus per oculos hauriat inocentiā. quisq³ pur
pura q³doq³ regali uestire humeros cogitabit: Maxim⁹ ei
exutus occurrat. Quisq³ au⁹ gēmasq³ priuatis pedibus
optabit: Maxim⁹ ei plantis nudus appareat. Quisq³ im
ponere capiti diadema meditabit^r: auulsū humeris Ma
ximi caput & sine noie corp⁹ aspiciat. Scim⁹ quidē nihil
unq³ nouādū: cum romanū semp^r imperiū aut tuū futu
rum sit aut tuor⁹: p^rtinet tum ad geminā reip. securitatē
q³ fieri nō pōt^r et non timeri. Sed utcūq³ uirtutis tuæ
opera curiosæ posteritatis oculis artificū man⁹ reddet:
cū te uel alpiū dorsa superantē: uel flumina obiecta tra
nantē: uel agmen hostile triūphalib⁹ uestigiis atterentē
pictor⁹ atq³ fictorū assequeret imitatio: clāmētia Imp.
tua: quo cælo: quo pigmēto: quo ære auro ue duce^r: qua
tu ipsius uictoriæ uictor ita omnē cum armis iram de
posuisti: ut ceciderit nemo post bellum: certe nemo post
Maximū. paucis maurorum hostium quos secum uelut
agmen infernū moriturus icluserat: & duobus aut tri
bus furiosi gladiatoris lanistis ī belli piaculū cæsis reli
quos oīs uenia cōplexa uelut quodā materno sinu clau
sit. Nulli⁹ bona publicata: nulli⁹ mulctata libertas: nulli
us præterita dignitas iminuta: nemo affect⁹ nemo nota
nemo cōiutio aut deniq³ castigatione p^rstrictus: culpam
capitis auriū saltem molestia luit. Cuncti domib⁹ suis:
cuncti cōiugibus ac liberis: cuncti deniq³ inocentiæ: q³

6
est dulci? restituti sunt . Vide Imp. quid hac clāmētia
cōsecutus sis: fecisti ut nemo sibi uict? te uictore uidea
tur. Spectabas hęc a tuis collib? Roma & septena arce
sublimis celsior gaudio ferebaris: tu quę experta cinna
nos furores: & Mariū post exilia crudelē : & Syllam tua
clade felicē: & Cæsarē in mortuos misericordē ad omne
ciuilis motus clāsicū tremiscebas: quę præter stragem
militū utraq; tibi parte peuntiū extincta domi senatus
tui lumina: suffixa pilo consulū capita : Catones ī mortē
coactos trūcosq; Cicerōes: & Pōpeios fleueras īsepultos:
cui damna grauiora sciss? in partes ciuiū furor q̄ portis
īminens pœnus aut receptus muris gallus ītulerat: cui
alliēsi die emathia funestior cānis collina feralior: tā al
tas olim reliquerūt cicatrices: ut graui? semp tuam quā
alienā experta uirtutē nihil tibi magis q̄ te timeres: ui
disti ciuile bellū hostium cæde militū pace italię recu
patione tua libertate finitū: uidisti inq̄ finitum ciuile
bellū: cui decernere posses triūphum . Hacten? memet
Imp. Aug. præteritas res tuas atrectasse fas fuerit: at cū
tēpus admoneat meminisse præsentīū: finē sermoni fa
cere malueri: q̄ amplissimi ordinis mun? inuadere. Da
bitur utcūq; uenia piæ temeritati: si usurpasse cōmunia
non occupasse uideamur aliena. Licuerit mihi quę in
barbaris gentib? longinq; puinciis pro sūma re forti
ter feliciterq; fecisti: anuēte numīe tuo & senatu fauēte
dixisse. ea uero quę Romę gesta sūt: qualē te urbi dies
prim? īuexerit: quis in curia fueris: qs in rostris: ut pom
pam præeūtiū ferculoꝝ curru modo modo pedibus sub
secutus. alterno clarus incessu nūc de bellis nūc de sup
bia triūpharis: ut te oībus principē singulis exhibueris

senatoré: ut crebro ciuiliq; pgressu non publica tantū
opera lustraueris: sed priuatas quoq; ædes diuinis uesti
gijs cōsecraris remota custodia militari tutior publici
amoris excubiis: horū hæc liguīs horū inq̄ uoce laudēt :
qui de cōmunib; gaudijs & dignius utiq; quæ maxia &
iustius poterūt prædicare quæ ppria sunt. O mea felix
pgrinatio. O bene suscepti & exhausti labores. Quib;
ego itersū bonis: qbus paror gaudijs: quæ reuers; urbi
bus galliæ dispēfabo miracula: q̄tis stupentiū populis
quā multo circūdabor auditore: cū dixerō : Romā uidi:
Theodosiū uidi: & utq; simul uidi. Vidi illū principis
patrē: uidi illū principis uindicē: uidi illū principis resti
tutorē. Ad me longiquæ cōuenient ciuitates. A me ge
stæ ordinē rerum stilius oīs accipiet. A me argumentū
poetica: a me fidē sūmet historia. Cōpensabo tibi istam
Imp. iniuriam: si cum de te ipse nihil dixerim qđ legen
dum sit: instruam quæ legantur.

PANAEGYRICVS CONSTANTINO AVGVSTO CONSTANTII FILIO DICTVS.

u Nde mihi tantū cōfidetiæ: sac. Imp. ut post
tot disertissimos hoīes: quos & i urbe sacra
& hic rurs; audisti: dicere auderē: nisi nefas
ēē ducere: & cōmissi cuiusdā sacrilegi religionē uererer
si is: q̄ semp res a numine tuo gestas prædicare solitus
essē: hæc tanto maiora pristinis silētio præterirē: p quæ
non pars aliqua seruata: sed uniuersa sibi ē resp. restitu
ta. Neq; enim ignoro quāto inferiora sint ingenia no
stra romanis: si quidem latine & diserte loqui illis

ingeneratū est nobis elaboratū: & si quid forte cōmode
dicim? ex illo fonte & capite faciūdiæ imitatio nostra de
riuat. Sed quāuis cōsciūsi mihi ifirmitatis igenitæ & icho
ati potius studii quā eruditi cohibere me silentio nequeo
quo min? de recuperata urbe impioq; romano & tandē ex
diuturna cōuulsione solidato & ipse aliqd coner effari:
ut iter tātos sonitus desertoꝝ mea quoq; uox tenuis ex
audita uideatur Et. n. si in rebus bellicis ipsisq; præliis
non solū tubæ ac litui: sed et spartanæ tibix incentiuū
aliqd ferūt huīsse: credo quā magnos aīos paruo licet mo
dulo sufficit icitari: cur ego ī me de tuo fauore diffidā:
ut sermonē meū studio poti? tui cultus quā sui uirib? me
tiaris? Expiar igitur ut possū quāquā oppletis uirib? tuis: ut
sic dixerī ifusurrare sine æmulādi fiducia cupid? imitā
di: ac primū illud eripiā quod credo neminē adhuc ausum
fuisse: ut atē de cōstātia expeditiōis tuæ dicaui quā de lau
de uictoriæ. transacto. n. nutu aduersi ominis & offēsiō
reuocati utar libertatē erga te nostri amoris quē tūc in
ter met? & reip. uota suspēdimus. Te ne Imp. tantū aīo
potuisse præsumere: ut bellū tantis opibus tāto cōsensu
auariciæ tanta ueniæ despatione conflatū quiescētibus
cūctātibusq; tūc impii tui sociis prim? iuaderes? Quis
nam te deus: quæ tā præsens hortata ē maiestas? ut oī
bus fere tuis comitib? & ducibus nō solū tacite mussāti
bus sed omen aperte timētibus contra consilia hoīum
contra auspicū monita ipse per temet liberandæ urbis
tempus uenisse sentires. Habes profecto aliquid cum
illa mente diuina Constantine secretum: quæ delegata
nostri diis minorib? cura uni se tibi dignatur ostēdere:
alioqn fortissime Imp. sic quoq; cū uiceris redde rōnē.

Rhenū tu qđē toto limite dispositis exercitib? tutū reli-
queras: sed hoc maiores p te suscepim? metus: q nobis
potius quā tibi cōsulebas: nostrāq; pacē magis q bellū q
aggrediebare firmaueras: nā tu Imp. nimio nostri amo-
re nescisti ad securitatē nobis uere puidere: q nō oīa te
cū arma mouisti: cū in tua cōseruatiōe salus nostra sit.
Et qđ opus erat ipsi rheno instructis & militib? & classi-
bus: quē iā pridē barbaris nationib? uirtutis tuæ terror
obstruxerat. An ostētare uoluisti diligentīā tuā diuisis
copiis inter custodiā pacis & belli: aut ēt iactāter & glo-
riose p̄bare liberādā urbi te sufficere cū paucis? Vix. n.
quarta parte exercit? cōtra centū milia armatorū hostiū
alpes trāsgressus es: ut appareret penit? cōsiderātib? id q
nos fugit in amore trepidātes: nō dubiā te sed p̄missā
diuinitus petere uictoriā. Duxerat magnū seuerus exer-
citū: & hostē suū p̄fidia desertus armauerat: maiores po-
stea copias Maximian? admouerat: & ipse trās fugis uide-
batur p̄spere refugisse. Ipse deniq; q pater illi? credebāt
discissā ab humeris purpurā detrahere cōtatus senferat
in illud dedecus sua fata trāsisse. Mille ex sexagita ānis
cōtractas ex toto orbe diuitias mōstx illud redēptis ad
ciuile latrociniū manibus igesserat: ad hoc aliena matri-
monia inocētū capita cū bonis passim donādo usq; ad
mortē deuotionis obstrixerat parricidas oīs. insidiatos
sibi aut palā aliqd p̄ libertate conatos p̄cenis affecerat:
armis oppresserat: & iter hęc utebāt ei? urbis maiestate
quā cepat. totā italiā cōductis ad omne facinus satelliti-
bus oppleuerat. Hęc omnia Imp. cum cogitares scires
uideres: nec te paterna grauitas: nec tua natura temera-
rium esse pateret: dic quæso qđ in consilio nisi diuinū.

numen habuisti? An illa te ratio ducebat : sua .n. cuiq;
 prudētia deus est: q; in tam dispi cōtentione nō poterat
 melior cā nō superare? & innumerabiles licet ille copias
 pro se obiceret : pro te tamen iusticia pugnaret. Vt .n.
 omittā illa quæ nō decet compari: q; erat ille Maximia
 ni supposit? : tu Cōstātii pii filius: ille despectissimæ prauitatis
 detortis solutisq; mēbris noie ipso abusiua appellatione mutilato:
 tu q; sufficit dicere tantus ac talis: ut hoc inq; omittā te Cōstantine
 paterna pietas sequebat: illū: ut falso generi nō iuideamus impietas:
 te demētia: illum crudelitas: te pudicicia sola dicata cōiugio:
 illū libido stupris oibus contaminata: te diuina præcepta : illū
 supstitiosa maleficia: illū deniq; spoliatorū tēploꝝ trucidati
 senat? plebis romane fame enecte piacula: te abolitāꝝ
 calūniāꝝ te pbitāꝝ delationū te cōseruatio atq; homicidāꝝ
 sāguinis gratulatio. In tā diuersa cāꝝ rōne diuino cōsilio
 Imp. hoc est tuo nō militū multitudinē sed partiū merita
 numerasti. Magn? Alexāder cū præter macedonas suos cunctæ
 græciæ uniuerso illyrico innumerabile delectū posset
 indicere: nūq; maiores q; draginta milium copias duxit:
 inhabile regenti ratus quicqd excederet & turbā potiusq;
 excitū. Tu uero et minorib? copiis bellum multo mai?
 aggressus es. rāto scilicet tua uirtute p̄pria potior q̄to
 ille numero istructior. Et ille qdē cōtra leues medos &
 ibelles syros & parthoꝝ arma uolatice & asiaticos optātes
 mutare seruitiū rē gessit prælii unius euentu. Tibi
 uincēdi orāt milites: ph nefas: paulo ante romani armis
 oibus more primæ classis armati: & p̄ facinorū cōscientia
 nunq; nisi morte cessuri. Probauit hoc prima obstiatio eorū
 q; sub ipsis alpiū iugis munitissimo

licet muro ac situ tenentes oppidum ausi fuerunt te im-
minete resistere: ac portas claudere: non credentes illi qui
dem: ut audio: te ipsum adesse. Quis. n. crederet tam cito
a rheno ad alpes impatore cum exercitu puolasse? Sed ta-
men qui non solum presenti numini tuo: uerum et nuncio
noni cedere debuisset. Luerunt igitur illico demetriae suae
poenas cum oblatam sibi a claudetia tua ueniam recusassent.
Neque. n. uallo fossaque obsessio inchoata est: nec cuniculis
agendis: nec machinis admodum uedis: nec incutiendo ariete
teptati quassatique sunt muri: sed statim iniectae faces por-
tis scalaeque pugnaculis: nec solum fundis emin² taelisque mi-
silibus sed hastis gladiisque. ita res simul coepta & patra-
ta: iunctusque rebellibus fuit conatus & exitus. Gophos urbem
Thessaliae quoniam abnueret obsequium. C. Caesar uno die
sustulit. sed ille graeculos homines adortus est: tu subalpi-
nos: ille solos icolas: tu est militare praesidium: ille non po-
tuit captos a direptione defendere: tibi licuit claudetiam
tuis uictoribus impare. Sed illi quod gophensium clades do-
cumeto caeteris fuit: tibi paulo post alia in taurinatis
caepis pugna pugnata est: non trepidantibus ex tua uictoria
rebellibus sed iratis incensisque ad ulciscendum animis: quos for-
tunae inclinatio restrigere debuisset: nec uero temere ac
passim uagis hostibus ut facile palates cederent: sed acie
in cunei modum structa descendentibus retro in latitudinem la-
teribus quae sic cum prima auide confligeret reflexa impeditos
certamine circumiret. Sed tu id prouides praemissis utriusque
obuia irent: & simul siquid insidiae lateret: excuterent:
ipse obfirmato illo capite deiectaque acie in fugam uersa
tanto maiorem in processu stragem cecidisti: quanto
amplioribus subsidiis instructa constiterat. Ita usque

His. 2. 4. 5.
Tu. fore. pag. 1.
est. histor. 1.
am. 0. 2. 0. 1.
le. 1. 1. 1. 1. 1.
qu. tam. 1. 1. 1.
in. 1. 1. 1. 1. 1.
am. 5. 1. 3.

68
ad taurinatiū muros fusi cæsiq; : obseratasq; nacti por-
tas ab icolis et corporū suorū mole clauerūt. Quid tibi
aliud sperare potuisti miles infelix: turpissimo illi tunc
deuote p̄digio: iam enī nō insulto sed doleo. Constātīnū
tu tamen sāguinē fundere coegisti: cui q̄ salutē uestrā
a uobis ipetrare nō licuit: pene displicuit ipsa uictoria .
At nō taurinatib; neq; cæteris Italiæ ciuitatib; idē aīus
fuit: qui te Imp. exultātes gaudio certatim ad se uocauē-
runt. missæ ab oībus legatiōes: oblatis undiq; cōmeatus:
ut appareret q̄ diu desiderassēt: cui se oēs propter bello
adhuc restāte cōmitterēt. Qui fuit dies ille quo Medio-
lanū ingress; : quæ gratulatio principū ciuitatis: q̄ plau-
sus populi: quæ securitas intuētū te matris & uirginū?
q̄ duplici fructu fruebāt: cū pulcherrimi impatoris for-
mā uiderēt & licentia nō timerent: Ostentare se oēs &
tripudiare sine ullo de reliq; belli metu: & auspiciū ui-
ctoriæ tuæ pro cōsumatione metiebant; : nō trāspadana
p̄uincia uidebat; recepta sed roma. Quis. n. crederet tan-
tis successibus tuis ullū ostaculū fore quomin; oēs exer-
citus se demētix tuæ traderēt: cū uirtutis experimentū
nouissēt? Muros ui cepas: acie palā uiceras. q̄s tā demēs
uidebat; : ut aut obsideri auderet aut cōgredi: p̄sertī
cū tu dies aliquot Mediolani resistens tēpus sibi oībus
cōsulēdi dedisses: ut de te sparēt. Sed. n. ærūnosa illa &
pridē media ætate nostra ciuili sāguine maculata Vero-
na maxio hostiū exercitu tenebat; acerrimis ducib; p̄ti-
nacissimoq; p̄fecto: scilicet ut q̄ coloniā. Gn. Pōpeius
aliq̄do deduxerat: pōpeianus euerteret. O miserabilē ue-
ronensium calamitatē: quos non tam tua q̄ intestina sa-
tellitū pressit obsidio. quippe athesis ille saxis asper &

gurgitib? uerticosus & impetu ferox oppugnationē pro
hibebat: omnēq; retro regionē euehendis copiis tutam
defensāq; præstabat . Quod tamen ne diutius hostē iu
uaret: prudentia tua factū est: cum superiorib? in locis
qua leuior amnis & ignari hostes erant: exercit? parte p
iecta ancipiti periculo clausos obsessosq; peiora experiri
armis coegisti: adeo qua oīs eruptio temptauerat cecidi
sti: ut ipse ēt dux cū parte copiar? ad accersenda auxilia
muris excesserit maiore miser adductur? exercitū ut ma
iore comitatu cladis occideret. Quo quidē tēpore præci
pua apparuit tua Imp. cura simul & animi magnitudo:
qui redeunti illi minore exercitu congregi q̄ obsidionē
intermittere maluisti: ne respirare clausis aut effugere
aut iminere tergo liceret. Et primo quidē ut audio aciē
instruxeras duplicē: mox prouiso aduersarioꝝ numero
explicari statim in frontem ordines & extendi latius ar
ma iussisti ex tuo animo nimirum animos tuoꝝ omni
um metiens q̄uis grauius inde pondus infringi posse
imperii. Laudare me existimas Imp. cuncta quæ in illo
prælio feceris: ego uero iteꝝ queror: p̄spexeras omnia
disposueras uniuersa summi impatoris officia cōpleue
ras: cur ipse pugnaſti? cur te dēsissimis hostium globis
miscuisti? cur salutē reip. in picula tanta misisti? An ne
scire nos putas: q̄ dum nimio raperis ardore: in media
hostiū tæla deueneris? & nisi uiā tibi cædibus aperuis
ses: spem totius generis humani & uota decepas . Quid
tibi est Imp. cū inferiore fortuna? toto quippe impetu
ferebare torrenti similis amni quē abruptæ radicitus
siluæ & cōuulsa funditus saxa sequerent̄. Illos pugnare
fas est qbus suo cui? q; fato aut uincendū ē aut cadēdū

*Imp. cura
ad hunc diem
exercitū in
causa*

*Imp. cura
ad hunc diem*

tu amf

tū cui? ex uita omniū fata pendent. ad ullum discrimen
 accedas? inter tot cæla gladiosq; uersere? quis hoc a te
 exigit? aut quis pati possit: ut quicq; in te belli casibus
 liceat? deceat te Imp. hostē ferire: immo non decet labo
 rare. *Spe*ctans ex edito monte Xerxes nauale certamen;
 Augustus aliqd agens uicit apud actiū. Fuit etiam qui
 sublatus in scalas inuicē nexas cōcurrentes emin? uidit
 exercitus: ut nec interesset periculo & adesset euentui.
 Ignaua inquires sunt hæc exēpla: sed tuta: grauiorq; me
 tus est periculi tui quā læticia uictoriæ. An nō ipsi cæ
 sis fugatisq; hostibus iterfectoq; etiam ipso eorū duce
 comites & tribuni corripuere lachrymātes? amplexiq;
 illud tuum anhelū pectus cruētas manus & quicqd de
 sanguine pfundæ cædis emerferat. hic atq; inde clama
 runt: Quid egeras Imp? in quæ nos fata pieceras? nisi
 te diuina uirtus tua uīdicasset. quæ hæc est ipatentia?
 aut quo tibi manus nostras: si uersa uice pugnas ipse p
 nobis? Hæc ego nō dicerem Imp. neq; ab alius dicta me
 morarē: nisi beneficio tuæ lenitatis tutior esset nostra
 in uerbis quā tua in armis audacia. Noua enim quadā
 uarietate naturæ confusoq; uirtutū tempamēto idem
 es in præliis ferocissim? & parca securitate mitissim?.
 Cum enim dato obsessis tempore pœnitēdi Aquileiam
 quoq; delegatis eorū ac supplicib? recepisses: cunctiq; se
 tibi dedissent: quos obsidendo seruaueras: ignouisti oī
 bus: & uitam quam desperauerāt reddidisti: & quidem
 iussisti arma deponere: ut multo tutius uictoris pietate
 tegerent. Ut tamen p̄tinaciæ suæ merita sentirent: cor
 ripi eos uinciriq; iussisti: nō ad suppliciū sed uitam: ne
 cōscientiæ timore diffugerent grauiorq; delinquerēt:

*Ms 248
 aliud ager*

cōseruariq; iteꝝ nō mererent̃ si seruati nō fuissent. Sed unde tanto hoīum numero tot uīcula quæ cōtinere militares & paulo ante armatas manꝝ possent. Stupe milites qꝫ pꝫducendos suscepant: & custodiæ curā abnuere: & pꝫsus nescire qd facerēt. Ipsi et qui tibi in cōsilio erāt: ipse et pꝫfectus hærere: cū tu diuino monitꝝ instinctu de gladius eorꝝ gemina manibꝝ aptari claustra iussisti: ut seruarēt deditos gladii sui quos nō defenderāt repugnātes. O pulcherrimū & qꝫ omniū oculis subuici debuisset triūphū uirtutis & ciāmētix tuæ. Cuiꝝ .n. potētix fuit hostibus arma diripe eius humanitatis deditos ad ipu niratē suis armis alligare atq; et uīcere: ut eos ferri illiꝝ qd contra te gesserant quotidie pœniteret. gladius ille quē i te distrikerat hostis infestꝝ: ipse domini sui manꝝ tenuit: & paratus ad cædē custos factus ē ad salutē. Magnus poeta dū bellosꝝ toto orbe surgentiū discursū apparatusq; describit: Et curuæ inqꝫ rigidū falces conflantur i ensem triste nimīū tēpus id eū instrumēta cultui pecudū pꝫparata in cædē hominū uerterent̃. At nunc rigidi illi mortiferiq; mucrones in salutaria uincla curuatur: & exarmatū hominē non interimūt sed coercēt: deditosq; hostes gladii sui collisi obtusiq; tutant: qꝫ nihil illis pꝫdesse integri acutiq; potuerūt. Oium ergo armorꝝ ministeria ad diuersos effectus arbitrio tuo seruiunt Imp. tibi uincūt gladii: tibi seruat: te pugnāte ferunt: te ignoscēte custodiūt. Ut deus ille mundi creator & dominꝝ eodē fulmine suo nūc tristes nūc lætos nūc os mittit: ita eadē sub numīe tuo tæla inimicos aut supplices tuos pꝫnicie aut cōseruatione discernūt. Eripuisti Imp. aduersarius tuis gladius ne quis incūberet dolore:

70
supasti & eosdē manibus suis innoxios reddidisti: ut dæ
mētix & uindictæ tuæ satisfaceres: quorū sāguini peper
ceras: arma fregisti. Vt. n. hominū diu parta semper ser
uāda ē. siliceat ferū inuentu facile usu mutabile. Ideo
quæ erant repabilia conflasti: q̄ rediuuū nō erat reser
uasti. Qui simile fabulæ ferūt cōuersa esse humana cor
pora in fontes aut pecudes aut aues fœda & degener ta
lis cōuersio: gladius mutatus in manicas: hoc est quod
securitas post timorē: qđ umbraculū post calorē splen
dorem mutatio perdidit: sed aciē retudit. Studiū & hu
manitas tua hortata ē Imp. hucusq; ut exultatio nostra
uerbis cluderet: sed iam adoptiora redeam? recuperata
omni cis padū Italia ipsa iā ad te supplices man⁹ roma
tendebat: cui portentū id infederat nihil conari ausum
ad tot nūcios suarū cladiū: quippe ipsa se uilissimi hoīs
obsidebat ignauia: & degeneres aīos timor arguebat:
stultum & neq̄ animal nusq̄ extra parietes egredi aude
bat: ita enim aut pdigiis aut metus sui præfagiis mone
batur. Proh pudor intra parietū custodias Imp. non ille
aspirare in campū: non exerceri armis: nō puluerē pati:
astutus quidem: ne uiroꝝ officia temptantē contemne
rent qui uiderent deābulare: & tantū in illo palatio mar
moratis perietib⁹ incedere: nā in salustianos hortos ire
pgrinatio & expeditio putabatur. Et hæ qdem deliciae
tanto illo tempore quo orbem obsederat: semet incluse
rat: turpissimā hanc eius formidinē protegebant. Non
enim se imbellē sed beatū: non inertem sed securū uide
ri uolebat. Quotiens milites in concionē uocabat se so
lum cum illis impatorē: alios per limites pro se milita
re iactabat. frumini aiebat: dissipate: pdigite. hæc erat

miserorū breuis & caduca felicitas. Ac ne tūm quidem cum tot aduersa suorū prælia compisset obuiā ire conatus est ad resistendū: cum padi limite aut appennini iugis uteretur. Sed litteras calamitatū suorū indices supprimebat. Interdū etiam palam ut usq; ad portas ueniretur optabat: nō intelligēs maiestatem illam urbis quæ pridem admotus exercitus sollicitauerat: iam flagitiis ipsius deformata & sedibus suis pulsam ad tua auxilia transisse: nec ullis præmiis posse corrūpi quos tibi præter liberalitatem tuam & sacramenti fidem tot uictoriarū gloriæ dicauissent. Quis enim miles qui ductu atque auspiciis tuis totiens felicissime dimicasset: uulnera illi sua uenderet? belli iam pene confecti summā concederet? At enim tu idipsum de ardore totius exercitus sentiens non sine ulla hæsitandi mora qua breuissimū per eos iter est raptō agmine aduolasti: celeritatem illam in redeundo Scipionis & Cæsaris tunc maxime cupienti Romæ repræsentās. Hæc est fiducia imperatoris inuicti & suorū mentibus freti: nō dubitare nec trahere bellum: sed proximū quodq; pugnæ tempus putare uictoriam. Non enim res erat tibi utique maximo cum Hannibale uictore: ut post res asperas locū tempusq; capta res: sed urgere te successus tuos & cōtinuare uictorias: sed quam primū subuenire urbi decebat. Sapiētis. n. imperatoris est fractis rebus cunctando cōsulare: secundis non deesse fortunæ. Itaque unum iam id timebat: ne ille conterritus his rebus grauiter afflictus & in arctum redactus boni cōsuleret: & debitas reipublicæ penas obsidione differret. quippe omni affrica quam dele re statuerat exhausta omnib; insulis exinanitis infiniti

Pl. 245
sentit sine

eg. scilicet
aut regens.

Pl. 245
non dubitare

res erat tibi
maximo
ut post res
asperas

Pl. 246
ne conterritus
in arctum
redactus
boni cōsuleret

71
temporis annonam congefferat. Sed diuina mens & ipsius urbis æterna maiestas nefario homini eripuerit consilium: ut ex inueterato illo torpore ac fœdissimis latebris subito prorumpet: & consumpto per desidias senio ipsum diē natalis sui ultima sua cæde signaret: ne septēnarium numeꝝ sacrum & religiosum inchoando uiolaret. At quomodo instruxit aciem tot ānoꝝ uer nula purpuratus? ita prorsus ne quis euadere: ne quis: ut fit: loco motus referre gradum & instaurare præliū possit: cum a fronte armis a tergo tyberi flumie preme retur: in quo ille non mehercule cogitauit necessitatē resistendi: sed propinqtatem refugiendi. nisi forte iam sentiens diem sibi uenisse fatalem: ad solatiū suæ mortis uoluit secum trahere quā plurimos: ut omnes essent exitus sui comites: qui scelerum participes extitissent. Quid enim aliud illum sperasse credendū est? qui iam ante biduum palatio emigrauerat: & cum uxore ac filio in priuatā domum sponte concesserat: ut res est omnibus terribilibꝫ agitatus & nocturnis pulsus ultricibus: ut tu iam olim expectatus habitator sacris illis ædibus diu exhalatis expiatisq; succederes: & adeo ipse uerum sibi dixerat: & uenturo tibi cesserat. quāuis in prælium ingrederetꝫ armatus: cum excedendo palatio iam se ab dicasset imperio. Ad primum igitur aspectum maiestatis tuæ primumq; impetū totius tui uictoris exercitus hostes territi fugatiq; & angustiis Miluii pontis exclusi: exceptis latrocinii illius primis auctoribus: qui desperata uenia locum quē pugnæ sumpserant texere corporibus: cæteri omnes in fluuiū abiere præcipites: ut tandem aliquod cædis compendiū fessis tuorum dexteris

eueniret . Cum impios Tyberis hausisset: ipsum etiam
illum cum equo & armis insignib? frustra conatum per
abrupta ripæ ulterioris euadere: idem tyberis correptū
gurgite deuorauit: ne tam deforme pdigium uel hanc
obitus sui relinqueret famā: quod alicuius uiri fortis
gladio tælo ue cecidisset . Et aliorum quidem hostium
corpora & arma præceps fluuius uoluendo deuexit: illū
autem eodem quo extinxerat loco tenuit: Po. Ro . dubi
taret si putaretur aliquo profugisse: cuius mortis pro
batio quæreretur. Sancte tybris quondam hospitis mo
nitor Aenææ: mox Romuli conseruator expositi tu nec
falsum Romulū diu uiuere: nec parricidam urbis pas
sus es enatare . tu Romæ tuæ altor copiis subuehēdis:
tu munitor mœnibus ambiendis: merito Constantini
uictoriæ particeps esse uoluisti: ut ille hostem in te pro
pelleret: tu necares . Neque enim semper es rapidus &
torrens: sed pro temporum ratione moderatus . Tu
quietus armatum Coclitem reuexisti: tibi se placido
Cloelia uirgo commisit: ac nunc uiolentus & turbidus
hostem reipublicæ sorbuiisti: & ne tuum lateret obse
quium eructato cadauere prodidisti. Reperto igitur &
trucidato corpore uniuersus in gaudia & uindictam P.
Romanus exarsit: nec de sica tota urbe qua suffixum
hastia ferebatur caput id piacula refedari: cum interim
ut sunt ioci triumphales rideretur gestantis iniuria:
cum alieni capitis merita pateretur . Sed quid ego hu
cusque iocularia? tecta ipsa ut audio commoueri: &
altitudo culminum uidebatur attolli quacunq; numen
tuum tardo molimine currus inueheretur . tanta te po
puli densitas: tanta senatus stipatio prouehēbat simul

It. 246
truncato capite
in n. portus erat
non desit à tota

& attinebat . Felices qui te propius aspicerent longius
 positi nominabāt . quos præterieras loci quem occupa
 uerant pœnitebat . Vicissim omnes inde dicto accedere
 insequi : certare innumerabilis multitudo & impulsu
 vario fluctuare : & tantum sibi hominum animi post
 illam sexennii cladem superesse memorabāt . Ausi eti
 am qdam ut resisteres poscere : & queri tam cito accel
 sisse palatium : & cum ingressus esses non solum oculis
 sequi : sed pene etiam sacrum limen irrumpere . Inde
 oibus circūfusus ut inde excederes oppiri p̄spicere opta
 re sperare : ut uiderentur : eum a quo obsidione liberati
 fuerant obsidere . Gloriatu sit licet & uere summus
 orator humeris se Italiæ in patriam reportatū : te Con
 stantine S.P.Q.R. & illo die & aliis quocunq; progres
 sus es & oculis fere gestauit . nec quicquam aliud ho
 mines diebus munerum sacrorumq; ludorum quam te
 ipsum spectare potuerunt : qui tuus esset fulgor oculo
 rum totiusque corporis circumfusa maiestas : quæ oris
 dignitas : gaudere cuncti spectaculoꝝ mora : & fami
 liaribus sibi artificibꝰ ob hoc solum fauere quod te præ
 sente certarent . Nam quid ego de tuis in curia senten
 tiis atque actis loquar ? quibus senatui auctoritatē pri
 stinam reddidisti : salutem quam per te receperant non
 imputasti : memoriã eius i pectore tuo sempiternã fore
 spopondisti . Dicerē plura de diuinis orationibꝰ tuis : de
 oblata potius q̄ impetrata benignitate : nisi mallē dicta
 reticere dum p̄pero facta laudare . Quã libet uerba tua
 in senatu habita nobis nota sint : tamen qualia fuerint
 clamētix tuæ gloria nunciauit . O tandem felix ciuili
 roma uictoria . irrupit olim te Cina furiosus & Marius

infra b
si regibus uerū
esse - uincim
omnes in x.
libo accedere =
sic fieri sicut in
cuimodi q̄ p̄t
cali . aliq̄ que bo
deserunt aliq̄ camp

Alf 246.
tandē ibi edimū
animi p̄t . c . d .
laudat
mirabantur

iratus: qui nō solo se Octauii consulis capite satiarunt:
sed luminibꝫ ciuitatis extinctis exēpla quæ nūc toto se
xenio passa es reliquerūt. Vicit tibi itezꝫ ante portā col
linā Sylla felix: si se parcius uīdicasset: sed multis capiti
bus rostra cōpleuit. Constantinꝫ uictoriæ licentiā sine
prælii terminauit: gladios ne in eozꝫ qdem sanguinē di
strigi passus est: quos ad supplicia poscebas. Deditā sibi
idē Sylla exaimatāqꝫ legionē ī uilla publica trucidauit:
pꝫcullūqꝫ morientū gemitu senatū monuit ne timeret
qđ ipse iussisset. At iste uictor nō modo hostiū sed etiā
uictoriæ suæ quicqđ militū bello supfuit tibi reserua
uit. tibi. n. iā militāt quos exutos armis impator aduer
sus hostes barbaros rursus aimauit. Iam obliti deliciæ
circi maximi & pōpeiani theatri & nobiliū lauacroꝫ rhe
no danubioqꝫ præhendūt: excubias agūt: latrocinia cōpe
scunt: certant deniqꝫ cū uictoribꝫ ut ciuili bello uicti ho
stibus cōparent. Nec tamen id mirꝫ uideri pōt: cū qualē
cūqꝫ milita fortissimū facias tuo Imp. exēplo. Non. n.
fessus prælius & expletꝫ uictoriis: ut natura fert: ocio te
& quieti dedisti: sed eodē impetu quo redieras ī gallias
tuas præxisti ad inferiorē germaniæ limitē magna scili
cet inter capedine tēporis ac breui locoꝫ distantia post
ānuam expeditionē statī bello auspicaꝫ a tyberi ad rhe
nū: imo ut omen & similitudo noīs sit: & tua Imp. ma
gnitudo ai pollicetꝫ a thusco albula ad germanicū albi
platurus impium. Quisnā iste ē tam continuꝫ ardor?
quæ diuinitas pꝫpetuo ingēs motuꝫ oīum rezꝫ interual
la sunt: cessat terra noualibus: dicuntꝫ interdum flumi
na resistere: & ipse dies noctibꝫ acquiescit. tu Constātine
solꝫ ifatigabilis bellis bella cōtinuas: uictorias uictoris

amplificatio m. d. r. i. g.

73

cumulas: quasi præterita sint oblitterata si desinas nõ pu-
tas te uicisse: nisi uincas. Rupat fidem gens leuis & lu-
brica barbarorũ: & robore atq; audacia lectis eruptionis
auctorib; instituisse rheno nũciabant: illico obuius affui-
sti: & præsentia tua ne auderẽt transitũ terruisti. Etiam
uidebaris rẽ uotis tuis fecisse contrariã q̃ inhibita eru-
ptione nõ foret materiã uictoriã: sed inopinato consi-
lio usus: abeundo. n. simulato nuncio maioris in superi-
ore limite tumult;: occasione stolidis ac ferinis metib;
obtulisti in nostra ueniẽdi relictis in occulto ducib; qui
securos adorirent. Quo cum uenissent consiliũ tuum
sequitur fortuna: toto rheni alueo oppleto nauib; deue-
ctus terras eorũ ac domos mœstas lugetesq; populatus
es: tantamq; cladem uastitatẽq; periurã genti intulisti:
ut uix post illud nomen habitura sit. Ita nunc omnes si
placet barbaræ nationes: & exitiales uobis mouete cona-
tus: habetis exemplũ: quãuis enim Imp. noster amicoꝝ
regũ admittat obsequia: idq; ipsum ualeat ad laudẽ ui-
ctoriã quod a nobilissimis regibus timetur & colitur:
augeri tamen gloriã uirtutis suæ gaudet quotiens pro-
uocatur. Nam quid hoc triũpho pulchrius? quod cædi-
bus hostium utitur etiam ad nostrũ omniũ uoluptatẽ:
& pompã muneꝝ de reliquis barbaricæ cladis exaggerat
Tantam captiuorũ multitudinẽ bestiis obiici: ingrati &
perfidi nõ min; doloris ex ludibrio sui q̃ ex ipsa morte
patiant. Inde est quod cũ exitum differre liceat: perire
festinãt: seseq; lætalib; uulneribus & mortib; offerunt.
Ex quo ipso apparet quam magnũ sit uicisse tam pro-
digos sui. facile est uincere timidos & imbelles: qua-
les amœna græcia & delitiã orientis educunt: uix leue

pallium & sericos sinus uitado sole tolerantēs: & si q̄do
in periculū uenerint: libertatis imemores ut seruire lice
at orantes: romanū uero militē quē qualemq; ordinat
disciplina: & sacramēti religio confirmat: aut trucē fran
cum ferina sola carne distentū: qui uitam p̄uētus sui
uilitate cōtemnat: q̄tæ molis sit superare uel capere:
quod tu Imp. & Imp. in Italia: & in ipso cōspectu barba
riæ paulo āte fecisti: ita sine ullo discrimine oīa genera
belloꝝ armōꝝ hostium uni tibi cedunt. Cedūt ex omni
etiam memoria condita litteris monumēta uirtutū: nec
uero tantūmodo uetera illa dictatoꝝ & consulū ac dei
ceps magnōꝝ principū: sed etiam rectissima & pulcher
rima diui patris tui facta sup̄asti: sordet. n. alios ex pro
ximo tēpore compare: ipsum inq̄ diuū Constantiū iam
primis impij tui lustris rerum gestāꝝ laude cumulasti.
Inuitus hoc forte accipis Imp. sed ille dū dicim? gaudet
e cælo & pridem uocatus ad sidera adhuc crescit in filio
& gloriāꝝ tuarum gradib? ascendit. Purgauit ille bata
uiam aduena hoste depulso: tibi se ex ultima barbarie
idigenæ populi dedere. ille oceanū classe trāsmittit: tu
& alpes gradu & classib? portus italicos occupasti. recu
pauit ille britaniā: tu nobilissimas affrici maris isulas
quæ p. r. fuere puinciæ. Ignoscat inq̄ diu? ipse Cōstanti
us: qd hēo q̄ cōparē Italiæ Affricæ Romæ? Merito igit̄
tibi Cōstātine & Imp. senat? signū dei: & pauloāte italia
scutū & coronā cūcta aurea dedicarūt: ut cōscientiæ de
bitū aliq̄ ex parte releuarēt. debet. n. & sæpe debet & di
uinitati simulacꝝ aureū: & uirtuti scutū: & corona pieta
ti. q̄ obrē te sūme rex sator cui? tot noīa sūt: quot gētiū
līguas ēē uoluisti: quē. n. te ipse dici uelis scire nō possu

74

mus: siue in te quædam uis mensq; diuina est: quæ to-
to infusa mundo omnibus miscearis elementis: & sine
ullo extrinsecus accedente uigoris impulsu per te ipse
mouearis: siue aliqua supra omne cælum potestas est:
quæ hoc opus tuum ex altiore naturæ arce despicias: te
inquam oramus & quæsumus ut hunc in omnia sæcu-
la principem serues: parum est enim optare tantæ uir-
tuti tantæq; pietati quæ longissimū habet uita progres-
sum. Et certe summa in te bonitas est & pietas: & ideo
quæ iusta sunt uelle debes: nec abnuendi est causa cum
possis. nam si est aliquid quod a te benemeritis dene-
getur: aut potestas cessauit: aut bonitas. Fac igitur ut
quod optimum humano generi dedisti: p̄maneat æter-
num: omnesq; Constantinus in terris degat ætates.
Quauis enim Imp. inuicte iam diuina soboles tua ad
reipublicæ uota successerit: & adhuc speretur futura nu-
merosior: illa tamen erit uere beata posteritas: ut cum
liberos tuos gubernaculis orbis admoueris: tu sis omni-
um maximus imperator.

Supremum

INCIPIT GRATIARVM ACTIO MAMERTINI
DE CONSVLATV SVO IULIANO IMPERA-
TORI.

• TSI SCIO TE IMPERATOR & cunctos
qui consilium tuum participant posse mira-
ri: q̄ nunc demū gratias agere exorsus sum
quasi beneficia in me tua cœperit a cōsula-
tu: fatebor tamen qđ ingenii cuius me pœnitet cōsciis

Consilij m

*Verabamur eandem tanto principe sibi facere idem se su-
p̄tinens esse. Consilij pœnitentia: uidebat seipsum idem
re ad huc qđ nō in mundum uenerat*

etiam nunc tacere uoluisssem : & prorūpens licet huius
muneris gaudium in tam arcanæ læticiæ conscientia
coercere : sed siue errorem nostrum siue consilium con
gesta & coaceruata in unū beneficia uicerunt atq; in id
redegerunt necessitatis ambiguū: ut mihi aut indiferti
aut ingrati esset fama subeūda: malui eloquētiā potius
quam pietatem erga te officiūq; meum desiderari . Et
sane in his honorib? : quibus me prius honestaris: mi
nor esse causa ad agendas gratias uidebatur. Nam tum
me ærarium publicū curare noluisti : cum quærerēs ut
rum animi magni aduersus pecuniā: liberi aduersus of
fensas: constantis aduersus inuidiā: me qui tibi uiderer
eiusmodi delegisti. idque eo tempore quo exhaustæ pro
uinciæ partim non minus exitiabilib? quam pudendis
præsidentū rapinis ultro opem impatoris exposcerent:
partim milites sæpe anteaactis tēporibus ludo habitū cū
præsens stipendiū flagitarēt: quōquo modo uidebar ho
norem onere pensare. At cum me prætoris præfecisti:
& prouincias de te egregie meritas meæ fidei tutelæq;
mandasti: ingens iudicii tui fuit munus. sed in eo non
mihi solum quem tanta potestate succinxeras : uerum
etiam negociis tuis cōmēdasse aliquaten? uidebare. Por
ro in decernēdo consulatu remotis utilitatib? tuis ratio
nem meæ solum utilitatis habuisti. Nam ī administra
tionibus labor honori adiungitur : in consulatu honos
sine labore suscipitur . in illis si læteris cupidæ ambi
tionis esse uidearis : in hoc nisi aperte & propalam læ
teris ingratus sis . Huc accedit: quod ipsa hæc urbs at
que hoc augustissimū consilii publici templum offici
um huius orationis efflagitant . Hæc tibi nominis

higua de fibas

71
noui sed antiq̄ssimæ nobilitatis ciuitas ē patria. hic pri-
mum editus. hic quasi quoddā salutare humano generi
sidus exortus. hi ciues & populares tui silere me nō si-
nunt: nec patiunt: ut quisq; ali⁹ auspiciatissimo die apud
te ac de te loquēdi mun⁹ usurpet: q̄ is qui āplissimo sit
præditus magistratu. Putant aliqd̄ aduicere ad splendo-
rem laudū tuarū consulis nomen. & recte putant. aduici-
tur. n. laudū dignitati honore laudātis. Ac licet maxime
Imp. publico iudicio & noīe agere tibi gratias debean:
tamen illa quæ pro sūma re domi forisq; gessisti: nunc
ex parte maxia prætermittā: ut q̄to totius ad ea quæ p-
pria sunt pueniat oratio. An ego nunc receptas uirtute
tua Gallias Barbariā omnē subactam pergam quasi in-
audita memorare: quæ in hac Ro. impii parte gloriosis-
sima sint famæ laude celebrata: in tantū ut fratris im-
peratoris mereret̄ inuidiā. Quid. n. a te aliud cōsortis im-
peratoris alienauit aīum: nisi gloriæ tuæ splendor? Te
stor̄ immortalē deū & ad uicē numinis mihi sanctā con-
scientiā meam me multa constanter in hac urbe fuisse
dicturū de his quæ aduersus optimū impatorē iclāmen-
ter & impie cogitata atq; suscepta sūt. Si ēt nūc hoīum
cœtus diu⁹ Aug. frequētaret: nunq̄ pfecto liberi ciuis &
boni senatoris officio defuisse: quo min⁹ redarguerē &
cōuincerem eas illi in te odi fuisse causas: quæ amoris
inflammatrix & fidei obsides esse debuerūt. Florentissi-
mas quondam antiq̄ssimasq; urbes barbari possidebāt:
galloꝝ illa celebrata nobilitas aut ferro occiderāt: aut
immitibus addicta dominis seruebat. Porro aliæ quas
a uastitate barbarica terrarum interualla distulerant:
iudicū noīe a nefariis latronib⁹ obtinebant̄. Ingenui in

dignis cruciatibꝫ corpora. Nemo ab iniuria liber: nemo intactus a cõtumelia: nisi qꝫ crudelitã prædonis pretio mitigasset: ut iam barbaris desiderarent: ut præoptaret a miseris fortuna captorꝫ. In hoc statu impator noster Gallias nactꝫ nimiũ habuit aduersus hostẽ laboris atqꝫ discriminis. una acie Germãia uniuersa deleta est. uno prælio debellatũ. sed emendatio morꝫ iudiciorꝫqꝫ correctio & difficile luctamen & piculi plenũ negociũ fuit. Nam ut quisqꝫ improbissimꝫ erat ita maxime Cæsaris rebus inimicꝫ uitãdis legum pœnis de nouo scelere remedia quærebat. & quia defender e admissa flagitia nõ poterat: in ultorem iuris inuidiã congerebat. Et cũ sancti principis merces atque instituta falsarꝫ opinionũ uituperationũ licentiam submouerẽt: callido nocendi artificio accusatoriã diritatem laudum titulis pagebant: in oibus cõuenticulis quasi per beniuolentiã illa iactantes Iulianus Alamaniã domuit: Iulianus urbes galliæ ex fauillis & cineribus excitauit. illæ puinciæ obsessæ expugnatae ferro igniqꝫ uastatae beatiores sunt his oppidis quæ habet sine hoste cõstantius. Aestates oēs in castris hyemes in tribunalibus degit. ita illi anni spacia diuisa sunt: ut aut barbaros domitet: aut ciuibꝫ iura restituat: perpetuũ professus aut contra hostem: aut contra uitia certamen. Hæc uoces fuerunt ad inflamãda odia probris omnibus potentiores. si enim cõminisci aliqua flagitia temptassent: facile ipso splendore laudis & gloriæ refutarẽtur. inuenerunt accusandi genus quod nullus refelleret. Sed quid oro uos principem nostrum facere debuisse censetis? Romanas urbes hostibus dedere ne animum fratris offenderet: prouincias firmissimas

76

utilissimasq; reip. sub obrütib? suis uexari ac diripi sine
ret: ne qd Aug. q nolle audiret? flagitijs administratiũ
nõ modo frena laxaret: sed et stimulator accederet: ne in
ter pñcipis faceret morx dissimilitudo discordiã? Nobi
lem ethruriæ adolescentẽ ferũt cũ ppter eximiã formæ
dignitatẽ multax i se foeminax amores excitaret: faciẽ
suã ad obliterandã pulchritudinẽ uulneribus sauciãsse.
Sed facile fuit iuueni dignitati corporis decorẽ aĩ præ
poneti & candorẽ decolorare: & oris nitorẽ alte ipressis
cicatricib? deuenustare. Num aliqd aduersus huiusmõĩ
amorẽ ciuiũ facere debuit Iulian? ac ne potuit quidem
nisi forte existimam? patiẽtes uulnẽx formas esse uirtu
tum. Scilicet & cãdorem æqtatis potuit obũbrare: & a
tempantia purpurã sancti ruboris abolere: uicẽ fortitu
dinis indignis cõfodere uulnerib?: eruere oculos proui
dentix. deinde nisi ille adolescẽs seuerã manũ propriis
uultibus intulisset: dies & mora nõ longi ætatis succes
sio oẽm illum florẽ corporis pemisset. At in uirtutibus
principis nostri quanto ætas plixior: tanto pulchritudo
præstantior. Mitto cunctam barbariã aduersus uindicẽ
romanæ libertatis in arma cõmotam: gentesq; recẽsui
tas & aduersus iugũ nuper impositũ ceruice dubia con
tumaces irrediuiuo furore nefandis stimulis excitaras.
quæ omnia obstinata & immobilẽ pñcipis maximi tan
dem uicere patientiã. Itaque cum ipso molimine opres
sisset Alamaniã rebellantem: qui paulo ante inaudita
regionum fluuiorx montium nomina exercitu uictore
pagrauerat: per ultima ferarum gentium regna calcata
regum capita supuolans in medio illyrici sinus impro
uulus apuit. Vidim? felices illius comites uix stupẽtes

urbiū populos dubitasse credere quæ uidebāt. Non aliter consternatas arbitror gentes: quæ plausum cælo ex cepere palladiū. Virgines pueri fœminæ tremulæ anus titubantes senes nō sine magno attoniti horrore cernebant imperatorē longā uiam sub grauiū armoz onere currentē: properantis anhelitū sine sensu lassitudinis: crebriores sudoz riuos per fortia colla manātes: & iter illum pulueris qui barbam & capillū onerarat horrore micantia sidereis ignibus lumina. Voces gaudentium oppresserat miraculi magnitudo. cessabāt officia laudandi plusquā laudanda cernentib? . Sufficeret quidem ad expeditionē præsentīū negocioz sola properatio: sed nō sufficit principi nostro reip. una ratione cōsulere. multa pariter aggreditur pectus nullis unquā laboribus fatigatum: ut uno eodemq; tempore & componeret fidissimarum prouinciarum statum: & barbariam omnem admoto propius terrore percelleret. Longissimo cursu Istrum placuit nauigari. proh sancta diuinitas quæ nauigationis illius fuit pompa: cum dexteriolem indyti fluminis ripam utriusq; sexus omniū ordinū armatoz atq; inermiū ppetuus ordo prætexeret: despiceret ad leuam i miserabiles preces genu nixa barbaria. oēs urbes quæ danubiū incolūt auditæ. oīum audita decreta. leuati status. iſtauratæq; fortunæ. i numerabilibus barbaris data uenia: & mun? pacis indultū. Qui pperationē illā contēplabit: nihil egisse præter uiam impatorē putabit qui gestaz rerum multitudinē cōsiderabit: propasse nō credet. O facundia potens græcia omniū tuoz principū gesta in mai? extollere sola potuisti: sola factoz glorias ad uerboz copiam tetendisti. Tu nauē unam propter

aurati uelleris furtū & uirginis raptum in cælum usq̃
 sublatam sideribꝫ consecrasti. Tu puerꝫ inuentoré seren
 di draconū alitum curru uolantē semina in terras spar
 sisse iactasti. Quid tu si ad scribendas celebrādasq; res
 p̃cipis nostri animū adieceris de Iuliani lembis libur
 nisq; factura es: quæ nō modo nihil cuiquam adimūt:
 neq; urbes hospitas populant: sed ultro omnibꝫ populis
 imunitates priuilegia pecunias largiunt. Qua dignita
 te describes classē per maximi fluminis tractū remis
 uentisq; uolitantē: tum principē nostrum alta puppe
 sublimem non per eiusmodi agros frumēta spargentē:
 sed romanis oppidis bonas spes libertatē diuitias diui
 dentem: tum ex parte altera in barbaricū solum terro
 rem bellicum trepidationes fugas formidines obseren
 tem: Iam quale id fuit: quod istrum adhuc nauigans
 beneficia tua usq; ad adriam tyrrhenū mæotidem porri
 gebas. Ipso enim tempore leuati equozꝫ pretiis enormi
 bus dalmatæ epirotæ intolerandi tributū mole depressi
 prouidentia Imp. tua non modo miserias exuerunt: sed
 amplam etiā atq; opulentā reuexerunt fortunā. Vrbs
 Nicopolis quam diuus Aug. ī monumentū actiacæ ui
 ctoriæ trophei istar extruxerat: in ruinas lachrymabiles
 prope tota conciderat: laceræ nobiliū domus. sine testis
 fora: iādudum aquazꝫ ductibꝫ pessundatis plena cuncta
 squaloris: & pulueris certamen ludicꝫ lustris omnibꝫ
 solitum frequētari intermiserat temporis mæsti defor
 me iustitiū ipsæ illæ bonazꝫ artium magistræ & inuen
 trices Athenæ omnē cultum publicæ priuatimq; perdi
 derant. ī miserandam ruinam conciderat eleusina. Sed
 uniuersas urbes ope Imp. refotas enumerare perlongū

est. scire satis ē cūctas Macedoniæ Illyrici Peloponessi
ciuitates unis aut binis epistolis maximi Imp. repētina
induisse nouatis mœnibꝫ iuuentutē. aquas oibus locis
scatere: quæ paulo ante arida & siti anhelatia uisebant
ea nunc perlui mūdari madere: fora deābulacra gymna
sia lætis & gaudentibꝫ populis frequētari: dies festos &
celebrari ueteres: & nouos in honorē principis consecra
ri. Si quis mortaliū in aliquam cælestem speculā nube
sublatꝫ paulo ante uidisset mœsta oīa semiruta oppida
desolata mœnia ab indigenis solitudinē exulū turbam:
is si nunc in illud idem editum reponatur: ac despiciat
cuncta lætantia: agros consitos urbes frequētes aquas
oppidis fluētes: magnifico cultu non priuatas ædes sed
magnifica tecta surgentia: dites pro terrarum ingenis
mellisibus segetes: uincentes agricolarꝫ uota uindemias:
arduos colles profundasqꝫ ualles & lata camposꝫ balla
tu hīnitu mugitibus persona: profecto mirabitur tam
breui cuncta mutata: desiliet e nubibus: & uiciniā cæli
cupide derelinquet: ut tuis Imp. terris fruatur. Illud
uero cuius miraculi est: neminē ullum in tanto rerum
paratu sensisse dispendiū: in omnia pecuniam ab impe
ratore depromi: & quoddam uersa uice prouiciis pendi
tributum: illinc ad uniuersos fluere diuitias: quo prius
undiqꝫ confluebant: ut in maxima quæstione sit a quo
accipias imperator: qui sic omnibus largiaris. sed qui
uitæ tuæ instituta rationēqꝫ cognouerit: facile fontem
copiæ huius inueniet. Maximum tibi præbet parsimo
nia tua Aug. uestigal. quicquid enim alii in prodigas
cupiditates prodigebant: id omne nunc in usus publi
cos reseruat. hucuiqꝫ solus hic fructꝫ imperii putabat

ut Imp. a cæteris ciuibus non fortibus factis nec splendore: sed magnitudine sumptuū separaretur. Inde nihil necessariae substructionū in ædibus moles ingentes auxiliatorum cateruas legionum sumptū facile uincebant. Quinetiam prandiorū & cœnarum magnitudines. r. p. fantiebat. cum quæsitissimæ dapes non gestu sed difficultatibus extimarent miracula auium: loquinqui maris pisces: alieni temporis poma: æstiuæ niues: hibernæ rosæ. Hæc cuncta animus uoluptatū omnium uictor abiecit. Neque enim compandæ sunt picturæ marmorū crustæ & solido auro tecta laquearia: qui maiorem anni partem in nuda humo cubet: & cælo tantum tegatur: neq; turbæ institutorū ad delicias ministroꝝ cui tam pauca sint ministrāda: neq; tempus epularum ei: qui sæpius statarium prandiū ad necessitatē humani corporis capiat gaudens castrensi cibo ministro obuio & poculo fortuito. Sed inter hæc mirari satis nequeo: quod tam seure parcus sibi in ciues suos tam liberalis est ac remissus: laborum asperrima sibi sumens: ut nos quietis rebus agitemus. cum id usu uenire aiaduertemus: ut qui remotam a uoluptatibꝫ uitam sequantur: difficiles & morosi sint: sibi parū læti: sed alius tristiores morstas atq; sollicitas & priuatas domos faciant. At sanctissimus Imp. studet ut nos pro dignitate habitemus: ut cōmodis affluamus: ut castam quidē sed hilarem ducamus ætatem. cum alios principes labor truces: remissos desidia reddiderit: semperq; feriis imperatoribꝫ gratia cōmunibus defuerit industria: neq; quisquā sibi molestus ita se facilem cæteris præbuit: ut non ad suū exemplū alios coerceret. Noster Imp. nihil sibi ueniæ nihil

cæteris molestiæ ac laboris impartiens suo negotio oï-
bus ocium præstat: diuitiæ largitor: curæ avarus: labo-
riofissima negotioꝝ præoptans ipse agere q̄ aliis impe-
rare. Multi post exactos reges impium uniuersæ reip.
solitariū cupierunt. nota sunt recordantibꝫ noïa eorum
uidelicet: qui nō propria ferentes affectati regni suppli-
cia pependērūt. Mitto ueteres: qui saxo præcipientes dati:
quorꝫ bona publicata: domus erutæ: interdicta posteris
noïa: non paucos huiusmōi furore uecordes & nostra
ætate tulit: qui propter cæcam impandi cupidiné in fer-
rum ruerunt. Si hos deus paulisper uitæ redditos allo-
quatur: heus uerbi gratia Nepotiane atq; Siluane per
infestos gladios præsetesq; mortes imperiū petiuitis:
at nunc ultro uobis potestas regnandi datur: ut ea qua
Iulianus condicione regnetis: ut pro omniū ocio die no-
ctūq; uigiletis: & cum domini uocemini: libertati ciui-
um seruiatis: sæpius prælium quā prandiū capessatis:
nihil cuiq; auferatis: & ultro oibus largiamini: nulli gra-
tificemini: in neminē sæuiatis: toto in orbe terrarꝫ nul-
lius uirginis fama uioletur: sit lectulus etiā sine in con-
cessis sed legitimis uoluptatibꝫ uestalium thoris purior
ætate alamanicū puluerem: hyeme pruina thraciæ in
tectis uerticibus perferatis: profecto uerborꝫ ipsorum
molestiā delicatæ aures non poterunt sustinere. tantis
negociis territi non modo imperium: sed etiam uitam
peroti ad inferiores aliquos inferos redire properabūt.
Videbūt. n. iustum principatū laboribus curis uigiliis
inquietū: cuius illi faciem amœnam & amabilem con-
templantes laborum aspera non uidebant. Cum igitur
inter egregia negocia itinere confecto usq; ad thraciæ

74
fines peruentū foret: cursim deposito exercit? cōmeatū
ad Romanā urbem ānonæ uacūā mentem reflexit. quē
libet aliū a subueniēdi conatibus grauissima fames tri
stissimū reip. periculū deterruisset: sed stipēdijs prouin
ciarum: & patrimoni sui fructib?: tum undiq; frumētis
comptis usq; ad opulentia abundantiaq; esurientē iam
urbem referfit. Dicit aliquis quomodo tam multa tam
breui tempore & recte? Sed Imp. noster addit ad temp?
qd ocio suo detrahit. nihil sōno: nihil epulis: nihil ocio
tribuit. Ipsa se naturalū necessariarūq; rex usurpatioē
defraudat. totus cōmodis publicis uacat. Itaq; grādeuū
iam imperiū uidebit his: qui nō ratione dieꝝ aut men
sium: sed opeꝝ multitudine & effectaꝝ rerum modo Iu
liani tēpora metient. Cum romani po. uictus: & exerci
tus cōmeatus esset ī nauib? in media expediēdæ ānonæ
trepidatione nunci? uenit plurimas naues africano triti
co graues littus achaicū præteruectas constātinopolin
puolasse: permoti oēs: & aduersus eos qui oram mariti
mā tuebant: irati uenimus ad principē desidia indicū
tantū pisse frumēti certatim pro se quisq; cōquerimur
At maxim? Imp. serenum renidens nihil esse peccatū:
nō tibi perisse quæ ad hanc urbem frumēta uenissent.
Nos uocē illam noti amoris in patriā putabam?: cū pro
ditorem futuri uerboꝝ ambago cælaret. iam tū. n. uen
turæ felicitatis consci? diuini animus præuidebat. Cis
pauculos dies in nouum ac florentē statum. r. p. restitu
ta sacra mens ad honorum & magistratuū ornamenta
respexit. uersari cœpit in sacri pectoris cōmitio consula
tus. Quid secutus sit ipse scit: & quæcūq; consilia eius
gaudet formare diuinitas. De oibus Ro. imperii uiris

primus electus sum: cum honoré meum ad oreis milita-
ribus gloriosus collega cumularet. Gratias tibi gratias
Imp. si mereri me credidisti: & plures gratias Imp. si tã
tum amasti: ut me consulé faceres etiam non merenté.
Nec ignoro maximos honores ad paꝝ dignos penuria
melioꝝ solere deferri: sed nõ ueveor ne quis maliuoloꝝ
in cõsulatu eo id autemet accidisse. Si quis hoc liuidus
iactitat ipso tempore refutat: aduersus quem dixisse sa-
tis est: iam tamen principi nostro Roma parebat. Quid
q̃ nihil separatim mihi de honoris auguméto: neq; n.
ultra præfecturã se uotoꝝ meorũ modestia porrigebat.
præfert nuncius cõsulem me creatum sine impedio qđ
iam diu paucis: sine labore quod nunq̃: sine petitione q̃
nemini. Quis ignorat tum quoq; cum honores po. ro.
suffragiis mandabant: multos fuisse candidatoꝝ labo-
res: ediscenda omniũ noia tribuũ hoies atq; et singuli
salutandi: præhêsandæ obuioꝝ man?: oibus arridendũ:
non solũ cum infimis: sed etiam cũ ignotis familiarita-
tis imago simulãda: multaq; alia ppter honoré agenda
quæ alias uirum honore dignũ facere nõ deceret. Vnde
illud Crassi celebre dictũ: cum peteret cõsulatũ: & forte
cũ Scæuola socero p uias urbis incederet: nec præsentē
grauissimo & seuerissimo uiro blandiri populo palpare
obuios & artes petitorias auderet exercere: quæso inq̃
Muti paulisp abscedas: nec comitatu tuo honestari pu-
tes: impedis honoré meum: te spectante inept? esse non
possum. At uero ego nulli? amoré turpi assentatiõe pro-
merui: nihil feci ineptũ: nihil egi quod spectare Mutiũ
nollé: nõ modo nullũ popularium deprecatus sũ: sed ne
te quidẽ Imp. quem orare præclax: cui preces adhibere

88

plenissimū dignitatis est : uerbo saltim adii. sponte in
familiā diuinū istud munus infusū ē . Fatebor autē tibi
maxie Imp. & tuto apud te animi opera referabo: nunq̄
in capita ciuiū potestare: nunq̄ prouinciā concupiui: sed
quia iuuāda ēt a me uidebatur pro uirili portione resp.
cum ad magistratū uocarer : propter opinionē desidiæ
nō refugi: negocium publicū neq; ambitor appetii: neq;
per timiditatē aut ignauā recusauī: sed a teneris annis
ab ætate puerili ad hanc usq; caniciē consulatus amore
flagraui. Secundū etiam tibi cōfessionis gradū debeo:
cū in alioꝝ principū esset potestate resp. diu inanē cupi
ditatē sine spei solatiis foui. Vnde. n. mihi aspirādi ad
hoc nomen esset amētia opū uacuo & ignaro ambiūdi.
Nam primū cum Cæsar esses: marcentē iam cupiditatis
meæ flāmam spei bonæ flatibꝫ excitaſti. cū uero te Aug.
mirificū inocentiæ ac uirtutū spectatōrē uiderem: tunc
mecū dixi Mamertine hucusq; nō frustra uixisti: habes
adoneū fidei ac industriæ iudicem: momēto in magnis
res tuas esse discrimie: scietur nō meruisse te cōsulatū
si tibi nō detulerit hic Imp. Habes Aug. pditionē silen
tū mei: & rem a me nō breuis æui taciturnite cælatam.
Nondū tamen cuncta prodidimꝫ: nullū hinc iam mecū
uolo referre secretū. oīa pectoris arcana uacuabo. Suspē
disses beniuolentiā tuā: & tuæ isti i me liberalitati con
tra mores tuos artificii aliq̄d addidisses: forsitan rogaf
sem. Parui autē Imp. putas esse beneficii: q̄ rogādi mihi
periculū cōmisisti: piculum inq̄ sanctissime Imp. si præ
stare dubitasses: si i postēꝝ distulisses. Quid inde fieret
post repulsā : in leuissimis quoq; beneficiis petitis nec
impetratis amicitia dissoluit. Namq; his quo amicitia

continet̃ gradus apud utrunq; pollut̃. alter amari se q̃a
non præstitit nõ putat: alter odio se esse quia non obti
nuit arbitrat̃. Nec sane mihi consul gratuito factus ui
derer: si honorẽ precibus emissẽ. miserẽ enim & laborio
sum subissem meliore æui parte transacta tyrociniũ ro
gandi. Neq; .n. existimo molesti? esse pecuniã q̃ preces
fundere. Deniq; oēs in emẽdo uidem? repẽsandi fiducia
magno certoq; aĩo aux̃ argentũq; depromere: eos uero
q̃ preces allegant: humiles atq; demissos uix cūctabũda
atq; titubãtia uerba proferre: neq; orationẽ solum incli
nare: sed totis corporib; in genua submitti. prorsus ut
ex animi sentẽtia loquar: maximo uendit beneficiũ qui
preces accipit. An uero si cõturiatis comitiis cõsul crea
tus essem: gloriosus mihi uniuersi populi suffragiis de
claratus uiderer? minime. si q̃dem etiã illis priscis tem
poribus multor; ambitu fuit camp; infamis: nota diui
forum flagitia. notæ lucello; præstigiæ tum operar; ad
uim & seditiõnẽ manus emptæ. Nec sane potest in con
fusa imperitor; multitudine quicq; esse perpensũ. Nam
cum boni rari sint: improbor; uulgus immensũ: in cam
po aut̃ numerus & turba præpolleat: sine dubio itelligi
tur eũ suffragiis populi magistratũ capere quẽ plures
idest quẽ priores probarũt: unde factũ ẽ ut maiores no
stri uiderẽt Cabinios designatos & repulsos Catones.
Sed hæc uetusta dent recordari quẽadmodũ paulo ante
honor petit; sit. Vix pauci extiterũt quor; uirtutib; de
ferretur: cũ quidẽ ipsis illis tarda industriæ ac p̃bitatis
merces ueniret: cæteri uero p̃ditissimũ quẽq; ex aulicis
frequẽtabãt: uti quispiã per artes turpissimas impatori
acceptissim; uidebat: eum assiduis obseqis emerebant:

81.
donisq; captabāt: nec uiros quidē: sed mulierculas exam-
bibāt: nec foeminas tantū: sed spadones quoq;: quos qua-
si a consortio humani generis extorres ab utroq; sexu:
aut naturæ origo aut clades corporis separauit. Ita præ-
clara illa ueteris noīa sordidissimū quēq; ex cohorte im-
peratoria & improbiſsimū adulabāt. hi cū in puincias
imissi erant: qua sacra qua profana rapiebant: iter sibi
ad consulatū pecunia muniētes. Itaq; nullū iam erat bo-
narū artiū studiū. Militiæ labor a nobilissimo quoq; p-
sordido & illiberali reiciebat. Iuris ciuiliſ sciētia quæ
Manlios Scæuolas Seruios ī amplissimū gradū dignita-
tis euexerit: libertorū artificiū dicebatur. Oratoriā dicen-
di facultatē multi laboris & minimi usus negociū no-
stri pceres respuebāt: dum hoīes noluisse uideri uolūt:
quod assequi nequiuērūt. Et uere tantū laboris uigiliarūq;
suscipere: ad adipiscendū cuius usus agendæ uitæ erudi-
menta nō adiuuaret: demētia ducebat. Itaq; omne stu-
dium pecuniæ coaceruādæ. Tanto. n. uir quisq; melior:
quāto pecuniosior habebat. Iam seruiendū miserāda pati-
entia: assētādī mira calliditas: ministroꝝ aulæ quotidie
limina terebant. ad fores eorū qui regis cupiditatib; ser-
uebant ternos patriciæ gentis uiros cerneret ab huius
modi dedecore nō imbri nō gelu non amaritudine ipsi
us iniuriæ deterreri: demissi iacentesq; uix capita supra
eorum: quos precabant: genua tollebant. Ad postremū
honores non iudicio aut beniuolētia superborum: sed
misericordia merebantur. At nunc quisquis prouincias.
tribunatus. præfecturas. consulatus cupit: nihil neces-
se est pecuniam per fas & nefas quæret: ac liberta-
tem suam saluator uilis imminuat. quanto fuerit

paratior seruituti: tanto honore indignior uocabit̃. Tū
aliud quoddā hoīum gen⁹ est ī amicitia p̃cipis nostri
rude: ut urbanis istis uidet̃ come subrusticū blādimētis
adulantiū repugnat: pecunia uero alienæ tanq̃ rei noxiæ
tactū reformidat: maximas opes in reip. salute & glorio
si Imp. sui laude cōstituit. Iā ipse ingenti diuinaq; pui
dentia aduersus oēs assentatoꝝ illecebras captionesque
munit⁹ est. Quippe ei a fucatis adulantiū uenenis q; pi
culum est: qui aures ēt ueris laudib⁹ grauatus imp̃tiat.
Sed multo multoq; nūc facilior est ratio honoꝝ peten
doꝝ. Quisq; inq̃ cape magistratū uoles: auri atq; argēti
negligēs esto: nullas hostiari potētū ædes obito: nulli⁹
pedes nulli⁹ genua cōplectitor. Adhibeto tantū tibi gra
tuitas: & paratu facillimas comites iusticiā fortitudinē
tēperantiā atq; prudentiā: ultro ad te maxim⁹ Imp. acce
det: & ut capellas remp. flagitabit: ocioso tibi atq; alia
curāti prouinciæ præfecturæ fasces: sella curulis atq; in
signia oīa magistratuū p̃ferent̃. Quid. n. sibi ueræ uir
perfectæq; uirtutis nō constāter de honore pmittat: cū
me p̃pter tantillū inocentiæ meritū uno in anno ter ui
deat honoratū. Ecquis deus uno in āno multiplices fru
ctus agro uni dedit? num quisq; in eadē nouali æstate
una ampli⁹ q̃ semel messuit? nū cui uno autūno unoq;
uineto uindemia triplex fluxit? una certe unius est hye
mis oliuitas. Sed in nostri p̃cipis beneficiis miraculo
caret multiplicata foecūditas. Ut de aliis optimis uiris
taceā: qui a priore in proximū autumnū fructus annoꝝ
multipliciter messuerunt: mihi certe tertia unius anni
ubertas est consulatus. Primum thesauroꝝ omnium
mandata custodiæ & dispensatio largiendi. secundum

locū tenet in bonorū meorū fructibꝫ præfectura. additus
 his quo uel solo cuiuslibet audites uinceretꝫ puentuū
 tuorū tertius cōsulatus. Dein cū ager assiduitate fructu
 um in maciē decoquatꝫ: Imp. nostri posterior liberalitas
 uincit priorē: nec fit effoeta gignēdo: sed per uices fruc
 tuum fœcundatꝫ. Noua prorsus fuit honorū inferendorū
 & insperata congestio. Nondū statum suū siderum cur
 rricula mutauerāt: iam princeps cursū dignitatis alteriꝫ
 cōmouebat: & iam tum sol ab eorūdem astroꝝ regione
 radiabat: iam Aug. tertia magistratꝫ mei signa transcen
 derat. Quæso nō uobis inanis gloriæ cupidissimꝫ non
 si agnas ambitione notabili uideretꝫ: si quis in se tanta
 pariter optasset: quanta in me uno tempore Aug. inges
 sit. Habitari ab iustis uiris terras in oceano ferūt: quas
 fortunatorū insulas uocant: quod per eas non arato solo
 frumenta nascuntꝫ. fortuitis uitibus iuga collium uesti
 untur. Sponte pomis arbor grauatur. ad herbarū uicem
 olus uulgo est. Quātula ista sunt: si deum auctorē con
 sideres: munera: nempe nobis quoqꝫ cum agrum nō no
 stris manibus excolamꝫ: hæc illaborata nascuntꝫ. Quāto
 felicior nostra condicio: quanto beatitudo præstantior.
 nō spica triticea: non uiles uuarū racemi: sed opes atque
 diuitiæ nihil laborantibꝫ ingeruntur: provinciæ præfe
 cturæ fasces sponte pueniūt. Tu tu inqꝫ maxime Imp.
 exulātes relegatasqꝫ uirtutes ad remp. quodā postlimi
 nio reduxisti. Tu extincta iam litterarū studia flāmaasti.
 Tu philosophiā paulo ante suspectam ac necdum spolia
 tam honoribus: sed accusatam ac ream non modo iudi
 cio liberaasti: sed amictam purpura auro gemmisqꝫ redi
 mitam in regali solio collocasti. Susplicere iam in cælū

licet: & securis contemplari astra luminib? : qui paulo
ante pecor? atq; quadrupedū animantiū ritu in humū
uisus trepidos figebamus. Quis.n. spectare auderet or
tum sideris: q̄s occasū? ne agricolæ quor? quidē opera
ad motū signor? cælestiū tempanda sunt: tempestatū
præfagia rimabant. Ipsi nautæ qui nocturnos curs? ad
astra moderant: stellar? noibus abstinebāt: prorsus terra
mariq; nō ratione cælesti: sed casu ac temere uiuebat.
Nihil igitur mir? est Imp. & tant? amor & tam uerus in
te ciuium feruet. Neq; .n. ullum puto post hoies natos
tāto generis humani ardore dilectū. Cæteror? regū atq;
iperator? caritates admodū raræ nec unq̄ diuturnæ fue
runt. In sūmis.n. hoīum habitauere pectorib? subita &
fortunata beniuolētia puocatæ: non uirtutū admiratiōe
deuinctæ. At uero noster affectus ueri certiq; iudicii est
amis mētis sedib? alligat? aīus & uitæ imixtus & unit?
resolutis etiam morte corporib? cum imortali mente ui
cturus. Arma igitur & iuuenes cum gladius atq; pilis
nō custodiæ corporis sunt: sed quidam impatoriæ maie
statis solemnīs ornatus. Quid.n. istis opus est: cum fir
missimo sis muro ciuici amoris obseptus? An metuēda
tibi curia est: cum senatui non solum ueterē reddideris
dignitatem: sed plurimū etiam noui honoris adieceris?
An populus est timendus procuratori alimentor? suo
rum: uitæ uindici: libertatis auctori? Nam quid de
militibus loquar? duo aut tria ferme ex uetere memo
ria amicorum paria proferuntur. nego quempiam ab
uno amico plus dilectum: q̄ tu Imper. non modo a
comitibus tribunis tuis: sed a legionibus cunctis equi
tibus ac peditibus: gregariis etiam militibus diligaris.

83

Itaq; quod ad te attinet cūcta iam a custodia tua arma remoueres: sed q̄do hoc potes psuadere militib?: anxia est fideliū diligentia. maximo amori maxim? timor iunctus est. Non nobis sufficit: quod obtinuisti: ut nemo te uelit lædere: nisi nos curam?: ut nemo possit. Habuerūt nōnulli alii principis deuotā & amantē sui cohortem: sed alio quodā modo. Primū q̄ impitua rudes indoctissimi quēq; in consiliū delegabāt. s. ut ipsorū prudentia uulgo suo aliquaten? emineret. Ita cū uilissim? quisque honorū & diuitiarū potitus fieret: sua commoda & uitia principū diligebant. Ab his optim? quisq; abigebatur procul: cū suspecta esset probitas & inuisa: & q̄to quisq; honestior tanto iportunior turpius arbiter uitaret. At tu Aug. omnib? nugis remotis optimū & doctissimum quemq; perquisis. Si quis præstat uirtutib? bellicis & laude militiæ: in amicis haberet: ultro ad familiaritatē uocatur. Quicumq; in administratiōe reip. innocentē se unq̄ & strenuū præbuit: in consortiū munerū receptat. Regendis puinciis non familiarissimū quēq; sed innocentissimū legis. Oēs a te augent pecunia: locupletant diuitis: honorib? honestant. Prorsus amicicias tueris: priuati fidei impatoris opulencia: quæ ppetuæ & constantis beniuolentiæ prima fiducia est: certissima uirtutū & princeps ueritas. Num quē in aīo esse suspicatum audiui? nemo simulātis blandiciis: nemo falsa pollicitatione deceptus est. Quis nescit aliorū imperatorū hilarem diritatem cachinnantemq; sæuiciam? a quibus ingenua crudelitas figmento læticiæ tegebatur. Mira est in principe nostro mentis linguæque concordia. Non modo humilis & parui animi: sed seruile uitium scie

esse mendaciū: & uere cum mendaces hoſes aut inopia
aut timor faciat: magnitudinē fortunæ ſuæ imperator
qui mentit̄ ignorat. Quis: oro uos: plura præbuit fidei
constantiaꝫ documēta: oēs quos priuatus in familiari
tatem recepit: eodē habet Imp. affectu. nemo gradu pul
ſus: nemo habitu prohibet: nulli palatii fores clauſæ
ſunt. omnes bonos habet. in recipiēdis amicis optimus
iudex eſt. ſi aliqui ſunt improbi tolerandi. familiarium
uitis imutabiles eſt amicus. At mutant ſecundæ res
aīos. Noſtrum principē ſi nondū mutauerit q̄do muta
bunt? Cuius inq̄ diuinior felicitas fuit? Paulo ante in la
ceratis galliæ ꝑuincis lapſus inimicoꝝ capitaliū aptis
armis & occultis inſidiis petebat. In pauculis mēſibus
diuino munere libiæ europæ aſiæꝫ regnator eſt. Quæ
maiora expectabim? dei præmia: quæue uberiora dona
fortunæ: Videte num ſecundis rebus elatus aliquid de
prioris uitæ māſuetudine & moderatione mutauerit.
Mutauit plane mutauit: nam ciuilior factus proſperoy
inſregit inuidiā. Cui non uel id tempus ſedatæ præbuit
mentis iudiciū: quo horrendi belli metu rep. liberata
elati ſum? cuncti geſtiente læticia? Sed Imp. q̄q̄ cæleſti
ope ſalutē reip. propagatā uideret: & condicionē doliꝫ
humana: & offenſay gratias faciens induit fatum. Et
cuius armis uitam impugnatā ſciebat: mortē eius orna
uit: ac poſtea ipſe iuſta perſoluit: & memoria & obliuio
ne mirabilis: oblitus inimici: meminit hæredis. Sed qd
ego longius iudicia mitis & māſuetæ mentis accerto?
hic ipſe hic inquā ipſe dies præbuit ciuiliſ aī ſatis clara
documēta. Ego & collega meus: ne quid maxim? Impe
rator propenſi? humanitatis ſtudio faceret: uerebām̄:

Itaq; matutino crepusculo palatium petimus. aduertare nos
principi forte tum danti operam salutatoribus nunciat. Ita
tim e folio tanquam preceptum exiit uultu trepido atque sata
gente qualis mens mea esse potuisset: si principi serus oc
curreret. Aegre remotis populi qui nos praegrediebatur agmi
nibus ut quam longissime nobis obuiam prederet laborauit.
illic pro sancta diuinitas gaudentibus cunctis quo ore
qua uoce inquit consul amplissime: dignatur osculo oris
illius diuinis affatibus consecrati dexteram dedit illam
dexteram imortale pignus uirtutis & fidei. Poetae ferunt
altissimum illum & cuncta potestate cohibentem deum: qui
dicatione perpetua diuina atque humana moderatur: cum de
spiciat in terras: habitu oris tempestatum incerta mutare:
eius nutu mundum tremescere: illius hilaritate turbines
abigi: nubes fugari: nitetia per orbem serena refundi. hoc
ita esse paulo ante oculis licuit experiri. In quam laxa
tus est populus te consulibus tuis arridente laeticiam. Vi
dimus attonitos admirantium uultus: multiformes lae
tantium status: uarios corpore motus. clamores incon
ditos profundebat laudandi effusa libertas: tripudiebat
crebris saltibus multitudo. nimiae laeticiae decoris sunt
& grauitatis imemores. illa iactatio togarum illa exul
tatio corporum nescientibus pene hominibus excitaba
tur. omnem modestiam populi omnem uerecundiam tui
gaudia effrena superauerant. Aue consul amplissime.
Aueo plane imperator & auebo. neque enim euentus esse
potest optati huius ambiguus: cum is auere iubeat:
qui iam fecit ut auerem. Consul amplissime: sum
plane consul: & amplissimus consul. quis enim me fuit
amplior consul? quem sublimat & illustrat consulatus

quem tribuisti : amplitudo quam tribuis . Post primæ
salutationis fausta colloq̃a quid pro iure cōsulari agere
nobis placeat: sciscitatur senatoriū impletur? officium
si libeat tribunal petere: si concionē aduocare : si rostra
conscendere . Sed nos ad curiam solemnia huius diei
senatus consulta ducebāt: itaq; se comitē statim præbet
& utq; latus cōsulatus prætextatis tectus incedit non
multū differens a magistratib? suis & colore uestitus .
Superfluū forte uideatur: quæ uosmetipsi uidistis itera
re: neq; enim auribus expetunt quæ fuerint usurpata lu
minibus: sed mādanda sunt litteris inserēda monumen
tis : mittenda in posteros: uenturis sæculis uix creden
da miracula . Pene itra ipsas palatinæ domus ualuas le
cticas consulares iussit inferri. & cū honori eius uenera
tioniq; cedētes sedile illud dignitatis amplissimæ recu
sarem? : suis nos prope manib? impositos mixtus agmi
ni togatorū præire cœpit pedes gradum moderans pene
ad littoris nutū & uiatoris impium . Credet hoc aliq; s
qui illa purpuratorū uidit paulo ante fastigia? qui ideo
tantum honorē in suos ne in honores contēnerent con
ferebant. Credet aliquis tanto post ueterē illam priscoꝝ
tempoꝝ libertatē reip. redditam? Neq; n. ego Lucii Bru
ti & P. Valerii qui primi exactis regib? potestate annua
ciuibus præfuerūt consulatū nostro antepōnedū puto .
Vterq; bono publico: uterq; Ro. reip. salutaris: uterq; in
signis pricipis cōmodoꝝ: sed hēt aliquid unusq;sq; præ
cipuum. Illi potestatē consularē per populū acceperunt:
nos per Iulianū recepim? . illoꝝ anno libertas orta est:
nostro restituta. sed sint sãctissime Imp. ea quæ tu iuste
moderate ciuilitate facis alius forte miraculo : mihi esse

no possit

non possūt: qui te omnibū humanis uitiis absolutū & liberę sciam solo imortalitatis amore flagrare: dirigere oēs opes & cogitationes tuas ad memoriā posteritatis æternā: atq; his maxie seruire iudicibꝫ: qui de rebus gestis tuis sine odio & gratia uenturis sæculis iudicabūt. non potest quicq̃ abiectū & humile cogitare: qui scit de se semper loquendū. Nunc si tibi Imp. pax ampla nec respondente meritis tuis oratione usus uidebor: quæso obtestorq; te: meæ id naturæ potiusq̃ magnitudini beneficiorꝫ tuorꝫ putes esse tribuendū. Nemo unquā post hoies natos ampliora præmia a regibꝫ atq; imperatoribus cōsecutus ē: nulli plus oneris impositū. Non abnuam præfecturas & consulatꝫ multis esse delatos: sed his post imensos labores honos quasi debitus restitutꝫ est. mihi cū iam honorē adeptus sim: nūc demū ut merear laborandū est. Versa ratione temporꝫ pmutata munerꝫ uice modo enitendū est: ut præmio dignus existimer: cū iam præmiū ceperim. O mihi festinæ tuæ beniuolentiæ grauissimū pondus. uereor ut aperte exprimere difficultatum mearꝫ ordinē ualeam. facilius est Imp. bonis artibus mereri consulē fieri: q̃ industria & labore pficere: ut uidearis meruisse: cum factus sis. Absit Aug. & istud sancta diuinitas omen auertat: ut tu a quoq̃ mortaliū expectes uicem beneficii. uertamen q̃ solum uel accipe potest ista fortuna: uel a nobis opibus tuis tribui: imortalitatem munerꝫ tuorum colam officiis sempiternis. omne negociū omne ocium meū in ornādīs rebus tuis celebrādūq; ponetur. neq; solū a iuuentute mea uigere grati animi beniuolētia declarabit: sed etiam a me cū aia defecerit: monumēta tui in me beneficii pmanebūt

In referenda aut gratia sanctissime Imp. hoc tibi pollice
or tempq; præstabo: mihi neq; in suggerendis consiliis
ueritatē: neq; in aduendis: si res poposcerit: periculis ani
mū: neq; in sentētia simpliciter ferenda fidem: neq; in
hoiū uoluntatibꝰ pro rep. teq; ledendis libertatē: neq;
in laboribꝰ perferendis industriā: neq; in augendis impū
tui cōmodis grati animi beniuolentiā defuturā. Idque
omni uitæ meæ tempore sūmis opibus enixūq; elabora
turum effectū: ut honores in me tui non quia necesse
fuerit ad quēcunq; delati: sed quia oportuerit recte posi
ti: & ratione collocati esse uideantur.

INCIPIIT PANAEGYRICVS NAZARII DICTVS
CONSTANTINO IMPERATORI,

d ICTVRVS CONSTANTINI augustissimas
laudes: q̄ tātū ultra oīum sæculorꝰ p̄cīpes
eminet: q̄ tū a priuatis cæteri p̄cīpes recesserūt: & diciturꝰ in cœtu gaudiorꝰ exultantiū
& læticiæ gestientis: q̄ æmulationē solita beatissimorꝰ
Cæsarꝰ q̄nquētia primo fecerūt: silētio nullā eloquētiā
nec optari nec concipi posse: quæ dignā afferat aut tem
pori gratiā: aut materiæ copiā: aut uestris studiis facul
tatem. Iactat quippe se nūc cū maxime alacris oīum ac
beatā deuotio. nec operta mentiū rimari necesse est: ex
tat in uultu cuiusq; hilaritatis publicæ decus: & in sere
nis frontibꝰ animorꝰ iudicia p̄legunt. Non. n. se capit
exūdantis læticiæ magnitudo: sed dedignata pectorꝰ la
tebras: ita multa & candida foris p̄minet: ut intelligatꝰ
nō ingentior esse q̄ uerior. Nec uero mediocribꝰ bonis

gaudent qui exultandi modū non habent. Fruimur qui dem nos præsentiu maxia uoluptate: sed lenocinat his iam futuri ratio: & quæ temporib? disseparata sunt: animorum præsumptione iungunt. Quintūdecimū annū maxim? princeps salutaris impii degit: sed auguramur iam uicennialia: & ueturi fidem superiorū felicitate sentimus. Quinquennialia beatissimorū Cæsarū occupatos in gaudiis habent: sed in destinatis deceniis iam uota pro perantia & spes uolucres cōstituerūt: horū dehinc com potes propagabim? optabilis boni seriem. Ita oia quæ ex principib? nostris prospere ueniunt: cōtinuatos fructus ferunt: nec magis recepta delectant: quā expectata iuuerūt. Verum quid agimus uicenis aut iam tricenis annis circūscribendo: quæ æterna sentimus: ampliora sunt merita principū quam optata uotoꝝ. Et quin imo immensus felicitis cursus imperii nec humanorū terminos curant: qui semper diuina meditant. Certe cupitorum irriti nō sumus: qui cum optem? maxima: id faciamus benigni? quam securius. Quod propter cælestem in illo fauorem tam certa adipiscēdi spes est: q̄ optandi soluta libertas. Has igitur gratulationes: quæ præsentibus excitant: quæq; superiorū memoria uigent: aut quasi in posterum redūdatura cogitatio auida depascitur. Quis omniū queat flagrantissimis audientiū studiis satisfacere dicendo? Iam uero cum publicas tantum utilitates amplecti uelim: & unusq; priuatim suas cogitet tremebūda pferatur oratio: quæ tacita reputatione uincenda est. In ipsis etiam publicis gestorū ingentiū professa laudatio q̄ augendi cupiditatē præ se ferat: non iniuria minuēdi metū faciunt quæ spem amplificationis

ex magnitudine sustulerunt. Quis oro Constantine maxime: præsentē enim mihi alloqui uideor : qui & si con-
spectu abes: reuelli tamen mentib? non potes: quis inq̄
aspirare laudes tuas ualeat æquiperandi magis spe quā
gratia non tacendi? Quis tam potēs fandi? cuius copia
tam larga? tam felix? quæ cum uirtutes attrectauerit:
nō aut circūuenta numero desperato exitu stupeat : aut
obterat magnitudinē : aut splendore abolefacta tantū
nitoris habeat: q̄tum ex rerum luce collegerit? Cui? .n.
diuina uirtus & eius mira comes appēdixq; uictoria ur-
bem Romam non præcipitantē exceperit: sed afflictam
ac plane iacentē excitauerit: recrearit: erexerit. cūq; aliæ
felicissimæ tuæ pri? ac deinceps expeditiones nō minus
in se operis amplexæ sint q̄ ex ipsis faucibus fati roma
seruata: quid dignū magnitudine tua excogitari ac dici
potest: in cuius laudib? id maximū non est: quod ī terra-
rum orbe primariū est? Nobilissimorū quoq; Cæsarum
laudes exequi uelle studium quidē dulce: sed nō & cura
mediocris est: quorū in annis pubescentib? non eruptio-
ne uirtutis tumēs germen: non flos præcursor indolis
bonæ lætior q̄ uberior apparet: sed iam facta grādifera
& contra rationē ætatis: maximorūq; fructuum matura
perceptio . Quorum alter iam obterendis hostibus gra-
uis terrorem paternū quo semp barbaria omnis intre-
muit: deriuare ad nomen suum cœpit. alter iam consu-
latum iam uenerationē sui sentiens: si quid intactū aut
parens aut frater reseruet : declarat mox uictorē futurū
qui animo iam uincit ætatem. Rapitur quippe ad simi-
litudinem suorū excellens quæq; natura: nec sensim ac
lente indicium promit boni : cum inuolucra infantia

uiuidum rumpit ingeniū . Vnde enim principis maxi
 mi tam effusus in liberos animus nisi quod i illis iam
 simulacris sui conspicit. Comendat inferioribus suos sola
 necessitudo naturæ : & qualescūque diligant cum illi quod
 ex se desiderant non habent. præstantissimū principem
 hoc maxime iuuat : quod in annis primoribus iam sunt
 ductæ lineæ quibus uirtutū suarū effigies posset includi.
 Et pater optimus : sed melior Imperator non tam sibi quam
 reip. gaudet : cum liberos sibi similes intuetur : quibus ad
 perficienda quæ ingenerata sunt bona non segnis uirtu
 tum opifex disciplina coniungitur : ut spes æquiperandi pa
 tris certa sit : quippe idole similes : sed sub eodem magi
 stro discendi fortuna felicitior. Ipsum a tenero intuentes
 in ipsum oculis ac mente conuersi nihil ab eius contem
 platione deflectunt : incerti mirentur an diligant : nisi quod
 necesse est utriusque permixte simul. Nam & amor factorum
 commendator est : unde nascitur admiratio : & facta cum
 mira sunt : amorem inuicem creant. Ita spectantibus libe
 ris quicquid ab eo pulcherrime geritur : cum propter ipsum
 magis placuit : tum studio imitationis inolefcit . Iam
 tibi quidem in erudiendo impator optime non omnia
 præponebantur quæ sequi uelles : nisi quod recte factorum
 contemplator acerrimus si quid secus fieret a spectandi
 cura pudentes oculos abstrahas. Dabit enim ueniam
 clametia tua : si audaciorē ueritas facit. Existimare qui
 dem de principibus nemini fas est. Nam & in uestibulo
 suo inquirentē repellit obiecta ueneratio : & si quippius
 adierunt quod oculis in solem se contendentibus euenit :
 præstricta acie uidendi facultate caruerunt. Verū tu facis
 principū maxime ut patere uideantur : quæ prius obstructa

fuerant: qui tam optas totus uideri quam cæteri recusa-
bant. nō terror obtentui est: nec occultadis quæ plæxq;
extrinsec? latent: demorādoq; aspectu ostētatio speciosa
phibetur. Obtut? hoīum benign? receptas: nec intuentē
iniqu? fulgor retundit: ad serenū lumen inuitat. Nunc
deniq; intelligam? quæ desiderāda in prioribus fuerāt:
postquam ea quæ operta in cæteris ueriti sumus: in te
referata ueneramur. Igitur ut facitis beatissimi Cæsa-
res per omnes paternarū laudū uias ite securi. Non sim-
plici quidē itinere numerosæ eius uirtutes ingrediunt:
sed omnia ad eundē gloriæ exitum ferunt. Nullæ cupi-
ditatum deflexiones: nullis erroris anfractus: ut ueren-
da p̄gredientibus non sit dispendiosa reuocatio: itaq;
maturiorē cursum instituistis: qui moram considerādi
itineris non habetis. Sed mihi circūuento hac ipsa rez
copia: quæ potissimū capeſſenda sit uia qui aditus fiat
incertum est. Itaque se multa offerunt specie paria ma-
gnitudine congruentia. Verum ut in magnis domibus
interiorem ornatum uestibula ipsa declarant: sic nobis
uenturis ad ingentium uirtutum stupenda penetralia
debet laudationis ingressum & prædicationis ianuam
Roma præbere: quæ demersa quōdam tyrānidis impiæ
malis: & quo maior eo miserabilior maiestatis pristinæ
decus ad misericordiæ ambitum cōferebat: tibi tamen
Constātine maxime etiam in illa sui sorte uenerabilis:
quod quos impense amam?: obseruātia illorum integra
est: etiam si fortuna delapsa est. in abiectos officia gra-
tiora sunt: quæ non ex misericordia sed ex honore uene-
runt. Sed ni mirum recte a sapientib? ponitur connexio
inter se apta uirtutum: sic enim mutuo & opera iuuat:

& fructū operæ partiuntur : ut facile appareat insepara-
 bilis & indiscreta permixtio . Gessisti bellum Imp.ma-
 xime:quod tibi non minus onus urbis imposuit:quam
 eiusdem ærumna persuasit . Itaque non plus ex eo lau-
 dis fortitudini tuæ datum:quam pietati tributum est:
 quod dum scelestos persequeris:miseros liberaſti. Con-
 ſtituta enim & in perpetuū roma fundata est omnibus
 qui ſtatum eius labefectare poterant cum ſtirpe deletis
 Non enim qui bello euētus ſolet eſſe per uarios & uo-
 lubiles caſus maris dubius errauit : nec fortunæ uiciſſi-
 tudo quæ plærūq; proſperis rebus triſte aliquid agglu-
tinat:uictorum læticiam uulnerauit. ſed tanta hoſtium
 & tam ampla cædes tam felix & incruēta uictoria fuit:
 ut credas non bello ancipiti dimicatū : ſed ſolas impio-
 rum pœnas expetitas . Tantum etiam inter arma bona
 conſciētia ſibi uindicat: ut iam ceperit non uirtutis ma-
 giſquam integritatis eſſe uictoria. Spectat enim nos ex
 alto rerum arbiter deus : & quanuis humanæ mentes
 profundos gerant cogitationū reſſus:inſinuat tamen
 ſeſe totam ſeruata diuinitas. nec fieri poteſt:ut cū ſpi-
 ritum:quem ducimus : cum tot cōmoda quibus alimur:
 diuinum nobis lumen impartiat : terrarum ſe curis ab-
 dicauerit : nec inter eorū uitas diiudicet: quorum utili-
 tates gubernat. Illa igitur uis:illa maietas ſandi ac ne-
 ſandi diſcriminatrix:quæ omnia meritoꝝ momēta per-
 pendit librat examinat:illa pietatem tuam textit:illa ne-
 fariam illius tyranni fregit amentiā: illa inuictum exer-
 citum tuum tot uictoriarum conſciā plenis pectoribus
 ardētem tantis inſuper uiribus iuuit:quantas præſtare
 aut deus potuit : aut amor tuus debuit : ut horrendas

*ſemper in bono
 ſemper in bono*

acies ut incognita ferri & corporum robora fulmineus miles euerteret: ut quicquid instruxerat diuturni sceleris longa molitio felici congressione consumeres. O tuam Imp. non uictoriã magisquã clãmentia prædicãdam? grauate etiam apud animũ tuum male pereunt. Inuitus pugnaſti: qui tam facile uincebas. Tandudũ quippe præuideras hoĩem non imperando habilem: non tantæ maiestatis capacem: quod magnitudo male crediti muneris extra animi angustias effluebat: quã qui tueri nequeunt: ubi sub tanto onere fortunæ infirmitas lapsa est: faciunt licentiam de potestate. Quid ego referam infelicium indignissimas cædes? quid inexpletos libidinum passus: quid miseris patrimoniõrum direptiones? Si leantur hæc sane: non tãtum ne sopitam malorum memoriam oratio mea suscitet: sed ne sanctissimas præcipis laudes dum aliena uitia depromim? : sermo talis incestet. Incrementum quidem adeptæ felicitatis est malorum commemorata depulsio: uerum ut in segetibus etiam si multa: quæ humum obsederant: industria releuanda sunt: laborem tamen purgati soli nesciunt qui fructus editos intuent: si Constantini laudibus satis est: dum efflorescentia bona cernimus: ne mala excisa reputem?. Ferebas tamen Imp. ferebas illum in tantis malis ludentem: & cum omnia tu scires uota hominum cõuiuendo patiendo fatigabas: qui ne iniuste sic quidem arma caperes: & si nondum ab homine laceſſitus: iam tamen uitiorum eius inimicus. Sed quod erat consentaneum clãmentia tuæ experiebaris remedia meliora: ut quod leniri quam reſecari malles: mitior medicina sanaret. Quin extorques aũo tuo cõueniendi studiũ & concordia uoluntatẽ?

89
si concordia quae uenia appellari fas est: cum qui potest uincere: optat ignoscere. Et non dubito quin hanc rationem caelestis prudentia tua duxerit: quod coniunctione sua flagrantissimas hominis cupiditates uel extingueret penitus: uel modice temperaret. Nulla quippe est libido tam uecors: quam non capiat cum in consortium temperantia uenerit. Deicit oculos deformis ignauia: ubi ei pulchritudo uirtutis obiecta est. tergiuersari atque haerere petulantiam uideas grauitate modestia & decore confusam: ut appareat te Imp. optime concordia impanda non illi impunitatem uexandae urbis daturum: sed leniore petuisse uictoriam: cum malles uitia eius quam arma superare. Sed profecto nulla ui possunt coire: quae naturali diuortio dissident. nec ulla tam fidelis est copula: quae in diuersum tendentia nexu suo teneat. Perpendit .s. secum excellens prudentia tua eique semper pietas applicata omnes concordiae commoditates: illam esse fundamentum ac radicem oculi bonorum ciuium seminarium: quietis publicae segetem & almam pacis altricem. Sed o quam aeger est ad honestatem recursus his: qui iam gradum ex nequicia protulerunt. Vocas ad societatem: appetitum tuum refugit aduersatur horrescit: nihil sibi putat tecum commune: quia nihil simile est. Iam certe quiescere uirtuti integrum non est. Nam bellum animo gerere armis abstinentem: non concordiae ratio est: sed ignaua dissensio. Licet non sit in his ratio desideranda: qui semel de uia praecipites ire ceperunt: mirari tamen nequeo: cum id delatum non amplexus sit: quod impudens esset si auderet optare. Vtriusque urbis funestam illam lacerationem lente ac remisse te laturum putauit. Sed natura affert: ut iniuriae eius quam diligas: et

si re ipsa graues sunt: frant tamen amore grauiores. an
credidit conserenda manu non inferiore? hoc uero quã
opinari nõ potuerit: exitus docuit: cum signis tam sæpe
collatis nihil unq̃ qđ aut spes aucuparet: aut fortuna
promitteret: dolis credo existimauit decipi posse. sed nõ
uirtus tua de congressione: q̃ prudentia est de fraude
securior. Quis. n. ad præsentiedũ sagacior? quis uigilan
tior ad uidendũ? quis cõtemplat̃ præsentia acrius: uetū
ra p̃lixius: ambigua certius: captiosa felicius? Non hinc
tecum Lynceus ille certaret: qui ut poetæ ferũt parietũ
septa & arborũ truncos uisu facile traiciebat. aut etiam
ille quẽ eadem uetustas locuta est: cum siciliensi specu
la constitisset: conspicari solitum naues quæ africæ por
tum subirent: cum prospectũ hois non aer effusus quẽ
crassiolem exhalatio maris faceret: nõ tantum disiuncta
rum regionũ longinq̃tas impediret. Cum spes omnis
frigere debuerit & uoluntas pacificãdi alienata sit: quis
dubitet diuinit? armis tuis deditum? cum eo dementia
p̃cesserit: ut uitro etiam lacefferet quẽ ambire deberet.
O q̃ acres habes dolorũ aculeos cõtumelia: quã imponit
inferior. Ecce enim proh dolor uerba uix suppetũt uene
randarum imaginũ acerba deiectio: & diuini uultus litu
ra deformis. O manus impiæ. o truces oculi: ita non
calligastis? in quo lumen mundi obscurabatis: meritas
ipsi tenebras nõ imbibistis? Cõmouere tandem conscia
uirt? nec p̃mittas hoc furori: cui de te aliud nõ licebat.
Sed qđ tandẽ assequeris cæca demẽtia? aboleri hic uul
tus nõ põt: uniuersorũ pectoribus infixus est: nec cõmen
datione cærx aut pigmẽtorũ fucis renitet: sed desiderio
efflorescit aiorũ. una demũ Cõstãtini obliuio ẽ: humani

90
generis occasus . Nunc uero cōmendabiliorem iniuria
tua faciet patientiam eius . auidius expetent quem pic
tura non reddit: flagrātiora sunt animoꝝ desideria cum
oculoꝝ solatia perdidērūt . Nihil profecto grauius nihil
miserius roma doluisti: quāuis recondita alte magis ge
meres : & ingestos quotidie luctus callo quodam obdu
ratae patientiae substineres . Confessus est se incōsultior
dolor: nec timuit depræhendi: & male clausi signa mœ
roris per uultꝝ indices exierunt . hoc . n . roma tot uulneri
bus saucia uindicari uolebas : cum tam præstantissimꝝ
princeps iniuriæ suæ negligens , ulcisci tuas mallet . ita
ambo benigni ratiocinatores officioꝝ paria fecistis: tu
uoto quo solo ualebas: ille amore pariter & facultate: ut
tantū bonoꝝ tibi tribueret: quātum te sibi uelle recogno
sceret . Pugnasti igitur Imp . coactus quēdē: sed hoc maxie
uictoriā meruisti: quia non desiderabas . optasti pacem:
sed ignosce si plus omniū uota ualuerūt . nec illa diuini
tus ob secunda cœptis tuis solita in hoc refragata ē: sed
aliqd & sentētia tua nō cedit: ut plus p̄ meritis iniret .
negata est cōcordia cui erat parata uictoria . In ore deni
que est oīum galliaꝝ exercitꝝ uisus: quī se diuinitꝝ missos
præ se ferebant . Et quī quis cælestia sub oculis hoīum ue
nire nō soleant : quæ crassam & calligantē aciem simplex
& incōcreta substantia naturæ tenuis eludat: illi tamen
auxiliatores tui aspici audiriqꝝ patientis : ubi meritum
tuum testificati sunt: mortalis uersus contagiū refuge
runt . Sed quæ nam illa fuisse dicitur species: quæ uigor
corporum : quæ amplitudo membroꝝ : quæ alacritas
uoluntatum . Flagrabant uerendū nescio quid umbone
corusci: & cælestiū armoꝝ lux terrib ilis ardebat . tales

enim uenerant : ut tui crederent̃ . Hæc ipsorum sermo
cinatio : hoc inter audientes ferebant : Constantinū peti
mus : Cōstantino imus auxilio . Habent profecto & diui
na iactantiā : & cælestia quoq; tangit ambitio . illi cælo
lapsi illi diuinit̃ missi gloriabant̃ quod tibi militabāt .
Ducebat hos credo Constantius pater : qui terrarū trium
phis altiori tibi cesserat : diuinas expeditiones iā diuus
agitabat . Magñ hic quoq; pietatis tuæ fruct̃ : qđ quī
particeps cæli ampliorē se fieri gratia tua senserit : &
cuius munera in alios influere iam possint : in eū ipsum
tua munera redūdarunt . Cedat tibi non recentiũ sæcu
lorum modo : sed tutius memoriæ uetustas : quī illa re
cti appetens & nullo unq̃ deprauata in officio gloriatur
penes se sanctitatis famā stetisse . sed nec leguntur præ
conia hominū : ubi quæruntur iudicia diuina . Illi igi
tur ueteres laudati uitæ moderatores : qui refrenandis
cupiditatib; restricte com̃pteq; uixerunt : quorū omnis
ætas armis conterebat̃ . Quando tantam in prælio diui
nam opem pro merito integritatis habuerūt : ut qui
longe a uirtutibus tuis distant : in proximo saltim iusti
ciæ gradu reponantur . Romano quodam in bello fue
runt duos cum equis iuuenes extitisse spectatos forma
pariter ac uiribus quia in dimicando præter cæteros in
signis fuissent iussu impatoris ad remunerandū requi
sitos . ubi nullius inueniebant̃ : fides habita est diuinos
fuisse : quod laborem sedulo cōmunicauissent : laboris
pretium respuissent . Equidē historiæ non inuitus assen
tior . Neq; enim in hoc ueri interpolatrix tenenda : quæ
se non uariam antiquitatis nunciam pollicet̃ . sed tamen
illi qui hoc annaliū monumētis illigauerunt : uerebant̃

91
ne apud posteros miraculi fides claudicaret. Estote o
grauissimi auctores de scriptorū religione securi: creda
mus facta qui maiora nunc sensim? Magnitudo princi
pis nostri gestis ueterum fidem conciliat: sed miraculū
detrahit. Pro auxilii copia negotiorū ratio metiēda est.
duo quondā iuuenes sed nunc exercitus uisi. hoc certe
uberius: nec infirmi? ueritate. Sat argumēto duplici fi
des nixa: sic Constantin? iuuari meruit: sic debuit roma
seruari. Magnum hoc Imp. maxime: sed de tua pietate
nō mirum. Adesse tibi in omnibus summā illam maie
statem quæ te circūflexa tueatur: coniectura mentium
tenebam? & si nundum ad fidem patebat oculoꝝ. &
enim cum mens tua mortali contagione secreta pura
omnis fundit? sincæra ubiq; sepm̄erendo deo præster:
cum gloria tua humanū modum supgressa sit: quis est
hoiū quin opitulari tibi deum credat: cum id & uita
mereat? & rerum gestarū magnitudo testetur? Parūper
igitur ab instituto cursu nō ingrato diuerticulo receda
mus. tenebo hunc orationis modum: ut nec inhumane
de cæteris muta sit: nec odiose de instantib? obloquat̄.
Tu Imp. optime inito principatu adhuc æui imaturus:
sed iam maturus imperio: ostendisti cursum ætatis nō
expectandū in festinatione uirtutis. Tu exinde domi mi
litiæq; iuxta bonus nusq; gradum extulisti: quin ubiq;
te gloria quasi umbra comitata sit. Tu ferocissimis re
gibus Ascarico & comite captis tanta laude res bellicas
auspicat? es: ut iam inauditæ magnitudinis obsidē tene
rem?. Vt herculē fuerūt tenex adhuc atq; lactentē duos
angues manu elisisse: ut iā infantulo idoles futuri robo
ris imicaret: sic tu Imp. in ipsis impii tui cunabulis q̄si

geminos dracones necares per sæuissimorum regum
famosa supplicia ludebas . Franci ipsi præter cæteros
truces : quorum uis cum ad bellum efferuesceret : ultra
ipsum oceanū æstu furoris euecta : hispaniæ etiā oras
armis infestas habebat . ii igitur sub armis tuis ita con
ciderūt : ut deleri funditus possent : nisi diuino iunctu
quo regis omnia : quos ipse affeceras : afficiendos filio re
seruasses . Quāquam ad gloriam nostram fœcunda ma
lis suis natio ita raptim adoleuit : robusteq; recreata est
ut fortissimo Cæsari primitias ingētis uictoriæ daret :
cum memoria acceptæ cladis non infracta sed asperata
pugnaret . Differam? parumper italicas expeditiones :
quibus segusiensiu ciuitatem : quæ superatis alpibus ita
liæ claustrum obiicit : cum ui & uirtute uelut ianuam
belli refregisses : inde per obiectas acies per exercitus
obuios usque ad romana mœnia inoffensus uictoriæ
impet? percurrit . Quid memorē bruteros? quid clama
sos? quid eruscos uangionas alamanos tubantes? belli
cum strepunt nomina : & immanitas barbariæ in ipsis
uocabulis adhibet horrorem . hi omnes sigillatim dein
pariter armati conspiratione fœderatæ societatis exarse
rant . Tu tamen Imp . cum tanta belli molem uideres : ni
hil magis timuisti quam ne timereris . adis barbaros :
& dissimulato principis habitu q̄ proxime poteras cum
duobus accedis . Nunq̄ est excelsior principatus : quam
cum se publico submittit officio . facis uerba : spem illo
rum agitas & uersas : crudelitatem negas esse præsentē .
O uere cæca barbaria : quæ in illo uultu signa princi
pis non uideris : quem nec sic quidē senseris : cum intra
iactum tæli securus sui staret : Constantinum esse

92
qui hoc poterat non timere : dubitare quicquam potes
per omnia subnixū deo uadere? Inuictos ducis & solus
timeris. Tot regna tot populi & tantarū nationum con-
gregatio indignā se uirib? tuis putat: quē credit absen-
tem. Tibi tamen incrementū laudis ex multiplicatione
terroris est. magnificētī? congregata obteris: q̄ scrupulo-
sius dispersa sequereris. Innumeræ simul gentes ad bel-
lum coactæ: sed uno impetu tuo fusæ: dū collatinā uim
comparant: cōpendiosam uictoriā præstiterūt. Vno hoc
bello si debitis laudib? immorari uacaret dies: integer
conderet: nunc ita oīa præteruolās cecidit oratio: ut ui-
ctoriarū tuarū non summā euolueret: sed ornāmēta mon-
straret. His rebus semper e rep. gestis tanta ut tantoq;
successu: ut nunq̄ uirtus tua intremuerit: prudētia hæse-
rit: felicitas claudicarit : satis ut opinor probatū est per-
petuam in te benignæ maiestatis opem fluere : ut cæla-
stes exercitus tui non tunc primo missi: sed tum demū
intellecti esse uideant. Talis igitur ad liberandam Itali-
am & tam tutus accedis: ut cum res bellica cæcos habe-
at euentus: in te tamen dimicādi uolūtātē pro uictoriæ
pignore tenebas: & si abessent auxilia diuina. Aderat. n.
robustus & florens plenus uiriū animi plenus exercit?
lætus armis & militiæ munia exequens studio magis
quam necessitate : quippe tuis stipendia sunt pauciora
quam prælia : cum dico prælia significo uictorias. Præ-
terea tam amans tui : quam tibi carus . Ignosce enim
superba uirtus q̄tūis fiduciæ & spiritus capias amor
p̄ncipis facit militē fortiorē. Antiqua admodū res est q̄
proferā: sed nō idigna memoratu . Illyrici quōdā despi-
ciētes Eropi regis infantia: macedones bello lacererūt

& prima quidē cōgressio secundū illos fuit : uerū macedones cum bellū reficerēt: regē suum in cunis ad aciem detulerūt: cum illos ira: hos miseratio: illos signorū cantus: hos pueri uagitus accēderet: mutata est ratio certaminis. uicerūt qui amore pugnabāt. Quanto igitur est amor fidelior accepti beneficii memoria: q̄ præsumptione futuri: quod illic præcepta res iuuat : hic expectata blandit̄: tanto tui animosius dimicauerūt: qui nō puero spem gratiæ munerabant̄: sed p̄icipi post natos hoīes benignissimo meriti debitum rependebāt. Primam igitur segusiensiuū ciuitatem quam primam iter dederat: uictoria facilis amplexa est : quæ resistendi p̄tinacia ita in se impatoris uim conuertit: ut pietatem tamen non alienauerit. Nam cum introit⁹ ui manu quæreretur: & portarum inflāmatio ignem late distulisset : cuius facilis p̄adiuncta contagio partu pestifero ualescebat: maxima benignissimi Imp. fuit cura : nō modo ut incendiū non adiutū senesceret: sed oppressū emori posset. & longe operosior clamētia quā fortitudo perspecta est: cum plus in conseruāda urbe: quam in capiēda fuerat laboris: oriretur. Itaq; digrediens sic cupiditatē sui fecit: ut eam ad omne obsequiū non uictoriæ metus cōponeret: sed admiratio lenitatis. Optima aiūt esse remedia: quæ ad usum corrigendū nostri. ex aliena calamitate nascuntur: uerum anim⁹ prauitate uelut morbo impedit⁹ delictum boni non habet. ecce iam apud taurinos uenientē pugna grauior expectat: nec segusiensiuū uassitas monet ut sibi caueant: nec cogitant quod cū principe res futura sit: quod neq; uis eius resistēdi spem faciat: nec mansuetudo rationē. Campum late iacentem tantus miles

applaudunt

93
oppleuerat: ut nō improbareret fiduciā: qui instructos uideret. Quæ enim illa fuisse dicitur species? quam atrox uisu: quā formidolosa? operimēto ferri equi atq; hoīes pariter obsepti: clibanariis in exercitu nomen est: superne omnibus tectis equoꝝ pectoribus: demissa lorica & crurum tenuis pendens sine impedimēto gressus a noxa uulneris uīdicabat. Te tamen Imp. non terruit nec qđ tanto numero duplicabat armatura terrorē: nec quod uim armis numer? addebat. Certum est pro negotii modo animosam esse uirtutē: quod ex se reꝝ captum suum tēperat: in paruis prope ad securitatē remissa: in medio tribus modice intensior: ubi magna uenerunt iuxta magnitudinē exanclandi operis erigitur. illa armoꝝ ostentatio & operti ferro exercit? qui imbelles oculos uulnerassent: inuictas mentes excitauerūt. quod imbutus imperatoris exemplo totis aīs eius miles ardescit: cum inuenit hostem: quem uinci deceret. Catafractos equites: in quibus maximum steterat pugnæ robur: ipse tibi sumis. his disciplina pugnandi est: cum aciem arctauerint feruent impressionis tenorem: & immunes uulnerum quicqđ oppositum sine hæsitatione perrūpant. Sed tu Imp. prudētissime qui omnes bellādi uias nosse: opem ex ingenio repperisti: quod tutissimū est eludere qđ est difficillimū sustinere. deducta acie in reuocabilē impetum hostes effundis: dein quos ludificādos receperas: reductis agminib? includis. Nihil proderat contra tendere: cum ex industria tua cederent: flexum ad insequendum ferreus rigor non dabat. Ita nostri proditos sibi clauis adoriunt: quæ grauib; ferratisq; nodis hostem uulneri nō patentem cædendo defatigabāt: ac maxime

clibana

capitibus afflictæ quos ictu perturbauerant: ruere cogebant. Tunc ire præcipites: labi recliues: semineces uacillare: aut moribûdi sedilib? attineri: permixta equor? clade impliciti iacere: q? reperto sauciandi loco passim equitem effreni dolore fundebât. Ad unû interfectis omnibus tuis integris horrorē armor? ad miraculû uictoriæ transtulerût: quod qui iuulnerabiles habebant: sine tuorum uulnerib? interissent. Antonin? Imp. i toga præstas & nō iners nec inutilis bello: cû aduersû parthos armis experiret: uisis catafractis adeo totus in metû uenit: ut ultro ad regem conciliatrices pacis litteras daret: quas cum rex imodicus animi respuisset: insolétia quidē barbari debellata est: sed patefactû est i his tantâ inisse uolentiam: ut ea uincend? armis fideret: & supaturus timeret. Quid ego referam post tantâ & tam grauē pugnâ: quod apud Brixiam magn? quidam & acer eqtat: esset fuga quam uisu astutior: & primo impetu tuo pulsus Veronâ usq; contendit ad præsidia maiora? Neq; id de decori fuit: quod excusati fugiût qui tibi cedunt. contingat quin imo timiditati miseræ res ostentâda fuga quæ habuerit dignitatē. Ipsa aut Verona freta in manibus copiis: quas in unû aduētus tui formido cōduxerat cum multor? iam cladem accepisset: facta est parûper metu cûctatior nō ratione fidelior: muris se ab impetu uindicat. Aderat quidē Ruricius experientissim? belli: & tyrannicor? ducum columē: per tota admodum mœnia magna uis hominû: & apud Brixia plæriq; iam fracti. ut in corpore cû aliqua pars ægra est: ualitudo omnis cõtaminari solet: sic illius multitudinis portio malo affecta: totum exercitû timoris cõtagio dissiparat. Quam

faciles lapsus infirmitas habet: cū eam intēpestiua mo-
uit audacia: cum sæpe alias: tū maxime ī illa obsidione
perspectū est. clausi impetū faciunt: & qui se aliquādiu
latēdo a morte defenderāt: facta pugnādi causa pœnas
eruptionis temerariæ pependerūt: idemq; Ruricius ma-
gna suorū clade reiectus in mœnia: spe iā lassa & adhuc
mente uesana cū se Veronam pripuisset: nouos eodem
egit exercitus. & præcipitante iam die bellum nō detre-
ctauit pugnæ audior quam salutis. Sed eum exitus ma-
gisquam merita fefellerūt. nam furorē mors domuit:
quem non potuerat considerati ratio nec uicti formido
sanare. O nox illa æternis sæculis monumētisq; mādan-
da: cum spiris tenebrisq; cōgressus fortunæ totum lice-
ret: tu tamen Imp. nō intutior tempore quā deo tectior
sæuissimo hosti multus instares. & libertate cædis exul-
tans donum noctis duceres: quod pugnantē nemo serua-
ret. Per infestas acies interritus uadis: densissima quæ
que prorumpis: deicis proteris. mortis decus perdunt:
quos ignoratus affligis: nisi quod te ipsa uis tua cogit
agnosci. Nihil enim te permouēt tubarū fractæ uoces:
horrendus militum clamor: pmissa casibus uulnera: illi
si cōminus gladii: cadentiū graues gemitus: arma late
strepentia: & in unum quendā sonitum diuersi fragoris
acta confusio: quod hæc omnia aut uirtus negligit: aut
ira nō sentit. Nox ipsa iustissima bellantib; causa terro-
ris uæhemētiorē te agendis stragibus fecerat. quod so-
lum enim uirtutis tuæ impedimentū est: miserationē
tenebræ non habent: ut intelligi liceat quantum illo in
bello uis tua perfecerit: pietate non retenta & maiestate
secura. Prælio uix multa nocte confecto fessus cædib;

anhelus ex bello cruore oblitus sed hostili ad obsidiōis
uigiliās recurrebas. O fortuna: o præpotens Roma q̄ tu
unq̄ gratiā pro tantis his laboribꝫ referes: nisi q̄ indul
gentissimꝫ princeps tanq̄ hoc ipsum tibi debeat: eo cario
rem habet: quo maiore labore seruauit. Et quoniā me
ad urbis cōmemorationē fors quædā intulit: non rez
ordo deduxit: neq; reuocare orationē fas est: quo iādudū
contēta ueniebat. prætereo te aquileia: te mutina: cæte
raſq; regiones qbus ppter infecutas incredibiliū bono
rum cōmoditates gratissima fuit ipsius oppugnationis
iniuria. fenserūt. n. translatis ad fortissimū principē for
tunaz suaz gubernaculis q̄ facile oīa ad salubrem cur
sum redirent: quæ ita deferebant: ut mox aut maloz
omniū scopulis illiderent: aut miseriaꝫ uadis adhære
scent. Prætereo inq̄ & hæc & alia cōplura: quoz est &
sigillatim onerosa moles: & omniū simul aceruꝫ onero
sior. Namq; diducta ferre nequeas: his cōgregatis subi
re: spei importunioris est q̄ fiduciaꝫ promptioris. Recu
perata igitur Italia hic primus fuit liberadæ urbis gra
dus: & ad uictoriā facilis accessus: q̄ illum semp exeden
dæ urbis uisceribꝫ inhærentē: ex assuetis latebris uis di
uinitatis excussit. In quo quidē tantū momenti fuit ad
p̄ficiendæ rei facilitatē: ut nō tam gloriandū sit uirtuti
tuæ præstātissime Imp. quod eum uiceris: quam gratu
landum felicitati quod ad pugnā potius euocare. Non
enim casu nō fiducia factū putem: ut ultro etiam exer
citus educeret aduersū eum: cuius aduentus stridorem
ipsum phorresceret: nisi animū iam metu deuiū infe
stior dem: & pereundi maturitas perpulisset. Quod ita
rātio disponendi exercitus docuit illum mente perdita

95
implicatoq; consilio: cū eū pugnæ locū caperet: ut inter
clusa fuga moriendi necessitatē imponeret: cū spē uictō
riæ nō haberet. Quid? qđ impatori nostro optandū lar
giter fuit: qđ hoc uno maxie offendit: si certamen lubri
cum faciat spes p̄mpta fugiendi. Relaxauerit acies: aut
frons impulsā titubauerit: fiducia manū ad pedes mi
grat. Non amas Imp. bella: nisi feruentē hostē in gradu
suo præcisā fuga teneat: ut aut ferro cōcidat: aut misera
tione seruet. Apud tyberim igitur suos instruxit sic ripæ
locatos: ut ultimorū uestigia prælagio quodā euenturæ
cladis unda fatalis allueret. ita uero multitudine suppe
ditante: ut ultra q̄ uisus agi posset extenta acies p̄tine
ret: non quo frons imbecilla tractu iualido duceretur:
sed tanta subsidiorū atq; ordinū cōfirmatione: ut acies
nō porrectior q̄ robustior mūx utrinq; præberet: q̄ eam
nec cōstipatio cōtraxisset: nec lōgītudo tenuerat. Preter
mittā hoc loco Cōstātine maxime disponēdi militis tui
miram incredibileq; rationē. hoc. n. persequi uellē quē
tenuisset locū cælestis exercitus. dicam: quāq; nō illos ar
bitror stetisse nisi tecū. difficillimā. n. pugnæ partē tibi
deligis: & tanquā pro fortunæ gradu modus uiriū debe
atur: ita inter tuos nō uis principatu magis excellere q̄
labore. Cumulatissimū quidē principis mun⁹ est: si manu
etiam cesset: nō cessasse consilio: sed tu nō segnior gere
re quā iubere: simul exercit⁹ tuos monito regis: opere iu
uas: incēdis exemplo. Quod hic etiam facis prompti⁹ q̄
in cæteris præliis: qđ in præsentī erat tā ampla pugnæ
merces: q̄ puginator illustris: & statim Roma uictorius.
Cuius rei cū imaginē cepti dicitur⁹ horresco. Inuadis pri
mus acie: solus irrumpis: obumbrāt euntē tælorū irriti

iactus: sonat ictibus umbo securus : his quos cum trabalis
hasta deiecit insultas ferus proterit. fulget nobilis galea:
& corusca luce gemmarum diuinum uertice monstrat: auro
clypeus auro arma collucet. O quam uim possides uirtus
quam in hoc habitu plus terroris praeferas quam decoris.
Secuti hunc ardore fortissimi milites: & dignos se ductu
eius impioque testati: sic uirum laborauerunt: quasi sum
ma res singulorum manu teneret. Non commemorabo hic
tectas continuis stragibus ripas non oppletum aceruis cor
porum tyberim: & inter congestas alte cadauerum moles
aegro nixu ac uix eluctantibus gurgitibus exeunt: quodque illud
ipsum tyrannum non mors uiriliter sed fuga turpis perdidit:
& dignum ignauiam & saeuiciam exitu fluctus sanguinei ne
cauerunt. Perstringi haec satis est: quod & pridie plinius
mihi dicta sunt: neque pro dignitate exequi copia est: &
ne pugna raptim gesta diutius narrata quam confecta uide
atur. O si nunc mihi facultas daretur sermonis pro rerum
dignitate figurandi: adhiberem omnes flosculos: & abuterer
exquisito quodam lepore ac uetustate dicendi. Iam strepi
tus martii: iam tubarum sonores festus & resultanti fauo
re mutant: dicendus in urbem ingressus est impatoris:
& in exprimendo senatus. P. Q. R. maximo gaudio in
grata nisi & ipsa lasciuat oratio. Nullus post urbem con
ditam dies romano illuxit impio: cuius tam effusa tam
que insignis gratulatio aut fuerit aut esse debuerit: nul
li tam laeti triumphum quos annalium uetustas consecra
tos in litteris habet. Non agebant quidem ante carrum
uincti duces: sed incedebat tandem soluta nobilitas: non
coniecti in carcerem barbari: sed deducti e carcere con
sulares. non captiui alienigenae introitum illum honesta

90
uerunt: sed roma iam libera nil ex hostico accepit: sed se
ipsam recupauit: nec præda auctior facta è: sed esse præ
da desiuit: & quo nil adici ad gloriæ magnitudinē pōt:
imperium recepit: quæ seruitiū sustinebat. Duci sane oī
bus uidebant subacta uitioꝝ agmina: quæ urbem graui
ter obsederant. scelus domitū: uicta perfidia: diffidens
sibi audacia: & iportunitas cathenata: furor uinctus: &
cruenta crudelitas inani terrore frendebat: supbia atq;
arrogantia debellatæ: luxuries coercita: & libido constri
cta nexui ferreo tenebant. Sequebatur hūc comitatum
suum tyrāni ipsius teterrimū caput: ac si qua referenti
bus fides est: suberat adhuc sæuicia: & horrédæ frontis
minas mors ipsa nō uicerat. Inuiciebant uulgo cōtume
liosissimæ uoces. nam & ludibris oppressoris sui auspi
cari libertatē iuuabat: & mira cum uolūtate conceptus
e uita terroris insultatione interritus obterebat. Quis
triūphus illustrior? quæ species pulchrior? quæ pompa
felicior? Dicam itaq; Imp. quo uno satis mihi uideor
diuinā gloriā tuā significatur? quot in illo turpitudi
num notas extinxeras: tot in te laudū infulæ refulxerūt
Fraudari indulgentissim? princeps e gratia neminē uo
luit: quo minus oīa quo odium eius psuaserat: spectacu
lum tyrānici funeris expiaret ubiq;. Iam quidē læticiā
gestæ rei diffuderat fama uelox: & ad celeritatē nunci
pēnata uictoria insequebat: tamen uberiore cū gaudio
ipsius rei fructus: quod ad animū languidi? accedunt
quæ aurium uia manant: quam quæ oculis hauriunt.
Itaq; tanti per Italiam concursus hominū excitabatur:
tantæ ex oppidis effusiones: ut facile antea acti terroris
testificatio in præsentī exultatione luceret. Pari studio

missū eiusdem tyranni ad permulcendā africanā caput:
ut q̄maxime unus affligerat:lacerat?expleret. Et nondū
satis tēpestiuo mari affuerūt tamen nauigantib? felices
auræ: & fluctus secūdi beatissimāq; uictoriā ipsa etiam
elemēta iuuerūt. Caput:in quo titulus tantæ laudis cir
cunferbat:redidit tyberis:p secuti sunt uenti:maria
seruarūt. Quonā modo te potens Africa:q̄to læticiæ fre
mitu:q̄ insolenti uolūtate iactasti? Nihil quippe est im
moderati? q̄ post longam tristitiā repens gaudiū, ipetu
suo feruet:nec ut primū libes: cōtinuo defecātū statim
purum est. Nam ut fistulæ cū ui diu interceptæ sunt:
exitu dato:quo largiores eo crassiores aquas euomūt:sic
uota hoīum metu iterclusa turbide aliquid egerunt cū
cumulata ruperunt. Hæ uictoriæ gratulatiōes nec mi
nus uberes fructus reliquæ uirtutū fuerunt. Implicatā
quidē atq; obsitam urbē grauissimis malis euoluerunt.
īdefessa uis atq; eximia fortitudo. Sed quantū boni pru
dentia excogitauit:benignitas & clamētia contulerūt.
quorū quid magni iuuerit:difficilis extimatio est. Nam
& calamitate obsessis finis est uoti miseria liberari: &
mox facultas miseriæ parum grata est:nisi læticia con
sequat. Ita pro se quæq; officiis suis functæ fortitudo
& liberalitas impatoris cumulatiōem beatitudi
nem exhauriēda & congerendis cōmodis reddiderunt.
facilior quidē & multo p̄cluior lædendi q̄ cōmorandi
semper est uia: uulnerare int egg; quā sauciato mederi:
dissipare rapta quā diuisa componere:cessit tamen rex
hæc condicio principi nostro. nam qcquid mali sexēnio
toto dominatio feralis inflixerat:bimestris fere cura sa
nauit. sanauit dico:red itegratio stat?pristini p̄mulcēdo

97

dolori satis est: nō & arcessendæ gratulationi: nec ampli
us postules q̄ ut eū sui non pœniteat: q̄ solitario modo
id egit: ut recuperatis quæ amiserat nō doleret: sed etiam
ut nouorū adeptione gauderet. Prætereo priuatim reddi
ta oibus patrimonia: quos illa monstrosa labes extorres
domo fecerat: prætereo inquā: quia uix sufficit oratio
facta publiciter explicare. Quāq̄ ex singulis sint augu
mēta reip. & quicquid in eam conferat: id oē pro portiōe
p̄manat: & uicissim necesse est q̄ sigillatī oēs adipiscūt
in cōe reip. redundare. Iam illa uix audeo de tanto prin
cipe cōmemorare: q̄ nullā matronarū: cui forma emēda
tior fuerit: boni sui piguit: cū sub abstinetissimo Imp.
species luculēta nō icitatrix licētix esset sed pudoris or
natrix. quæ sine dubio magnā seu poti⁹ diuina laudatio
sæpe in ipsis ēt philosophis nō tā re exhibita q̄ disputa
tione iactata. sed remittam⁹ hoc p̄icipi nostro: q̄ ita tē
perantiā īgenerare oibus cupit: ut eā nō ad uirtutū sua
rum decus ascribendā: sed ad naturæ ipsius honestatē
referendā arbitremur. Quid faciles aditus: quid aures
patiētissimas: quid benigna respōsa: quid uultū ipsum
augusti decoris grauitate hilaritate permixta ueneran
dum quiddam & amabile renidentē: quis digne exequi
possit: quarū rerū miraculo sic omnes deuinciebant: ut
nō tam omnes dolerent: q̄ illū tyrannū ita diu tulerāt
quā q̄ tali principe tam sero fruerētur. Longū est ex illo
p̄censere beneficia principis: quæ in urbē sine modo re
deuntia contexta eius benignitate fulserūt: ita infinita
numero: cōmodis magna: ut nūq̄ obliuioē gratiā obdu
ctura sit uel multitudo oīum: uel utilitas sigulorū. Sēsī
sti roma tandē arcē te oīum gēciū & terrarū esse reginā:

cum ex oibus provinciis optimates uiros curiæ tuæ pi-
gnoraueris: ut senat^{us} dignitas non noie quam re esset
illustrior: cū ex totius orbis flore constaret. Populi uero
romani uis illa & magnitudo uenerabilis ad imaginē
antiquitatis relata nō licentia effrenis exultat: nō abiecta
languide iacet: sed sic assiduus diui p̄cipis monitis tem-
perata est: ut cum ad nutū eius flexibilis & tenera duca-
tur: morigerā se non terrori eius p̄beat sed benigni-
tati. Flacidam quippe rex quietē & profundū urbi ocū-
gentes p̄domitæ condiderūt. Vacat remissiorib^{us} animis
delectamēta pacis adhibere celeberrima: quæ urbis no-
bis operib^{us} enitescūt: nec obsoleta modo per uetustatē
rediuuuo cultu isigniunt: sed illa ipsa quæ ante hac ma-
gnificētissima putabantur: nunc auri luce fulgētia inde-
corā maior^{um} per simoniā p̄diderunt. Idcirco ipse maxime
sublimes porticus & rutilātes auro colūnæ tantū inu-
lari ornat^{us} dederunt: ut illo nō min^{us} cupide cōueniatur
loci gratia: q̄ speculi uolūtate. Tanto^{rum} Roma compos
bonor^{um}: quæ q̄dē ei sunt cū toto orbe cōia: habuit insup-
mētis spei fructū: quē propositū sibi ex Cæsarib^{us} nobi-
lissimis habet eor^{um}q; fratribus: quor^{um} iam noia ipsa uene-
ramur: & si uota nostra ite^{rum} p̄feruntur. Nec lacædemo-
nis magis licuerit hoc instituto remp. tuert suā: cum
regem nisi ex stirpe Herculis nō hērent. Tuos Cōstanti-
ne maxime tuos liberos ac deinceps nepotes tecū optat
ut tanto a plurib^{us} p̄tantur: q̄to ad maiora nascātur. De-
clarant ecce rationē cupiditatēq; uoto^{rum} facta Crispi Cæ-
sar^{is} maximⁱ: ī quo uelox uirt^{us} ætatis mora nō retardata
p̄ueriles annos gloriis triūphalib^{us} occupauit. Cui^{us} ita iā
uberis scatēt laudes: ut plene possēt uideri: nisi cepisse &

93
patrem cogitarem? Qui quidē nunc nobilissim⁹ Cæsar
uenerādi patris fratrum suorumq; omnium fructu aspectu: seq;
fruendum omnibus præbet. Cruda adhuc hyeme iter gelu in
tractabile imensum spatio niuibus infestū incredibili
celeritate cōfecit: ut intelligam? alacritatib⁹ nihil asper
qui ipsam quā a suis petebat: tam laboriosā instituerit
uoluntatē. Quæ tuū Constātine maxime mite pectus
inundauit gratulatio: cui tanto iteruallo uidere filium
licuit: & uidere uictorē. Narrauit utiq; exhausta bella:
& hoc ad suā gratiā non ad sui ostentationē qualis exci
piendo hoste: quā resistenti uāhemēs: quā facilis suppli
canti. Audiuit frater intent⁹: & puerilē aīum spes læta
& blanda gaudia titillarūt. cumq; miraret fratrem: etiam
sibi fauit: q̄ ex annis eius quam proxim⁹ tantæ gloriæ
esset agnouit. Nūc te Constātine maxime oēs rogam⁹:
cū præsentē laudaueris: cū iam reip. flagitanti: cū gallis
desiderantib⁹ reddes: iteq; atq; iteq; moneas reuertentē:
neq; n. psuaderi facile pōt: & si q̄do armis uestris con
tusa barbaria aliqd tamen mouerit: sit ille aīo: sit consi
lio tui similis: temperet modo dextræ: manui parcat: &
sit aliquid quesum⁹ in quo te iterum nolit imitari. Te
uero Constantine Cæsar incrementū maximum boni
publici quibus modis amplectit⁹ romana felicitas: quæ
de te tantum expectat: quantū noīe polliceris. Et licet
ætas adhuc euocet ab imitatione uirtutis paternæ: iam
tamen ad pietatē eius natura deducit. Iā maturato stu
dio litteris habilis. iam felix dextera fructuosa subscri
ptione lætatur. Delegat multa indulgentissim⁹ parens:
& quæ per te concedit: referri ad gratiā tuam mauult.
Quid igitur his temporib⁹ fortunatius quam beneficia

Constantini max? qui tam mature nobis Cæsares dedit:
ut utamur maximis eorū cōmodis:& integra ætas super
sit. Nihil iminuitur & plurimū sumit: ut cū res largi
ter suppetat: spes tamen illibata pmaneat. Qui quēnus
igitur feliciter inchoatis decētia Cæsarū nobilissimorū
ultra posteros nostros extendenda q̄ impensæ rogare &
orare nos cōueniat: ipsis bonis temporū & reip. utilitati
bus admonemur. Iacet in latere galliæ aut ī sinu tuo
fusa barbaria: per se ipsa potens natio: & post romanam
magnitudinē in terris secunda. Amicitia tuam Cōstan
tine maxime nō min? tremide q̄ amabiliter petiuerūt.
Nulla in terris tā ferox natio est: quæ te nō metuat aut
diligat. Oīa foris placida: domi p̄spera. An nō uberta
te fructuū copia? exornatæ mirandū imodum ac prope
de integro conditæ ciuitates. nouæ leges gerēdis mori
bus & frangēdis uitis cōstitutæ. ueterū caluniosæ amba
ges recisæ captandæ simplicitatis laqueos perdiderūt.
Iudore tuo munita cōiugia. securæ facultates ambitio
ne sui gaudēt. nec aliquis habendi q̄ plurimū met?: sed
in tanta bonorū affluētia magna uerecūdia nō habēdi.
Hic deniq; stat? rex ē: ut obtinēdæ poti? felicitatis uotū
geram?: q̄ augendæ cupiditatis. Vnū modo ē quo fieri
possit Roma felicior: maximū qdē sed tamē solū: ut Cō
stantinū conseruatorē suū: ut beatissimos Cæsares uide
at: ut fruendi copiam pro desiderii modo capiat: & nos
alacris excipiat: & cum reipu. ratio digredi fecerit: recē
ptura dimittat. FINIS.

IFLAVIA HEDVORVM TANDEM
f æterno nomine nuncupata sacer Impe
rator commouere se funditus atq; huc

99

uenire potuisset: tota profecto coram de tuis in se maxi-
mis pulcherrimisq; beneficiis una uoce loqueret: tibiq;
restitutori suo imo: ut uerius fatear: conditori in ea po-
tissimū ciuitate gratias ageret: cuius eam similē facere
cœpisti: sed quoniā non pōt: gestit aīo quæ natura non
patit: clamoresq; suos: qb? quotidie laudes tuas tollit in
cælum: exaudiri a te nō sinit interiecta longinq; sua:
id qđ fieri decebat gaudioꝝ patriæ meæ nunciū sponte
suscepi: ut esse iā nō priuati studii litterarꝝ: sed publicæ
gratulatiōis orator. Nolui. n. sacer Imp. cū in illo aditu
palatii tui stratū ante pedes tuos ordinē indulgētiæ tuæ
uoce diuina porrectaq; hac iuicta dextera subleuasti: nu-
mini tuo gratias agere: nec mihi uerba q̄uis imparata
defuisset. quis. n. aut præparare ad beneficia tam inspe-
rata potuisset: aut ab tanta gratulatione cohiberet: sed
habui rationē loci ac tēporis: ne me⁹ ille ardor aī studiū
que dicēdi tibi quidē q̄ mihi ad imortalitatē sufficeret
probaret: sed pp assistentiū paucitatē: min⁹ q̄ te dignū
esset iret ī populo: sed te uno die de salute nostra multa
tractante moraret oratio: quæ p magnitudine meritoꝝ
tuorꝝ festinare nō posset. Nūc itaq; cū in hac urbe quæ
adhuc assiduitate præsentia tuæ præ cæteris fruit: ha-
bebit. n. felicitas æmulā flauia nostrā: totus tibi amico-
rum tuorꝝ coitat? & oīs impii apparatus assistit: & cū oēs
hoīes omniū fere ciuitatū aut publice missi: aut pro se
tibi supplices adsint: dicā Imp. ea quæ libēter agnoscas
& cæteri nobis idulta nō crederent: nisi te cognoscente
dixissē. Primū est aut sacer Imp. in agēdis gratis osten-
dere id qđ indultū sit non fortunæ felicitatis: sed iustæ
fuisse clæmētiæ. Nam cū omnes homines coram non

idigētes iuuare boni sit p̄cipis: tū p̄cipue benemeri
tis & grauit̄ affectis subuenire sapientis est. Quod cū
ostendā nō tam studio p̄dicandæ patriæ mex: q̄ offi
cio demōstrandæ p̄uidentiæ tuæ: tum potissime benefi
ciorū tuorū magnitudinē p̄sequar tuam maiore uoto q̄
ingenio. Quæ nam igit̄ gens toto orbe terrarū in amore
romani hoīs heduis se postulet anteponi: q̄ primi oīum
inter illas imanes & barbaras galliæ gentes plurimis
senat̄ cōsultis fratres. po. ro. appellati sunt. & cum a cæ
teris rhodano ad rhenū usq; populis: ne pax q̄dē posset
nisi suspecta sperari: soli & cōsanguinitatis nomie glo
riati sunt: & nup: ut media p̄terea: diuum Claudiū pa
rentē tuū ad recupandas gallias soli uocauerūt: & ante
paucissimos ānos: q̄ maxie p̄dicandū: plurima patris
tui beneficia partim rebus effecta p̄ceperūt: partim aīo
significata lætant̄. Fuit olim Sagūtos fœderata: sed cū
iam tædio punici belli nouare imperiū oīs cuperet Hi
spania: fuit amica. Massilia p̄tegi se maiestate romana
gratulabat̄. īputauere se origine fabulosa in Sicilia ma
mertini: in Asia ilienses. soli hedui nō metu territi: nō
adulatione cōpulsī: sed ingenua & simplici caritate fra
tres. p. r. crediti sunt: appellariq; meruerūt. quo noīe p̄æ
ter cætera necessitudinū uocabula & cōitas apparet: &
dignitatis æq̄litas. Deide cū finitimæ natiōes ipsi illi
romanæ fraternitati nō gloriæ inuidētes. & usq; in p̄ni
ciem sui odii icitata: germanos sibi auxilarios domi
nos iuocassent: princeps hedui in senatū uenit: rem do
cuit: cū quidē oblato cōsensu min⁹ sibi uindicasset q̄ da
bat̄: scuto īnixus porauit. īpetrata ope romanū exercitū
Cæsareq; cis rhodanū primus iduxit. semita. n. Gallia

usque ad id temporis transalpin a gallia nominabat. Sed. n. hedui totū istud q̄ rheno oceano pyreneis montibus cunctis alpibus continet: romano impio tradiderūt: hybernis hospitaliter præbitis: suppeditatis largiter cōmeatib?: armis fabricādis: pedestrib? equitū copis auxiliantib?. Ita in unā pacem sociatis oibus celtarū belgarumq; populis: eripuerē barbaris quicqd iunxere romanis. Dicit aliquis uetera ista sunt. & quidē hoc sāctiora qđ uetera. bonis. n. meritis cū ætate dignitas & pond? accedit. Atq; ut magno natu parentes magis magisq; ī dies ueneramur & colim?: fratꝝ uero æqualitas & liberorꝝ soboles blandiore licet: leuiore tamē aīos tangit affectu: ita beneficia antiqua grauiora sunt: q̄uis præsētia suauiora uideāt. Sed tamen si illa uetustate obsoluerunt: qđ hac recētia quæ pueri uidim? Attende quæso q̄ti sit Imp. qđ diuū Claudiū parētem tuū ad recuperandas Gallias primi sollicitauerūt: expectātesq; eius auxiliū septem mensib? clausi: & oīa inopiæ miserāda perpassi: tum demū irrūpendas rebellib? gallicanis portas reliquerūt: cum fessi obseruare non possent. Quod si uobis & conatibus heduorꝝ fortuna fauisset: atq; ille reip. restitutor implorantib? nobis subuenire potuisset: sine ullo detrimento romanarū uirium sine clade catalaūica compendiū pacis reconciliatis prouinciis attulisset fraternitas heduorum. Ob hæc igitur merita & prisca Diuus pater tuus ciuitatē heduorꝝ uoluit iacentē erigere: pditamq; recreare: nō solum pecuniis ad calendaria largiendis: & lauacris quæ corruerant: extruendis: sed & methycis undique transferendis: ut esset illa ciuitas prouinciarum uelut una mater: quæ reliquas urbes

quodammodo romanas prima fecisset. Dixi quam bene
meritis heduis subueneris Imp. Sequitur ut dicam quod
grauiter afflictis: qui locus nimirum quantum plus mihi
suppeditaret orationis: si fas esset audiente te rebus tri-
stioribus immorari. Vt igitur in predicandis laudibus
patriæ meæ uerecundia modum fecit: ne arroganter in-
surgerem: ita in commemorandis eiusdem malis: & meus
dolor: & tuarum aurium consuetudo cohibebit. nihil enim
libenter audis: nisi quos pro tuis gratuleris. Sed tamen
quæso Imp. iniunge patientiam sensibus tuis: ut quem
admodum præstantes scientia medici non aspernantur
uulnera inspicere quæ sanant: ita nunc tu paulisper au-
dias heduorum labores: quos sustulisti. neque enim potes
sine experimēto misericordiæ ad laudem clæmētis per-
uenire. Iacebat illa ciuitas non tam innixa Romanis:
quam uirium defectione prostrata: ex quo tam noui cen-
sus exanimauerat acerbitas. nec tamen iuste queri po-
terat: cum & agros qui descripti fuerant haberem? &
gallicani census cōmuni formula teneremur: qui fortu-
nis nemini possum? æquari. Quo magis Imp. clæmen-
tiæ tuæ gratias agimus: qui remediis sponte concessis:
fecisti ut quod non poteramus iure petere: iuste obtinu-
isse uideamur. habem? enim ut dixi & hominum numeros
qui delati sunt: & agrorum modum: sed utrumque nequam
hominum segnicia terræque perfidia. Vnde enim nobis re-
mis aut neruis: aut ipse ille de proximo tricacissim?
ager? aut arator? quorum redditus cum labore contendunt.
Quāquam merito: qui uis si ignoscat ipsis cultoribus:
quos piget laborare sine fructu siquidem ager: qui nun-
quam respondet impediis: ex necessitate deserit etiam

inopia rusticanorū : quibus in aere alieno uacillantib⁹ :
nec aquas deducere : nec siluas licuit excidere. Ita quic
quid olim fuerat tolerabilis soli : aut corruptū est palu
dibus: aut sentibus impeditū . quinetiā ipse ille pagus
arebrign⁹ manu seritur inuida : cuius in loco uitiū cul
tura perspicua est . Nam retro cætera siluis & rupibus
inuis securarū sunt cubilia bestiarū. Illa autem quæ sub
iecta & usq; Ararim porrecta planicies: fuit quidem ut
audio aliquando iocunda : cum per singulorū fines con
tinua cultura p̄cursus fontium uallibus patentib⁹ eue
hebat : nunc aut̄ interclusis uastitate meatib⁹ quicquid
humilitate sua fuerat uberi⁹ : in uoraginē & stagna con
uersum. Ipsæ deniq; uinæ quas mirant̄ ignari: ita uetu
state senuerūt: ut culturam iam pene non sentiant: radi
ces enim uitiū: quarū iam nescim⁹ ætatem milies re
plicando congestæ altitudinē debitam scrobibus exclu
dunt: & ipsam propaginē non debitam sed obiectā per
dunt imbribus eluendā & solibus perurendā. Nec possu
mus: ut agranis aliisq; puinciis familiare est: nouis uiti
bus locum ubiq; metari: cum supra saxa perpetua sint:
infra humilitas pruinosa. Nam qd̄ ego de cæteris ciui
tatibus illius regionis loquar⁹: quibus illachrymasse te
ipse cōfessus es. uidisti enim non ut per agros aliarū ur
bium omnia fere culta aperta florentia: uias faciles: na
uigera flumina ipsas oppidorū portas alluentia: sed sta
tim ab eo fluxu: e quo retrorsū uia ducit in belgicam:
uasta omnia inculta squalētia muta tenebrosa: & ut mi
litaris uia sit cōfragosa: & alternis montib⁹ ardua atque
præceps: ut uix semiplena carpenta interdū uacua trans
mittat. Ex quo sæpe accidit: ut obsega nostra tarda sint:

cum paruæ frugū nobis difficilior sit euectio: q̄ cæte
ris plurimarū. Quo magis Imp. pietati tuæ gratias agi
mus: qui cū scires itineæ regionū nostræ aditum atq;
aspectū tam fœdum tamq; asperū: tamen illo deflectere:
& urbē illam sola opis tuæ expectatiōe uiuentē illustra
re dignatus es. Boni principis est libēter suos uidere fe
lices: sed melioris iūtere ēt laborātes. Dii boni q̄s nam
ille tū nobis illuxit dies? iam .n. ad prædicāda remedia
ordine numinis tui supuenit oratio: cū tu q̄ primū no
bis signū salutis fuit: portas ipsi? urbis intraſti. quæ te
habitu illo in sinū reducto: & p̄currentib? utrinq; turri
bus amplexu quodā uidebant accipere. Miratus es Imp.
unus se tibi tanta obuiā effūderet multitudo: cū solitu
dinē ex uicino monte uidisses. Oēs .n. ex agris oīum ætā
tu m hoīes cōuolauerunt: ut uideret quē sup̄stitem sibi
libēter optarent. Quod .n. ad ppagandos aliorū principū
solēni uerborū more iurat: tibi cōstātine soli ultra oīum
nostræ fata uicturi secure uouem?: cui tā longa ætas pro
pria debeat. Magna est p̄fecto uis post diurnā ægritu
dinē atq; mœsticiā surgentiū gaudiorū. caluit in nobis
ultra uires nostras anim? ad læticiā: ut quodā præfagio
futuræ felicitatis elati tanta te exultatiōe suscepimus:
quasi iā indulgentiā qua uturus eras haberemus. Exorna
uim? uias q̄bus in palatiū p̄uenitur paupe quidē supel
lectile: oīum signa collegiorū: oīum deorū nostrorū simu
lachra ptulim?: paucissima clarorū instrumēta modulorū
per cōpēdia sæpius tibi occursura ptulim?. diuites nos
crederet qui ueritatē studio estimaret. Sed .n. p̄uidentia
tuā latere nō potuit quīs bene dissimulata pauptas. in
tellexisti officiosā & honestā inopū uanitatē. Sponte nos

ad numinis tui aditū uocas: sponte affari: spōte q̄ opus
 desiderarem?: interrogare dignatus es. Hæc sunt Imp.
 uera beneficia: quæ nō precibus efflagitata: sed ex uolū
 taria tua benignitate pueniūt: & citra ullā petendi mole
 stiam adipiscēdi uoluptatē dederūt. Neq; n. parui nego
 cii est Imp. totius orbis p se peculiariter rogare sub tan
 tæ maiestatis affectu perfricare frontē: uultū cōponere:
 cōfirmare animū: uerba concipe: trepidāter dicere: apte
 desinere: expectare responsū. has oēs difficultates Imp.
 uerecūdiæ nostræ remisisti: nō solū ultra p̄cunctando
 qd̄ remedii poscerem?: sed et tibi ipsi suggerendo quæ
 nos tacebam? dum nos iacētes ad pedes tuos clāmētissi
 mo attollis affatu: uidim? misericordiā tuā humētibus
 oculis eminetē. ibant p̄ hæc ora lachrymæ nobis saluta
 res: tibi gloriosæ & nos inuicē iā dolore discusso fleba
 mus gaudio. Nā sicut agros diuturno ardore sitiētes ex
 petitus uotis imber ubertat: ita lachrymæ tuæ pectora
 nostra gaudiis irrigabāt: ut quīs nefas esset te flente læ
 tari: uinceret tamen gratulatio religionē: cū lachrymæ
 illæ pietatis essent idices nō doloris. Et hæc qd̄ nobis
 ad sūmā gratulationē sufficere potuissēt: & si remediorū
 nostrorū sp̄e distulisses: & q̄bus nos opib? leuatur? esses
 dubiū reliquisses. sed tam prōpta in te est natura bonita
 tatis: ut q̄ pia mente concepis: statim uoce declarares.
 Sic īgenui largiq; fontes ut ubiq; possint ire festināt.
 sic celeriter ī terras cælo missa pueniūt. sic deniq; diui
 na illa mens: quæ totū mundū hūc gubernat: quicquid
 cogitauit: illud fecit. In quo tamen Imp. si consiliū ami
 ci callidioris admitteres: esset q̄ fortasse repræhēderet.
 uimū te. s. facile ea quæ sis tributurus aperire. & sine

ullo artificio cito promere quæ sperare diu debeât. Ne
scis Imp. tua cōmendare beneficia. Præstandi celeritate
occupas temp⁹ optandi. Sed. n. indulgētix celeritate uici
sti Imp. ipsa elemēta : quibus animā uiuim⁹. diu uenturi
hoīs partus optat. diu uagitus inconditi locuturā diffe
runt uocē. diu fruges hyems cohibet. uer elicit: æstas flo
re solidat: calor ematurat . tu nobis uitā pariter totā de
disti. tu fruct⁹ meritorū tuorū statim nos metere: & in cō
ditis referre iussisti. releuatur⁹ cēsūm definisti numerū.
reliqua debita remissur⁹: quātum deberem⁹ interrogasti:
quæ iterrogatio manifesta pmissio fuit. Nam cū is qui
oīa potest qd sibi debeât interrogat: nō curiose p cuncta
tur ut sciat: sed liberaliter cupit audire quātum remittat.
Separate igitur utiq; dicā : neq; n. quasi per satyrā con
fundenda sunt tua beneficia. Septē milia capitū remisi
sti quartā amplius partē nostrorū censuū: & tamen utrū
sufficeret hoc nobis sæpius requisisti. O nos utq; ne uere
cūdos dicam nimiū an satis gratos: qui reticuim⁹: hæsi
mus: indulgētix tuæ ample fluenti modū fecim⁹. plus
adhuc præstare cupiebas si ausi fuisset⁹ exposcere. Quā
tum sit hoc Imp. beneficiū: quā necessariū nobis : quā utile
etiam deuotionis officiis nō queo satis dicere. remissio
ne ista septēmiliū capitū uiginti quinq; milib⁹ dedisti ui
res: dedisti opem: dedisti salutē : plusq; in eo cōsecutus
es quod roborasti: quam recidisti in eo quod remisisti: quater
tantū ter firmū certumq; redditū est: id quod irritō pete
batur . siquidē desperatio pferendi debiti etiā id quod dari
poterat ihibebat: nec erat ratio conādi: cū non esset spes
ulla cōplendi. O diuinā Imp. tuā in sananda ciuitate me
dicinā. Sicut ægra corpora & onerata stupētū torpore

membroꝝ refecata aliqua sui parte sanant̃: ut iminuta
 uigeant quæ exacerbata torpebant: ita nos nimia mole
 depressi leuato onere cōsurgim⁹. Nescit taxare indulgē
 tiam tuā: qui te putat septē milia capitū sola donasse.
 donasti oīa quæ stare fecisti. Quāq̃. n. adhuc sub pristi
 na sarcina uacillum⁹: tamen leuior uidet̃ q̃a nemo præ
 fertur. exonerādi præsumptio dat patientiā sustinendi.
 Certe & tum liberi parētes suos cariores habent: & ma
 riti coniuges nō grauate tuent̃: & parentes adultorū nō
 pœnitent filiorū: quorū onera sibi remissa lætant̃: ita om
 nium pietas olim fessa respirat: & suos quēq; iuuat nu
 merare securū: cū plures adiuuant obsega paucorū. Quo
 magis spe futuri tēporis eleuamur: recreatur aīus secu
 ritate præteriti: remissisq; reliquis nihil est q̃ respectan
 dum timendūq; sit: qđ aliqd uiriū uenturis pēsitationi
 bus necet. Ita duorū temporū quæ sūt maxima molestia
 liberati sumus: unū atq; id minimū breui labore transi
 gim⁹. Nam cū præteritū tempus pro modo suo longū:
 futurū aut̃ infinitū sit: præsens tempus breue: & semper
 in partē utrāq; mutabile: cū & a præterito relinquat̃ &
 transeat in futurū: unus hic annus prope sensū nō hēt
 difficultatis duorū temporū idulgētis coarctat⁹: & quasi
 termin⁹ quidā positus felicitati: & utriusq; cōfinii. qui
 nos & in præterito liberos facit: & in futuro securos.
 Quinq; annorū nobis reliqua remisisti. O lustrū oībus
 lustris felicius. O lustrū qđ merito hanc impii tui æqua
 uit ætatem. Nobis ergo præcipue te principē dii creau
 runt: quib⁹ singulis hæc est nata felicitas: ex quo tu im
 perare cœpisti. q̃nquēnalīa tua nobis etiam perfecta cele
 branda sunt. illa. n. quæ te incipiēte suscepta: omnibus

inuenerunt
 in oī
 parte hoc
 q̃ d̃ p̃s̃

populis iure cōmūnia: nobis hæc ppria quæ plena sunt.
Præclara fert Catonis oratio de lustri sui felicitate. iam
tunc. n. in illa uetere rep. ad censorꝝ laudem ptinebat: si
lustꝝ felix cōdidisset: si horrea messis impleffet: si uinde
mia redundasset: si oliueta larga fluxissent. Quid ergo
nos cōuenit gratulari de hoc indulgētix tuæ lustro? lu
stro: quo licet nulla frugū cessarit ubertas: fecisti tamē
ut oia uideant fuisse largiora q̄ fuerit. Valet. n. nos tan
tum habuisse q̄tum debere desinim? Valet plena fuisse
horrea: plenas cellas cū in nullis reliq̄s hæream? Hoc
nobis est ista largitio: q̄ terra mater frugū: q̄ Iupiter
moderator auray. quicqd illi parci? dederūt: nobis tamē
ex beneficio tuo natū ē. Quæ nā toto orbe terray auri
argētiq; metalla tam larga sunt: q̄s tagus: quisue pacto
lus tāto flexerūt auro: q̄tum liberalitate tua cōsecuti su
mus? Non. n. maioris ē muneris abste accepisse. q̄nimo
q̄to est durius extorqueri q̄ propriū fuerit: q̄ nō acqui
rere qd fuerit alienū: tanto dulcior est remissa soluēdi
necessitas: q̄ lucrādi optata cōmoditas. Quā multi Imp.
Aug. quos inopia latitare per saltus: aut et in exiliū ire
cōpulerat: ista remissione reliquoy in lucē exeunt: & in
patriā reuertunt. Desinūt pristinā accusare pauperiē: de
sinūt odisse agroꝝ suoy sterilitatē: resumūt aios operi:
præparāt culturā: mel iorib? adnitunt auspiciis: reuisunt
domos: referūt dona tēplis: præsertī cū tu oium nostro
rum reseruator adueneris & quasi illa maiestatis tuæ
comes & soci? flagrabat tota ciuitas: gaudis p̄strepet: &
cum p̄ficisceris fortasse retinebit: dabis. n. ueniā amoris
nostri: cōtumeliā feres. Oium sis licet domin? urbium:
oium nationū: nos tamen & nomen accepim? tuū iam

104
non antiquum. Bribracte quidē hucusq; dicta est Iulia
polia florentia: sed flauia est ciuitas hæduoꝝ.

PANAEGYRICVS CONSTANTINO FILIO CON
STANTII DICTVS.

f ACEREM SACRATISSINE Imp. quod paulo ante mihi plæriq; psuaserunt: ut quoniam maiestas tua hunc mediocritati meæ diem dicto ī ista ciuitate celeberrimū ad dicendum dedisset: deo ipso ducere sermonis exordiū: nisi me ab hoc duplex rō reuocaret: cōsiderantē neq; mediæ ætatis hoīem ostētare debere subitā dicendi facultatē: neq; ad aures tanti numinis quicq; nisi diu scriptum & sæpe tractatū afferri oportere. Nā qui apud Imp. p. r. dicit ex tēpore: q̄tum sit: nō sentit imperiū. Huc accedit q̄ iā satis multi sunt: qui me putāt nimīū multa dicturū: idq; ut arbitror nō ex ingenio meo q̄ mediocre est: sed ex laudū uestraꝝ copia metiunt̄. Quorū ego expectationem inuit? licet fallā breuitate dicēdi. reuera. n. cogitaueram plura quæ dicerē. sed malo orationē meā respui. Itaq; primū illud cōpendiū faciā: q̄ cū oēs inuicti simi p̄cīpes: quorū concors est & socia maiestas: debita ueneratione suscipiā: hūc tamen q̄tulūcunq; tuo modo Constantine numini dicabo sermonē. Vt. n. ipsos imortales deos q̄q; uniuersos aīo colam? interdū tamen ī suo quēque tēplo ac sede ueneramur: ita mihi fas est oīum principū pietatem meminisse: laudibꝫ celebrare p̄sētē. A primo igit̄ incipiā originis tuæ numine: qđ plæriq; ad huc fortasse nesciūt: sed qui te amāt plurimū sciunt. Ab

illo enim diuo Claudio manet in te auita cognatio: qui
Ro. impii solutam & perditam disciplinā primus refor-
mauit: imanesq; gothorū copias ponti faucibus & istri-
ore proruptas terra mariq; deleuit: utinā diuturnior re-
creator hoīum: quam maturior deorum comes. Quāuis
igitur ille felicissim⁹ dies proxima religione celebratus
imperii tui natalis habeatur: quoniam te isto habitu pri-
mus ornauit: iam tamen ab illo generis auctore i te im-
perii fortuna descendit. quoniam patrem tuum ipsum ue-
tus illa impatoriæ domus prærogatiua puexit: ut iam
summo gradu & supra humanarū rerum fata consisteres
post duos familiæ tuæ tertius Imp. Inter omnes in quā
participes maiestatis tuæ hoc habes. Constātine præci-
puum: quod Imp. es: tantaq; est nobilitas originis tuæ:
ut nihil tibi addiderit honoris imperiū: nec possit fortu-
na numini tuo imputare: quod tuum est omissio habitu &
suffragatione. Non fortuita hoīum consensio: nō repen-
tinus aliquis fauoris euentus te principē fecit: imperiū
nascendo meruisti. Quod quidē mihi deorum immorta-
lium mun⁹ & primū uidetur & maximū: in lucem statim
felicem uenire: & ea quæ alii uix totius uitæ laboribus
cōsequunt: iam domi parta suscipere: quāuis etiam ma-
gna sit & admiranda felicitas: quæ stipēdiis in ordinem
meritis: & militiæ gradib⁹ emēsis: ad fastigiū istud ma-
iestatis ascendit: & solis uirtutis nixa radicib⁹ ad tantū
potentiæ robur inualuit. Quod quidē etiam tu quantū
per ætatem licuit: consecutus es: & quis te super oēs ad-
quirendæ gloriæ moras fortuna posuisset: crescere mili-
tando uoluisti: & ad eūdis belli piculis ac manu cū hosti-
bus etiam singulari certamine conferenda: notiozem te

105
gentib? reddidisti: cum non posses esse nobilior. Mignū
inquam est ab se profectū ad maxima puenire longe ta
men aliud est niti per ardua & iuga montiū patere pla
no: aliud ipsa ortus sui sublimitate fultū uerticem teno
re fortunæ: & quæ summa sunt nō sperare sed habere.
Sacrum istud palatiū nō candidat? imperii sed designa
tus intrasti: confestiq; te illi paterni lares successorē ui
dere legitimū. Neq; enī erat dubium quin ei cōpeteret
hæreditas: quē primū imparori filium fata tribuissent.
Te enim tantū ille & Imp. in terris & ī cælo deus in pri
mo ætatis suæ flore generauit: toto adhuc corpore ui
gēs: illa præditus alacritate ac fortitudine: quanq̄ bella
plurima præcipue campi uīdonis idonei. Inde est quod
tanta ex illo in te formæ similitudo transiuit: ut signa
te natura uultibus tuis impressa uideatur. Idem enim
est quem rursus in te colimus aspectus: eadem in fron
te grauitas: eadem in oculis & in ore tranquillitas: sic
est index modestiæ rubor: sic testis sermo iusticiæ. Ac
cipe Imp. accipe nostrorū sensuum confessionē: dolem?
quod Constātinus excessit a nobis: sed dum te cernim?
illum excessisse non credimus. q̄q̄ quid ego illum excelsis
sisse dico: cuius immortalia facta uiuūt & in ore oīum
hoīum oculisq; uersant? quis. n. nō dico reminiscit: sed
qs nō adhuc quodāmodo uidet q̄tis ille reb? auxerit or
naritq; rep? q̄ ascit? Imp. primo aduētū suo innumerabi
li hostiū classe feruētē exclusit oceanū: exercitū illū qui
bononiensis oppidi littus infederat: terra pariter ac ma
ri sepsit: cum reciprocos cursus illius elementi iactis
inter undas uallis diremisset: ut quorum portus flu
ctu allueret mare: & quod tangerent perdidissent.

Qui eodem exercitu uirtute capto: clæmentia conserua
to: dum ædificandis classibus britanniæ recuperatio
comparat: terram batauiã sub ipso quondã alumno suo
a diuersis francoꝝ regibus gëtibꝫ occupatã omni hoste
purgauit: nec contentꝫ uicisse ipsas in romanas trãstulit
nationes: ut nõ solum arma sed & feritatẽ ponere coge
rent. Nam quid ego de receptione britaniæ loquar: ad
quam ita quieto mari nauigauit: ut oceanus ille tanto
uectore stupefactꝫ caruisse suis motibus uideret: ita per
uectus: ut nõ comitata sit sed præstolata uictoria. Quid
de misericordia dicã qua uictis tempauit: quid de iusti
cia qua spoliatis amissa restituit: quid de prouidentia
qua focus sibi iunctis se eiusmodi iudicio dedit: ut ser
uitutem passos iuuaret recepta libertas: culpæ conscio
ad pœnitentiã reuocaret impunitas. Quid loquar rur
sus intimas Franciæ nationes nõ iam ab his locis quæ
olim romani inuaserãt: sed a propriis ex origine suis se
dibus: atq; ab ultimis barbariæ littoribus auulsas: ut in
desertis galliæ regionibꝫ collocatæ: etiã pacem romani
imperii cultu iuuarent & arma dilectũ. Quid cõmemo
rem luigonica uictoriam: & impatoris ipsius uulnere
gloriosam: quid uídonis campos hostiũ strage comple
tos: sed adhuc ossibus opertos: Quid imanẽ ex diuersis
germanoꝝ populis multitudinẽ: q̃ duratus gelu rhenꝫ
illuxerat: ut insulã quam diuortio sui idem amnis com
plectit: pedestri agmine ausa repẽte laxato flumine clau
deret: & demissis statim obsessa nauigis: ita se dedere
cogeret: ut qđ difficilius ẽ sorte coi eligeret: & ex equo
captiuitati traderet: relatura cũ reliq; suis infamiã pro
ditionis suorum. Dies me ante deficiet: quã sic omnia

patris tui facta uel hac breuitate percurram. Cuius
 etiā suprema illa expeditio nō britānica trophæa ut uul
 go certū est expetiuit: sed diis iam uocantib⁹ ad intimū
 terrarū limen accessit: Neq; .n. ille tot tantisq; reb⁹ gestis
 nō dico caledonū aliorūq; pictonū siluas & paludes: sed
 nec hyberniā proximā nec tylen ultimā: nec ipsas: si quæ
 sunt: fortunatorū isulas dignat⁹ acquirere: sed qđ eloqui
 nemini uoluit: iturus ad deos genitorē illū deorū ignea
 cæli astra refouentē prospexit oceanū: ut fructur⁹ exinde
 luce ppetua iam uideret illic diem pene continuū. Vere
 enim profecto illū super templā petierunt: receptusq;
 est concessu cæli Ioue ipso dexterā porrigēte: qñimo sta
 tim sentētia rogatus cum imperiū decerneret: ut dece
 bat dixit Constantinū piū. manifeste .n. sententia pa
 tris electus est Imp. Qđ ita nos dicere: cū ueritas iubet:
 tum pietati tuæ ut uideo gratissimū est. Sed cur tantū
 modo priuatis tuis affectib⁹ blandiamur: cū oīum deorū
 fuerit illa sententia: & quidē iā auctoritate præscripta:
 quæ tum pleno firmata sit consilio. Iam tunc .n. cælesti
 bus signis suffragiis ad salutē reip. uocabaris: cū ad tē
 pus ipsum quo pater in britāniā transfretabat: classi iā
 uela facienti repētinus tuus aduētus illuxit: ut nō adue
 ct⁹ cursu publico: sed diuino quodā aduolasse curriculo
 uidereris. Non .n. illa persarum cydonum ue tæla tam
 certis iactibus destinata fixerunt: quam tempestiuus pa
 tri tuo terras relicturo comes affuisti. omnesq; illius
 curas: quas præfaga & tacita mente uoluebat: præsen
 tiæ tuæ securitate laxasti. Dii boni quanta Constanti
 num piū etiā in excessu suo felicitate donastis Imp.
transitum facturus in cælum uidit quem relinquebat

hæredem. Illico. n. atq; ille terris fuerat exēptus: uniuersus in te cōsedit exercitus: te oīum mētes oculiq; signarunt. & q̄q̄ tu ad seniores principes de sūma rep. quid fieri placeret rettulisses: præuenerūt tamen studio qd̄ illi mox iudicio pbauerūt. Purpurā statī tibi cū primus copiā tui fecit egressus milites utilitati publicæ magis quā tuis affectib; seruiētes iniecere lachrymāti. neq; n. fas erat diutius fleri principē consecratū. Diceris etiam Imp. iuicte ardorem illū te deposcētis exercit; fugere conatus equū calcarib; incitasse. quod quidē: ut uerū audias: adolēscētix errore faciebas. q̄s. n. te Cyllar; aut Arion possēt eripe quem sequebat; imperiū? Illa inq̄ illa maestas quæ louis subiecta nutu nec Iridi deum nūciæ sed prius cōmissa uictoriæ: tā facile te comitata est: q̄ cito ad terras cælo missa perueniūt. Sic modestiā tuā atq; pietatem & differendi impii conatus ostendit: & reip. felicitas uicit. O fortunata & nunc oibus beatior terris britānia: quæ Constantinū Cæs. prima uidisti. merito te omnib; cæli ac soli bonis natura donauit: in qua nec rigor est nimi; hyemis: nec ardor æstatis: in qua segetum tanta fœcunditas: ut munerib; utriusq; sufficiat & ceteris & liberi. in qua nemora sine immanibus bestiis: terra sine serpentibus noxiis. contra pecorum mitiū innumerabilis multitudo lacte distenta & onusta uelleribus. certe: quod propter uitam diligitur: longissimæ dies: & nullæ sine aliqua luce noctes: dum illa littorum extrema planicies non attollit umbras: noctisque metam cæli & siderum transit aspectus: ut sol ipse qui nobis uidetur occidere: ibi appareat præterire. Diu boni quid hoc est: quod semper ex aliquo supremo

ergendū

107
fine mundi noua deum numina uniuerso orbi colenda
descendūt: Sic Mercuri? a nilo cuius fluminis origo ne
scitur: sic liber ab idis prope cōscuis solis oriētis: deos se
gentibus ostēdere præsentes. Sacretoria sunt pfecto dii
terraneis loca uicina cælo; & inde p̄prius a diis mittit̄
Imp. ubi terra fruit̄. Impatoris igitur filius & tanti im
peratoris : & ipse tam feliciter adeptus imperium quō
remp. uīdicare cōepisti? Ignobilē credo aliquē barbarorū
manūq; repentino impetu & iprouiso latrocinio ortus
tui auspicia temptasse. Affecisti p̄na temeritatis reges
ipsos Franciæ : qui per absentia patris tui pacem uiola
uerant nō dubitasti ultimis punire cruciatib? : nihil ueri
tus gentis illius odia & iēxiabiles iras . Cur .n. ullā re
putet iustæ seueritatis offensā Imp. qui q̄ fecit tueri po
test: tua clāmētia est quæ parcit inimicis: & sibi magis
prospicit q̄ ignoscit. te uero Constātine q̄tumlibet ode
rint hostes: dum phorrescant . hæc est .n. uera uirtus ut
nō ament & q̄escant. Cautior licet sit: qui deuictos hēt
per ueniā p̄duelles: fortior tamen est qui calcat iratos.
Renouasti Imp. ueterē illam romani imp̄ii fiducia: quæ
de captis hostiū ducibus uindictā morte sumebat. Tūc
enim captiui reges cum a portis usq; ad forum trium
phantium currus honestassent : simul atque in capitoli
um currum flectere cōeperat Imp. abrepti in carcerem
necabantur. unus pro se ipso Paulo qui sedentē se acce
perat deprecante: legem illius seueritatis euasit: cæteri
in uinculis luce priuati aliis regibus dedere documen
tum: ut mallent amicitiam colere Romanorum quam
exasperare iusticiam . Adeo & hoc boni confert p̄na
hostibus irrogata : ut non solum inimici ferocire

nō audeant: sed et amici impēsius reuertant̃. Inde ē igitur Imp. pax ista qua fruimur. Neq; n. in rheni iā gurgitib; sed noīs tui terrore munimur. q̄libet ille aut are scat æstu: aut residat gelu: neutro hostis audebit uti uado. Nihil. n. tam insupabili uallo natura præcludit: qđ non penetret audacia: cui aliqua conādi spes relinquat̃. ille est iexpugnabilis murus: quē extruit fama uirtuti. Sciunt posse franci transire rhenū: quos ad necem suā libenter admittas: sed nec uictoriā possūt sperare nec ueniam. Quid ipsos maneat: ex regū suorū cruciatib; metuntur. ideoq; tantū abest: ut amnis illius transitū moliant̃: magis ut coēpta ponte desperēt. Vbi nunc est illa ferocia: ubi semp̃ infida nobilitas? Iam ne p̄cul quidē rhenū audetis attollere: & uix securi flumina interiora petitis. Contra hinc per interualla disposita magis ornant limitē castella q̄ protegūt. Arat illam terribilē ali quādo ripam inermis agricola: & toto nostri greges flumine bicorni mersant̃. Hæc est tua Constātine de Asacari cinere Gaisiq; supplicio quotidiana atq; æterna uictoria oibus quondā secūdis præliis anteponēda. semel acie uincit̃. sine fine documēto cladem suā quīuis multi pereant uulg; ignorat: cōpendiū est deuincendorū hostiū duces sustulisse. Ut tamē oibus modis barbarorū imant̃tas frangeret̃: nec hostes regū suorum supplicia mœrerent: etiam immensam bruteris uastationē fecisti Imp. inuicte. In quo prima cōsiliū tui fuit ratio: qđ exercitu repente traiecto inopinātes adortus es: non quo aperto Marte diffideres: ut qui palam congregi maluisses: sed ut illa natio perfugis siluarum & paludium bellum solita frustrari: fugæ tempus amitteret. Cæsi igitur

manis
ipius mar
denon' q'

107
innumerabiles: capti plurimi: quicquid fuit pecoris captum
aut trucidatum est: uici omnes igne consumpti: puberesque
in manus uenerunt: quorum nec perfidia erat apta militiæ:
nec ferocia seruituti ad poenas spectaculo dati sæuientes
bestias multitudine sua fatigarunt. Hoc est Imp. fretum
esse uirtute sua atque fortuna: hoc est non pacem emere
parcendo: sed uictoriam querere puocando. Insuper etiam
agrippiensi ponte faciendo reliquis afflictæ gentis insul-
tas: ne unquam metus ponat: semper horreat: semper supplices
manus tendat: cum tamen hoc tu magis ad gloriam im-
perii tui & ornatum limitis facias: quam ad facultatem quo-
tiens uelis in hostem transeundi. quippe cum totus armatis
nauibus Rhenus instructus sit: & ripis omnibus usque ad oceanum
dispositus miles imineat. Sed pulchrum tibi uideatur: & re uera
pulcherrimum est: ut Rhenus ille non solum superioribus locis:
ubi aut latitudine uadus: aut uicinia fontis exiguus:
sed & ibi nouo ponte calcetur ubi torrens est: ubi iam plurimos
hausit amnes: quos hic noster ingens fluuius & barbarus
Nicer & Meus inuexit: ubi iam immani meatu ferox & aluei
unius impatiens in sua cornua gestit excedere. Seruit pro-
fecto Constantine maxime ipsa rege natura numini tuo:
cum in illa gurgitum altitudine tantarum molium funda neta
iaciunt fidam & stabilem firmitatem habitura. Iuxerit quod-
dam licet helleponti angustias classe conexa persarum rex
potentissimus: temporarius ille transitus fuit. simili nauium con-
tinuatione baianum sinum strauerit ab Aug. tertio Cæsar:
delicata fuit illa uectatio principis ociosi: hoc opus &
difficile factum: & usu futurum est sempiternum. Certe quidem
iam ter in exordio suo hostium mouit obsequia: qui pacem
supplices petierunt: nobilissimos obsides obtulerunt.

Ex quo nemo dubitat: quid perfecto ponte facturi sint: qui iam seruiunt inchoato. Talibus te pro utilitate ac dignitate publica rebus intentum auertunt in se noui motus eius hominis: quem successib? tuis maxime fauere decuisset. De quo ego quomodocumque dicam adhuc ferme dubito & de nutu numinis tui expecto consiliu. Quilibet. n. merito pietatis tuæ questib? arguat: debet tamen sibi uox prima moderari: præsertim cum eum qui tibi ex tantis beneficiis tuis & tanto necessitudinū fore ingratus existerit adhuc cōtemplatui cogat: ut quis irati reuerat. Quid faciā igitur: ut tam profunda uulnera suspenfa manu tractem? Usurpabo nimis illa communia oīum facinoræ patrocinia: quæ tamen plærunq; etiam a sapientib? asserunt: neminē hominē peccare nisi fato: & ipsa scelera mortaliū actus esse fortunæ: contra autē deorum munera esse uirtutem. Gratulare Constantine naturæ ac moribus tuis: quod te talem Constanti? pius genuerit: talem siderum decreta formarūt: ut crudelis esse non possis. Illum aut non credo cum uentur? in lucem: optionē uitæ qua uteretur acciperet: sortem incurrisse fugiendā: quæ multis hominib? iniustum & postremo ipsi uolūtariū ferret exitium. Ut enim alia mittam hoc ipsum nō ne fati necessitas tulit: ut ille pietati tuæ hanc referret uicem: quem tu ab urbe pulsum: ab Italia fugatum: ab illyrico repudiatū: tuis prouinciis tuis copiis tuo palacio cepisti? Quid oro sibi uoluit? quid optauit? aut quid amplius adipisceret his quæ a te fuerat cōsecutus: cui tu summa & diuersissima bona priuatū ocium & regias opes dederas. cui digredienti ad annulos sederas: cui impensib? etiam q̄ tibi occurrere obsega

nostra mādaueras. cuius omnib? iussis sic statueras obe
 dire: ut penes te habitus : penes illum pōtas esset impe
 rii. Quis nam ille tantus fuit non ardor potentiaē: quid
 enim te imperante non posset? sed error iam desipiētis
 ætatis: ut tot natus annos grauiſſimas curas & bellum
 ciuile susciperet? Nullis ut res est munerib? fortunæ ex
 plent: quoz cupiditates ratio nō terminat. atq; ita eos
 felicitas īgrata subterfluit: ut semp pleni spei uacui cō
 modorum præsentib? careant dum futura prospectāt.
 At enī diuinū illum uirum: qui primus imperiū & par
 ticipauit & posuit: consilii & facti sui nō pœnitet: nec
 amississe se putat: quod sponte transcripsit. Felix beatus
 que uere quem uestra tantoꝝ principū colunt obsequia
 priuatum: sed & ille multiuigo fultus imperio: & uestro
 tegit lætus umbraculo: quos scit & sua stirpe creuisse:
 & glorias uestras sibi iuste uindicat. Hunc ergo illum
 qui ab illo fuerat frater ascit? puduit imitari. hinc illū
 & capitolini Iouis templo iurasse pœnituit. non miꝝ q̄
 etiā genero peierauit. hæc est fides: hæc religio palatini
 sacrarii deuota penetrabilis: ut léte & cunctāter iam. s.
 cū illis belli consiliis itinere confecto cōsumptis copiis
 mansionū: ne quis consequi posset exercitus repente in
 tra parietes consideret purpurat? & bis depositū tertio
 usurparet imperiū: litteras ad sollicitādos exercitus mit
 teret: fidem militū præmioꝝ ostentatione turbare tem
 ptāret: secure. s. usurus exercitu quem uænales manus
 habere docuisset. Quid? quod illius errore declaratū est
 Imp. quantus te militum tuoꝝ amor complecteret: qui
 te omnibus donis quæ ille p̄miserat: omnib? honorum
 oblationib? prætulerunt. Rara illa uirtus continētia uix

a paucis sapientiæ præceptorib? tantum aliquâdo serua-
ta: propter te Constâtine omnium hoïum est facta com-
munis. nec solû his quos litteræ uitæ quies mitigauit:
sed etiâ ille militariû ardor animor? respectu tui lucra
cõtempnit. Fuerint aliqui exercitus alacritate ac uiribus
tui similes: tibi uni contigit exercitû habere sapietem.
Multi olim fortasse prauis duces armis impares largita
te certarunt: sed breuis eor? fuit & caduca popularitas:
quos facile uicit quisqs imitatus est. hic firm? hic æter-
nus est reip. custos: quem ipsum per se milites amant:
cui nõ blandita nec uændita seruit adulatio: sed simplex
& sincera deuotio. Dona tua Constâtine manifeste sunt
grata militib?: sed hoc gratiora qd̄ tua sunt. quæcunq;
porrigis manu tua fiût acceptiora. Quam nemo potest
tecum hac ambitione contendere. insupabile genus est
largitionis: cum ipse militi præmiû est Imp. Itaque tri-
buis tu tuis quidẽ exercitibus etiam plura quã cupiût:
sed tuû te magis nomen: tua de memoria patris aucto-
ritas: tua ætatis gratia: tua deniq; ista uenerabilis for-
ma commendat. Pulchrum enim dii boni & cæleste mi-
raculum Imp. adolescens: in quo illa quæ iam summa
est fortitudo adhuc tamen crescit: in quo hic fulgor ocu-
lorum hæc ueneranda pariter & grata maiestas pstrin-
git simul & inuitat aspectus. Talem magnû illû regē:
talem thessalû uirum mente concipio: quorum summa
uirtus pulchritudini cõiuncta celebratur. Non frustra
enim doctissimi uiri dicunt naturã ipsam magnis men-
tibus domicilia corpor? digna metari: & ex uultu homi-
nis ac decore membror? colligi posse: q̄tus illos cælestis
spiritus intrarit habitator. Itaq; te cum ingredientem

110

milites uident admirantur & diligunt; sequuntur oculis: animo tenent: deo se obsequi putant: cuius tam pulchra forma est: quam certa diuinitas. Statim igitur ut fœdum illud facinus audierant; ulro a te proficiscendi signum petierunt. cum uiatica dares: id ipsum sibi moram facere: plusque iam se quam sufficeret ex largitionibus tuis habere dixerunt. Inde arreptis armis portas petierunt: tot dierum iter a rheno usque ad ararim sine ulla requie pegerunt indefessis corporibus animis flagrantibus crescente in dies ardore uindictæ quanto propius accederent. Tum quidem tua Imper. cura qua refouendis eorum uiribus a cabillonēsi portu nauigia prouideras: festinātibus pœne non placuit. segnis ille & cunctabūdus amnis nunquam fuisse tardior uidebatur: carinis tacite labentibus & ripis lente recedentibus stare se non ire clamabant. Tum uero usum pedum manibus aggressi incubuere nauigiis: & naturam fluminis urgendo uicerunt: & tandem eluctati araris moras uix ipso rhodano fuere contenti. Parum illis uidebatur concitus rûere minus solito arelate properare. Quid multa? confitēdum est Imp. cum hoc tuo uigore corporis hoc mentis ardore: laborasti interdū: ut quem ducebas sequereris exercitum. Tanto enim omnes impetu ferebantur: ut cum illum arelate deserto comperissent abiisse Massiliam: confestim nauibus euolarent: effusoq; cursu non iam rhodani curricula: sed ipsa quodammodo uentorum flamina præuerterent: tantus illos incenderat amor numinis tui: ut quanuis scirent oppugnandam esse munitissimā ciuitatem: sufficere sibi crederent præuenire. Massilia enim: ut audio: in

profundū mare prominēs: & munitissimo accincta por-
tu: in quem angusto aditu meridian⁹ refluit sinus. mille
quingentis passibus terræ cohæret: qua firmissim⁹ &
turribus frequens murus opponit̃. Quippe olim græ-
cos italosq; illuc conuenas cum artibus ingenioq; polle-
rent: etiā ipse docuit locus: omnia quæ bello usui forēt:
largius in eam partem quæ adiri posset impēdere: cum
natura in cæteris sumptū operis remisisset. Itaq; illam
tum graui fato Cæsari portas pro duce seniore clauden-
tem terra mariq; admotis machinis aggerib⁹ extractis:
naualibus præliis sæpius oppugnata quam territā uix
obsessio diuturna patefecit. Cum tamen græculi magi-
stratus & ipsum Cæsare & nos duces eius & copias nō
tam uiribus suis quam mœnib⁹ reppulissent. At enim
non primo tuo Imp. aduentu primoq; impetu exercitus
tui nihil eiusdē Massiliæ altitudo muroꝝ nihil celes-
tium turre nihil loci natura remorata est: quo minus
& portum caperes & urbem continuo si uelis. Quippe
tanta fiducia murum omnem milites inuaserūt: ut sta-
tim sine dubio ascensuri fuissent: nisi parandis quas ad-
mouerant scalis cōiecturam oculorum sublimitas fefel-
lisset. Sic quoq; multi scalarū breuitate decepti: quod su-
pererat ascensui extentis corporib⁹ æquabant: & succe-
dentium humeris subleuati iam interualla præuiarum
uncis manibus inuaserāt: adeo nihil periculi in uictæ
executione metuebāt: ut sibi non murum scandere: sed
ex æquo congrédi uideretur. Sed o singularē tuam Con-
stantine pietatem & sua semper officia etiā inter arma
seruātem: signum receptui dedisti: & uictoriā distulisti:
ut oībus tibi liceret ignoscere: me quid atrocius faceret

miles iratus: quã dãmētĩæ tuæ natura pateret̃. In quo licet optimi Imp. sollicitudine caueris: ut inducti in fraudem milites poenitendi tempus accipient: atq; ultro ueniam precarent̃: nos tamen q̃ mitissimos sensus tuos intuemur: nihil est. n. tam perspicuũ quã in pectore tuo bonitas: illi te intelligim? pepercisse: quẽ si prima copiã habuisset irruptio: eripere fere nemo potuisset. ita quod ad pietatẽ tuam ptinet: Imp. & illũ & omnes quos receperat reseruasti. Sibi imputet quisq; uti noluit beneficio tuo: nec se dignũ uita iudicauit: cum per te liceret ut uiueret. Tu qđ sufficit cõscientiæ tuæ etiam non merentibus pepercisti. Sed ignosce dicto: nõ omnia potes: dii te uindicant & inuitum. Quod quidẽ nobis semper optandũ est: ut p̃speros habeas et̃ ultra uota successus: qui oẽm spem in gremio maiestatis tuæ ponim?: & tuã ubiq; præsentĩã quasi dari possit expetim?. Ecce. n. dum a limite paulisp̃ abscesseras: q̃bus se terrorib? barbaror̃ perfidia iactauerat. s. dum sibi illa p̃ponunt: quando perueniet: q̃do ueniet: quãdo fessum reducet exercitũ: cum repente audito reditu tuo uelut attoniti conciderũt: nec tuum pro rep. uotum ampli? quam unius noctis cura tetigit. Postridie enim quam accepto illo nuncio geminatum itineris laborem suscepas: omnes fluct? resedisse: oẽm quam reliqueras tranquillitatẽ redisse didicisti: ipsa hoc sic ornante fortuna: ut te ibi rerum tuar̃ felicitas admoneret diis imortalib? ferre quæ uoueras: ubi deflexisses ad templũ toto orbe pulcherrimũ: imo ad præsentem ut uenisti deum. Vidisti. n. credo Constatine Apollinem tuũ comitante uictoria coronas tibi laureas offerentem: quæ tricenu singulæ ferũt omen annor̃: hic est

enim humanarū numerus ætatū: quæ tibi utiq; debent
ultra pyliam senectutē: & imo qđ credo uidisti: teq; in
illiꝝ specie recognouisti: cui totius mundi regna deberi
uatū carmina diuina cecinerūt. Qđ ego nūc demū arbi
tror cōtigisse: cū tu sis ut ille iuuenis & lætꝝ & salutifer
& pulcherrimꝝ Imp. Merito igitꝝ augustissima illa delu
bra tantis donariis honestasti: ut iā uetera nō quærant
Iam omnia te uocare ad se templa uideantꝝ: præcipueq;
Apollo noster: cuius feruentibꝝ aquis periuria puniunt:
quæ te maxime oportet odisse. Dii imortales qđdo illum
dabitis diem: quo præsentissimꝝ hic deus oī pace cōposi
ta illos quoq; apollinis lucos & sacras sedes & anhela
fontiū ora circueat: quorū scaturigines leni tepore nebu
losæ arridere Cōstātine oculis tuis: & osculis sese insere
re uelle uideantꝝ. Miraberis pfecto illā quoq; numinis
tui sedem: & calentes aquas sine ullo soli ardentis indi
cio: quarū nulla tristitia est saporis aut alitus: sed talis
haustu & odore sinceritas: qualis fōtiū frigidorū. Dabis
& illic munera: cōstitues priuilegia: ipsam deniq; patriā
meam ipsius loci ueneratione restitues: cuius ciuitatis
antiqua nobilitas & quondā fraterno. po. ro. noīe gloria
ta opem tuæ maiestatis expectāt: ut illic quoq; loca pu
blica & tēpla pulcherrima tua liberalitate reparētꝝ: sicut
hic uideo hanc fortunatissimā ciuitatē: cuiꝝ natalis dies
tua pietate celebratꝝ: ita cunctis mœnibꝝ resurgentē: ut
se quodāmodo gaudeat olī corruisse: auctior tuis facta
beneficiis: uideo circum maximū æmulū credo romano
uideo basilicas & forꝝ opera regia sedemq; iusticiæ in
tantā altitudinē suscitari: ut se sideribus & cælo digna
& uicina p mittant. Quæ certe omnia sūt præsentia tua

munera. Quæcūq; enim loca frequētissime tuū numen
 illustant: in his & hominibus oīa & mōenib; & muneri
 bus augent̃. Nec magis Ioui & Iunoni recubātibus no
 uos flores terra submisit: q̃ circa tua Cōstātine uestigia
 urbes & templa consurgūt. Ideoq; hoc uotis meis suffi
 cit: ut patriam meā uideas ducente pietate: quia statim
 erit restituta si uideris. Sed. n. ista felicitas uiderit an
 adhuc meæ debeatur ætati: interim quoniā ad summā
 uotoꝝ meoꝝ tua dignatione perueni: ut hanc meā qua
 lēcunq; uocem diuersis ocii & palatii officiis exercitā in
 tuis auribus consecrarē: maximas numini tuo gratias
 ago. tibiq; q̃ sup̃est cōmendo liberos meos: præcipueq;
 illum iam sūma fisci patrocinia tractantē: in quē me to
 tum trāstulit pietas: cuius felix seruit; si q̃do respexeris
 maxime tuæ cōueniet ætati. Cæter; qđ de oībus liberis
 dixi: lata est Imp. ābitio: præter illos. n. qnq; quos genui
 etiā illos quasi meos numero quos puexi ad tutelā fori
 ad officia palatii. Multi quippe ex meri humo ignobiles
 fluūt: multi sectatores mei ēt. puīcias tuas administrāt.
 quoz; successib; lætor: oīumq; honorē pro meo duco: &
 si forte hodie infra expectationē mei dixero: in illis me
 cōfido placuisse. Sed tamen hoc quoq; tuū mihi numen
 indulserit: ut ex hac oratiōe nō eloquētix q̃ nimiū ē: sed
 q̃tulæcunq; prudētix & deuotæ tibi mentis testimoniū
 referā. Cedant priuatoꝝ studioꝝ ignobiles curæ: p̃petua
 mihi erit materia dicendi: qui me p̃bauerit imperator.

FINIS.

I MIHI CAESAR POST DIVTVRNVN

f silentiū sola esset uincēda trepidatio: q̃ rudi
 mēta quædā uocis meæ rursus expior: haud

imerito me ultra q̄ ætas: & q̄tulacūq; studiū mei ferret
opinio pturbat confiterer:præsertim cū apud maiestatem
tuā diuina uirtutū miracula uestraꝝ prædicarē. Quo in
genere orationis q̄ta esset cura q̄tus labor q̄ sollicita ue
neratio: sensi ēt cum quotidiana illa instituēdæ iuuetu
tis exercitatione uersarer. Quāuis.n.prima tunc ī rena
scentē rēp.patris ac patrui tui merita licet æquare non
possem:posse tamen uel censere numerādo.Sed cū in eo
curriculo illo uetere aut inter adita palatii uestri alia
quædā sermonis arcani ratio demouerit:aut post indul
tā a pietate uestra quietē studiū ruris abduxerit: & uos
interim nullū ulciscēdæ augēdæq; reip. uacuū tempus
amiseritis: cū tot postea uirtute uestra partæ uictoriæ:
tot excisæ undiq; barbaræ nationes: tot trāslati sūt Ro
ma cultores:prolati limites:tot puīciæ restitutæ:hæreo
prorsus & stupeo:& præter illam ex ocio meo tarditatē:
tanta reꝝ mole deterreor:nisi hoc uno nitar hortatu: q̄
ex q̄tacūq; desidia quāuis maximæ orōni imparē facit
Cæsar auditor: præsertim cū fauēte numine tuo ipse ille
iā pridē mihi q̄ in lucē prim⁹ eduxit diuitiaꝝ patris tui
auriū aditus euenerit:quo facilius maiestatis tuæ recor
datione cōfusus possim illa quæ tūc dicta sūt præterire:
atq; hunc sermonē ab his quæ secuta sunt icohare. Quā
quā multa mihi ex illis quoq; hoc in tēpore necessario
transeūda sunt:ac potissimū ea qb⁹ officio delati mihi a
diuinitate uestra honoris interfui:capt⁹ .s. rex ferocissime
natiōis inter ipsas quas moliebat insidias:& a pōte rhe
ni usq; ad danubii transitū contēsem deuastata atq; ex
hausta penit⁹ Alamania.Nā & maiora sūt q̄ ut enarrari
inter alia possint: & ne meis quoque stipendiis uidear

gloriari: sufficit cōscientiæ meæ illa uidisse. De te igit̃
 mihi Cæsar iuicte hodiernæ gratulatiōis exordiū. diui
 nus ille uestræ maiestatis ort̃ ipso quo illuxit auspicio
 ueris illustrior: cui dies sereñ: atq; ut celebrātes sēsīm?
 ultra rōnem tēporis sol æstiuus incaluit: augustiore ful
 gens liminis claritate: q̃ cum originē mundi nascētis
 animauit. siquidē tunc inter illa rer̃ tenera primordia
 moderat̃ dicitur ne noceret: ardētior nūc certasse dicit̃
 ne maiestate uestra uideret̃ obscurior. O felix beatūque
 uer nouo partu: iam nō amoenitate florum: nec uiridi
 tate segetū: nec gemmis uitiū: nec ipsis tantū fauoniis
 & luce serenata lætū atq; uenerabile: q̃tum ortu Cæsaz
 maximoz. O tēpus quo merito quōdā oīa nata esse cre
 dant̃: cū eodē nunc cōfirmata esse uideam̃. O kalendæ
 martiæ sicuti olī annoz uoluentiū: ita nūc æternoz au
 spices impatorz. Quāta. n. iuic̃tissimi principes & uobis
 & reip. ppagatio orbis uestri p̃cipādo tutelā: cui? licet
 oī hoste p̃domito certa securitas: nimios tamē ī diuersa
 discursus uel reuisēda poscebat. Partho quippe ultra ti
 grim redact̃o. Dacia restituta: porrectis usq; ad danubii
 caput germāiæ rhetiæq; limitib̃: destinata batauiæ bri
 taniæq; uīdicta: gubernacula maiora quærebat aucta at
 que augēda rep. & q̃ romanæ potētiae terminos uirtute
 ptulerant: impiū filio pietate debebāt. Et sane præter
 usum curāq; reip. etiam illa Iouis & Herculis cognata
 maiestas Iouio Herculiq; principib̃ totius mundi cæ
 lestiumq; rerum similitudinē requirebat. Quippe isto
 numinis uestri numero sūma omnia nitunt̃ & gaudēt:
 elemēta quattuor: & totidē anni tēpora: & orbis quadri

fariā duplici discret? oceano: & emēso quater cælo lustra
redeūtia: & quadrigæ solis: & duob? cæli luminib? adiū
cti uesper & lucifer. Sed neq; sol ipse: neq; cuncta sidera
humanas res tam ppetuo lumine intuent: q̄ uos tuemi
ni: q̄ sine ullo fere discrimine dieꝝ ac noctiū illustratis
orbem: salutiq; gentiū non his modo quibus imortales
uult? uestri uigent: sed multo magis illis diuinæ mēti
um uestraꝝ oculis puidetis: nec solū qua dies orit̄ & pre
terit̄ & condit̄: sed et ex illa septentrionali plaga salutari
beatis luce puincias: adeo Cæsar uestra in orbē terraz
distributa beneficia ppe plura sunt q̄ deoz. Quib? ego
si oibus imorari uelim: neq; hic dies mihi totus: neq; p
xim?: neq; porro cæteri sat erūt. & habenda est rō tēpo
ris Cæsares tanta dū loqmur. Adoratz sūt igitur mihi
sarmaticæ expeditiones: qbus illa gens ppe ois extincta
est: & pene cū solo noīe relicta quo seruiat. Dent ueniā
trophæa niliaca: sub quib? æthiopæ & idus intremuit.
cōtēta sit uoce gloriæ suæ & proxima illa ruina carpoz.
referuet̄ nūciis iā iamq; uenientib? m auris imissa uasta
tio aliis hæc pmittente maiestate uestra celebrabo tēpo
ribus. Dii imortales uota suscipio & ipsis q gessere præ
sentib?. Illa uero Cæsar iuicte quæ ductu atq; auspicio
numinis tui gesta sūt: quoz etiam spectaculo fruimur
sub hac occasione dignationis tuæ sine dilatione dicen
da sunt: eo magis quod q̄uis in cōmunibus reip. bonis
necesse nobis gratulari: quæ priora nobis sunt maxime
sūt gratulatiōi. Statī itaq; Gallias tuas Cæsar ueniēdo
uicisti: siquidē illa celeritas qua oīs ort? atq; aduētus tui
nūcios præuertisti cepit oppressam gesorigiā censibus
muris pertinacem: tunc errore misero romanū piraticæ

factionis. atq; illis olim mari fretis alluentē portas adē
 mit. In quo diuina puidencia tua : & par consilio effē
 ctus apparuit: qui omnē sinum illum portus: quē statis
 uicibus æstus alternat: defixis in aditu trabib? ingestis
 que saxis inuium nauib? reddidisti: atq; ipsam loci natu
 ram admirabili ratione superasti : cū mare frustra reci
 procum prohibitis fuga quasi illudere uideret: tanquā
 nullo usu iuaret inclusos : quasi redire desisset. Quæ
 nam unquā mirabimur ualla castroz post hoc nouum
 in mari uallū? quid erit mirum si qua muroz aut arieti
 nō cesserit firmitas: aut machinas despexerit altitudo?
 cum ocean? ille tanto liberatus impetu: tanta mole con
 surgens siue ulteriorib? ut ferunt terris repulsus : siue
 anhelitu quo respirat euectus : seu quacūq; alia ratione
 motus nunquā tua Cæsar claustra pfregerit: neq; omni
 no cōuellerit tot dierum ac noctium receptu recursuq;
 cum tot interim qua terras circūfluit littora solueret :
 ripasq; defringeret: uno illo ut res est loco aut potentia
 uestræ maiestatis inferior: aut pro debito uobis honore
 clāmētior. Xerxes ut audio persarum rex potētissimus
 pedicas iecit aureas in profundū: Neptunū se dictitans
 alligare : qui fluctibus ferociter. stulta ille iactantia : &
 sacrilega uanitate. At enim tua Cæsar diuina prouiden
 tia & efficacia est usa cōsilio: nec insultauit elemēto: ut
 nō puocaret odium: sed mereret obsequiū. quid. n. aliud
 iterpretemur? cū statim atq; obsidionē necessitas & clā
 mētiae uestræ fides soluerat: eadē claustra qui prim? insi
 luit æstus irruerit: totaq; illa quoad usus fuit inuicta
 fluctibus acies arborum : ueluti signo dato & peracta
 statione dilapsa sit: ut nemo dubitaret portū illum: qui

*per...
 quib? ped
 p...
 apud...*

piratæ ne suis opem ferrent occlusus fuisset : uobis ad uictoriã sponte patuisse . Potuisset enim Cæsar inuicte illo uirtutis ac felicitatis tuæ imperu totũ peragi contiuo bellum : nisi ædificandis nauibus dari tempus rei necessitudo suasisset. quo tamen omni nunq̃ ab eorum hostium euerfione cessatum est: quos adiri continẽs terra permisit. Quãquam illa regio diuinis expeditionib? tuis Cæsar uendicata atq; purgata quã obliquis meatibus callidis interfluit: quãq; diuortio sui rhenus ample ctitur: pene ut cum uerbi periculo loquar: terra non est: ita penitus aquis imbuta p̃maduit : ut non solum qua manifeste palustris est cedat adnixum & hauriat pressa uestigium: sed etiam ubi paulo uidetur firmior pedum pulsu tentata quatiatur : & sentire se procul mora pondus testetur. ita ut res est subiacentib? innatat: & suspensa late uacillat : ut merito quis duxerit exercendũ fuisse tali solo militẽ ad nauale certamen. Sed neq; illæ fraudes locor: nec quæ plura inerant perfugia siluar? barbaros tegere potuerunt: quo min? dicionis tuæ diuinitatis omnes sese dedere cogerent: & cum cõiugib? ac liberis cæteroq; examine necessitudinũ ac rerum suar? ad loca olim deserta transirent : ut quæ fortasse ipsi quondã de prædando uastauerãt: culta redderent seruiendo . Quis hoc unq̃ futur? etiam si coram uolueris & affari deus: ante uos principes psuadere potuisset? quod nunc uidi & uidem? totis porticib? ciuitatũ sedere captiua agmĩa barbaror?: uiros attonita feritate trepidantes: respicientes an? ignauriã filior?: nuptas maritor?: copulatas uinculis pueros ac puellas familiari murmure blãdiẽtes: atq; hos oẽs puincialib? uestris ad obseqũ distributo donec

una illa tanti imperii contumelia : eoque nobis intolera-
bilior uidebatur : quod gloriæ sola restabat. Et sane
non sicut britanniae nomen unum : ita mediocris iactu-
ræ erat reipublicæ terra tanto frugum ubere : tanto læ-
ta numero pascuorum : tot metalloꝝ fluens riuus : tot ue-
ctigalibus quæstiosa : tot accincta portibus : tanto im-
mensa circuitu : quam Cæsar ille auctor uestri nominis :
cum romanoꝝ primus intrasset : alium se orbem terra-
rum scripsit repperisse : tantæ magnitudinis arbitra-
tus : ut non circumfusa oceano sed complexa ipsum ocea-
num uideretur. Sed enim illa ætate nec britannia ullis
erat ad naualem bellum armata nauigiis : & romana
res inde iam a punicis asiaticisq; bellis etiam recenti
exercitata piratico & postea mitridatico non magis ter-
restri quã nauali usu uigebat . ad hoc natio etiam tunc
rudis : & soli britanni pictis modo & hybernis assueta
hostibus adhuc seminudis facile romanis armis signis-
que cesserunt : prope ut hoc uno Cæsar gloriari in illa
expeditione debuerit : quod nauigasset oceanum . Isto
uero nefario latrocinio abducta primum a fugiente pi-
rata classe : quæ olim gallias tuebatur : ædificatis præ-
terea plurimis in nostrum modum nauibus : occupata
legione romana : interclusis aliquot peregrinoꝝ militū
cuneis : contractis ad delectum mercatoribꝫ gallicanis :
solicitatis per spolia ipsarum prouinciæ non mediocri-
bus copiis barbarorum : atque iis omnibus ad munia
nautica flagitii illius auctorum magistorio eruditis :
exercitibus autem nostris licet inuictis uirtute tamen
in re maritima nouis : malam coaluisse ex indignis-
simo latrocinio belli molem audiebamus : licet de

165
ad destinatos sibi cultus solitudinū ducerent. Insultare
hercule cōmuni galliæ nomine libet quod pace uestra
loquar ipsis triumphū assignare prouinciis. Arat ergo
nunc mihi caunus & frisius & ille uagus ille prædator
exercicio squalidus operat̃ & frequētat nundinas meas
pecore uænali: & cultor barbarus laxat annonā. Quin
etiam si ad delectum uocetur accurrit: & obsequiis terri
tur: & tergo coercetur: & seruire se militiæ gratuletur.
Quid faciam Cæsar Aug: ignosce si moror: ignosce si *Dy*
propero: multa enim illius temporis quo transitus in
britāniam parabatur: admirabilia uirtutū tuarum facta
prætereo: dum festino cupidus ad singularē illam uicto
riam: qua uniuersa resp. tandem est uindicta: cuius ma
gnitudo Cæsar inuicte hactenus explicabit: ut prius di
cam quā necessariū illud & difficile bellum fuerit: quo
magis confectū sit. Minus indignum fuerat sub princi
pe Gallieno quāuis triste harum prouinciæ a romano
duce dissidium. Tunc enim siue icuria rerum: siue qua
dam inclinatione fatorum omnibus fere membris erat
truncata resp. Tūc se nimiū & parthus extulerat: & pali
miren? æquauerat: tota ægyptus syriæ defecerant: amif
sa rheria noricum pānoniæq; uastatæ. Italia ipsa genti
um domina plurimæ urbium suarū excidia mœrebat:
nō erat tantū doloris i singulis: cū pœne oibus careret.
Nunc uero toto orbe terræ non modo qua roman? li
mes fuerat uirtute uestra recepto: sed etiā qua hostilis
edomito: cum totiens pculcata esset alamania: totiens
obstric̃ta sarmatia: Vitūgi quadicarpī totiens pfligati:
submittēte se gotho pace poscenda: supplicāte per mune
ra rege persæ: urebat aīo: quod nunc deniq; cōsitemur:

exitu fideremus . Nam & accesserat diuturna sceleris
 impunitas : quæ desperatoꝝ hominũ inflarat audaciã :
 ut illam inclæmentiã maris : quæ uictoriam nostram fa
 tali quadam necessitate distulerat : pro sui terrore iacta
 rent : nec consilio intermissum bellum esse : sed despera
 tione omissum crederent : adeo ut iam cõmunis pœnæ
 timore deposito archipiratã satelles occideret : & illud
 auctoramentũ tãti discriminis putaret iperiuũ . Hoc igitur
 bellum tam necessariũ . tam difficile aditu . tam in
 ueteratũ . tã instructũ ita Cæsar aggressus es : ut statim atq;
 illo infestũ maiestatis tuæ fulmen intederas : cõfectũ oĩ
 bus uideret . Nam primo oĩum in quo præcipue consu
 lendum fuit : ne quid barbaræ nationes conuerso illuc
 numine tuo nouare temptarent : inuocata potestatis
 tuæ maiestate prouisum est . tu enim ipse : tu domine
 Maximiane Imp . æterne nouo itineris compendio ad
 uentum diuinitatis tuæ accelerare dignatus : repente
 rheno institisti : omnemq; illum limitem non equestri
 bus neq; pedestribus copiis : sed præsentia tuæ terro
 re tutatus es . quanto sibi ualebat exercitus Maximia
 nus in ripa . Tu uero inuicte Cæsar instructis armatis
 que diuersis classibus ita hostem incertum cõsiliq; ino
 pem reddidisti : ut tunc deniq; senserit quod non muni
 tus esset oceano sed inclusus . Hoc loco uenit in mentẽ
 mihi ; quam delicata illorum principũ fuerit in admini
 stranda republica cum laude felicitas : quibus Romæ
 degētibus triumphis & cognomina deuictar; a ducibus
 suis gentiũ pueniebant . Itaq; Fronto romanæ eloquen
 tia non secundũ sed alter; decus : cum belli in britannia
 confecti laudem Antonio principi daret : quãuis ille in

ipso urbis palatio residens gerédi eius mandasset auspi-
cium: ueluti longe nauis gubernaculis præsenté toti-
us uelificatióis & cursus gloriam meruisse testatus est.
At enim tu Cæsar inuicte omnis istius & nauigationis
& belli non modo pro impij iure præceptor: sed rebus
ipsis: & exemplo constatiæ tuæ hortator atq; impulsor
fuiſti. Siquidé magis gesoriacensi littore quã feruidũ
inuectus oceanũ etiam illi exercitui tuo quem sequaná
fluctus inuexerat: inreuocabile inieciſti in eis ardorem:
adeo ut cunctantib; adhuc ducibus cælo & mari turbi-
dis ultro signum nauigationis expoſceret: quædã mina-
cia signa quæ uidebant contemneret: die pluuio uela fa-
ceret: uentũ quia directus non erat captaret obliquum.
Quis enim in se quãlibet iniquo mari non auderet cre-
dere te nauigante? Omnium ut dicitur accepto nuncio
nauigationis tuæ una uox & hortatio fuit quid dubita-
uus: quid moramur? ipse iam soluit: iam puehitur: iam
fortasse peruenit: experiamur omnia: per quoscũq; flu-
ctus eamus. quid est quod timere possim? Cæsarem se-
quimur. nec fefellit opinio uestræ felicitatis: siquidẽ ue-
ex ipsoꝝ relatione comperim? : ad tempus ipsum tantæ
se dorſo maris nebulæ miscuerunt: ut inimica classis
apud uectam insulã in speculis & isidijs collocata igno-
rantibus omnino hostibus præteriret: ne uel moraretur
ipse tum: quã nō posset obsistere. Iam uero quod idem
ille uestro auspicio inuictus exercitus statim atq; britã-
niæ littus iuaſerat: uniuersis nauibus suis iniecit ignes
quinã alii nisi diuinitatis uestræ monitus impulerũt?
aut quæ alia ratio persuasit nullum præsidium fugæ
referuare: nec uereri dubia belloꝝ: nec martẽ ut dicitur

g. n. 10. m. n. 10. 1.

putare cōem: nisi quod uestri cōtemplatione constabat de uictoria non posse dubitari. Non illic tunc uires: nō romana robora: sed uestra numina cogitauerūt. proposito qualicūq; prælio certam sibi spondere fortunā: non tam est fiducia militū quam felicitas imperatorū. Ipse ille autem signifer nefariæ factionis cur ab eo littore qđ tenebat abscessit: cur classem portūq; deseruit: nisi quod te Cæsar inuicte cuius iminentia uela cōspexerat: timuit iam iamq; uenturū. Ut cūq; cum ducibus tuis maluit experiri: quam præsens maiestatis tuæ fulmen excipere. demens qui nesciebat quacūq; fugerat: ubiq; numina uestræ diuinitatis esse: ubi uultus uestri: ubi signa colerent. Te tamen ille fugiēs incidit in tuorū manus. a te uictus: a tuis exercitibus oppressus est. Deniq; adeo trepidus & te post terga respiciēs & in modū amētis attonitus pperauit ad mortē: ut nec explicarit aciem nec omnes copias quas trahebat instruxerit: sed cū ueteribus illius cōiurationis auctoribus & mercenariis cuneis barbarorū tanti apparatus oblitus irruerit. adeo Cæsar hoc etiam reip. tribuit uestra felicitas: ut nemo fere romanus occiderit impio uincente romano. Omnes. n. illos ut audio campos atq; colles nō nisi teterrimorū hostium corpora fusa texerūt. illa barbara aut imitatione barbariæ olim cultu uestis & prolixo crine rutilātia: tūc uero uulnere & cruore fœdata: & in diuersos situs structa sicuti dolorem uulnere fuerant secuta: iacuerūt: atq; inter hos ipse uexillari? latrocinii cultu illo: quem uiuus uiolauerat: sponte deposito & uix unius uelaminis reperi tus indicio. adeo uerum sibi dixerat morte uicina: ut in terfectū se nollet agnosci. Eniūero Cæsar inuicte tanta

deorū īmortaliū tibi est addicta consensu uictoria oīum
quidē quos adortus fueris hostiū: sed præcipue interne
ctio francoꝝ & illi quoq; milites uestri q̄ per errorē ne
bulosi: ut pauloante dixi: maris abiuncti ad oppidū lon
diniēsem p̄uenerant: quicq̄d ex mercēnaria illa multitu
dine barbarorū prælio sup̄ fuerat: cū direpta ciuitate fu
gam capeſſere cogitarent: passim tota urbe confecerūt.
& nō solam p̄uicialibus uestris in cæde hostiū dederūt
salutem: sed etiam in spectaculo uoluptatē. O uictoria
multiuga & īnumerabiliū triumphorū: qua britannæ
restitutæ: qua gentes francorū penit? excisæ: qua multis
præterea gentib? in cōiuratione illius sceleris depræhen
sis imposta est necessitas obsequēdi. Deniq; ad perpe
tuam quietem maria purgata sunt. Gloriare tu uero
Cæsar inuicte alium te orbem terrarum peperisse: & ro
manæ potentiæ gloriā restituendo nauale addidisti im
perio terris oībus maius elementū. Confecisti inq̄ bel
lum Cæsar inuicte q̄ cunctis imp̄dere prouinciis uide
batur: tamq; late uagari & flagrare poterat: q̄ late oīs
oceanus & mediterranei sinus abluūt. Neq; n. si metu
uestri lues illa solis britāniæ uiscerib? intabuit: idcirco
nescim? q̄to se alias furore iactasset: si fiducia peruagan
di qua patebat habuisset. Nullo siquidē certe fine mon
tium aut fluminū terminabat: quē dispositæ limitis cu
stodiæ nō tuerent. Sed ubiq; nauis licet nobis uirtutē
felicitatēq; uestrā haberem?: magnis tamen terroribus
īminebat: qua iacent maria: qua uenti ferūt. Recusabat
quippe in aīos illa sub diuo Probo & paucorū ex francis
captiuorū incredibilis audacia & indigna felicitas: qui
a ponto usq; correptis nauib? Græciā Asiāq; populati

nec impune plærisq; libyæ littoribus appulsi : ipsas po
 stremo naualib? quondã uictoriis nobiles ceperant syra
 cusas: & imenso itinere puecti oceanũ qua terras rupit
 intrauerat: atq; ita euentu temeritatis ostenderat nihil
 esse clausum piraticæ despationi quo nauigiis pateret
 accessus. Itaq; hac uictoria uestra nõ britania solũ serui
 tute est liberata: sed oibus nationib? securitas restituta:
 quæ maritimo usu tantũ in bello adire periculi poterat
 q̃tum in pace cõmodi consequunt. Nunc segura est: ut
 de latere gallico taceam: q̃uis pene conspicuis littorib?
 hispania: nunc Italia nũc africa nũc oes usq; ad mæoti
 das paludes perpetuis curis uacant gentes. Nec idcirco
 minorib? gaudiis ferunt dempto periculi metu quo ex
 periundi necessitate caruerunt: sed hoc ipsum & in admi
 nistracione uel prouidetiæ uestræ & infectione fortunæ
 impesijs gratulantur: q̃ tanta illa uis nauticæ rebellio
 nis in uestigijs suis concidit. atq; ipsam britanniã quæ
 sedem tam diuturno sceleri præbuisset: constat uictoriã
 sola sui restitutione sensisse uestrã. Merito igitur statim
 atque ad littus illud exoptatus olim uindex & liberator
 appuleras: obuius sese maiestati tuæ triũphus effudit:
 exultatesq; gaudio britani cum cõiugibus ac liberis ob
 tulerunt: nõ te ipsum modo quẽ ut cælo delapsũ intue
 batur: sed etiam nauis illius quæ tuũ numen aduexerat
 uelã remigiaq; uenerates: paratiq; te ingredientẽ stratis
 sentire corporib?. Nec mirum si tanto gaudio ferebant
 post tot annorũ miserrimã captiuitatẽ: post uiolatas con
 iuges: post liberorũ turpe seruitium tandem liberi: tan
 demq; romani: tãdem uera imperii luce recreati. Siqui
 dem præter illam clãmētix uestræ pietatisq; famam :

quæ cōi gētium uoce celebrat̄: in ipso Cæsar tuo uultu
uidebant oīum signa uirtutum: in fronte grauitatis: in
oculis lenitatis: ī rubore uerecūdiæ: in sermone iusticiæ
quæ singula ut respectātes agnouerāt: læticiæ clamori
bus cōcinebant. Vobis se: uobis liberos suos: uestris li
beris omnes generis sui posteros deuouebāt. Nos qui
dem certo o ppetui parētes & domini generis humani
hoc a diis īmortalib⁹ omni uotoꝝ nūcupatione deposci
mus: ut liberi nepotesq; nostri: & si qua oībus sæculis
erit duratura pgenies cum uobis: tum ēt his quos edu
catis atq; educabitis dedicent̄. Quid. n. melius posteris
uestris optare possim⁹: q̄ quo fruimur ipsi? Tenet uno
pacis amplexu romana. r. p. quicqd uariis tempoꝝ uici
bus fuit aliq̄do romanū: & illa quæ sæpe ueluti nimia
mole defluerāt: magnitudo tandē solido cohæsit ipio.
Nihil ex omni terraz cæliq; regione nō aut metu quie
tum est: aut armis domitū: aut pietate deuinctū. Et ex
aliis quidē partibus aliqua restant: quæ si uolūtas uel
ratio desiderēt: possitis acquirere: ultra oceanū uero qd
erat præter britanniā? quæ a uobis ita recupata est: ut
ille quoq; nationes terminis eiusdē insulæ cohærentes
uestris nutibus obsequant̄. Nulla p̄grediendi causa su
pest: nisi si: q̄ natura uetuit: fines ipsius quærant̄ ocea
ni. Oīa inq̄ inuictissimi principes uestra sunt: quæ sunt
digna uobis. & inde est q̄ consulere singulis æqualiter
licet: cū uniuersa teneatis. Itaq; sicuti pridē tuo diocle
tiane Aug. iussu suppleuit deserta thraciæ translatis in
colis Asia: sicut postea tuo Maximianē Aug. nutu neruio
rum & treuiroꝝ arua iacētia lætus postliminio restituit⁹
& receptus in leges franc⁹ excoluit: ita nūc per uictorias

119

tuas Conſtantine Cæſar inuictꝰ quicqꝫ infrequẽs ambia
no & bellouaco & trigafino ſolo lingonicoq; reſtabat:
baro cultore reuireſcit. quin etiã illa cuius noie mihi pe
culariter gratulãdũ: deuotiſſima uobis ciuitas heduorꝰ
ex hac britãnicæ facultate uictoriæ plurimos qꝫ ſus ille
puinciæ redundabãt: accepit artifices: & nũc extructiõẽ
ueterũ domorꝰ & refectione operũ publicorꝰ & temploꝝ
inſtauratione cõſurgit. Nũc ſibi redditũ uetus illud ro
manæ fraternitatis nomen exiſtimat: cũ te ruruſus habe
at cõditorẽ. Dixi Cæſar inuictꝰ ppe plura q̃ potui: ſed pau
ciora q̃ debui: ut iuſtiſſima mihi cauſa ſit propicio mu
nere tuo & nunc deſinendi: & ſæpe dicendi.

FINIS.

ORATIO PRO RESTAVRANDIS SCHOLIS.

ERTVM HABEO VIR pfectiſſime nõ qui
dem te: qui ſemp in oĩ genere dicẽdi maxia
facultate uigiſti: ſed circũſtantiũ plæroſq;
mirari: qꝫ ego qꝫ ab ineũte adoleſcẽtia uſq; in
hũc diem nunqꝫ iſto in loco dixerim: & qꝫ tulũcunq; illud
eſt qd labore ac diligẽtia uideor cõſecutꝰ: exercere priua
tim q̃ in foro iactare malueri: nunc demũ ſero quodã
tyrocinio ad inſolitũ mihi tribunal aſpirẽ: a quo ego me
fateor: q̃qꝫ ſedes iſta iuſticiæ & ad agendũ & ad dicendũ
ãpliffima uiderẽt: diffiſũ tamẽ igenio me ante hac affu
iſſe: & hoc ipſo in tẽpore qꝫ uis diuerſiſſimũ a cõtentione
litiũ genus orõnis habitũſq; cõſcientiæ trepidatiõẽ reuo
cari. Ne quid igitꝰ aut opinioni hoĩum dubiũ relinqũã:
aut iſterpretationi ex hac poſtulatione: qꝫ de reſtituẽdis pa
triæ meæ menianis mihi ſumẽdã potius quã cuiqꝫ dele
gandã putauimꝰ: de me aliqd qꝫ poſſe me ſẽtio: uidear

pmittere: contestatū esse initio dicendi apud audientes uolo: tēporariū me dicendi munus: atq; id ipsum meis studiis peculiariter cōmodare: nō ad incognitā mihi se cta forensiū patronoꝝ alienæ laudis cupiditate trāfire Neq; .n. tanta me aut negligētia aut confidentia tenet: ut nesciā quanta sit inter hanc aciē fori: & nostra illa secreta studioꝝ exercitia diuersitas. Ibi armātur ingenia: hic præliatur. ibi prælusio: hic pugna cōmittit̃. hęc plærunq; uelut sudibꝯ & saxis: illic semp telis splendētibus dimicat̃. hic sudore & q̃si puluere sordidꝯ: illic insignis ornatu laudatur orator: ut si uterq; expiundi cā officia cōmutent: aliū quidē tubaꝝ sonus & strepitus armoz; aliū quidē triūphi deterreat. Scio hęc inq; uir p̃fectissimē me: neq; me sciens fallo: & idcirco tantū abest ut me docendi relictis præcipiēdiq; rōnibꝯ aptum atq; idoneū putem: ut hoc ipso qd̃ uel uno die atq; una de re in foro dicam: ueniā magnus possim sperare quā gloriā. Quanq̃ in hac orōne uir p̃fectissime loci tantūmodo insolētia nō dicendi nouitate p̃turber. siquidē id postulo: q̃ non modo contradicēdo nemo audeat īpedire: sed oēs potiꝯ q̃bus diuina principū liberalitas: quibꝯ urbis istius restitutio: q̃bus optimaz; artiuū celebratio grata atq; iocunda est: summo gaudio & fauore suscipiāt: ut menianæ illæ scholæ quondā pulcherrimo opere & studioꝝ frequētia celebres & illustres iuxta cætera quæ instaurāt̃ opa ætēpla reparent̃. Ita quantū mihi trepidationis affert locus: tantū releuat causa dicendi: quā quidē ego uir p̃fectissime duas in partes arbitror diuidendā: ut prius disseram: quā sit ex usu & officio opus illud ad pristinā magnificentiā reformari: deinde qua rōne id possit sine

sumptu publico ex largitiōe quidē principū maximorū:
 sed tamen cū aliquo meo erga patriā studio & amore p
 cedere. Ante oīa igitur uir p̄fectissime diuinæ impatorū
 Cæsarūq; nostrorū p̄uidentiaē singulariq; in nos beniuo
 lētiaē huius quoq; op̄is instauratiōe parendū ē. qui ciui
 tatē istā & olim fraterno populi romani noīe gloriatā:
 & tunc demū grauissima clade p̄cussam cū latrocinio
 batauicæ rebellionis obsessa auxiliū romani principis
 irrogaret: nō solū pro admiratione meritoꝝ: sed et pro
 miseratione casuū attollere ac recreare uoluerūt: ipsaq;
 ruinaꝝ eius magnitudinē imortalibus liberalitatis suæ
 monumētis dignā iudicauerūt: ut tanto esset illustrior
 gloria restitutorū: quāto ipsa moles restitutionis imani
 or. Itaq; maximas pecunias: & totū si res poscat: ærariū
 nō templis modo ac locis publicis reficiūdis: sed et pri
 uatis domibus idulgent: nec pecunias modo sed et arti
 fices trāsmarinos: & ex amplissimis puinciaꝝ ordinibus
 incolas nouos: & deuotissimarū hyberna legionū: quarū
 inuicta roborā ne in his quidē quæ nunc cum maxime
 egent bellis req̄runt: ut cōmodis nostris studio gratiæ
 hospitalis operent̄: & residues aquas & nouos amnes ue
 luti aridis fessæ urbis uisceribꝫ infundāt. Ex quo mani
 festū est eos qui coloniā istam tot tantisq; op̄ibus totiꝫ
 impiū erigere atq; animare statuerūt: uel præcipue sedē
 illam liberaliū litterarū uelle reparari: cum peculiarē fre
 quentiā honestissimæ iuuetutis illustrato studiosꝝ hono
 repuiderint. Cui. n. unq̄ ueterū principū tātæ fuit curæ
 ut doctrinæ atq; eloquētiæ studia florerēt: q̄tæ his opti
 mis & indulgētissimis dominis generis humani? quos
 ego qdē q̄tū ad uotū pietatēq; p̄tinet: liberorū nostrorū

parentes appellare nō dubito: qui nobilissimā istam in
dolem galliarū suarū interitus summi doctoris orbatā
respicere dignati suo potissimū iudicio præceptorem ei
moderatoreq; tribuerūt: & iter imperatorias dispositiōes
sūmis reip. gubernadæ prouisionib; occupatas litterarū
quoq; habuere delectū. Neq; aliter q̄ si equestri turmæ
uel cohorti prætorix cōsulēdū foret: quē potissimū præ
ficerent sui arbitrii esse duxerūt: ne ii quos ad spem oī
um tribunaliū: aut interdū ad stipendia cognitionū sa
crarū: aut fortasse ad ipsa palatii magisteria puehi opor
teret: ueluti repētino nubilo ī medus adoleſcētix flucti
bus depræhēsi incerta dicendi signa sequerent. In quo
ego. V. p. nihil laudi meæ tribuo: sed domini nostri Cō
stantii principis inuētis incredibilē erga iuuentutē gal
liarum suarū sollicitudinē atq; indulgentiā mirari satis
nequeo: qui honorem litterarū hac quoq; dignatione cu
mulauit: ut me filio potius meo ad pristina mea studia
molientē: ipsum iusserit disciplinas artis oratorix retra
ctare: & hoc ipsi palatio parentis sui mun; iniūxerat: ut
mediocrē q̄dem pro īgenio meo naturaq; uocē cælestia
tamen uerba & diuina sensa principū plocuturā ab ar
canis sacrorū penetraliū ad priuatarū musarū adita transf
tulerit non utiq; q̄a mihi quem: q̄ sine inuidia dixerim
tanta dignatione respicit: quāta pro summis honorib;
debet sufficere sapiētis: uellet aliquid iposita ista p̄fessio
ne detrahere: sed ut p̄fessionī ipsi ex eo honore quē gessi
adderet dignitatem. Cui igit̄ dubium quin diuina illa
mens Cæsaris quæ tanto studio præceptorē huic cōuen
tui iuuentutis elegit: etiam locum exercitiis illius dedi
catum instaurari atq; exornari uelit: cum omnes oīum

rerum sectatores atq; fautores paꝛ se satisfacere uoto
& cōscientiæ suæ credant: si non ipsarū quas appetunt
gloriæ templa cōstituāt. Inde est q̄ atheniēsis humani-
tas aram misericordiæ instituit: q̄ romani ducis aī ma-
gnitudo templū uirtutis & honoris. Quaz. n. artiū siue
animi affectionū magnis hoībus ingenerat? ardor fue-
rit: eaz. etiam cōsecrata existere ad posteros monumēta
uoluerūt. Aedē Herculis musarū in circo flaminio Ful-
uius ille Nobilior ex pecunia cēsoria fecit: nō id modo
secut? qđ ipse litteris & sūma poetæ amicicia duceret:
sed q̄ in græcia cū esset Imp', accepit Hercule musage-
ten esse idest comitē ducemq; musaz. idemq; prim? no-
uē signa hoc est oīum camœnaz. ex ambraciensi oppido
translata sub tutela fortissimi numinis consecrauit: ut
res est: quia mutuis operibus & præmiis iuuari ornari
que deberent: musaz. quies defensione Herculis: & uir-
tus Herculis uoce musarum. Credo igitur tali Cæsar
Herculi? & aui Herculis & Herculiū patris istinctu tan-
to studium litteraz. fauore p̄sequitur: ut nō minus ad
prouidētiam numinis existimet pertinere benedicendi
quam recte faciendi disciplinā: & pro diuina intelligen-
tia mentis æterne sentiat litteras omniū fundamenta
esse uirtutum: utpote continētix modestix uigilantiæ
patientix magistras: quæ uniuersa cum ī consuetudinē
tenera ætate uenerunt: omnia deinceps officia uitæ ad
ipsa quæ diuersissima uidentur militix atque castrorū
munimina conualescūt. Ideoque his omnis industriæ
atque omnis laudis nutricibus: aut ut uerius loquar
matribus: cum præceptorem Cæsar Herculus declara-
re dignatus sit: necesse est etiam sedem propriā cupiat

reformati: ut cū ad antiq̄ firmitatē cultūq; reparata sit:
multo hic iustius & uerius nuncupet̄ ædes Herculis atq;
musæ. Et sane uir præstātissime interest et gloriæ q̄ tan
ti principes tot uictoriis ac triūphis merent̄: ut ingenia
quæ canendis eorū uirtutib; excolunt̄: nō intra priuatos
parietes sed ī publica ostētatione & ī ipso urbis istius ore
uegerent̄. Quid aut̄ magis in facie uultuq; istius ciuita
tis sitū est: q̄ hæc eadem meniana ī ipso trāsitu adueni
entium huc iuictissimorū principū cōstituta? Qui cū se
occurso lætæ iuuetutis affici nō solū liberalitate: q̄ ipsi
tribuūt: sed etiam litteris qbus me ad institutionē eius
cohortant̄ ostendāt: quāto plus capient uoluptatis cū re
paratū uideant ipsum cōciliabulū iuuetutis? Ad hoc uir
pfectissime opus istud reddit illustri? cum ipsorū Cæsa
rum: tum etiam oīum hoīum aspectu prompti? q̄ præ
cipuo est loco positū: quasi inter ipsos oculos ciuitatis:
inter Apollinis templū atq; capitolium. Quo magis est et̄
sacrosācta sedes utriusq; lateris uenerāda cōfinio: utri?
que late numeris instaurāda respectu: ne fana longe oī
um in hac urbe pulcherrima labes media deformet: præ
sertim cum mihi uideat̄ ipse ille qui meniana hæc pri
mus extruxit: idcirco ea illic potissimū collocasse: ut ue
luti cognato uicinorū sibi numinū teneretur amplexu:
cum augustissima tecta litteris dedicata inde athenarū
conditrix Minerua conspiceret: hinc Apollo medius ca
mænarū. Igitur ibi maxime & oportet & fas est exercere
iuuentutis ingenia: ubi tam propinqua sunt numina
amica doctrinæ: ubi ex proximo iuuat mens diuina
sapientiam: & carminum deus uocem: & uerecundi
am uirgo perpetua: & prouidentia præscius futuros.

an. s. r. m. f.
d. i. y. m. a.

Ibi adoleſcētes optimi diſcant nobis q̄ſi ſolēne carmen
 præfantibꝫ maximorꝫ principū facta celebrare. Quis.n.
 melior uſus eſt eloquētiæ q̄ ubi ante aras quodāmodo
 ſuas Iouios Herculeoſqꝫ audiāt prædicari Iupiter pater
 & Minerua ſocia & Iuno placata. Satis uerborꝫ feciſſe ar
 bitror uir p̄fectiſſime de eo q̄ mihi ad dicendū priꝫ con
 ſtituerā: q̄ ſit ex uſu atqꝫ officio iſtaurari opus illud ſtu
 dius: q̄bus optimi p̄cīpes maxie fauent dedicatū: i ipſa
 ciuitatis fronte poſitū: celeberrimis tēplis utrīqꝫ cōiun
 ctum: nūc in ſecundū eundēqꝫ locū diſtuli. quēadmodū
 id ſine ſūptu publico & cū laude ſacræ largitionis fieri
 poſſit: oſtendā. Salariū me liberaliſſimi p̄cīpes ex huiꝫ
 reip. uiribus i ſexcenis millibꝫ nūmū accipere iuſſerūt:
 nō quoniā nō amplius tribuere cōmodis meis uellēt in
 quē multo maiora & prius & poſtea præmia cōtulerūt:
 ſed ut tercena illa ſextertia quæ ſacræ memoriæ magi
 ſter acceperā: in honore priuati huius magiſterii addita
 pari ſorte geminarēt. hoc ego salariū: quātū ad honore
 p̄tinet: adoratū accipio: & in accepti rōne p̄ſcribo: ſed ex
 penſum referre patriæ cupio: & ad reſtutionē huius
 operis quoad uſus popoſcerit deſtinare. Cuiꝫ uolūtatis
 meæ rō & ſi aſſerenda nō eſt: tamē ſub hac tua humani
 tate & circūſtantiū expectatiōe qua me audiri ſerio: ali
 quatenꝫ p̄ſequenda ē. Nā primū oīum in hoc ego maxi
 mos eſſe fructꝫ præmioꝫ: puto ut digni q̄bus tribuant
 hēamur. Siqdē ipſe uſꝫ pecuniæ boniꝫ malifue artibꝫ par
 tæ p̄miſcuus & uilis eſt: honeſtis uero rōnibus poſſe ad
 quirere ſummū ēt ſi quæſtū remiſeris: lucꝫ ē. Neqꝫ.n.
 ſyrus mercator aut deliacus aut indicus ad uberrima
 iſta cōpēdia laudis aſpirat: ſed raræ atqꝫ iter pauciſſioſ

opes sunt cōtentæ meritis cōscientiæ. Quippe hoc ipso
præmii gloria continet: ne id cupiditate quærendi affe-
ctasse uideamur. q̄ hoc uno assequi possum? si p̄ accepto
ducam? oblatū: ut industrie sit assūmēdi copiā præuenire
potuisse: cōtinentiæ præteruisse. An si fortissimi uiri in
sacris certaminib? sūmo labore atq; et uitæ piculo solā
uocē præconis & coronæ testimoniū petūt: ego uerba il-
la diuina cælestesq; litteras q̄bus mihi tanti principes in-
stituendā iuuetutē cōmēdare dignati sūt: nō ultra oīum
uocū potentiā uenerabūd? accipiā? nō ultra oēs laureas
colā? Leges ergo. V. p. tā & si hanc quoq; mihi ueniā tri-
buas oportet. Neq; n. ipsi? epistolæ sacræ cōmemoratio-
nē solā sine obsequio recitatiōis inducere fas ē: ut plecta
magis eluceat q̄tum me studiū par sit ipendere: nō ipsis
modo litteris sed et & tēplis ac sedib? litterarū. Merentē
& galli nostri: ut eorū liberis quorū uita ī augusto climē
siū oppido ingenuis artib? erudit: & ipsi adolescētēs: q̄
hilarī cōsensu meū Constātii Cæsaris ex Italia reuerten-
tis suscepe comitatū: ut eorū idoli cōsulere cupiam?. Pro-
inde q̄ aliud præmiū his q̄ illud cōferre debem? qđ nec
dare pōt nec eripe fortuna? unde auditorio huic qđ ui-
det̄ iteritū præceptoris orbatū: te uel potissimū p̄ficere
debuim?: cui? eloquentiā & grauitatē morū & act? nostri
habem? administratiōe cōpertam. Saluo igit̄ priuilegio
dignitatis tuæ: hortamur ut p̄fessionē oratoriā receptas
atq; in supradicta ciuitate: quā nō ignoras nos ad pristi-
nam gloriā reformare: ad uitæ melioris studiū adolescē-
tiū excolas mentes. Nec putes hoc munere ante partis
aliquod tuis honoribus derogari: cum honesta p̄fessio
ornat potius oēm quam destruat dignitatē. Deniq; etiā

salarium te in sexcentis milib? numinū ex reip. uiribus
 consequi uolumus : ut intelligas meritis tuis etiam no
 stram cōstituere clāmentia Vale Eumeni clarissime no
 bis. Ita nō uidetur tibi uir pfectissime hac tantoꝝ prin
 cipum exhortatione nō solū meus & ocio iacens ad pri
 stinas artes aius attolli : ueꝝ & uetereꝝ ipsi quodāmodo
 scholaꝝ parietes & tecta consurgere? Quod .n. tantū car
 men Amphioni? quæ tanta plectro fidib? qꝫ dulcedo? q̄
 secuta quondā saxa p̄hibentur: ut ducentibus subuecta
 modulis: & ad iterualla carminū resistētia: spon te muꝝ
 uelut arte cōstruerent: q̄ta in his impatorū & Cæsarꝝ lit
 teris inest ad oēs aiōꝝ impet? effectusq; rerum ciendos
 uis atq; p̄motio: qui q̄ iubere possint: suadere dignātur
 Et cū uel tacitas eozꝝ ac uultuten? significatas uolunta
 tes sūmi patris sequatur auctoritas: cuius nutū p̄missio
 nemq; firmātis: totius mūdi tremor sentit : ipsi tamen
 ulro impandi potestātē cohortādi humanitate cōciliāt.
 Quinetiā laudib? incitāt grauitatē morū dicendi facul
 tatem sibi p̄batam & cognitā prædicātes palatini hono
 ris priuilegiū oratoriæ p̄fessionī saluū & incolume ser
 uantes. Quib? ego diuinæ benignitatis illecebris etiam
 si omni sensu ante caruissem : ad q̄uis profecto intelli
 gentiā onerer adducerer . Siquidē tantos principes unū
 hoīem tanta laude decorare : nō est oratorē admonere:
 sed facere. Quid igit̄ mihi cum numerata pecunia? imo
 quid cum ullis opibus aut Mydæ regis aut Cræsi? aut
 ipsius qui auro dicitur fluxisse pactoli? cum diuina hæc
 testimōia oibus diuitiis atq; ipsis eozꝝ præmiis antepo
 nā. Nisi forte pythiados illi? excellentē Socratis sapiētia
 uaticinata: aut magnificētī? carmen uidetur aut uerī?

quam quod Ioui Herculiq; pronuntiât: quorū ne nutus quī
dem possunt nō modo dicta reuocari. Quāobrē ut dixi
uir p̄fectissime sexcenta illa q̄tum ad honorē spectat ac
cipi oportere censeo: atq; usum delego patriæ: & ipsi po
tissimū operi in quo studia nostra celebrāda sunt. uide
or enim mihi id quod sacris litteris continet̄: ita saluo
honoris mei priuilegio doceam: hoc manifestū atq; illu
strius retentur? ut me dignū talibus æternorū principū
iudiciis probem amore reip̄. Equidē ipsos patriæ deos
testor tanto me ciuitatis istius amore flagrare: ut quo
cūq; oculos circūtuli: ad restitutionē operum singulorū
ita gaudio ferar: ut spiritum identidē meum pro illorū
salute deuoueam: quorū iussu operibusq; reparant̄. Sed
tamen hoc quod mihi ornādæ p̄fessionis meæ causa tri
butum est: huic me præcipue sentio debere monimēta.
Et. n. si bello par̄ta Marti dicāt: si mari quæsitā Neptu
no: si messes Cereri: si Mercurio lucra libantur: si item
rerum oīum ad cultum referūtur auctorū: ubi fas est do
cendi præmia consecrare nisi in sede dicendi? præserti
tum mihi ultra cōem cum cæteris studiosorū religionē: et
p̄pri? quidē sit erga meniana illa ex maiorū meorū recor
datione dilecti?. Quāuis. n. ante ingressū puericiæ meæ
prætermiſsa fuerit eorū exercendi studii frequētatio: ta
mē illic auū quōdā meū docuisse audio: hoīem Athenis
ortū: Romæ diu celebrē: mox in ista urbe perspecto pro
bato hoīum amore doctrinæ atq; hui? ipsi? operis uene
ratione detentum: cuius ego locum in quo referunt ma
ior octogenario docuit: si ab isto uenerabili sene te Cla
uce appello præsentē quem uidemus nō ciuitate atticū
sed eloqo: recoli ornariq; p̄fecero: ipsū mihi uidebor ad

uitam tali p̄fessionis suæ ſucceſſione reuocaffe. Quod
 quid meū ego erga honorē domos ac familiæ meæ ſtu
 dium non confiterer uir p̄fectiſſime: niſi ſi iſtis impe
 ratoribus Cæſaribusq; noſtris gratū eſſe confiderē: ut
 publicā eorū in reſtituēdo orbe pietatem pro ſuo quiſq;
 captu in renouādīs ſuorum uestigiis æmulet̄. Quis. n.
 nūc ſit animo tam humili tam abiecto tam ab omni ap
 petitione laudis alieno: ut non & q̄tulancunq; memoriā
 ſuorū excitare: & ſibi aliquid ſecundæ opinionis cupiat
 acquirere: cum uideat oīa quæ priorū labe conciderant:
 hac felicitate ſæculi reſurgētia: tot urbes diu ſiluis obſi
 tas atq; habitatas feris iſtaurari mœnibꝫ incolis frequē
 tari: quod in ægæo mari ſemel contigit: ut quæ opertis
 fluctibꝫ uagabat̄: repēte inſula delos exiſteret: eius nūc
 ſimile tot oriētibus undiq; ciuitatibꝫ: tot inſulis ad hu
 manos cultus quaſi renaſcētibus euenire. niſi forte non
 grauior britanniā ruina depreſſerat: quam ſi peruſo te
 gerent oceano: quæ p̄fundiffimo p̄ænorū gurgite libera
 ta: ad cōſpectū romanæ lucis emerſit. Aut hæc ipſa quæ
 modo deſinit eſſe barbaria: non magis feritate francoꝝ
 uelut hauſta deſiderat: quam ſi eam circūfuſa flumina
 & mare alluēs operuiſſet. Nam quid ego alaꝝ & cohor
 tium caſtra percenſeā toto rheni & iſtri & eufratis limi
 te reſtituta: qua ueris autumnie clæmentia tot manu
 poſitæ arbores cōualeſcūt: quo calore ſolis tot depreſſæ
 imbribꝫ ſegetes reſurgūt: quot ubiq; muri uix reptis ue
 terū fundamētōꝝ uestigiis excitant̄: adeo ut res ē aurea
 illa ſæcula quæ nō diu quondā Saturno rege uiguerūt:
 nūc æternis auſpiciis Iouis & Herculis renaſcūt. Sed. n.
 uir p̄fectiſſime inter omnia quæ uir tute principum

ac felicitate recreantur: sint licet fortasse alia magnitudi-
ne atque utilitate potiora: nihil est tamen admirabilius hac
liberalitate: quam fouendis honorandis uel litterarum studi-
is impartitur. quippe: ut initio dixi: nulli unquam ante hac
principes pari cura belli munia & huiusmodi pacis orna-
menta coluerunt. Diuersissimum enim ad utranque sectam
deflexus est dispar natura mentium: & discrepans in ele-
ctione iudicium: ipsorum denique utrisque artibus praesidentium
nominum dissoni monitus: habitusque dissimiles. Quo ma-
gis horum noua & incredibilis est uirtus & humanitas
quae inter tanta opera bellicorum ad haec quoque litterarum exer-
citia respiciunt: atque illum temporum statum quo ut legi-
mus romana res plurimum terra & mari ualuit: ita demum
integrari putant: si non potentia sed etiam eloquentia
roma reuiuiscat. Detur ergo uir perfectissime illa mihi
ab optimis uirtutum omnium dominis tributa largitio
huic operi doctrinae atque eloquentiae dedicata: ut quae ad
modum caetera uitae nostrae comoda apud auxiliares
eorum deos colimus: ita singulariter eorumdem erga litteras
dignatione in antiqua litterarum sede celebremus. Videat
praeterea in illis portibus iuuentus: & quotidie spectet
omnes terras & cuncta maria: & quicquid inuictissimi
principes urbium gentium nationum aut uirtute deuinci-
unt aut terrore. siquidem illic ut ipse uidisti credo instru-
endae puericiae causa: quo manifestius oculis discerentur:
quae difficilius percipiuntur auditu: omnium cum nomini-
bus suis locorum situs spatia interualla descripta sunt: quic-
quid ubique fluminum oritur & conditur: quacumque se litto-
rum sinus flectunt: quoue ambitu cingit orbem uel irru-
pit oceanus. Ibi fortissimorum imperatorum pulcherrimae res

(2)
gestæ per diuersa regionū argumēta recolant̄ : dum ca-
lentibus sempq; uenientib; uictoriaꝝ nunciis reuisunt̄
pfidos flumina: & libyæ arua scitientia: & cōnexa rheni
cornua: & nili ora multifida: dumq; sibi ad hæc singula
intuentiū animus affingit: aut sub tua Diocletiane Au-
guste clāmētia ægyptum furore posito quiescentē: aut
te Maximiane inuicte perculsa mauroꝝ agmina fulmi-
nantem: aut sub dextera tua domine Constanti batauiā
britanniāq; squalidum caput siluis & fluctibus exeren-
tem: aut te Maximiane Cæsar pficos arcus pharetrasq;
calcantē. Nunc enim nunc demū iuuat orbem spectare
depictum: cum in illo nihil uidemus alienū. Habes uir
pfectissime studii ac uoti mei pfessionem. abs te peto:
ut eam litteris tuis apud sacras aures prosequi nō gra-
ueris: siquidē maxim; ac pene solus fructus est recta cu-
pientium: ut uoluntas eorum ad diuinam tantoz; prin-
cipum scientiam perferatur.

FINIS.

PANAEGYRICVS MAXIMIANO DIOCLETIA
NOQE DICTVS.

VM OMNIBVS FESTIS diebus sacratissi-
me Imp. debet honor uester diuinis rebus
æquari: tum præcipue celeberrimo isto & im-
perantib; nobis lætissimo die ueneratio nu-
minis tui cum solemni sacræ urbis religione iungenda
est. Verum est enī profecto quod de origine illius ciui-
tatis accepimus: primā in ea sedem numinis uestri san-
ctum illud uenerandūq; palatium regem aduenā condi-
disse. Neq; enī fabula est de licentia poetaz; nec opinio
de fama ueterū sæculoz; : sed manifesta res & probata:

sicut hodie quoq; testat̃ Hercules ara maxia: & herculei
sacri custos familia pinaria. Principē illum tui generis
ac nois palantea moenia addidisse uictorē: & parua licet
tunc regia sūma tamen religione susceptū futuræ maie
statis dedisse primordia: ut esse posset dom⁹ Cæsary: quæ
Herculis fuisset hospitium. Iure igitur hoc die quo imor
talis ortus dominæ gentiū ciuitatis uestra pietate cele
brat̃: tibi potissimū Imp. inuicte laudes canimus: & gra
tias agimus: quē similitudo ipsa stirpis tuæ ac uis taci
ta naturæ ad honerandū natalem romæ diem tam libe
ralem facit: ut urbē illam sic colas conditam: quasi ipse
condideris. Re uera. n. sacratissime Imp. merito quis te
tuūq; fratrem romani impii dixerit conditores. estis. n.
qd̃ est proximū restitutores. & sit licet hic illi urbi nata
lis dies: q̃ pertineat ad originē. p. r. uestri impii primi
dies sunt principes ad salutē. Quare si nunc romæ oēs
magistrat⁹ & pontifices & sacerdotes iuxta parentes ur
bis & statores deos Hercules templa uenerant̃: quia par
tam aliquando ex uictoria prædam a flumine iberō &
conscio occidui solis oceano ad pabula tyrrhena compu
lerit: & in palatino iugo ueturo ter reliquerit uestigia:
quanto tandem studio nos hic conuenit qui te præsen
tem intuemur deum toto quidē orbe uictorē: sed nunc
quidē maxime in eadem occidentis plaga non pastorem
trino capite deformē sed prodigiū multo tetrius oppri
mētē: quicquid spiritus & uocis habeam⁹: omne id in
laudibus tuis nō occupare modo: sed si res poscat absu
mere. Vnde igitur ordiar⁹: cōmemorabo nimirū patriæ
tuæ in rep. merita? Quis. n. dubitat qn̄ multis iā sæcu
lis ex quo uires illius ad romanum nomen accesserint:

Italia quidē sit gentium domina gloriæ uetustate: sed
 pānonia uirtute: An diuinam generis tui originē recen-
 sebo: quā tu non modo factis īmortalib?: sed etiā noīs
 successione testaris. An quēadmodum educatus institu-
 tusq; sis prædicabo in illo limite: in illa fortissimæ se-
 de legionū inter discursus strenuæ iuuetutis & armoz
 sonitus tui uagitib? obstrepētes: Fingunt hæc de Ioue:
 sed de te uera sunt Imp . An tuas res gestas enumerare
 conabor: quæ te prima signa impatoris auspiciis inau-
 gurarint: quæ castra dominū habitura suscepint? quæ
 bella deduxerint: quæ uictoriæ auxerint: Ibo. s. uestigiis
 uirtutis tuæ colligendis per totum istri limitem: perq;
 omnē qua tendit eufratem: & ripas peragrabo rheni &
 littus oceani: Sed qui uelit oīa ista cōplecti: sæcula sibi
 optare debet & innumerabiles annos: & quātam tu mere-
 ris ætatem. Faciē igitur compendiū orationi meæ: sed
 damno uolūtatis. Quid huic tempori maxime cōgruit
 omittam: cætera & potissimū illud arripiam: q̄ multis
 fortasse mihi uidebit & tamen re ipsa uerissimū est: te
 cū ad restituendā remp . a cognato tibi Diocletiani nu-
 mine fueris iuocat?: plus tribuisse beneficii q̄ accepis.
 Neq; n. specieten? ac noīe fortuna impiū consideranda
 est. Trabeæ uestræ triūphales & fasces cōsulares & sellæ
 curules: & hæc obsequioꝝ stipatio & fulgur: & illa lux
 diuinū uerticē claro orbe cōplectens: uestroꝝ sunt orna-
 menta meritoꝝ pulcherrima quidē & augustissima: sed
 longe illa maiora sūt: quæ tu impartito tibi impio me-
 ræ gratiæ rettulisti: admittere in aīum tantæ reip. curā:
 & totius orbis fata suscipere: & oblitū quodāmodo sui
 gentibus uiuere: & in tam arduo humanaz rerum stare

fastigio: ex quo ueluti terras omnes & maria despicias:
uicissimq; oculis ac mēte collustres: ubi sit certa sereni-
tās: ubi dubia tempestas: q̄ iusticiā uestrā iudices æmu-
lentur: qui uirtutis uestræ gloriam duces seruent: acci-
pere innumerabiles undiq; nuncios: totidē madata dimit-
tere: de tot urbibus & nationib; & prouinciis cogitare:
noctes omnes diesque perpeti: solícite pro oīum salute
transigere. Hæc oīa cū a fratre optimo oblata suscepis:
tu fecisti fortiter: ille sapienter. Neq; n. cū reip. nauem
secūd? a puppi flat? ipleret: salutarē manū gubernaculis
addidisti: sed cū ad restituendā eā post priorū temporū la-
bem diuinū modo ac ne id quidē unicū sufficeret auxi-
lium: præcipitanti romano nomini iuxta principē subii-
sti: eadem. s. auxilii opportunitate: qua tuus Hercules Io-
uem uestræ quondā terrigenarū bello laborantē magna
uictoriæ parte iuuit: pbauitq; non magis a diis accepit
se cælum: quam eisdem reddisse. An nō illud malū simi-
le monstrorū biformiū & hisce terris fuit: quod tua Cæ-
sar nescio utrum magis fortitudine repressum sit: an
clāmētia mitigatū: cum militares habitus ignari agri-
colæ appetiuerūt: cum arator equitem: cum pastor equi-
tem: cum hostem barbaræ suorum cultorū rusticus uasta-
tor imitatus est: Quod ego cursum prætereo. uideo. n.
te qua pietate es obliuionē illius uictoriæ malle quam
gloriam. Quod uero statim uix dum misero illo furore
sopito: tum omnes barbaræ nationes excidiū uniuersæ
galliæ minarent: neq; solum burgūdiones & alamani
sed etiam chaibones eruliq; uiribus primi barbarorū:
locis ultimi: præcipiti impetu in has prouincias irruis-
sent: quis deus tam insperatā salutem nobis attulisset:

nisi tu affuisses? Tu enim diuinæ pudentiæ Imp. confi-
 lio priusq̄ ui bellum gerēdum ratus: cæteros quidē per
 duelles: quibus ipsa pestifera multitudo: ire passus es in
 profundā famem: & ex fame in pestilentia: mox triūphi
 ornāmēta capiēda militū manibus usurus: chaibonas
 tamen erulosq; non dignat̄ pariter perdere. atq; ut inte-
 rim diuina uirtus tua exercitatione solita non careret:
 aperto Marte atq; uno impetu pculisti: nō uniuerso ad
 id præliū usus exercitu: sed paucis cohortib̄. Quid. n.
 opus erat multitudine cum ipse pugnares? ipse oībus
 locis totaq; acie dimicares ipsi hosti undiq; & qua resi-
 steret & qua cederet & qua fugeret occurrens? errorēq;
 aduersarius pariter ac tuis faceres? cum neq; te barbari
 unū putarēt: neq; milites non dico stipatione atq; comi-
 tatu: sed saltim oculis sequi possēt: tanto quippe prælio
 ferebare: nō aliter q̄ magn̄ amnis solet hybernis imbri-
 bus auct̄ & niuibus passim fluere qua camp̄ est. Ita cun-
 cti chaibones eruliq; cuncti tanta iternatione cæsi inter-
 fectiq; sunt: ut extinctos eos relictis domi cōiugibus ac
 matrib̄ non profugus aliq; e prælio: sed uictoriæ tuæ
 gloria nūciaret. Transeo innumerabiles tua tota Gallia
 pugnas atq; uictorias. quæ. n. tot tantisq; reb̄ sufficiat
 oratio? Illum tamen primū consulat̄ tui auspicalē diem
 tacitus præterire nullo modo possū: quo tu solus oīum
 cōsecutus es: ut q̄ tempus antea incipiēdis tantūmodo
 rebus aptum uidebat̄: tunc primum potuerit sufficere
 peragendis: unoq; sol curriculo suo eoq; breuissimo &
 officia te consulis inchoantē uideret: & impatoris im-
 plentem. Vidimus te Cæsar eodem die pro rep. & uota
 suscipere: & coniuncta debere. quod enim optaueras in

futuꝝ: fecisti cōtinuo transactū: ut mihi ipsa deoꝝ auxi
lia quæ precatus eras: præuenisse uidearis: & quicquid
illi pmisserant ante fecisse. Vidimus te Cæsar eodē die
& in clarissimo pacis habitu: & in pulcherrimo uirtutis
ornatu. Bona uenia deū dixerim: ne Iupiter quidē ipse
tanta celeritate faciē cæli sui uariat: q̄ facile tu Iupiter
totam prætextam sumpto thorace mutasti: hastā posito
scipione rapuisti: a tribunali temet in campū: a curulī
in equū transtulisti. & rursus ex acie cū triūpho redisti:
totāq; hanc urbē repētina tua in hostes eruptione solici
tā: læticia & exultatione: & aras flagrantibꝫ & sacrificiis
& odoribus accensis numini tuo implesti. Ita utroq; illius
die supremo tēpore bis diuina res pari religione celebra
ta est: Ioui dū pro futuris uouet: tibi dum pro uictoria
soluit. Tale igitur auspiciū illius anni quid sequebat̄
nisi nouū aliquod & ingens miraculū? quod aut̄ maius
euenire potuit illa tua in germania transgressione? qua
tu primus oīum Imp. probasti. ro. impī nullū esse ter
minū: nisi qui tuorum esset arboꝝ. Atqui rhenū antea
uidebat̄ ipsa sic natura duxisse: ut eo limite romanæ pro
uinciæ ab immanitate barbariæ uēdicarent̄. Et quis unq̄
ante uos principes nō gratulatus est gallias illoꝝ amne
munire? quando nō eum sine metu nostro rheni alueū
minuit diu serena tempestas? quando non cū securitate
nostra illi? diluuiā creuerūt? Credo itidem optimā illam
fertilemq; syriam uelut amplexu suo tegebat euphrates
ante quā Diocletiano sponte se dederent regna persarꝫ.
Vez hoc Iouis sui more: nutu illo patrio quo omnia cō
tremiscūt: & maiestate nostri nois consecut̄ est. tu autē
Imp. inuicte feras illas indomitasq; gentes uastatione

præliis cædibus ferro igniq; domuisti. Herculei generis
 hoc fatû est: uirtuti debere q; uedicat. Exide igit soluto
 aîo ac libero sum?: licet rhen? arefcat: tenuiq; lapsu uix
 leues calculos pspicuo uado pellat. Nullus inde metus
 est. quicquid ultra rhenum prospicio romanum est.
 Sic illa quondã romanæ potētix diu æmula & inimica
 Carhago a. P. Scipione deuicta est: cû is traiecto in afri
 cam exercitu Hannibalé ab Italiæ uastatiõe reuocauit.
 Audieras hoc Imp?: an ipsa per te diuina tua mente pro
 spexeras? ira demû hostes fundit? posse subuerti: si in p
 priis sedib? uinceret: nec prædã modo q̄ cepisset amitte
 rent: sed ipsi cõiuges & liberos & parentes suos & carissi
 ma oïa capta mereret. Hoc tu siue cognitû secutus es:
 seu te auctore fecisti: utrunq; pulcherrimû est. neq; n.
 minoré laudem magnar; rerum æmuli: q̄ ipsi merentur
 auctores: q̄ nimo q̄uis optimû intemptatæ rei consiliû
 fortunæ cõmittit: iteratum idem atq; repetitû ad certã
 rei gloriã pertinet iudicii. Ideoq; hoc nunc sacri ambo
 Imp. ipso estis Scipione potiores: q; & tu Africanû: & te
 Diocletian? imitatus est. Ingressus es nuper illam quæ
 rhetis est obiecta germaniã: similiq; uirtute romanû li
 mitem uictoria protulit adeo numini illius simpliciter
 amanterq; quicqd pro his cæteris feceras rettulisti: cû
 ex diuersa orbis parte coeuntes inuictas dexteras cõtuli
 stis. Adeo fidum fraternûq; fuit illud eloquium: in quo
 nobis mutua præbuisistis omniû exempla uirtutum: atq;
 inuicem uos quod fieri iam posse non uidebat; auxistis;
 ille tibi ostendendo dona persica: tu illi spolia germani
 ca. Sed neq; illû uirtutes tuæ bellicæ a liberalitate neq;
 illi? opes a bellica uirtute te reuocarunt. ambo nûc estis

largissimi abo fortissimi: ab hac ipsa uestri similitudine magis magisque cōcordes: & q̄ omni cōsanguinitate certius est uirtutibus fratres. Sic fit ut uobis tantū imperiū sine ulla æmulatione cōe sit: neque ullū uitæ uos discrimen esse patiamini. sed plane ut gemini illi reges lacedæmones Heraclidæ rēpu. pari sorte teneatis. quāq̄ hoc uos meliores & iustiores: quod illos mater astu coegit: cum nemini fateretur quem prius edidisset in lucē pari ætatis auctoritate regnare: uos hoc spē faciat: quos in sūmis rebus æquauit nō uultū similitudo sed morē. At tamen illos si discrimen sui scire potuissent: minus miris fuisset: exiguā sibi cōmunicasse regionē: quā sæpe uno die ipiger uiator emens? ē. Vos uero q̄ imperiū nō terræ sed cæli regionibus terminatis: tantā uim tantā potestatem mutuo uobis impartire: diuinæ p̄fecto immortalisq̄ fiduciæ est: quā cupiditas nulla p̄turbet. Et tamen uides Imp. non iuenire me ex omni antiquitate quā comparem uobis: nisi herculeæ gentis exemplū. Nam ille quidē magnus Alexander iam mihi humilis uidetur indo regi sua regna reddendo: cū tam multi reges impatores uestri cliētes sint: cum per te regnū receperit Genobon Esatech uero munus accepit. Quid ille aliud expetiuit ad conspectū cum omni sua gente ueniedo? nisi ut tūc demum integra auctoritate regnaret: cum te Maximianē placasset. Ostendit ille te identidē: ut audio: popularibus suis: & intueri diu iussit: & obsequia discere: cū tibi ipse seruiret. Hoc eodem modo rex ille persarū nunq̄ se ante dignatus hōiem confiteri: fratri tuo supplicat: totumq̄ se ut ingredi ille dignetur regnum suū pandit offert: interī uaria miracula eximie pulchritudinis feras mittit: ami

129
ciciæ nomen ipetrare content? promeret obsego. Vestra
hoc cōcordia facit iuictissimi p̄icipes: ut uobis ī tanta
æqualitate succellū et fortuna respondeat. remp. n. una
mente regitis: neq; uobis tanta locoꝝ diuersitas obeit:
quo min? et uelut iuictis dexteris gubernetis. Ita q̄uis
maiestatē regiā geminato numine augeatis: utilitatē
imp̄ii singularis cōsentiēdo retinetis. Quare si nō fru
stra gr̄æci poetæ hoībus iusticiā colentib? repromittūt
bonos gregū foetus: & duplices arboꝝ fructus: nunc oīa
gētibus uniuersis gemina debent: quæ uos domini tā
sanctē iusticiā & cōcordiā colitis. Tu qdē certe Imp. tan
tum esse in cōcordia bonū statuis: ut et eos q̄ circa te po
tissimo fungunt officio: necessitudine tibi & affinitate
deuinxeris: id pulcherrimū arbitratus: adhærere lateri
tuo non timoris obsequia: sed uota pietatis. Quorum
ductu proxime cum felicissimis uestris auspiciis uteren
tur: lubrica illa fallaxq; gens barbaroꝝ ut merebat affe
cta est. Vestra hæc Imp. uestra laus est: a uobis proficisci
tur & quod per alios administratur. Vt enī omnia com
moda cælo terraq; parta licet diuersorum numinū ope
nobis prouenire uideantur: a summis tamen auctorib?
manant: Ioue rectore cæli: & Hercule pacatore terra
rum: sic omnibus pulcherrimis rebus etiam quæ alio
rum ductu geruntur: Diocletianus facit: tu tribuis effe
ctum. Vestræ inq̄ fortunæ: uestræ felicitatis est Imp.
quod iam milites uestri ad oceanum peruenere uicto
ria: iam cæsoꝝ in illo littore hostium sanguinem re
ciprocī fluctus sorbuerunt. Quid nunc animi habet
ille pirata: cum fretum illud: quo solo mortem suam
hucusque remoratus est: pene uestros exercitus uideat

ingressos: oblitosq; nauium refugium mare secutos esse quacederet: quum nunc insulam remotiore: quem alium sibi optet oceanum: quo denique pacto effugere poenas reip. potest: nisi si haustu terrae deuoret: aut turbine aliquo in deuia saxa rapiat. Aedificatae sunt ornatæq; pulcherrimæ classis cunctis simul omnibus oceanum petituræ: neq; solum ad perficiendas eas certatim homines laborarunt: sed et ad excipien- das flumina repente creuerunt. Toto fere anno Imp. quo tibi opus erat serenitate: ut naualia texerent: ut trabes caderent: ut artificum animi uigeret: ut manus ne torpescerent: nullus fere dies imbre foedat? est hyems ipsa temperiem ueris imitata est. iam non suptrionis nos putauimus: & quasi translatis sideribus aut terris meridiani caeli clamentiam sensimus? fluuius hic noster diu pluuiarum pabulo carens impatiens erat nauium: sola naualibus tuis materiam deuehebat. Ecce aut subito cum iam deduci liburnas oporteret: tibi uberes fontes terra submisit: tibi largos imbres Iupiter fudit: tibi totis fluminum alueis oceanum redundauit. Ita in aquas sponte subeuntes impetum nauigia fecerunt: leui modo comota nixu ducentium: quorum ad felicissimum illud exordium magis opus erat nautico carmine quam labore. facile itaque quiuis intelligit Imp. quam prosperi te successus in re maritima secuturi sint: cum iam sic tempestatum opportunitas obsequatur. Felix igitur talibus roma principibus: fas est enim ut hoc dicendi munus pium unde cepimus terminemus: felix inquam & nunc multo felicior: quam sub Remo & Romulo tuis. Illi enim fratres quis geminique essent: certauerunt tamen uter suum tibi nomen imponeret: diuersosque motes & auspicia ceperunt. ii uero conseruatores tui: sit licet nunc

tuū tanto mai⁹ imperiū: q̄to latius es uetere pomœrio:
 quicqd hoīes colunt nullo circa te liuore contendūt. hi
 cū primū redeant ad te triūphantes uno cupiūt inuehi
 curru: simul adire capitoliū: simul habitare palatiū. Vt
 re quæso tuorū principū utroq; cognomine: cū nō cogi
 ris eligere. licet nūc simul & herculea dicaris & iouia. O
 q̄to nunc impatores illa ciuitas esset augustior: quanto
 magis hunc natalē suū diē coleret: si uos stipato uestro
 senatu in illa capitolini Iouis arce cōspiceret. quæ nūc
 sine dubio præsentia uestri sibi fingit: ædes uestrorū nu
 minū frequētando identidē: sicut a maiorib⁹ institutū
 est iuocando statorem Iouem Herculeq; uictorē. hoc. n.
 quōdā illi deo cognomen ascripsistis: q̄ cū piratas onera
 ria naue uicisset: ab ipso audiuit Hercule p̄ quietē illi⁹
 ope uictoriā cōtigisse. adeo sac. Imp. multis iā sæculis
 inter officia est numinis tui supare piratas. Sed p̄fecto
 mature ille illucescet dies: cum uos uideat roma uicto
 res: & alacrem sub dextera filiū: quem ad honestissimas
 artes oībus ingenii bonis natū: felix aliquis præceptor
 expectat: cui nullo labore constabit diuinā imortalemq;
 progeniē ad studium laudis hortari: non necesse erit ca
 millos & Maximos & Curios & Catones proponere ad
 imitandū: quin potius uestra illi facta demonstret: uos
 identidem & semper ostendat præsentēs & optimos im
 peratoriæ institutionis auctores. Interim tamen te gen
 tiū domina: quoniā hūc optimū principē in galliis suis
 retinet rō reip. quæsum⁹: si fieri pōt: ne huic iudeas ci
 uitati: cui nūc ille similitudinē maiestatis tuæ confert:
 natalē tuū diē celebrādo i ea cōsuetudine magnificētia
 tibi debitæ. Teq; ipsū Imp. oramus: ut et cū uos totius

orbis securitate cōposita illa impii uestri mater accepit
amplexus eius arctissimos interdū piis manibꝫ resolu-
tis: tuqꝫ potissimū: credo. n. hoc idem Diocletianū oriēs
rogat: has puincias tuas frequēter illustres: & pfundissi-
ma licet pace florētes aduētꝫ numinis tui reddas felicio-
res. Vides Imp. q̄ta uis sit tuorꝫ in nos cælestiū benefi-
ciorꝫ: adhuc præfētia tua fruimur: & reditū desideramꝫ?

EIVSDEM MAMERTINI GENETHLIACVS MA-
XIMIANI AVGVSTI.

o MNES QUIDEM HOMINES sacer Imp.
qui maiestati uestræ laudes canūt: & gratias
agunt: debitū uobis conantꝫ exoluere: qꝫ. n. est
qui posset implere: sentio tamen a me hoc præ-
cipue tēpore hoc piæ uocis officiū iure quodā sacrosācti
fœnoris postulari: ut expectationē sermonis eius: quem
tuis qnquennialibꝫ præparauerā: hac gemini natalis præ-
dicatione cōpensē: & dicendi munus qꝫ tunc uoti pro-
missione susceperā: nūc religione debiti repræsētē. No-
uerā autē sac. Imp. longe infra spem honoris eius quē in
me cōtulistis: unde. n. uel tantam fiduciā mei gererem:
uel tam improbe concupiscerē: ut optare mihi quātum
iudicio uestro sum cōsecutus auderem: nouerā inquam
potissimū ut me dignatione: qua pridem audieras: rur-
sus audires. Siquidem apud tanti præfētiā numinis
hoc ipsum mihi maximū dicendi præmium uidebatur:
ut dicerē. Gaudeo igitur: si fas est confiteri: dilatā esse
illam cupiditatē meā: neqꝫ. n. orōnis eius quā composue-
ram faciam iacturam: sed eam reseruo: ut qnquennio
rursus exacto: decennialibus tuis dicam: quoniā quidē

Iustis oibus prædicandis cõis oratio est. Et profecto: si
 nõ sensus meos dicatoꝝ uobis dieꝝ proxima quæq; ue
 ueratio sui maiestate pstringit: hic mihi dies uideť illu
 strior magisq; celebrand?: qui te primus ptulit in lucē.
 Et. n. illi ipsi dies qbus impii auspicia sũpsistis: ob hæc
 sancti sunt & religiosi: quod tales declarauerũt impato
 res : & certe uirtutes quibus ipsum ornatis imperiũ &
 ingeniũ uestri pcreauere natales: quos quidē sac. Imp.
 quotiens annis uoluentib? reuertunt : uestri pariter ac
 uestroꝝ numinũ reuerētia colim?. Siquidē uos diis esse
 genitos: & numinib? quidē uestris: sed multo magis uir
 tutibus approbatis; quæ infaticabiles mot? & impetus
 ipsa uis diuinitatis exercet: quæ uos tantis discursibus:
 toto quē regitis orbe: deducit: ut nos semp auxilii uestri
 caritate nuper ad libertatē piæ cõstitutionis impleuerit
 cũ itinera uestra ipsis hybernis dieb? p uicina illa cælo
 alpiũ iuga qbus Italiã natura uallauit: perq; illa saxa: &
 duriorē saxis niuiũ densitatē desiderio uestri & amore
 sequeremur: & uirt? uestra nõ sētiret: pati nos putarem?
 iniuriã. Reddim? tamen rōnē sollicitudinis uestræ: & in
 specta penit? ueritate cognouim? quæ cã faciat: ut nunq̃
 ocio acquiescere uelitis. Profecto. n. nõ patitur hoc cæle
 stis ille uestri generis cõditor. Nã primũ oium quicqd
 ïmortale ẽ stare nescit: sēpiternoq; motu se seruat æter
 nitas. Deide præcipue uestri illi parētes: q uobis & noĩa
 & Imp. tribuerũt: ppetuis maximoz opeꝝ actionib? oc
 cupant. Ille siqdē Diocletiani auctor deus præter depul
 sos quondã cæli possessione titanaz: & mox deformium
 bella monstroꝝ: præpeti cura quãuis compositũ guber
 nat imperium : atque hanc tantam molem infatigabili

manu uoluit: oīum quoq; rerū ordines ac uices p̄uigil
seruat: neq; .n. tunc tantūmodo cōmouet: cum tonitrua
incutit: & fulmina iacit: sed ēt si tumultuātia elemētōz
officia pacauit: nihilomin⁹ tamen & ipsas quæ tacite la
buntur auras placido sinu fundit: & in aduersa cæli ni
tentē impetu rapit solē. Itidem quoq; Maximiane Her
cules tuus. mitto q̄ cū inter hoīes erat: terras oēs & ne
mora pacauit: urbes dominis crudelib⁹ liberauit: & iam
cælo dirax̄ alitum uolucratilia detraxit: etiā terrores in
ferum abducto custode compescuit. exinde certe nihilo
minus post adoptionē cælitū: iuuētæ cōnubiū: p̄petuus
est uirtutis assertor: oīumq; fortiū uiroꝝ laborib⁹ fauet
in omni certamine conat⁹ adiuuat iustiores. his quidē
certe diebus: q̄bus īmortalitatis origo celebrat⁹: īstigmat:
ut uidem⁹: illos a sacris certaminib⁹ accitos: ut p̄tinaci
aīositate certandi multa faciant ipsius similia uictoris.
Adeo sac. Imp. utraq; uestra numina semp̄ aliqd agunt
agendū ue curant: ut iam nobis illa q̄ pro uobis susce
peramus cura ponēda sit: cū non laborare uos: sed paren
tes deos uideam⁹ imitari. cumq; præterea ingenitū illū
uobis diuinæ mentis ardorē etiam earū quæ primæ uos
suscepere regionū alacritas excitarit. Non .n. in ociosa
aliqua deliciisq; corrupta parte terrarū nati institutique
estis: sed in his p̄uincus quas ad infaticabilē consuetu
dinem laboris atq; patientiæ fractus licet oppositus ho
stis armis tamen semper instruct⁹ miles exercet: in qui
bus omnis uita militia est: quarū etiam fœminæ cætera
rum gentium uiris fortiores sunt. Ex istis ergo causis
stirpis uestræ patrioꝝq; institutoꝝ: illa ueniunt quæ sæ
pe miramur. Interdum etiam pro amoris impatientia

timebam? quod expeditiones uestras numerare nō possumus: q̄ diutius in iisdem manere uestigiis dedignamini: qđ uos a cōtinuo reꝝ cursu gerendaꝝ non modo amœnitas locoꝝ aut nobilitas urbiū: sed ne ipsa quidē uictoriaꝝ nostraz̄ læticia remorať . Illum modo syria uiderat: iam p̄nonia suscepit . tu modo galliæ oppida illustraueas: iam summas arces monæci Herculis præteribas . ambo cum ad orientem occidenteq; occupari putaremini: repente ī medio Italiæ gremio apparuistis. Hos fructus capitis operum maximoz̄: sic iterim meritoria conscientia triūphatis: dum triūphos ipsos semp uincendo differtis: quod quæcūq; pulcherrima facitis: cōtinuo trāsitis: & ad maiora pperatis: ut dum uestigia uestra miramur: dumq; uos adhuc esse in conspectu putamus: iam de uobis audiam? longinqua miracula . ita omnes puinciaꝝ uestræ quas diuina celeritate peragrafitis: ubi sitis uicissim nesciunt: sciunt tamen uos ubiq; uicisse. Sed de reb? bellicis uictoriisq; uestris sac. Imp. multi summa eloquētia præditi sæpe dixerunt: & ego pridem cum mihi auditionis tuæ diuina dignatio eam copiam tribuit: quātum potui prædicaui. hodie uero si de duabus rebus quas ad hoc tempus optissimas: nisi fallor: elegi: dicere mihi uestra fauente maiestate contigerit: de cæteris uentiam silentii petam. Non commemoro igitur uirtute uestra rempublicam sæuissimo dominatu liberatam . Non dico exacerbatas sæculi prioris iniuriis per clæmentiaꝝ uestram ad obsequium redisse prouincias. Mitto etiam dies festos uictoriis triumphis celebratos . taceo trophæa germanica in media defixa barbaria. transeo limitem rhetiæ repentina

hostium clade promotū . omitto sarmatiæ uastationē :
oppressumq; captiuitatis uinculis sarracenū . etiam illa
quæ armoy uestroy terrore facta sunt uelut armis ge
sta . Prætereo francos ad petendam pacem cum rege ue
nientes : parthūq; uobis muney miraculis blandientē .
Nouam mihi propono dicendi legem : ut cū omnia ui
dear silere:quæ sūma sint:ostendam tamen inesse laudi
bus uestris alia maiora . Quæ igitur illa sunt: pietas ue
stra sac. Imp . atq; felicitas . nam primū omniū quanta
uestra erga deos pietas: quos aris: simulacris : templis:
donariis: uestris deniq; nominib? ascriptis adiūctis ima
ginibus ornastis: factioresq; fecistis exemplo uestræ ue
neratiōis . Nunc enim uere hoīes intelligūt: ac potestas
deorum cum tam impēse colantur a uobis . Deinde id
quod maxime deoy īmortaliū cum religione cōiunctū
est: quanta uosmet pietate colitis: quæ ulla unq̄ uidere
sæcula talem in summa potestate concordia? qui germa
ni geminiue fratres īdiuiso patrimonio tam æqualiter
ututur: quam uos orbe romano? Ex quo profecto mani
festum est cæteroy hominū animas esse humiles & ca
ducas: uestras uero cælestes & sempiternas . Obtrestant
sibi inuicem artifices operū sordidoy . est inter aliquos
etiam canore uocis inuidia . nihil deniq; tam uile tam
uulgare est: cui? participes malignis æmulationis stimu
lis uacent . uester uero īmortalis animus omnib? opibus
omniq; fortuna : atq; ipso est maior impio . Vobis rhe
nus & ister & nilus & cu gemino tigris euphrate & uter
que qualem accepit & reddit ocean?: & quicquid est in
ter ista terray & fluminum & littorum tam facili sunt
æquaminitate cōia : quantum sibi gaudent esse cōem

oculi diem. Ita duplices uobis diuinæ potentiæ fructus pietas uestra largitur. & suo uterq; fruitur; & consortis impio. Laurea illa deuictis accolētibus syriam nationibus: & illa rethica: & illa sarmatica te Maximiane fecerunt pio gaudio triumphare. itidem hic genus cauionū herculorūq; deleta & trās rhenana uictoria & domitis oppressa francis bella piratica: Diocletianū uotoꝝ compoſtem reddiderūt. Diuidere inter uos dii imortales ſua beneficia nō poſſunt: quicq; alterutri præſtatur: amborum eſt. Obſtupeſcerēt certe omnes hoīes admiratione ueſtri: etiam ſi uos idem parens eadēq; mater ad iſtam concordia naturæ legibus imbuiffent. at enim quanto hoc eſt admirabiliꝫ uel pulchrius: quod uos caſtra: quod prælia: quod pares uictoriæ fecere fratres: dum uirtutibus ueſtris fauetis: dum pulcherrima inuicem facta laudatis: dum ad ſummū fortunæ faſtigiū pari gradu tenditis: diuerſum ſanguinē affectibus miſcuiffis. Non fortuita in uobis eſt germanitatis uſq; ad imperiū ſimilitudo: quæ ne etiam interuallū ueſtræ uincit ætatis: & ſeniorē iuniorēq; charitate mutua reddit æquales: ut iam illud falſo dictum ſit: non delectare ſocietatē reꝝ niſi inter pares ānos. Intelligimꝫ enim ſacraſſimi principes geminū uobis quī diſpares ſitis ætatibus: in eſſe cōſenſum. neq; tu illi uideris promptior: neq; tibi ille cunctatior: ſed inuicem uoſmet imitamini: inuicem ueſtros affectatis annos. ſic uos eſtis iuniores: ambo ſeniores. Neuter plus ſuis moribus fauet. Vterq; ſe uult hoc eſſe quod frater eſt. Inde igitꝫ proxime ille ipatentiam ueſtræ pietatis irrupit: quod uos nulla regionū longinquitas: nulla iniquitas locoꝝ: nulla tēpeſtatis aſperitas

retinere aut morari potuit: quominus ad conspectum uestri
puolaretis. Neque enim illud progressio fuit: nec itineris con-
fectio: nec solitis adminiculis usa perperatio. quod simili con-
citu eques aut ueliuola nauis: diuinus quidam impetus fuit:
quo repente in eundem locum ab utroque solis aduerso fine
uenistis. Ipsos siquidem quos praemiseras nuncios reliquistis
ipsam quae uos conata est praeuenire famam prauertistis: ut
absque paucissimis qui uobis comites haerere potuerunt:
caeteri homines fortasse crediderint: quod ita dignum & maie-
state uestra: diurna uobis & nocturna curricula utraque
mundi lumina comodasse. Sed remoueamus istinc fabu-
las imperitorum: uerum loquamur. uestra uobis pietas sac-
Imp. uolucres dedit cursus. Et enim cum nihil sit animo
uelocius: uos quorum igneae immortalesque mentes minime
sentiunt corporis moras: prauecti estis ad nos mutui desi-
derii celeritate. Sed qua tandem uice temporum: quo tem-
pestatis habitu: nepe hyeme saeuissima: & in his quoque
regionibus inusitata: cum algor glacies: glacies niuem pre-
merent: caelo pariter ac terris uniformibus: cumque ipsi an-
helitus hominum circa sua ora concreti rigore canescerent.
Adeo: ut res est: aduersus clamecia locorum ac siderum ue-
strae uos maiestatis potentia tuebatur: & caeteris hominibus
atque regionibus uel frigoris astrictis & oppressis: uos solos
aura leues uernique flatus: & deductis nubibus ad itinera
uestra directi solis radii sequebantur. Tanta felicitate illa
quae tunc aliis forent inaccessibilia superastis: atque inde
iulias hinc cotias alpes quasi relictas aestu arenas paten-
tium littorum transcurristis. Eant nunc rerum ueterum pra-
dicatores: & Hannibalem illum multis laboribus magnaque
exercitus sui diminutione alpes penetrasse mirent. uos

inuictissimi Imp. prope soli alpium uias hybernis niui
 bus obstructas diuinis uestigiis aperuistis: ut quondam
 Hercules per eadem illa culmina iberiæ spolia icomita
 tus abduxit. Tum si fortunæ causæq; Hannibalis ac ue
 stroꝝ itineꝝ comparent: quāto hæc uestra diis hoibusq;
 acceptiora sunt? quāta laude ac sempiterna memoria di
 gniora? tūc pene ex sūmis alpibꝫ uiso: Italia cōtremuit:
 statim pecua agriq; deserta: oēs familiæ rusticanæ silua
 rum & feræꝝ cubilia petiuere. quo nūcio accepto oībus
 oppidis matres italæ pensa manibꝫ abiecerunt: paruos li
 beros abreptos ad tēpla traxerunt. ibi ædes sacras passo
 capillo suo quæq; uerberat: plantu ploratuq; futuris cla
 dibꝫ oīa dabant: trasimenū & cānas dolore præfago præ
 canebāt. Nūc aut ut primū ex utrisq; alpiū iugis uestre
 numen effulsit: tota Italia clarior lux diffusa: oībus qui
 suspexerant æqua admiratio atq; dubitatio iuecta: & q
 nā de illis montiū uerticibus orirent: an his gradibꝫ in
 terras cælo descenderēt. Vt uero propius ppiusq; cæpti
 estis agnosci: oēs agri oppleti nō hoībus modo ad uisen
 dum pcurrētibꝫ: sed et pecudū gregibus remota pascua
 & nemora linquētibꝫ. Cōkursare inter se agricolæ: nun
 ciare totis uisa: aræ incēdi: thura poni: uina libari: uicti
 mæ cædi: cūcta gaudio calere: cuncta plausibꝫ tripudiare
 diis imortalibus laudes gratesq; cantari. non opinione
 traditus: sed cōspicius & præsens Iupiter cōminus iuo
 cari. non aduena sed Imp. Hercules adorari. Quid illud
 diu boni? quale pietas uestra spectaculū dedit? cū in me
 diolanēsi palatio admissis q; sacros uultꝫ adoraturi erāt:
 conspecti estis ābo: & consuetudinē simplicis ueneratio
 nis geminato numine repente turbastis. Nemo ordinē

ad uena
 na in d...

numinū solita secutus est disciplina: oēs adorādi mora
restitērūt duplicato pietatis officio cōtumaces. atq; hæc
quidē uelut interioribꝫ sacrariis opta ueneratio eorꝫ mo
do aīos obstupescerat: qbus aditū uestri dabāt ordines
dignitatis: ut uero limine egressi per mediā urbē simul
uehebamini: tecta ipsa se: ut audio: pene cōmouerūt: oī
bus uiris fœminis paruulis senibꝫ aut per fores ī publi
cū pruentibus: aut per supiora ædium limina iminenti
bus . clamare oēs præ gaudio iam sine metu uestri : &
palā manu demōstrare : uides Diocletianū Maximianū
que? uides: ambo sunt: pariter sunt: q̄ inuicti sedent : q̄
concorditer eloquunt: q̄ cito transeūt. nemo studio suo
par fuit oculis ad itūendū . dumq; uos alterna cupidita
te mirant : neutꝫ satis uidere potuerūt. Ipsa ēt gentiū
domina Roma immodico p̄pingtatis uestræ elata gau
dio: uosq; e speculis suorꝫ mōtiū p̄spicere conata: quo se
uultibus uestris p̄pius expleret: ad itūendū cōminꝫ q̄tū
potuit accessit. lumina siquidē senatus sui misit beatif
simæ illi p̄ eos dies mediolanēsiū ciuitati: similitudinē
maiestatis suæ libēter impiēs: ut ibi tunc esse sedes im
perii uiderēt: quo uterq; uenerat Imp. Interi tamen dū
mihi ante oculos pono quotidiana uestra colloqa: coniu
ctas in oī sermone dexteras: ioca seriaq; cōicata: obtutu
mutuo transacta conuiuia: illa me cogitatio subit qua
nā ai magnitudine ad reuifendos exercitꝫ uestros disces
seritis: pietatēq; uestrā utilitate reip. uiceritis. qui tunc
uestri sensus fuere: q̄ uultus: q̄ patiētes ad dissimulādū
iudiciū pturbatiōis oculi: respexisti p̄fecto sæpius. neq;
hæc de uobis uana fingūt. talia uobis dedistis omina ci
to ad cōspectū mutuū reuersuri. Facilis ē mihi trāsitus

135
fac. Imp . ab hac pietatis uestræ laude ad prædicationē
felicitaris . hoc . n . ipsū felicitatis est : q̄ ut conspicerē uos
inuicē cōplectiq; possitis : in manu uestra est . Solē ipsum
lunāq; cernimus . quia totius mūdi fungunt̄ officiis : nō
nisi post multa sæcula certa lege temporū cōuenire . ue
stra tamen libera est & beata maiestas : ut ī sūmis rebus
generis humani nihil uobis necesse sit nisi uestræ pare
re pietati . Cæterū siq; ad humana respiciat : q̄to magis
magnitudo uestræ felicitatis appareat ? hoies priuatis
rebꝫ intēti ita plerūq; ppriis difficultatibꝫ implicant̄ : ut
oīo uacēt aditu suorū . uos tantæ reip . administratiōe su
scepta : quos huc atq; illuc tot urbes : tot castra : tot limi
tes : tot circūiecta romano impio flumīa : mōtes : littora
uocāt : tātū aīs ac fortuna ualetis : ut ī unū cōuenire possi
sitis nihilominꝫ orbe securo . Neq; . n . pars ulla terrarū
maiestatis uestræ præsentia caret : et cum ipsi abesse ui
deamini . Ne tantulū quidē barbaræ nationes audent
aīos attollere q̄ uos ī interiora īperii uestri secesseritis .
quoniam ipsi magis ī uobis fiduciā ptimescunt : q̄ se con
temni sentiūt cū relinquant̄ . Iraq; illud qđ de Ioue ue
stro cecinit poeta romanꝫ plena Iouis oīa esse : id . s . aīo
cōtemplatꝫ : q̄q̄ ipse Iupiter summū cæli uerticē teneat
supra nubila supraq; uētos sedens ī luce ppetua : numē
tamen eius ac mentē toto infusā esse mūdo : id nūc ego
de utroq; uestrꝫ audeo prædicare : ubicūq; sitis : in unū li
cet palatiū cōcesseritis : diuinitatē uestrā ubiq; uersari :
oēs terras oīaq; maria plena esse uestri . Quid . n . mirꝫ si
cū possit hic mundꝫ Iouis esse plenꝫ : possit & Hercules ?
Admonet me & tēporis loci ratio & maiestatis tuæ reue
rentia ut finē dicendi faciā : q̄q̄ de felicitate uestra tam

pauca dixerim : & tam multa restent : spiritū ecce fugge
runt : adhuc potest dicere de salubritate temporū & ferti
litate terrarū . Re uera sac . Imp . scimus omnes ante quā
uos salutē reip . redderetis : quanta frugū inopia : quāta
funerū copia fuit : fame passim morbisq; grassantib; . Ut
uero lucem gentib; extulistis : exinde salutare spiritus
iugiter manant . nullus ager fallit agricolā : nisi q; spem
ubertate superat . hoīum ætates & numer; augetur . rum
punt horrea conditæ messes : & tamen cultura duplicat̃ .
ubi siluæ fuere : iam seges est . metendo & uindemiādo
defecim; . Illud uero nō suggerat̃ licet quomodo dicam :
ante quā desinam; tantā desinā imperii uestri felicitatē
undiq; se barbaræ nationes uicissim lacerent : & excidāt
alternis dimicationib; : & insidiis clades suas duplicēt &
instaurent : sarmaticas uestras & rheticas & transrhena
nas expeditiones furore percitæ in semet imitent̃ . San
ctē Iupiter & Hercules bone tandē bella ciuilia ad gen
tes illas uesania dignas transtulistis : oēm; illā rabiem
extra terminos huius impii in terras hostiū distulistis .
Et . n . quod ait ille romani criminis prim; auctor a sole
ex oriente ad usq; mæotidas paludes : id nunc longius
longiusq; ptendere licet : si quis hostilem i mutua clade
uesaniā toto orbe pcenseat . Et . n . ab ipso solis ortu non
modo hac citra mæotin sub extrema septētrionis plaga :
qua feruidū caput Danubi; euoluit : qua; horrid; secat
albis germaniā : sed et sub ipso lucis occasu : qua tingita
num littus calperano monti obuiū latus i mediterrane
os sinus admittit oceanū : ruunt oēs in sanguinē suum
populi : quib; nunq; contigit esse romanis : obstinatæq; fe
ritatis pœnas nūc sponte psoluūt . Furit in uiscera sua

gens effrena mauroꝝ . gothi burgūdios penitus excin
dunt. rursū pro uictis armant̄ alamani . itemq; teruigi
pars alia gothoꝝ adiūcta manu thaisaloꝝ aduersū ban
dalos gipedesq; concurrūt. ipsos persas ipsūq; regē asc
tis saccis & ruffis & gellis petit frater Ormies: nec respi
cit uel p̄ maiestate quasi regē: uel pro pietate quasi fra
trem: Burgūdiones alamanoꝝ agros occupauere: sed sua
quoq; clade quæ sitas alamania terras amisere: sed repe
tiunt. O magnā uī numinis uestri. non istæ modo aliæ
que gentes uiribusq; armisq; terribiles fiducia iūctæ
ad p̄nicem iūmanitatis utunt̄: sed et̄ blemii illi ut audio
leuib? modo assueti sagittis aduersus æthiopas quærūt
quæ nō habent arma: & pene nudis odiis prælia interne
ciua cōmittūt. Iam de pduellibus ultionē nō armis nō
exercitu capitis: sicut hucusq; fecistis. Iam inq̄ fortuna
tissimi Imp. felicitatē uincitis soli . & qđ unq̄ romani
principes de felicitate sua prædicari lætius audierūt. q̄
cū diceretur hostes quiescere: occisos esse: pacē colere. At
enim quāto hoc est lætabili? ac melius: qđ de p̄speritate
sæculi uestri certatī oīum hominū circumfert barbaria?
Darnia sed inuicē dimicaturi uicerūt barbari. Sed con
sanguineos suos tamen inumeros uobis tam nouos. ex
omni hostiū genere successus fortuna suppeditat : ut iā
mibi necesse sit illa quæ initio separaueram rursus hic
cōium laude cōiungere: dum tantoꝝ euentuū quæro ro
nem: felicitatē istā optimi Imp. pietate meruistis. Opti
me igit̄ sac. Imp. q̄tū arbitror hæc potissima elegi: quæ
gemino natali tuo prædicarē . Et. n. cæteræ uirtutes &
bona cætera p̄cessu ætatis eueniūt: fortitudo annis acce
dētibus roborat̄ continētia disciplinæ præceptis tradit̄

M 247
more mentis.
ding ex suo hige
uincunt. libri. ob-
time ratione.
duo idem esse
in uictis barbari
duo conuenit
sed in uictis barbari
plaudis. aditronis.
uictis barbari. sed
dissequitur. ut. ta
numerus. &c.

iusticia cognitione iuris ascit̄. ipsa deniq; illa quæ uide-
tur oīum rerū domina esse sapiētia: p̄spectis oīum mori-
bus & exploratis rerū docet̄ euetis. solæ cū nascentib; pa-
riter oriuntur pietas atq; felicitas. naturalia sūt. n. aīorū
bona & præmia fatorū. Gemini ergo natales pias uobis
mētes & impatorias tribuere fortunas: atq; inde sancti-
tatis uestræ oīumq; successuū manat exordiū: q; nascen-
tes uos ad opem generis humani bona sidera & amica
uiderūt: quæ uobis concordia sempiternā: & uestrorū ge-
nerum charitatē: & fouēdæ reip. studia cōciliant. Itemq;
præter uictorias toto orbe terrarū partas: et naualia tro-
phæa p̄mittūt: ut post bella punica: post asiæ syriæq; re-
ges romani rostra cāpi nouis ornētur iis exuuiis: & obli-
tos iā qrites in memoriā reducat̄: cur ille solēnis cōcio-
nibus locus rostra uocit̄. Dico enim magna certaq;
fiducia. digna est quoq; gloria uestra pietas: & pōt eam
præstare felicitas.

IULII AGRICOLE VITA PER CORNELIUM TA-
CITUM EIVS GENERVM CASTISSIME COM-
POSITA.

C LARORVM VIRORVM facta moresq;
posteris tradere antiquitus usitatum: ne no-
stris quidem temporib;: quanq̄ icuriosa suo-
rum ætas omisit: quotiens magna aliqua ac
nobilis uirtus uicit ac sup̄gressa est uitium paruis ma-
gnisq; ciuitatib; cōmune ignorantia recti & inuidiam
Sed apud priores ut agere memoratu digna pronū ma-
gisq; in apto erat: ita celeberrim; quisq; ingenio ad pro-

137

dendam uirtutis memoriam sine gratia aut ambitione
bonæ tantum conscientiaæ pretio ducebatur . Ac plerique
suam ipsi uitam narrare: fiduciam potius morum quam arro
ganciam arbitrati sunt . nec id Rutilio & Scauro citra
fidem: aut obrectationi fuit. adeo uirtutes iisdem tem
poribus optime aestimantur : quibus facillime gignuntur .
At mihi nunc narraturo uitam defuncti hois uenia opus
fuit: quam non petissem : ni cursatur? tam sæua & infe
sta uirtutibus tempora. Legimus cum Aruleno Rustico
Pætus Thrasea: Herennio Senectio: Priscus Heluidi?
laudati essent: capitale fuisse. neque in ipsos modo auctores
sed in libros quoque eorum sæuitum: delegato triumuiris mi
nisterio: ut monumenta clarissimorum ingeniorum in comitio
ac foro urerentur . Scilicet illo igne uocem. po. ro. & liber
tatem senatus: & conscientiam generis humani aboleri ar
bitrabatur: expulsis insuper sapientiaæ professoribus: atque
omni bona arte in exilium acta: ne quid usquam honestum occurreret
Dedimus profecto grande patientiaæ documentum: ut sicut
uetus ætas uidit quid ultimum in libertate esset: ita nos
quid in seruitute: adempto per inquisitiones & loquendi
audiendi que comertio. Memoria quoque ipsam cum uoce per
didissemus? si tamen in nostra potestate esset obliuisci quam tacere .
Nunc demum redit animus: & quamquam primo statim beatissimi
saeculi ortu Nerua Cæsar res olim dissociabiles miscue
rit principatum ac libertatem : augeatque quotidie felicitatem
impium Nerua Traianus: nec spe modo ac uotum securitas
publica sed ipsi? uoti fiducia ac robur assumpsit: natu
ra tamen infirmitatis humanae tardiora sunt remedia
quam mala . & ut corpora nostra lente auferuntur : cito
extinguuntur: sic ingenia studiaque oppresseris facilius quam

in bacul
q. mpp
magis

reuocaueris. Subit quippe et ipsius inertia dulcedo : & inuisa primo desidia postremo amatur. Quid si per. xv. annos: grande mortalis æui spatium : multis fortuitis casibus propitissim? quisq; sæuicia principis interciderūt? Pauci & uti dixerim nō modo aliorū: sed et nostri superstitēs sum? exemptis e media uita tot annis: quibus iuuenes ad senectutē: senes prope ad ipsos exactæ ætatis terminos per silentiū uenim?. non tamen pigebit uel incōdita ac rudi uoce memoriam prioris senectutis: ac testimoniū præsentīū bonorū cōposuisse. Hic interim liber honori Agricolæ soceri mei destinat? professiōe pietatis aut laudatus erit aut excusatus.

g NEVS IULIVS AGRICOLA uetere & illustri foroiuliēsiū colonia ortus: utrūq; auū pcuratorē Cæsary habuit: quæ equestris nobilitas est. Pater Iulii Iulius Grecinus senatorii ordinis studio eloquētiæ sapientiæq; notus: iisq; uirtutib? iram Caii Cæsaris meritis. nāq; Marcum Sillanū accusare iussus: & quæ abnuerat interfectus ē. Mater Iulia Procilla fuit raræ castitatis. in huius sinu indulgētiaq; educatus per oēm honestarū artium cultum puericiam adolescentiāq; transegit. Arcebat eum ab illecebris peccantium præter ipsius bonam integramq; naturā: quod statim paruulus sedem ac magistrā studiosū Massiliam habuerit : locū græca comitate & puinciali parsimonia mistum ac bene compositū. Memoria teneo solitū ipsum narrare se in prima iuuēta studiū philosophiæ acri? ultraq; cōcessum ro. ac senatori hausisse ni prudētia matris incēsū ac flagrantē aīum coercuisset. s. subliē & rectū īgeniū pulchritudinē ac speciē excelsæ magnæq; gloriæ uehemētiusq; caute appetebat

mox mitigauit ratio & ætas: retinuitq; q̄ ē difficillimū
 ex sapientia modū. Prima castroz; rudimēta in britānia
 Suetonio Paulino diligēti ac moderato duci approbauit
 electus quē cōtubernio æstimaret. Nec Agricola licēter
 more iuuenū qui militiā in lasciuiā uertunt: neq; segni
 ter ad uoluptates & cōmeatus titulū tribunat⁹ & īsciti
 am rettulit: sed noscere puinciā: nosci exercitui: discere
 a peritis: seq; optimos: nihil appetere in iactationē: nihil
 ob formidinē recusare: simulq; anxī⁹ & intēt⁹ agere. Nō
 sane alias exercitator magisq; in ābiguo britānia fuit:
 trucidati ueterani: incensæ colonix: ītercepti exercitus:
 tū de salute mox de uictoria certauere. Quæ cuncta & si
 cōsilis ductuq; alteri⁹ agebant: ac sūma rez; & recuperatæ
 puinciæ gloria ī ducē cessit: artē & usū & stimulos addi
 dere iuueni: intrauitq; aīum militaris gloriæ cupido in
 grata tēporib⁹: q̄bus sinistra erga eminētes īterpretatio
 nec minus periculū ex magna fama: q̄ ex mala. Hinc ad
 capeffendos magistrat⁹ in urbē digressus Domitiā Deci
 dianā. splēdidis natalibus ortā sibi iunxit. idq; matrimo
 niū ad maiora nitenti decus ac robur fuit. uixerūtq; mi
 ra cōcordia per mutuā charitatē: & inuicē se āteponēdo
 nisi q̄ in bona uxore tāto maior laus: q̄to in mala plus
 culpæ est. Sors quæsturæ puinciā Asiam: proconsulē Sal
 uium Titianū dedit. quoz; neutro corruptus est: quanq̄
 & prouincia diues ac parata peccantib⁹: & proconsul in
 omnē auiditatē pronus quāralibet facilitate redemptu
 rus esset mutuā dissimulationē mali. Auctus ē ibi filia
 in subsidiū & solatium simul: nam filium ante sublatū
 breui amisit. Mox inter præturā quæsturā ac tribunatū
 plebis atq; et ipsū tribunat⁹ annū quiete & otio transit

gnarus sub Nerone temporꝫ: qbus Inertia pro sapientia
fuit. Idem præturæ certior & silentiũ. nec. n. iurisdictio
obuenerat. Ludos & inania honoris modo rōnis atque
abũdantiæ duxit: uti longe a luxuria: ita famæ propior.
Tũ electus a galba ad dona temporꝫ recognoscēda: dili
gentissima conquisitione fecit: ne cuius alterius sacri
legium respu. quam Neronis sensisset. Sequens annus
gravi uulnere animũ domũq; eius afflixit: nam classis
othoniana licenter uaga dum in templo: liguriæ pars
est: hostiliter populatur: marcellus Agricolæ in prædiis suis
interfecit: prædiaq; ipsa: & magnã patrimonii partem
diripuit. quæ causa cædis fuerat. Igitur ad solēnia pieta
tis profectus Agricola nũcio affectati a Vespasiano im
perii depræhensus ac statim in partes transgressus est.
Initia præcipatus ac statum urbis Mutianus regebat ad
modum iuvene Domitiano: & ex paterna fortuna tan
tum licentiã usurpate. Is missũ ad delectandos Agri
colã: itegre q; ac strenue uersatũ uicissimæ legiõĩ tarde
ad sacramentũ transgressæ præposuit: ubi decessor sedi
ciose agere narrabat. quippe legatis quoq; cõsularib; ni
mia ac formidolosa erat. Nec legatus prætori ad cohi
bendũ potēs: incertũ suo an militũ igenio: ita successor
simul & ultor electus: rarissima moderatione maluit ui
deri inuenisse bonos quã fecisse. Præerat tunc britaniæ
Voctius Volanus placidius q̃ feroci puinciæ dignũ est.
tẽperauit Agricola uim suã ardorẽq; cõpescuit: ne incre
skeret pitus obseq; eruditusq; utilia honestis miscere.
Breui deinde Britaniã consularẽ Peretiliũ Cerealẽ acce
pit. Habuerũt uirtutes spatiũ exẽploꝝ. Sed primo Cerea
lus modo labores & discrimina: mox & gloriã cõicabat:

sæpe parti exercitus in experimentū: aliquādo maiorib?
 copiis ex euētu præfecit. Nec Agricola unq̄ in suā famā
 gestis exultauit: ad auctore & ducē ut minister fortunā
 referebat. ita uirtute in obsequēdo: uerecūdia ī prædicā
 do: extra inuidiā: nec extra gloriā erat. Reuertentē ab le
 gatione legiōis Diu? Vespasian? inter patricios asciiuit:
 ac deinde puinciæ aqtanniæ præposuit splendidæ in pri
 mis dignitatis administratiōe: ac spe consulat? cui desti
 narat. Credūt plæriq; militarib? ingeniis subtilitatē de
 eē: q̄a castrēsis iurisdicio secura & obtusior: ac plura ma
 nu agens calliditatē fori nō exerceat. Agricola naturali
 prudētia q̄uis iter togatos facile iusteq; agebat. Iā uero
 tempora curæ remissionūq; diuisa: ubi conuētus ac iu
 dicia poscerent: grauis intent? seuerus & sæpius miseri
 cors: ubi officio satisfactū: nullā ultra potestatis psonā:
 tristitiā & arrogantiā & auariciā exuerat. nec illi q̄ est
 rarissimū aut facilitas auctoritatē: aut seueritas amorē
 diminuit. Integritatē atq; abstinentiā in tanto uiro re
 ferre iniuria uirtutū fuerit. ne famā quidē cui ēt sæpe
 boni indulgēt ostērandā uirtute: aut per artē quæsiuit:
 procul ab æmulatione aduersus collegas: pcul a conten
 tione aduersus pcuratores: & uincere ingloriū: & atteri
 sordidū arbitrabať. Minus trienniū in ea legatione de
 tentus: ac statī ad spē cōsulatus reuocat? est: comitāte opi
 nione britanniā ei puinciā dari: nullis ī hoc suis sermo
 nib? : sed q̄a par uidebat. haud semp errat fama: aliq̄do
 & elegit. cōsul egregiæ tū spei filiā iuueni mihi despon
 dit: ac post cōsulatū collocauit. & statī britaniæ præposi
 t? ē: adiecto pōtificat? sacerdotio. Britaniæ sitū populos
 que multis scriptorib? memoratos nō ī cōpationē curæ

]

ma qu
 diu rati
 scrip m

Britannie In
igenii ue referā: sed quia tum primū pdomita est. Itaq;
quæ priores nondū comperta eloquētia percoluere rerū
fide tradent. **Britānia** insulaz quas romana noticia cō
plectit maxima spatio ac cælo in orientē germaniæ: in
occidentē hispaniæ obtendit. gallis in meridiē et inspi
citur: septétrionalia eius nullis contra terris uasto atq;
apto mari pulsant. Formā totius britāniæ Liui[?] uetery:
Fabius Rusticus recentiū eloquētissimi auctores oblon
gæ scutulæ uel bipēni assimulauere: & est ea facies citra
caledoniā. Vnde & uniuersū fama ē transgressis sed im
mensū & inorme spatiū procurrētū extremo iam litto
re terraz uelud in cuneū tenuat. Hanc oram nouissimi
maris tunc primū romana classis circūuecta insulā esse
britanniā affirmauit: ac simul incognitas ad id tempus
insulas quas orchadas uocant iuenit domuitq;. dispecta
est & thyle quā hacten[?] nix & hyems appetebat: sed mare
pigz & graue remigrantib[?] phibent ne uentis quidē p
ide attolli: credo q; rariores terræ mōtesq;: cā ac materia
tempestatū: & profūda moles cōtinui maris tardius im
pellitur. Naturā oceani atq; æstus neq; quærere huius
operis ē: ac multi rettulere. unū addiderim nusq; latius
dominari mare. multū fluminū huc atq; illuc ferre: nec
littore ten[?] accrescere aut resorberi: sed īfluere penit[?] at
que ābire et iugis atq; mōtib[?] inseri uelut ī suo. Cætez
britaniā q; mortales initio coluerūt: idigenæ an aduecti:
ut iter barbaros paz cōpertū. habit[?] corporz uarii atq; ex
eo argumēta. Nāq; rutilæ caledoniā hitantiū comæ: ma
gni art[?] germanicā originē asseuerāt. siluz colorati uul
tus: & torti plexq; crines: & posita cōtra hispaniā iberos
ueteres traiecisse: easque sedes occupasse fidem faciunt

proximi gallis: & similes sunt: seu durate originis usu: seu procuratibus in diuersa terris. Positio caeli corporibus habitum dedit: in uniuersum tamen extimati. Gallos uicinam solum occupasse credibile est. Eorum satra de praehendas superstitionum per suasionem. Sermo haud multum diuersus. in deposcendis periculis eadem audacia: & ubi aduenere: in detrectandis eadem formido. plus tamen ferociae britanni praefereunt: ut quos nondum longa pax emolierit. nam gallos quoque in bellis floruisse accepimus: mox segnicia cum otio intrauit amissa uirtute pariter ac libertate. Quod britannorum olim uictis euenit: caeteri manent quales galli fuerunt. In pedite robur: quaedam nationes & curru praeliantur. honestior auriga. clientes propugnant. Olim regibus parebant: nunc per principes factionibus & studiis trahuntur. nec aliud aduersus ualidissimas gentes pro nobis utilius: quam quod in comune non consulunt. Rarus duabus tribusque ciuitatibus ad propulsandum commune periculum conuentus. ita dum singuli pugnant: uniuersi uincuntur. Caelum crebris imbris ac nebulis foedum: asperitas frigoribus abest. Dierum spatia ultra nostri orbis mensuram. & nox clara: & extrema britanniae parte breuis: ut finem atque initium lucis exiguo discrimine internoscas. Quod si nubes non officiant: aspici per noctem solis fulgore. nec concidere & exurgere: sed transire affirmant. Scilicet extrema & plana terrarum humili umbra non erigunt tenebras: infraque caelum & sidera nox cadit. Solum praeter oleam uitemque & caetera calidioribus terris oriri sueta patiens frugum foecundum. tarde mitescunt: cito proueniunt eademque utriusque

rei causa mult⁹ humor terrar⁹ cæliq⁹. Fert britānia aur⁹
& argentum & alia metalla:pretium uictoriæ.gignit &
ocean⁹ margarita sed subfusca ac liuentia. Quidam ar
tem abesse legentib⁹ arbitrant^r: nam ī rubro mari uiua
ac spirantia saxis auelli: in britannia prout expulsa sine
colligi: ego facilius crediderī naturā margaritis deesse
quam nobis auariciā. Ipsi britanni delectum ac tributa
& iniuncta impii munera impigre obeunt si iniuriæ ab
sint:has ægre tolerant iam domiti ut pareant:nondum
ut seruiant.Igitur primus oīum romanor⁹ diuus Iulius
cum exercitu britanniā ingressus: quanq̄ prospera pu
gna terruerit incolas:ac littore potitus sit:potest uideri
ostendisse posteris nō tradidisse. Mox bella ciuilia:& in
rempu.uersa principū arma:ac longa obliuio britanniæ
etiam in pace.Consiliū id diuus Augustus uocabat: Ti
berius præcipue agitasse.C.Cæsarem de intrāda britan
nia satis constat:ni uelox ingenio mobilis pœnitētia:&
ingentes aduersus germaniā conat⁹ frustra fuissent.Di
uus Claudius auctor operis:transuectis legionib⁹ auxili
isq⁹:& assumpto in partem rex⁹ Vespasiano:quod initiū
ueturæ mox fortunæ fuit.Domitæ gentes:capti reges:
& monstrat⁹ fatis Vespasian⁹ Cōsulariū primus Aulus
Plantius præposit⁹:ac subinde Ostorius Scapula:uterq⁹
bello egregius.redactaq⁹ paulatim in formā prouinciæ
proxima pars britāniæ.addita insup ueteranor⁹ colonia
quædam ciuitates Cogiduno regi donatæ. is ad nostrā
uq⁹ memoriā fidissim⁹ mansit : ut uetere ac iam pridē
recepta populi ro.cōsuetudine hēret instrumēta seruitu
tis & regis . Mox Didius Gallus parta a prioribus con
tinuit : paucis admodū castellis in ulteriora promotis:

141
per quæ fama aucti officii quæreretur. Didium Verani?
excepti: isq; intra annū extinctus est. Suetoni? hinc Pau-
linus biennio prosperas res habuit: subactis nationibus
firmatisq; præsidis. quorū fiducia Monam insulam ut
uiros rebellibus ministrantē aggressus terga occasione
patefecit. namq; absentia legati remoto metu Britanni
agitare inter se mala seruitutis: cōferre iniurias: & inter-
pretando accendere: nihil profici patientia nisi ut gra-
uiora tanquam ex facili tolerātibus imperentur. singu-
los sibi olim reges fuisse: nunc binos imponi: e quibus
legatus in sanguinē: procurator in bona sæuiret. æque
discordiam præpositorum: æque concordiam subiectis
exitiosam. alterius manus centurionis: alterius uim &
contumelias miscere: nihil iam cupiditati: nihil libidi-
ni exceptum: in prælio fortiorem esse qui spoliet: nunc
ab ignauis plærunq; & imbellib? eripi domos: abstrahi
liberos: iniungi delectus tanquā mori tantū pro patria
nescientib?. quantum .n. transisse militum: si sese bri-
tāni numerēt. sic germanias excussisse iugum: & flumi-
ne non oceano defendi: sibi patriam cōiuges parentes:
illis auariciā & luxuriam causas belli esse. recessuros ut
diuus Iulius recessisset: modo uirtutes maiorū suorum
æmularent: neue prælii unius aut alterius euentu paue-
scent: plus impetus: maiorē constantiā penes miseros
esse. Iā britānoꝝ ēt deos misereri: qui romanū ducē ab-
sentem: qui relegatū in alia insula exercitum detinerēt.
iam ipsos quod difficillimū fuerit deliberare: porro in
eiusmodi consiliis piculosius esse depræhendi q̄ audere
His atq; talibus inuicē instincti: Voadica generis regii
fœmina duce: neq; enim sexum in impiis discernunt:

ſupſere uniuerſi bellū; ac ſparſos p̄ caſtella milites cōſe
ctati expugnatis præſidiis ipſā coloniā iuaſere : ut ſedē
ſeruitutis . nec ullū in barbaris ſæuiciæ gen⁹ amiſit ira
& uictoria. Qd̄ niſi Paulin⁹ cognito p̄uiciæ motu p̄pere
ſubueniſſet: amiſſa britānia foret: q̄ uni⁹ prælii fortuna
ueteri paciētiæ reſtituit: tenentib⁹ arma plærifq; : quos
cōſcīa defectiōis: & p̄pius ex legato timor agitabat. Hic
cum egregi⁹ cætera arrogāter in deditos & ut ſuæ quoq;
iniuriæ ultor duri⁹ cōſuleret: miſſus igit̄ Petroni⁹ turpili
an⁹ tanq̄ exorabilior: & delictis hoſtiū nou⁹: eoq; pœni
tentiæ mitior. cōpoſitis priorib⁹ nihil ultra auſus: Tre
bellio Maximo p̄uinciā tradidit. Trebelli⁹ ſegni⁹ & nul
lis caſtroꝝ experimētis: comitate quadā curādī p̄uinciā
tenuit. Didicere iā barbari quoq; ignoſcere uitus blan
dientib⁹: & interuēt⁹ ciuiliū armoz; præbuit iuſtā ſegni
ciæ excuſationē: ſed diſcordia laboratū: cū aſſuetus expe
ditiōib⁹ miles otio laſciuiret. Trebelli⁹ fuga ac latebris
uitata exercit⁹ ira idēcor⁹ atq; humilis præcario moxpre
fuit ac uelut pacti exercit⁹ licētiā: dux ſalutē. hæc ſeditio
ſine ſāguine ſtetit. Nec Vectius Volan⁹ manētib⁹ adhuc
ciuilib⁹ bellis agitauit britanniā diſciplina: eadē inertia
erga hoſtes: ſimiliſ petulātia caſtroꝝ: niſi q̄ inocens Vo
lanus: & nullis delictis iuiſus charitatē pauerat loco au
ctoritatis. Sed ubi cū cætero orbe Veſpaſian⁹ & britāni
am recupauit: magni duces egregiū exercit⁹: minuta ho
ſtiū ſpes. & terrore ſtatim itulit: Petili⁹ Cerealiſ brigatū
ciuitatē quæ numeroſiſſia p̄uiciæ totius p̄hibet̄ aggreſ
ſus. multa prælia & alq̄do nō icruēta: magnāq; brigatū
partē aut uictoria āplexus aut bello. Et cū Cerealiſ qdē
alteri⁹ ſucceſſoris curā famāq; obruiſſe: ſuſtinuit quoq;
molē Iulius Frōtinus uir magnus q̄tū licebat ualidāſq;

142
& pugnacē siluꝝ gentē armis subegit: sup uirtutē hosti
um locoꝝq; difficultates eluctat?. Hūc britāniæ statu
has belloꝝ uices media iā æstate transgressus Agricola
iuenit:cū & milites uelut omīssa expeditiōe ad securita
tē:& hostes ad occasiōē uerterēt. ordouicū ciuitat haud
multo ante aduentū eius alā in finibus suis agentē ppe
uniuersā obtriuerat. eoq; initio erecta puincia:ut qbus
bellū uolētibus erat probare exemplū:ac recentis legati
aīum opperiri. Tū Agricola q̄q̄ transuecta æstas sparsū
p prouiciā numeri:præsūpta apud militē illius āni qes
tarda & cōtraria bellū incohaturō: & plærīsq; custodiri
suspecta potiꝰ uidebat ire obuiā discrimini statuit:cōtra
ctisq; legionū uexillis: & modica auxilioꝝ manu:qa in
æquū digredi ordouices nō audebāt: ipse ante agmen
quo cæteris par aīus simili piculo esset:erexit acie.cæsa
que prope uiuierfa gēte nō ignarus istandū famæ:ac p
ut prima cessissēt fore uniuerfa: Monā insulā cuiꝰ posses
sione reuocatū Paulinū rebellione totiꝰ britanniæ supra
memorauī:redigere in pōtatem aio intēdit. sed ut ī du
bus cōsiliis:naues deerāt rō & cōstantia ducis trāsuexit.
depositis oībus sarcinis lectissimos auxiliariū qbꝰ nota
uada:& patriꝰ nādi ulꝰ:quo simul seq; & arma & equos
regūt:ita repēte imisit:ut obstupefacti hostes q classe q
naues q mare expectabāt: nihil arduū aut inuictū credi
derit sic ad bellū ueniētibꝰ. Ita petita pace ac dedita in
sula clarus ac magnꝰ hēri Agricola:qꝰpe cui īgrediēti p
uiciā q tēpus alii p ostērationē aut officioꝝ ābitū trāsī
gūt:labor & piculū placuisset. Nec Agricola prospitate
reꝝ in uanitatē usus expeditiōē aut uictoriā uocabat:
uictos cōtinuisse.ne laureatis qdē gesta psecutus ē: sed
ipsa dissimulatiōe famæ famā auxit:æstimantibus q̄ta

fuī i spē tā magna tacuisset. Cætesq; aīorū puīciæ prudēs:
simulq; doctꝝ p̄ aliena exp̄imēta parꝝ p̄fici armis si iniu
riæ sequerent: cās belloꝝ statuit excidere: a se suisq; oris
primā domū suā coerāt. q̄ plærīs q; haud minꝝ arduū ē:
q̄ puīciā regere. nihil p̄ liberos seruosq; publicæ rei.
nō studiis priuatis nec ex cōmēdatiōe aut precibꝝ cēturi
onū milites ascire sed optimū quēq; fidelissimū putare.

Oīa scire: non oīa exeq. paruis peccatis ueniā: magnis se
ueritatē cōmodare. nec pœna semp: sed sæpiꝝ pœnitētia
cōtētus esse. officiis & administrationibꝝ potiꝝ nō pecca
tuos: q̄ dānare cū peccassēt. Frumēti & tributorū auctio
nē æqualitate numeꝝ mollire: circūcis in quæstū rep
ta: quæ ipso tributo grauiꝝ tolerabāt. nāq; p̄ ludibriū as
sidere clausis horreis: & emere ultro frumēta: ac uēdere
pretio cogebāt. diuortia itineꝝ & lōgingtas regionū in
dicebat: ut ciuitates a p̄ximis hybernis ī remota & auia
deferrēt. donec q̄ oibꝝ in p̄mptu erat: paucis lucrosū fie
ret. Hæc primo statī āno cōprimēdo egregiā famā paci
circūdedit: quæ uel in curia itolerātia priorū haud minꝝ
q̄ bellū timebatur. Sed ubi æstas aduenit: cōtracto exer
citu multū ī agmine: laudare modestiā: disiectos coerce
re: loca castris ipse cape: æstuarια ac siluas ipse prætepra
re. & nihil iterim apud hostes q̄tū pati: quo minꝝ subi
tis excursibꝝ popularet: atq; ubi satis terruerat parcēdo
rurī irritamēta pacis ostētare. Quibꝝ rebꝝ multæ ciuita
tes quæ in illū diē ex æquo egerāt: datis obsidibꝝ irā po
suere: & præsidis castellisq; circūdata: & tāta rōne cura
que: ut nulla āte britāniæ noua pars illacessita trāsierit
Sequēs hyems saluberrimis cōsiliis absūpta. nāq; ut ho
mines disp̄si ac rudes. eoq; ī bello faciles: q̄ti & otio p̄
uoluptates assuescerēt: hortare priuatī: adiuuare publice

143
ut tépla fora dom[?] extruerét: laudãdo p̄mptos: & castigã
do segnes. ita honoris æmulatio p̄ necessitate erat. Iã ue
ro p̄cipū filios liberalib[?] artib[?] erudire: & igenia britã
noꝝ studiis galloꝝ átēferre: ut q̄ mō linguã romanã ab
nuebãt: eloquētiã cōcupiscerēt: inde ét habit[?] nostri ho
nor: & frequēs toga: paulatīq; discessū ad delinimēta ui
tioꝝ portic[?] & balnea & cōuiuioꝝ elegãtiã idq; apud im
pitos humanitas uocabat[?]: cū pars seruitutis éēt. Terti[?]
expeditionū añ[?] nouas gētes apuit: uastatis usq; ad Tau
æstuario nomē ē nationib[?]. qua formidie territi hostes
q̄q; cōflictatū sæuis tépestatib[?] exercitū laceſſere nō ausi
ponēdisq; insup castellis spatū fuit. Adnotabãt p̄iti nō
aliū ducē opportunitates locoꝝ sapiētī[?] legisse: nullū ab
Agricola positū castellū aut uī hostiū expugnatū: aut pa
ctiōne ac fuga desertū. Crebræ eruptiones. nã aduersus
moras obsidiōis añuis copiis firmabãt. ita itrepida ibi
hyems. & sibi q̄sq; præsidio irritis hostib[?]: eoq; despan
tib[?]: q̄a soliti plæꝝq; dāna æstatis hybernis euetib[?] p̄ſa
re: tū æstate atq; hyeme iuxta pellebãt. Nec agricola un
q̄ p̄ alios gesta auid[?] itercepit. seu cēturio seu prefect[?] in
corruptū facti testē hēbat. Apud quosdã acerbior ī cōui
tiis narrabat[?]: ut erat bonis comis: ita aduers[?] malos iu
cūdus: cæter[?] ex iracūdia nihil superat: secretū & silētiū
ei[?] nō timeres. honesti[?] putabat offēdere: q̄ odisse. quarta
æstas obtinēdis quæ præcurrerat isūpta: ac si uirt[?] exerci
tuū & romã noīs gloria pateret[?]: Inuēt[?] in ipsa britãnia
termin[?]. Nã Clota & Bodotria diuersi maris æstibus p̄
imensū reuectæ águsto terraz̄ spatio dirimūt: q̄ tū præ
sidiis firmabat[?]: atq; oīs p̄pior sin[?] tenebat[?]: sūmotis ue
lut in aliã insulã hostibus. q̄nto expeditionū anno naue
prima trãsgress[?] ignotas ad id tēp[?] gentes crebris simul

ac prosperis præliis domuit: eamq; partē britaniæ quæ hy
berniā aspicit: copiis instruxit: in spē magisq; ob formidi
nē. Siq; de hybernia medio inter britanniā atq; hispaniā
sita: & gallico quoq; mari opportuna ualētissimā iperit
partē magnis inuicē usibus miscuerit. Spatiū eius si bri
taniæ cōparet āgustius: nostri maris insulas supat. Solū
cælūq; & igenia cultusq; hoīum haud multū a britania
differt. ī melius aditus portusq; p cōmertia & negotiato
res cogniti. Agricola expulsū seditiōe domestica unū ex
regulis gentis excepat: ac specie amicitiaē ī occasionē re
tinebat. Sæpe ex eo audiui: legiōe una & modicis auxili
is debellari obtineriq; hyberniā posse. Idq; et aduersus
britaniā pfutus: si romana ubiq; arma: & uelut e cōspe
ctu libertas tolleret. Cæteræ æstate qua sextū officii an
nū ichoabat amplas ciuitates trās Bodotriā litas: q̄a mō
tus uniuersæ ultra gentiū: & infesta hostilis exercitus
itinerā timebātur. portus classe explorauit: quæ ab Agri
cola primū assūpta in partē uiriū sequebat: egregia spe
cie cū simul terra simul mari bellū ipellitur: ac sæpe is
de castris pedes equesq; & nautic⁹ miles mixti copiis: &
læticia sua q̄sq; facta suos casus attolleret: ac mō siluæ
& montiū pfunda: mō tēpestatū ac fluctuū aduersa: hinc
terra & hostis: hinc auctus ocean⁹ militari iactātia cōpa
rarētur. Britanos quoq; ut ex captiuis audiebatur: uisā
classis obstupefaciebat: tanq̄ apto maris sui secreto ulti
mū uictis pfugiū clauderet. Ad manus & arma cōuersi
calidoniā incolētes populi paratu magno: maiore fama:
uti mos est de ignotis: oppugnasse ultro castella adorti
metū ut puocātes addiderāt. regrediendūq; citra Bodo
trianā: & excedēdū potiusq; pellerētur specie ignaui prudē
tium admonebāt: cū interim cognoscit hostes pluribus

144
agminibus irrupturos. ac ne superante numero: & peritia
locorum circumiretur: diuiso & ipse in tres partes exercitu
incessit. Quod ubi cognitum hosti: mutato repente consi-
lio uniuersi nonam legionem ut maxime inualidam: nocte
aggressi inter somnum ac trepidationem caesas uigilibus irru-
pere. lamque in ipsis castris pugnabant: cum Agricola iter
hostium ab exploratoribus edoctus: & uestigiis insecutus
uelocissimos equitum peditumque assultare tergis pugnan-
tium iubet: mox ab uniuersis adiici clamorem. & propin-
qua luce fulsere: signa ita ancipiti malo territi britanni:
& romanis redit animus: ac securi pro salute de gloria
certabant. ultro quinetiam irrupere. & fuit atrox in ipsis
portarum angustiis praelium: donec pulsati hostes: utroque
exercitu certante: his ut tulisse opem: illis ne eguisse au-
xilium uiderentur. quod nisi paludes & siluae fugientes
texissent: debellatum illa uictoria foret. Cuius constan-
tia ac fama ferox exercitus nihil uirtuti suae inuium:
penetrandam Caledoniam: inueniendumque tandem britan-
niae terminum continuo praelium cursu fremebat. atque
illi modo cauti ac sapientes: prompti post euentum ac
magniloqui erant. Iniquissima haec bellorum conditio
est: prospera omnes sibi uindicant: aduersa cum impu-
tantur. At britanni non uirtute sed occasione & arte
ducis rati: nihil ex arrogancia remittere: quominus iuuen-
tutem armarent: coniuges ac liberos in loca tuta trans-
ferent: coetibus ac sacrificiis conspirationem ciuitatum
sancirent. atque ita irritatis utrinque animis discessum.
Eadem aestate cohors usipiorum per germanias conscri-
pta: in britanniam transmissa: magnam ac memorabilem faci-
nus ausa est. Occiso centurione ac militibus: qui ad tra-
dendam disciplinam immixti manipulis exemplum &

rectores habebant : tres liburnicas adactis per uim gubernatoribus ascendere & uno remigrante suspectis duobus eoque interfectis : nondum uulgato rumore ut miraculum prouehabant . mox ad aquam , atque ut illa raptis secum plærisque britannorum sua defensantiū prælio congressi : ac sæpe uictores : aliquando pulsi : eo ad extremū inopiæ uenere : ut infirmissimos suorum mox sorte ductos uescerentur : atque ita circumuecti britanniā amissis per inscitiam regendi nauibus : pro prædonibus habitum primum a suebis : mox a frisiis intercepti sunt . ac fuere quos per cōmercia uenūdatos : & in nostram usque ripam mutatione ementiū adductos indicium tanti casus illustrauit . Initio æstatis Agricola domestico uulnere ictus anno ante natum filium amisit . Quem casum neque ut plærique fortium uirorum ambitiose : neque per lamenta rursus ac mœrorē muliebriter tulit : & in luctu bellum inter remedia erat . Igitur præmissa classe quæ pluribus locis prædata magnū & incertum terrorem faceret : expedito exercitu cui ex britanis fortissimos & longa pace exploratos addiderat : ad montem Grampiū peruenit : quæ iam hostes infederat . Nam britani nihil fracti pugne prioris euentu : & ultionē aut seruitium expectantes : tandemque docti cōmune piculum concordia impulsandum : legationibus & foederibus omnium ciuitatum uires exciuerant . Iamque super triginta milia armatorum aspiciebant : & adhuc affluebat omnis iuuentus : & quibus cruda ac uiridis senectus : clari bello : & sua quisque decora gestantes : cum inter plures duces uirtute & genere præstans nomine Calgacus apud contractā multitudinē prælium poscentem in hunc modum locutus fertur . Quotiens causas belli & necessitatē nostram intueor . magnè mihi

gaur dury
amor

145
animus est hodiernum diem consensumq; uestrum ini-
tium libertatis totius britanniae fore. Nam & uniuersi
seruitutis expertes: & nullae ultra terrae: ac ne mare qui-
dem securum imminente nobis classe romana. ita praeliū
atq; arma quae fortibus honesta: eadem etiam ignauis
tutissima sunt. Priores pugnae quibus aduersus romanos
uaria fortuna certatum est: spem ac subsidium in no-
stris manibus habebant: quia nobilissimi totius Britan-
niae: eoq; in ipsis penetralibus siti: nec seruietiū littora
aspicientes: oculos quoq; a cōtactu dominationis inui-
latos habebamus. Nos terrarum ac libertatis extremos
recessus ipse ac sinus famae in hunc diem defendit:
nunc terminus Britanniae patet: atq; omne ignotum p
magnifico est. Sed nulla iam ultra gens: nihil nisi flu-
ctus & saxa: & inferiores romani: quosq; superbiam fru-
stra per obsequium & modestiam effugeris: raptores or-
bis postq; cunctis uastatib; defuere: terrā & mare scrutā-
tur. Si locuples hostis est: auari. si paup: ambitiosi: quos
non oriens non occidens satiauerit. Soli oīum opes atq;
inopiā pari affectu concupiscūt. auferre: trucidare: rape-
falsis noibus impiū. atq; ubi solitudinē faciūt: pacē ap-
pellāt: liberos cuiq; ac ppiquos suos natura carissimos
ēē uoluit: hi p delect; alibi seruituri auferunt. Cōiuges
sororesq; & si hostilem libidinē effugiant: noīe amicor;
atq; hospitū polluunt. Bona fortuna quae in tributū ag-
gerat ānus: in frumentū. corpora ipsa ac man; siluis ac
paludib; uerbera emuniendis inter ac cōtumelias conte-
runt. Nata seruituti mācipia semel ueneūt: atq; ultro a
domis alūt. Britannia seruitutē suā quotidie emit quoti-
die pascit. ac sicut ī familia recētissim; qsq; seruos & cō-
seruis ludibrio ē: sic ī hoc orbis terrar; uetere famulatu

neui nos & uiles in excidiū petimur. Neq; enim arma nobis aut metalla aut portus sunt: qbus exercēdis refer uemur: uirtus porro ac ferocia subiectoꝝ ingrata imperantibus: & longinqtas ac secretū ipsum quo tutius eo suspectius. Ita sublata spe ueniæ: tandē sumite animū: tam qbus salus: quā quibus gloria carissima est. Brigantes formā duce exurere coloniā: expugnare castra: ac nisi felicitas i secordiā uertisset: exuere iugū potuere. nos integri & idomiti & in libertatē nō in presentia laturi primo statim cōgressu unde ostendam? quos sibi caledonia uiros seposuerit. An eadē romanis i bello uirtutē: q in pace lasciuia adesse creditis. nostris illi discessionibꝝ ac discordiis clari. Vicia hostiū in gloriā exercitꝝ sui uertunt: quē contractū ex diuersissimis gentibꝝ ut secundæ res tenent: ita aduersæ dissoluēt: nisi si gallos & germanos: & pudet dictu britannoꝝ plærosq; licet dominationi alienæ sanguinē cōmodent: diutiꝝ tamen hostes seruos fide & affectu teneri putatis. metus & terror est. ifirma uincula charitatis. qua ubi remoueris: q timere desierit odisse incipiēt. Oia uictoriæ incitamenta pro nobis sūt. nullæ romanos cōiuges accendūt: nulli parētes fugā expbaturi sūt. aut nulla plærisq; patria: aut alia ē. paucos numero circū trepidos ignoratia: cælū ipsū ac mare & siluas ignota oia circūspectantes. clausos quodāmodo ac uictos alii nobis tradiderunt. Ne terreat uanus aspectus & auri fulgor atq; argenti: quod neq; tegit neque uulnerat. In ipsa hostium acie inuentem? nostras manꝝ. agnoscēt britāni suam causam. recordabūt galli priorē libertatē. deserent illos cæteri germani tanq̄ nup usipi reliquerūt. Nec qcq̄ ultra formidinis uacua castella. Senum celoniæ inter male parētes & iniuste iperātes erga

municipia & discordantia: hic dux: hic exercitus: ibi tributa
 & metalla: & ceteræ seruitiū poenæ: quas in æternū p
 ferre: aut statim ulcisci: in hoc cāpo ē. Proinde ituri ī acie
 & maiores uestros & posteros cogitate. Excepe orōnem
 alacres. & barbari moris cātu fremitu & clamorib? disso
 nis. Iāq; agmīa: & armorū fulgores audētissimi cuiusq;
 pcursu: simul istruebātur acies: cū Agricola q̄q̄ lætū &
 uix monitis coercitū militem adhuc ratus: ita differuit.
 Octauus ānus ē cōmilitones: ex quo uirtute & auspiciis
 impiū ro. fide atq; opa uestra britāniā uicistis: tot expe
 ditionib? tot præliis seu fortitudīe aduersus hostes: seu
 patientia ac labore pene aduersus ipsā rex naturā opus
 fuit. Neq; me militum: neq; uos ducis poenituit. Ergo
 egressi ego ueterū legatorū: uos priorū exercitū terminos:
 finē britāniæ nō fama nec rumore: sed castris & armis
 tenemus. Inuēta britānia & subacta. Equidē in agmine
 cū uos paludes mōtesue & flumina fatigarēt: fortissimi
 cuiusq; uoce audiebā: q̄do dabitur hostis: q̄do aiūs: ueni
 unt e latebris suis extrusi: & uota uirt? q; in apto. oīaq;
 pna uictoribus: atq; eadē uictis aduersa: Nā ut supesse
 tantū itineris: siluas euasisse: transisse æstuaria: pulchry
 ac decorū in frontē: item fugietibus piculosissima quæ
 hodie psperrima sunt. Neq; enim nobis aut locoꝝ eadē
 noticia: aut cōmeatuū eadem abūdantia: sed manus &
 arma: & in his omnia. Qđ ad me attinet: iam pridē mihi
 decretum est: neq; exercitus neq; ducis terga tuta esse.
 Proinde & honesta mors turpi uita potior: & icolumitas
 ac decus eodē loco sita sūt. nec ingloriū fuerit ī ipso ter
 rarū ac naturæ fine cecidisse. Si nouæ gētes atq; ignota
 acies cōstitisset: alioꝝ exercitū exēplis uos hortarer. nūc
 uestra decora recēsete: urōs oculos iterrogate. ii sūt quos

proximo año una legionē furto noctis aggressos clamore debellastis. ii cæterorū britānorū fugacissimi: ideoq; tam diu supstitēs. Quomō siluas saltusq; penetrātib; fortissimū q; aīal ruere: puida & inertia ipso agminis sono pellunt: sic acerrimi britānorū iāpridē ceciderūt: reliquū est numerus ignauorū & metuētū. quos q; tandē iueni stis: nō restiterūt. sed depræhēsi sūt nouissime id & extremo metu corpora: defixere aciē i his uestigiis: in qb; pulchrā & spectabilē uictoriā ederetis. Trāsigite cū expeditionib; iponite qnquagīta ānis magnū diē: appbate reip. nunq̄ exercitui iputari potuisse aut moras belli: aut cās rebellādī. Et alloquēte adhuc agricola militū ardor eminebat: & finē orōnis ingēs alacritas cōsecuta ē: statimq; ad arma discursū. instinctos ruētēsq; ita disposuit: ut peditū auxilia: quæ octo milia erant: mediā aciē firmarēt: equitū tria milia cornibus affūderētur: legiones p uallo steterē. ingēs uictoriæ dec' citra romanū sanguinē bellādi: & auxiliū: si pellerent. Britānorū acies i speciē simul ac terrorē editiorib; locis cōstitērant: ita ut primū agmine quo cæteri per accliuē iugū cōnexi uelut insurgerēt: media cāpi couiari; eques strepitu ac discursu cōplebat. Tū Agricola supante hostiū multitudie uerit; ne simul i frontē: simul & latera suorū pugnaret; diductis ordinib;: q̄q̄ porrectior acies futura erat: & arcessēdas plærtiq; legiones admonebāt: prōptior in spē: & firmus aduersis dimisso equo pedes āte uexilla cōstitit. Ac primo cōgressu emin; certaba;: simul cōstātia: simul arte. britāni igētib; gladius: & breuib; cæteris missilia nrōrū uitare: uel excutere: atq; ipsi magna uī telorū supfūdere: donec agricola pbatauorū cohortes ac tongrorū duas cohortatū ē: ut rō ad mucrōēs ac man; adducerēt: q; & ipsis uetustate

147
militiæ exercitatū: & hostib? inhabile: parua scuta & enor
mes gladios gerētib?. nā britānoꝝ gladii sine mucrone
cōplexū armōꝝ: & ī apto pugnā nō tolerabāt. Igit̄ ut ba
taui miscere rēt?: ferire ūbonib?: ora foedare: & tractis q
in æquo obstiterāt: erigere ī colles aciē cœpe: cætere co
hortes æmulatiōe & impetu cōmistæ p̄ximos quosq; cæ
dere: ac plæriq; semineces aut ītegrī festinatiōe uictorie
relīquebāt. Interī eqtū turmæ fugere: couinariī peditū
se prælio miscuere. & q̄ q̄ recentē terrorē itulerāt: densis
tamē hostiū agminib? & ī æqualib? locis hærebant: mini
meq; equestres. Ea. n. pugnae facies erat: cū ægra diu aut
stāte: simul equoꝝ corporib? ipellerent: ac sæpe uagi cur
rus: exterriti sine rectorib? eq̄ ut quēq; formido tulerat:
trāsuersos aut obuios incurfabāt. Et britāni q̄ adhuc pu
gnæ exptes sūma colliū infederāt: & paucitatē nostroꝝ
uacui sp̄nebāt: degredi paulatī & circūire terga uicentiū
cœpant: ni idipsū uerit? Agricola quattuor eqtū alas ad
subita belli retētas ueniētib? opposuisset: q̄to q; feroci? ac
currerāt: tanto acri? pulsos ī fugā disiecit. Ita cōsiliū
britānoꝝ ī ipsos uersū: trāsuectæq; præcepto ducis a frō
te pugnatiū alæ auersā hostiū aciē iuasere. Tū uero pa
tētib? locis grāde & atrox spectaculū seq: uulnerare: cape
atq; eosdē ablatiis aliis: trucidare. Iā hostiū put cuiq; īge
niū erat: cateruæ armatoꝝ pauciorib? terga præstare: q
dā iermes ultro ruere: ac se morti offerre. Passi arma &
corpora & laceri art?: & cruēta hum?: & aliq̄do et uictis
ira uirt? q; postq̄ siluis app̄p̄q̄rūt collecti primos sequē
tiū īcautos & locoꝝ ignaros circūuēiebāt. Qd̄ ni frequē
ubiq; Agricola ualidas & expeditas cohortes indaginis
mō: & sicubi arctiora erāt: partē eqtū dimissis eqs: simul
rariore siluas eqte psultari iussisset: acceptū aliq; uuln?

p nimiã fiduciã foret. Cæterꝫ ubi cõpositos firmis ordi
nibus seq rursus uidere i fugã uersi nõ agminibꝫ ut pri
us: nec alius aliũ respectãtes: rari & uitabũdi inuicẽ lon
ginq; atq; auia petiere. Finis sequendi nox & satietas
fuit. cæsa hostiũ ad decẽmilia. nostrorꝫ trecẽti q̄dragita
cecidere: i q̄s Aulus Atticꝫ præfectꝫ cohortis: iuuenili ar
dore & ferocia eq hostibꝫ illatus. Et nox qdẽ gaudio præ
daq; læta uictoribꝫ: britãni pallantes mixtoq; uiroꝫ mu
liẽꝫ q; ploratu: trahere uulneratos: uocare itegros: desere
re domos: ac p irã ultro icedere: eligere latebras: & stat i
reliquere: miscere iuicẽ cõsilia aliq̄: dei sp̄are: aliq̄do frá
gi: aspectu pignorꝫ suorꝫ sæpiꝫ cõcitari. satisq; constabat
ia uisile quosdã in cõiuges ac liberos tanq̄ misererent̄.
Proximꝫ dies faciẽ uictoriæ latius apuit. uastũ ubiq; si
lentiũ. secreti colles. fumantia p̄cul tecta. nemo explora
toribus obuius. q̄bus in oẽm partẽ dimissis: ubi incerta
fuga uestigia: neq; usq̄ cõglobari hostes cõpertũ: & exa
ctã iã æstate spargi bellũ neq̄bat: in fines horestorꝫ exer
citũ deducit. Ibi acceptis obsidibꝫ præfecto classis circũ
uehi Britannia præcepit: datæ ad id uires: & præcesserat
terror: ipse peditem atq; eqtes lento itinere: quo nouarꝫ
gentiũ animi ipsa transitus mora terrerẽt: in hybernis
locauit. & simul classis secũda tẽpestate ac fama trutulẽ
sem portũ tenuit: unde p̄ximo latere Britaniæ lecto oi
redierat. Hũc rex cursũ q̄q̄ nulla uerborꝫ iactãtia episto
lis Agricolæ actũ: ut Domitiano moris erat frõte lætus
pectore anxĩ excepit. Inerat cõsciẽtia: derisui fuisse nup
falsũ e Germania triũphũ: emptis p cõmertia: quorꝫ ha
bitꝫ & crines in captiuorꝫ speciẽ formarent̄: ac nũc uerã
magnãq; uictoriã tot milibus hostiũ cæsis ingẽti fama
celebrari. Id sibi maxie formidolosũ priuati hois nomẽ

supra principis attolli frustra studia fori & civilium artium decus in silentium acta: si militare gloriam alius occuparet: & cetera utcumque facilius dissimulari: ducis boni imperatoriam uirtutem esse. Talibus curis exercitus: quique saeva cogitationis indicium erat: secreto suo satiatus: optimum in praesentia statuit reponere odium: donec impetus famae & fauor exercitus languesceret. nam et tunc Agricola Britanniam obtinebat. Igitur triumphalia ornamenta & illustres statuae honore: & quicquid pro triumpho datur: multo uerbosius honore cumulata de cerni in senatu iubet: addique insuper opinionem: Syriae praefecturam Agricolae destinari uacua tunc morte Atilii Rufi consularis: & maioribus reseruatam. Credidere plerique libertum ex secretioribus ministeriis missum ad Agricolam codicillos quibus ei Syria dabatur tulisse cum praecipito: ut si in Britannia foret traderetur: eumque libertum in ipso freto oceani obuium Agricolae ne appellato quidem eo ad Domitianum remeasse. siue uerum istud: siue ex ingenio principis fictum ac compositum est. Tradiderat interea Agricola successori suo praefecturam quae tunc tutaque: ac ne notabilis celebritate & frequentia occurrentium introitus esset: uitato amicorum officio noctu in urbe: noctu in palatium: ita ut praecipitum erat: uenit: exceptusque breui osculo & nullo sermone: turbae seruentium imixtus est. Caeterum ut militare nomen graue iter otiosos alius uirtutibus temperaret: tranquillitatem atque otium penitus auxit. cultu modicus sermone facilis: uno aut altero amicorum comitatus. Adeo ut plerique quibus magnos uiros per ambitionem aestimare mos est: uiso aspectoque Agricolae quaererent famam pauci interpretarentur. Crebro per eos dies apud Domitianum absens accusatur. absens absolutus est. capiculi non crimen ullum: aut querela laesi cuiusquam: sed insensus uirtutibus princeps: & gloria uiri ac pessimum inimicorum

genus: laudantes. Et ea insecuta sunt reip. tempora: quæ
sileri Agricolâ non sinerēt. tot exercitus in mysia dacia
que & germania Pānoniaq; temeritate aut per ignauia
ducum amissi: tot militares uiri cum tot cohortib; expu
gnati & capti. nec iam de limite imperii & ripa: sed de
hybernis legionū & possessione dubitatū. Ita cū damna
damnis continuarent: atq; omnis annus funerib; & cla
dibus insigniretur: poscebatur ore uulgi dux Agricola:
cōparantibus cunctis uigorem constantiâ & expertum
bellis animū cum inertia & formidine eorum. Quibus
sermonib; satis constat Domitiani quoq; aures uerbera
tas: dū optimus quisq; libertoz amore & fide: pessimi
malignitate & liuore pronū deterioribus principē exti
mulabant. Sic Agricola simul suis uirtutib; simul uiti
is alioz in ipsam gloriâ præceps agebatur. Aderat iam
annus quo proconsulatū Asiæ & Africæ sortiret: & occi
so Cinca nup. nec Agricolæ consiliū deerat: nec Domi
tiano exemplū. Accessere quidam cogitationū principis
periti: qui iturus ne esset in prouinciâ: ul tro Agricolam
interrogarēt. ac primo occultius quietem & otium lau
dare. mox operam suâ in approbâda excusatione offerre
postremo non tam obscuri suadentes: simul terentesq;
pertraxere ad Domitianū. qui paratus simulatione in
arrogantiâ compositus: & audiit preces excusantis: & cū
ānuisset: agi sibi gratias passus est: nec erubuit beneficii
inuidia. salariū tamen proconsulari solitum offerri: &
qbusdā a se ipso concessū: Agricolæ nō dedit: siue offen
sus non petitū: siue ex consciētia: ne q; uetuerat uidere
tur emisse. Propriū humani ingenii est odisse quē læse
ris: Domitiani uero nat a præceps in irâ: & quo obscurior

203
aliquo
ind. ueliter fieri.

ca in uerboribus

149
eo irretiocabilior. moderatione tamen prudētiaq; Agri
colæ leniebatur: quia nō contumacia neq; inani iactatio
ne libertatis famā fatumq; prouocabat. Sciunt quibus
moris est illicita mirari: posse etiam sub malis principi
bus magnos uiros esse: obsequiūq; ac modestiā si indu
stria ac uigor adsint: eo laudis excedere: quo plæriq; per
abrupta sed in nullum rei post usum: ambitiosa morte
inclaruerūt. Finis uitæ eius nobis luctuosus: amicis tri
stis: extraneis etiam ignotisq; nō sine cura fuit. Vulgus
quoq; & hic alius agēs populus: & uēritauere ad domū:
& p̄ fora & circulos locuti sunt. nec quisq; audita morte
Agricolæ: aut lætatus est: aut statim oblitus ē. Augebat
miserationē constans rumor: ueneno interceptū. Vobis
nihil comperti affirmare ausim. cæterꝝ per omnē ualitu
dinem eius crebrius quam ex more principatꝝ per nun
cios uisentis & libertorꝝ primi: & medicorꝝ intimi uene
re: siue cura illud: siue inquisitio erat. Supremo quidem
die momenta deficientis per dispositos cursores nuncia
ta constabāt: nullo credente sic accelerari: quæ tristis au
dieret. Speciem tum doloris animo uultuq; præ se tulit:
securus iam odii: & qui facilius dissimularet gaudium
quam metū. Satis cōstabat lecto testimonio Agricolæ:
quo cohæredē optimæ uxori & piissimæ filiæ Domitia
num scripsit: lætatum eum: uelut honore iudicioq; tam
cæca & corrupta mens assiduis adulationibꝝ erat: ut ne
sciret a bono patre nō scribi hæredem nisi malū princi
pem. Natus erat Agricola Caio Cæsare ter cons. idibus
iuniis: excessit sexto & quinquagesimo anno decimo kal.
Septēbres collega priscoq; cons. Quod si habitū quoq;
eius posterī noscere uelint: decentior q̄ sublimior fuit.

nihil metus in uultu: gratia oris superat: bonū uix facile crederes magnū libenter & ipse quidē: quanq̄ medio in spatio itegræ ætatis ereptus: quantū ad gloriam longissimū æuum peregit. Quippe & uera bona quæ ī uirtutibus sita sunt impleuerat: & consularibꝫ ac triūphalibus ornamentis prædito qd̄ aliud adstruere fortuna poterat: opibꝫ nimis nō gaudebat. speciose cōtigerat filia atq; uxore supstitibus. potest uideri ēt beatus incolumi dignitate: florente fama: saluis affinitatibꝫ & amiciciis futura effugisse. Nā sicuti durare ī hac beatissimi sæculi luce: ac principem Traianū uidere: q̄ augurio uotisq; apud nostras aures ominabat̄: ita festinatæ mortis grande solatiū tulit euasisse postremū illud tēpꝫ: quo Domitianus nō iam per interualla ac spiramēta temporꝫ: sed cōtinuo & uelut uno ictu rēp. exhaust. Non uidit Agricola obsessā curiā: & clausum armis senatū: & eadē strage tot consulariū cædes: tot nobilissimarꝫ foeminarꝫ exilia & fugas. Vna adhuc uictoria charus nutiꝫ censebat̄: & intra albanam arcem uilam sentētia Massalini strepebat: & Massa Bebius iā tū reus erat. Mox nostræ duxere Heluidiū ī carcerē manꝫ. Nos Maurici Rusticiq; uisus: nos innocēti sanguine senetio pfudit. Nero tamen subtraxit oculos: iussitq; scelera nō spectauit: præcipua subdomitiō miseriarꝫ pars erat: uidere & aspici. cū suspiria nostra subscriberent: cum denotandis tot hoīum palloribus sufficeret sæuus ille uultus & rubor: a quo se contra pudorē muniebat. Tu uero felix Agricola non uitæ tantū claritate: sed ēt opportunitate mortis. Vt phibent qui interfuerūt nouissimis sermonibꝫ tuis: constans & libens fatū excepisti: tanq̄ pro uirili portione inocentiā

p̄icipi donares. Sed mihi filioq; eius p̄ter acerbitatē
 parētis erepti: auget m̄esticiā: & assidere ualitudini: fo
 uere deficientē: satiari uultu cōplexu nō cōtingit. excepis
 sem certe m̄adata uocesq;: quas penit? aīo figerem?. no
 ster hic dolor: nost̄e uuln?. nobis tā lōgæ absentix cōdi
 tione ante q̄drienniū amissus ē. Oīa sine dubio optime
 parentū assidēte amātissima uxore sup̄fuere honori tuo
 pauciorib? tamē lacrimis cōposu? es: & nouissima ī luce
 desiderauere aliqd oculi tui? si qs pioꝝ manib? locus: si
 ut sapiētib? placet: nō cū corpore extingūt magnæ aiæ:
 placide q̄scas: nosq; domū tuā ab infirmo desiderio &
 muliebrib? lamētis ad cōtēplationē uirtutū tuaz̄ uoces.
 quas neq; lugeri neq; plāgi fas ē: admiratiōe te poti? tē
 poralib? laudib?: & si nat̄a sup̄peditet militū decoram?.
 Is uer? honos: ea cōiūctissimi ciuisq; pietas: id filiæ quo
 que uxoriq; p̄ceperī: sic patris sic mariti memoriā ue
 nerari: ut oīa facta dictaq; eius secū reuoluāt: famāq; ac
 figurā aī magisq; corporis cōplectant̄: nō qa interceden
 dū putē imaginib? quæ marmore aut ære fingūt: sed ut
 uult? hominū: ita simulacra uult? imbecilla ac mortalia
 sunt: forma mētis æterna. q̄ tenere & exprimere nō per
 alienā materiā & artē: sed tuis ipse morib? possis. Quic
 qd ex Agricola amauim?: qcqd mirati sum?: manet mā
 susq; est in aīs hoīum ī æternitate tēpor̄ fama rez̄. Nā
 multos uetēz̄ uelut inglorios & ignobiles obliuio ob
 ruet: Agricola posteritati narrat? & tradit? sup̄stes erit.

PETRONII ARBITRI SATYRICI FRAGMENTA
 QVAE EXTANT.

c VM ALIO GENERE furiaz̄ declamatores
 inq̄tant̄: q clamāt: hęc uulnera pro libertate

publica excepti: hunc oculū pro uobis impēdi: date mihi
ducē qui me ducat ad liberos meos: nā succisi poplites
mēbra nō sustinent. hęc ipsa tolerabilia essent: si ad elo
quentiā ituris uiam facerēt. nūc & rex timore: sentētia
rum uanissimo strepitu: hoc tantū proficiūt: ut cū ī for
uenerit: putēt se in aliū terrarū orbē delatos. Et ideo ego
adolescētulos existimo ī scholis stultissimos fieri: quā ni
hil ex iis quæ ī usu hēm? aut audiūt aut uidēt. sed pirā
tas cū cathenis ī lictore stātes: & tyrānos edicta scriben
tes: quibus impent filiis ut patris suosq; capita præcidant.
sed responsa in pestilentia data: ut uirgines tres aut plu
res imolent. sed mellitos uerborū globulos: & oīa dicta
factaq; quasi papauere & sansuco sparsa. Qui iter hęc
nutriūt: nō magis sape possunt q̄ bene olere q̄ ī culina
habitāt. Pace uestra liceat dixisse: primi oīum eloquentiā
pdidistis. leuib? .n. atq; manib? sonis ludibria quædā ex
citando effecistis: ut corpus orōnis eneruaret & caderet.
Nōdū iuuenes declamationib? cōtinebant: cū Sophocles
aut Euripides iuenerūt uerba quibus deberēt loq. nondū
ūbratic? doctor igenia deleuerat: cū Pindar? noueq; lyri
ci homericis uersibus canere timuerūt. & ne poetas solū
ad testimoniū citē: certe neq; Platona neq; Demostenē
ad hoc gen? exercitatiōis accessisse. & iā gradis & uelut:
ut ita dicā: pudica orō nō est maculosa nec turgida: sed
naturali pulchritudine exurgit. Nup uetosa & enormis
loquacitas Athenas ex Asia cōmigravit: aīos iuuenū ad
magna surgētes ueluti pestilēti quodā sidere affluit. Si
mulatq; corrupta eloquentiæ regula stetit & obmutuit:
qs postea ad sūmā Tuciditis qs Hypididis ad famā pro
cessit? Ac ne carmē qdē sani coloris enituit: sed oīa q̄si

eodē cibo pasta non potuere usq; ad senectutē canescere
 Pictura quoq; nō aliū exitū fecit: postq̄ ægyptioꝝ auda
 cia tam magnæ ætatis cōpendiariā iuenit. Non passus
 Agamen nō me diutiꝫ declamare i porticu: q̄ ipse i scho
 la sudauerat. sed adolescēs inq̄t quoniā sermonē habes
 nō publici saporis: & q̄ rarissimū est amas bonā mentē:
 nō fraudabo te arte secreta. ni miꝫ in his exercitatiōibꝫ
 doctores peccant: q̄ necesse habēt cū insaniētibꝫ furere.
 Nā qui dixerint quæ adolescētuli p̄bent: ut ait Cicero
 soli i scholis relinquēt: sicut ficti adultores cū cœnas
 diuitū captant: nihil prius meditant: q̄ id q̄ putant gra
 tissimū auditoribꝫ fore: nec. n. aliter ipetrabūt q̄ petunt:
 nisi quasdā isidias auribꝫ fecerūt: sic eloquētix magister
 nisi tanq̄ piscator eam iposuerit hamis escā q̄ scierit ap
 petituros ēē pisciculos: sine spe predæ morat̄ in scopulo
 Quid ergo est: parētes obiurgatiōe digni: q̄ nolunt libe
 ros suos seuera lege proficere. Primū. n. sicut oīa: spes
 quoq; suas ambitioni donāt. deinde cū ad uota p̄perāt:
 cruda adhuc studia in foꝝ ipellūt: qua nihil esse magis
 confitent̄ pueris induūt adhuc nascentibꝫ. Qd̄ si paterē
 tur laboꝝ gradus fieri: ut studiosi iuuenes lectione seue
 ra irrigarent: ut sapientiæ præceptis aīos cōponerēt: ut
 uerba atroci stilo effoderēt: ut q̄ uellēt imitari diu audi
 rent: sibi nihil esse magnificū q̄ pueris placeret: iā illa
 grandis oratio hēret maiestatis suæ pondꝫ. Nunc pueri
 i scholis ludūt: iuuenes rident̄ i foro: & q̄ utroq; turpiꝫ
 est: q̄ quisq; perperam discit: in senectute confiteri non
 uult. Sed ne me putes improbasse studium Luciane im
 probitatis: quod sentio & ipse carmen effingam.

mos audire
 nota
 necesse habet
 si in
 quo pacto
 gerere et M

a Rtis seueræ si . quis amat effectus :

Mentemq; magnis applicat: prius more
Frugalitatis lege polleat exacta:
Nec curet alto regiam trucem uultu:
Cliensq; cœnas impotentium capter:
Nec per dictis abditus obruat uino
Mentis calorem: neue plausor in scœna
Sedeat redemptus histrionea addictus.

Sed siue armigeræ rident tritonidis arces:
Seu lacedæmonio tellus habitata colono:
Sirenumq; domos: det primos uersibus annos:
Mæoniumq; bibat felici pectore fontem.
Mox & socratico plenus grege imitet habenas
Liber & ingentis quatiat Demosthenis arma.
Hinc romana manus circumfluat. & modo graio
Exhonerata sono mutet suffusa saporem.
Interdum subducta foro det pagina cursum:
Et fortuna sonet celeri distincta meatu.
Dent epulas & bella truci memorata canore:
Grandiaq; indomiti Ciceronis uerba minent.
His animum succinge bonis. sic flumine largo
Plenus pierio diffundes pectore uerba.
Dum hoc diligentius audio: non notauit mihi Ascylti fugam,
& dum in hoc dictorum æstu in hortis incedo: in
gēs scholasticorū turba in porticum uenit: ut apparebat ab
extemporalis declamatioe. Nescio cur q̄s Agamēnois sua
soria excepit. Dū ergo iuuenes sententias ridet: ordinemq;
totius dictiois infamat: opportune subdixi me: & cursim
Ascyltan persequi coepi. sed nec uiam diligenter tenebam: quia nec
quo stabulum esset sciebam. Itaque quocumq; ierā eodē reuerte
bar. donec & cursu fatigatus: & sudore iam madens: accedo

152
aniculā quandā : quæ agreste olus uēdebat. & rogo inq̄
mater nunq̄d scis ubi ego habito. Delectata illa urbani
tate tā stulta: & qd̄ ni sciā inq̄t: cōsurrexitq; & cœpit me
præcedere. Ducturā ego putabā: & subinde ut in locū se
cretū uenim?: centonē anus urbana iniecit . & hic inq̄t
debes habitare. Cū ego negarē me cognoscere domū: ui
deo quosdā inter uiculos nuda s̄q; meretrices furti con
spatiātes. Tarde imo iā sero itellexi me ī fornicē esse de
ductū. execrat̄ itaq; aniculæ īsidias opui caput: & p̄ me
diū lupanar fugere cœpi in aliā partē. Cū ecce ī ipso adi
tu occurrit mihi æque laps̄ ac moriēs Ascyta: putares
ab eadē anicula eē deductū. itaq; ut ridēs eū cōsalutauī:
qd̄ in loco tā deformi faceret quæsiui. Sudorē ille mani
bus deterfit. & si sciēs inq̄t quæ mihi acciderūt. Quid
nouī inq̄ ego? At ille deficiēs: cū errarē inq̄t p̄ totā ciui
tatē: nec iuenirē quo loco stabulū reliq̄ssē: accessit ad me
pater familiæ: & ducē se itineris humanissime p̄misit. p̄
anfractus deinde obscurissimos egressus: in hūc locum
me perduxit : prolatoq; peculio cœpit rogare stuprum.
iam ille mihi iniecerat manū: & nisi ualentior fuissē:
dedissem poenas. cum ego pro clamare: gladiū strinxit:
& si Lucretia es inquit Tarquiniū inuenisti.

Quid faciant leges ubi sola pecunia regnat?
Aut ubi paupertas uincere nulla potest?
Ipsi qui cynica traducunt tempora cœna:
Nōnunquam nummis uerba solent emere.
Ergo iudicium nihil est nisi publica merces:
Atq; eques in causa qui sedet: empta probat.

nota et bene. m

Vtiq; nostra regio tam præsetibus plena numinib?: ut
facilius possis deum quam hominem inuenire.

Contemni turpe est: legem donare superbum.
Hoc amo quod possum qualibet ire uia.
Nam sane & sapiens contemptus iurgia flectit.
Et qui non iugulat: uictor abire solet.

Hodie enim post asellum diaria non sumo.

Cur non de uirginat Panichidis nostra?

prohibere
Obstupui ego: & nec Gitona uerecūdiſſimū pueræ ſuffi-
cere huic petulantiæ affirmāui: nec puellā ei? ætatis eſſe:
ut muliebris patiētiæ legē poſſet accipe. Itaq; iqt Quar-
tilla minor ē q̄ ego fui cū uirꝝ paſſa ſū. Iunonē meā irri-
tata hēam: ſi me unq̄ meminēri uirginē fuiſſe. nā ifans
cū paribꝝ inq̄nita ſū: & ſubīde p̄deuntibꝝ ānis maioribꝝ
me pueris applicui: donec ad hanc ætatē pueni. Hinc ē
puto natum puerbiū illud dicatū ut poſſit tanq; tollere
quæ uitulū ſuſtulerit. Igit̄ ne maiorē iniuriā in ſcorto
frater accipet: cōſurrexi ad officiū nuptiale. puellæ
caput iuoluerat flāmeo iamēbaſico ætas præferebat fa-
cem. Iā ebriæ mulieres longū agmen plaudētes fecerūt.
thalamūq; iceſta exornauerūt ueste. Tū Quartilla iocā-
tiū quoq; libidine accēſa & ipſa surrexit: correptūq; Gy-
tona in cubiculū traxit. Sine dubio nō repugnauerat. pu-
er ac ne puella quidē triftis expauerat nomen nuptiarꝝ.
Itaq; cū incluſi iacerēt cōſedimꝝ ante limen thalami. Et
i primis Quartilla p̄ rimā i probe applicuerat oculū curi-
olum: luſūq; puerilē libidinoſa ſpeculabat̄ diligētia. me
quoq; ad idē ſpectaculū lēta manu traxit. & q̄a cōſiderā-
tiū hæſerāt uultꝝ qcq; a ſpectaculo uacabat cōmouebat

obiter labra:& me tāq̄ furtiu? subide oculis uerberabar.

Comprobam? factū:uarioq; sermone garrim?.& poetaz
coepit esse mentio : diuq; sūma carminis penes Morsū
trachem memorata est. donec Trimalchio: rogo inquit
magister quid putes inter Ciceronē & Publiū interesse.
Ego alterum puto disertioem esse. alterum honestioem
quid enim his melius dici potest?

Luxuriæ rictu Martis marcent moenia.

Tuo palato clausus pauo nascitur

Plumato amictus aureo babylonico:

Gallina tibi numidica: tibi gallus spado.

Ciconia etiam grata peregrina hospita

Pietatis cultrix gracilis pes e tota listria.

Auis exul hyemis: titulus trepidi temporis

Nequiciæ nidum in cacabo fecit meo.

Quo margarita cara tribaca iudica

An ut matrona ornata faleris pelagus

Tollat pedes indomita in strato extraneo

Smaragdū ad quam rei uiridem preciosum uitrum

Ouo carchedomos optas ignes lapideos

Nisi ut scintillet probitas est carbunculus

Equum est inducere nuptam uentum textilem

Palam prostrare nudam in nebula lunæ.

Nomen amiciciæ si quatenus expedit hæret:

Calculus in tabula nobile ducit opus.

Cum fortuna manet uultum seruatis amici:

Cum cecidit turpi uertitis ora fuga.

Grex ait in scæna mimum pater ille uocatur:

Filius hic nomen: dimitis ille tenet.

Mox ubi ridendas inclusit pagina partes:

Vera redivit facies: dissimulata perit.

Nec diu tū lacrimis idulsi: sed uerit? ne Menela? et autē
Scolani? inter cætera mala solū me ī diuersorio iueniret
collegi sarcinulas: locūq; secretū & proximū littori moe
stus conduxī. ibi triduo inclusa redeūte in aiūm solitu
dine atq; contemptu uerberabā ægry planctib? pectus.

Qui pelago credit magno se fœnore tollit.

Qui pugnas & castra petit præcingitur auro.

Vilis adulator picto iacet ebrius ostro

Et qui sollicitat nuptas ad præmia peccat.

Sola peruinosus hæret facundia pannis

Atq; inopi lingua desertas inuocat artes.

Non dubie ita est. sed qui uitioꝝ oīum inimic? rectum
iter uitæ coepit inspicere: primū ppter moꝝ differentiā
odiū hēt. q̄s. n. pōt. pbare diuersa? deinde q̄ solas extrue
re diuitias curant: nihil uolūt inter hoīes meli? credi q̄
ipsi tenēt. Iactant itaq; quacūq; possunt litteraꝝ amato
res: ut uideant illi quoq; infra pecuniam positi.

Priscis. n. temporib? cū adhuc nuda uirt? placeret: uige
bant artes igenuæ: sūmūq; certamen inter hoīes erat:
ne qd profutuꝝ sæculis diu lateret. Itaq; herculaalis ge
nera herbaꝝ oīum succos Democrit? expressit. & ne lapi
dū uirguloꝝq; uis lateret: ætatē inter expimēta cōsum
psit. Eudox? qdē in cacumen excelsissimi mōtis cōsenuit
ut astroꝝ cæliq; motus depræhēderet. & chrysiopp? ut ad
inuētione sufficeret: ter elleboro aiūm deterfit. Ves? ut
ad plastas reuertar: statuæ unius liniamētis inhærentē
inopia extinxit. & Myron qui pene hoīum aiās ferasq;
ære cōpræhendit nō iuenit hæredem. At nos uino scor
tisq; demersi ne paratas quidē artes audem? cognoscere.

*hæc omnia ita ipsi amant. cum tunc
ad uirtutē. mō nimes. uideantur fit se per*

*foelices
p̄m̄m̄ q̄s
in fo. h. q̄s
mō q̄s
rī pōt. in*

sed accusatores iniquitatis: uicia tamē docem? & discim?
 Vbi est dialectica: ubi astronomia: ubi sapiētia cōsultis
 sima uia: q̄s inq̄ uenit ī tēplū: & uotū fecit si ad eloquē
 tiā puenisset: q̄s si philosophiæ fōtē attigisset: ac ne bo
 nā q̄dē ualitudinē petūt: sed statī anteq̄ limen capitolii
 tangāt: ali? donū pmittit si p̄pinquū diuitē extulerit: ali
 us si thesaurū effoderit: alius si ad trecēties sexterciū sal
 mis p̄uenerit. Ipse senat? recti honestiq; pr̄ceptor mille
 pōdo auri capitolio pmittit solet: & neq; dubitet pecu
 niā cōcupiscere Iouē quoq; peculio exorat. Noli ergo mi
 rari si pictura deficit: cū oib? diis hoībusq; formosior ui
 deat massa auri: q̄ q̄cqd Apelles Phidiasq; gr̄æculi deli
 rātes fecerūt. sed uideo te totū ī illa h̄erere tabula: quæ
 troiæ halosin ostendit: itaq; conabor op? uersib? p̄ādere.

omne uersum

Iam decima moestos inter ancipites metus
 Phrygas obsidebat messis: & uatis fides
 Calchantis atro dubia pendebat metu.
 Cum delio præfante ferro cæsi uertices
 Idæ trahuntur: scissaq; in molem cadunt
 Robora: minacem quæ figurabant equum.
 Aperitur ingens castrum: & obducti specus
 Qui castra caperent. huc decenni prælio
 Irata uirtus abditur. stipant graues
 reeessus danai: & in uoto latent.

O patria pulsas mille credidimus rates:
 Solumq; bello liberum hoc titulus fero
 Intus hæc ad fata compositus sinon
 Firmabat: & mendacium in damnū potens.
 Iam turba portis libera ac bello carens.
 Iam uota properant. fletibus manant genæ:
 Mentisq; pauidæ gaudium lacrimas habet:

Quas metus abegit.nanq; Neptūno sacer
Crinem solutus omne Lacoön replet
Clamore uulgus:mox reducta cuspside.
Vteri notauit fata.sed tradunt manus:
Lætusq; resilit & dolis addit fidem.
Iterum tamen confirmat inualidā manum:
Altaq; bipenni latera pertentat.fremic
Captiua pubes intus:& dum murmurant
Robora:moles spirat alieno metu.
Ibat inuentus capta dum troiam capit:
Bellumq; totum fraude ducebat noua.
Ecce alia monstra celsa qua tenedos mare
Dorso repleuit:tumida consurgūt freta:
Vndaq; resultat scissa tranquillo minor.
Qualis silenti nocte remorum sonus
Longe refertur:cum premunt classes mare:
Pulsūq; marmor abiete imposita gemit:
Respicimus angues orbibus geminis ferunt
Ad saxa fluctus.tumida quorum pectora
Rates ut aliæ lateribus spumas agunt.
Dat cauda sonitum.liberæ ponto iubæ
Consentiūt luminibus.fulmineū iubar
Incendit æquor:sibilisq; undæ tr emunt.
Stupere mentes.infulis stabant sacri
Phrygioq; cultu gemina nati pignora
Laconti:quos repente tergoribus ligant
Angues corusci.paruulas illi manus
Ad ora referunt.neuter auxilio sibi:
Vterq; fratri transtulit pias uices:
Morisq; ipsa miseros mutuo perdit metu.

Accumulat ecce liberum funus parens
 Infirmus auxiliator. inuadunt uirum
 In morte pasci: membraq; ad terrā trahunt.
 Iacet sacerdos inter aras uictima:
 Terramq; plangit. sic profanatis sacris
 Peritura troia perdidit primū deos.
 Iam plena phœbo candidū extulerat iubar
 Minora ducens astra radianti face:
 Cum inter sepultos priamidas nocte & mero
 Danai relaxant claustra: & effundūt uires.
 Tentant in armis se duces: ceu ubi solet
 Nudo remissus thessali quadrupes iugo
 Ceruicem & altas quater ad excussum iubas.
 Gladios retractant: cōmouent orbis manus:
 Bellumq; sumunt. hic graues alius mero
 Obtruncat: & continuat in mortem ultimā
 Somnos: auaris alius accendit faces:
 Contraq; troas troia inuocant sacra.

O felicē inquit matrē q̄ te talem peperit. mactē uirtute
 esto. rarā facit mixturā cū sapiētia forma. Itaq; ne putes *mystionē.*
 te tot uerba perdidisse : amatorē inuenisti. Ego laudes
 tuas carminib; implebo. Ego pædagogus & custos etiā
 nō iusseris sequar. nec iuriā circlopi; accipit aliū amat.

Profuit ēt Eumos miles ille qui mihi abstulis gladium
 alioquin quoq; aīum quē aduersus Ascyltan sumpserā:
 ī Eumolpi sanguinē exercuissē. nec fefellit hoc Gytona:
 itaq; extra cellā pcessit tanq̄ aquā peteret. Irā itaq; meā
 prudētī absētia extixit. Paululū ergo itepescēte sœuicia
 Eumolpe inq̄ iam malo uel carminib; loquaris : q̄ eius

nomine tibi nota proponas : & ego iracundus sum tu
libidinosus. Vide quā non cōueniat his moribus. putas
igit̃ me furiosū esse:reddo insaniæ fidē:ocius foras exi.

Dum hæc famula iter amātes ludit:diuersitor cū parte
cœnulæ interuenit:contēplat? q; fœdissimā uoluationē
iacentiū. rogo inquit ebrui estis: an fugitiui: an utrūq;?
quis aut̃ grabatū illū erexit? aut qd sibi tā furtiua mo
litio? Vos me hercules ne mercedē cellæ daretis: fugere
nocte in publicū uoluitis : sed nō impune. iam. n. saxo
sciatis nō uiduæ hanc insulā esse: sed Marci Mannicii.
Exclamat Eumolp? etiā minaris? simulq; os hoīs palma
excussissima pulsat. ille tot hospitū potionib? liberum ur
ceolum fictilem in Eumolpi caput iaculatus ē: soluitq;
clamātis frontē: & de cella se p̃ripuit. Eumolp? cōtume
liæ impatiēs rapit igneū candelabꝝ: sequit̃ q; abeuntē:
& creberrimis ictibus sup̃ciliū suū uīdicat. Fit cōcursus
familiæ hospitūq; ebriorꝝ frequētia. ego aut̃ nactus oc
casionē uindictæ Eumolpū excludo : redditaq; scortillo
uice sine æmulo scilicet & cella utor & nocte. Interī co
ctores isulariiq; mulctāt exclusū: & alius ueru æstis stri
dentib? plenū ī oculos eius intētat. alius furca de carna
rio rapta statū præliantis cōponet. anus præcipue lippa
sordidissimo præcita linteo solers ipar uiribus iposuit:
canē ingentis magnitudinis cathena trahit : instigatq;
in Eumolpū. sed ille cādelabro ab oī se piculo defende
bat. Videbamus nos oīa p̃ foramen ualux: q; paulo āte
ausa hostialis rupta laxauerat: fauebāq; ego uapulātī. Gy
ton autem nō oblitus misericordiæ suæ referandū esse
hostiū succurrendūq; periclitanti censebat. ego durante
adhuc iracūdia nō continui manus: sed caput miserātis

150
stricto acuto articulo percussus. Et ille flens quidē confedit
in lecto. ego autē alternos opponēbā foramini oculos: in
iuriam Eumolpi aduocationēq; cōmendabam. Cum pro
curator insulæ Bargates a coena excitatus a duob; lectu
ariis in mediā rixam perfertur: nam erat etiam pedibus
æger. Is ut rabiosa barbaraq; uoce in ebrios fugitiuosq;
diu perorauit: respiciens ad Eumolpum; O poetarum in
quit disertissime tu eras: & non discedunt ocuis nequif
simi serui: manusq; continent a rixa. Stante ergo utra
que acie: cum appareret futurum bellum: ægre expugna
uit gubernator: ut caduceatoris more Triphena induci
as faceret. data acceptaq; ex more patrio fide protendit
ramum oliuæ a tutela nauigii raptum: atq; in colloqui
um uenire ausa.

Quis furor exclamat: pacem conuertis in arma?

Quid nostræ meruere manus? non trotus heros

Hac in classe uehit decepti pignus Atridæ:

Nec Medea furens fraterno sanguine pugnat:

Sed cōtemptus amor uires habet. & mihi fata

Hos inter fluctus. quis raptis euocat armis

Cui non est mors unā satis. nec uincite potum:

Gurgitibusq; feris alios imponite fluctus.

Hæc ut turbato clamore mulier effudit: hæsitq; paulisp
acies: reuocatæq; ad pacem manus intermisere bellum;
utit pœnitētia occasione dux Eumolpo: & castigato ante
uæhemētissime Licha tabulas foederis signat. quis hæc
formula erat. Ex tui animi sentētia Triphena neq; iniu
riam tibi factam a Gytone queraris: neque si quid ante
hunc diem factum est abiicies: uindicabis ue: aut ullo
alio genere persequendū curabis. Et tu nihil imperabis

puero repugnanti : non amplexū non osculum non coitum uenere constrictū. Pro qua re præsentēs numerabis C. denarios. Item Licha ex tui animi sententiā ut tu Eumolpon nec uerbo contumelioso insequeris nec uultu: neq; quæres ubi nocte dormiat: aut si quæsieris: pro singulis iniuriis numerabis præsentēs denarios ducentos. In hæc uerba fœderibus compositis arma deponimus. Exornatur ergo cantibus totum nauigiū. & quia repentina tranquillitas intermiserat cursum: alius exultans quærebat fuscinis pisces: alij hamis blandiētibus compellebat prædam repugnantē. Ecce etiam per antemnam pelagi cōsedere uolucres: quas textis arundinibus peritus artifex tetigit. illæ uiscatis uiminibus deferebant ad manus. Tollebat plumas aura uolitantes: pennasq; per inania iani spira torquebat. Iā Lichas redire mecū ī gratiā cœperat. Iam Triphena Gytona extrema parte potionis spargebat: cū Eumolp & ipse uino solutus dicta uoluerit in caluos stiginos esque iaculari: donec consumpta frigidissima urbanitate rediit ad carmina sua: cœpitq; capillosq; ellegidarion dicere.

Quod solum formæ decus est: cecidere capilli :

Vernatesq; comas tristis abegit hyems.

Nunc umbra nudata sua iam tempora moerēt.

Areaq; atritis ridet adusta pilis.

O fallax natura deum: quæ prima dedisti

Aetatis nostræ gaudia: prima rapis.

Infelix modo crinibus nitebas.

At nunc leuior ære uel retundo

Ridentes fugis & times puellas.

phæbo

157
Phoebo pulchrior & sorore Phoebi

Horti tulere quod cecauit unda:

Vt mortem citius uenire credas:

Scito iam capitis perisse partem.

Plura uolebat proferre credo & ineptiora præteritis: cū ancilla Triphena Gytona in partē nauis inferiorē ducit cornubioq; domine pueri adornat caput: imo supercilia etiā profert de pyxide: scitæq; iacturæ liniamēta secuta totam illi formā suam reddidit. Agnouit Triphena uesq; Gytona lacrimisq; turbata tunc primū bona fide puero basium dedit. Cæteræ Eumolpos & periclitantiū aduocatus: & præsentis cōcordiæ auctor: ne sileret sine fabulis hilaritas: multa in muliebrē leuitatē coepit iactare: quā facile adamarēt: q̄ cito etiam filioꝝ obliuiscerent: nullā que esse foeminā tam pudicā: quæ non peregrina libidine usq; ad furorem auerteret. nec se tragoedias curare: aut noīa sæculis nota: sed sua memoria facta: quæ expositurum se esse si uellem? audire. Conuersis oīum in se uultibus auribusq; sic exorsus est. Matrōna quædā ephe si tam notæ erat pudiciæ: ut uicinarū quoq; gentium foeminas ad spectaculū sui euocaret. Hæc ergo cum uirum extulisset: nō contēta uulgari more funeris sparsis p̄sequi crinib?: aut nudatū pectus in conspectu frequentiæ plangere: i conditoriū etiam profecuta est defunctū positumq; i hyppogeo græco more corpus custodire ac flere totis noctibus diebusq; coepit. Sic affliçantē se: ac mortē inedia persequentē non parentes potuerūt abducere: nō propinqui: magistrat? ultimo repulsi abierunt. cōplorataq; singularis exempli foemina ab omnib? quintum iam diem se alimēto subtrahēbat. Assidebat ægræ

*Opna bystora
leuitate m*

lacrimas cōmendabat lugētī: & positū in monumēto lū
men renouabat. Vna igit̃ in tota ciuitate fabula erat: so
lum uidelicet affluxisse ueg̃ pudiciciæ amorisq; exēplū
omnis ordinis confitebant̃. Cum interim impator pro
uinciæ latrones iussit crucib? affigi: secundū illam casu
lam in qua recens cadauer matrona deflebat. Proxima
ergo nocte cū miles qui crucē seruabat: ne quis ad sepul
turā corpus detraheret: notasset ibi & lumē inter monu
menta clarius fulgens: & gemitū lugētis audisset. uitio
gentis humanæ cōcupiit scire quis aut quid faceret. de
scendit igit̃ in conditoriū: uisq; pulcherrima muliere:
primo quasi quodā monstro infernisq; imaginib? turba
tus substitit: deinde ut & corpus iacentis conspexit: &
lacrimas cōsiderauit: faciemq; unguib? sectam: ratus sci
licet id q̃ erat: desiderīū extincti nō posse fœminā pati:
attulit in monumentū cænulam suam: cœpitq; hortari
lugentem ne pseueraret in dolore: supuacuo ac nihil pro
futuro gemitu pectus deduceret: oīum eundē esse exitū
sed & idem domiciliū: & cætera quibus exulceratæ men
tes ad sanitatē reuocant̃. At illa ignota cōsolatione per
cussa lacerauit uæhemētī? pectus: ruptosq; crines super
pectus iacentis imposuit. Non recessit tamen miles: sed
eadē exhortatione tēptauit dare mulierculæ cibū: donec
ancilla uini certe ab eo odore corrupta primū porrexit
ad humanitatē iuitantis uictā manū: deinde referta po
tione & cibo expugnare cœpit dominæ p̃tinaciā. Et qd
proderit inquit hoc tibi: si soluta inedia fueris? si te ui
uam sepelieris? si anteq̃ fata poscant indēnatū spiritum
effuderis? id cineres aut manes sepultos credis sentire?
uis tu reuiuiscere? uis tu discusso muliebri errore q̃diu

158
licuerit lucis cōmodis frui: ipsū te iacētis corp⁹ cōmoue
re debet ut uiuas. Nemo iuitus audit: dū cogit aut cibū
sumere aut uiuere. itaq; mulier aliquot dieꝝ abstinētia
sicca passa est frangi p̄tinaciā suā: nec min⁹ auide se re
pleuit cibo q̄ ancilla quæ prior uicta est. Cæterꝝ scitis q̄
plærunq; solet tentare humanā satietatē: quib⁹ blandi
ciis impetrauit miles ut matrona uellet uiuere: iisdem
etiā pudiciciā eius aggressus. Nec deformis aut infacun
dus iuuenis caste uidebat: conciliante gratiā ancilla: ac
subinde dicēte placito ne ēt pugnabis amori: nec uenit
in mentē quorꝝ cōfederis aruis. Quid diuti⁹ moror: ne
hanc quidē partē corporis mulier abstinuit: uictorq; mi
les utrunq; persuasit. Latuerūt ergo una non tantū illa
noctē qua nuptias fecerunt: sed postero ēt ac tertio die:
præclusis uidelicet cōditorii foribus: ut si q̄s ex ignotis
cognatisq; ad monumētū uenisset: putasset expirasse sup
corp⁹ uiri pudicissimā uxorē. Cæterꝝ delectatus miles &
forma & secreto. q̄quid boni per facultates poterat coe
mebat: & prima statī nocte in monumentū ferebat. Ita
que cruciati unius parentes ut uiderūt laxatā custodiā:
detraxere nocte pendentē: supremoq; mādauerūt officio
At miles circūscriptus dum residet: ut postero die uidit
unā sine cadauere crucē: ueritus suppliciū mulieri quod
accidisset exponit: nec se expectaturꝝ iudicis sentētiā: sed
gladio ius dicturꝝ ignauix suæ. cōmodet ergo illa pitu
ro locum: et fatale conditoriū familiari ac uiro faceret.
Mulier nō min⁹ misericors q̄ pudica: nec istud dii sināt:
ut eodem tempore duorꝝ mihi carissimorꝝ hominū duo
funera spectem. malo mortuū impendere: quam uiuum
occidere. Secundū hanc orationem iubet ex arca corpus

mariti sui tolli: & illi cruci quæ uacabat affigi. Vfus est miles ingenio prudētissimæ fœminæ. posteroq; die populus miratus est: qua rōne mortuū esset ad crucē. Risu excepe fabulā nautæ: & erubescēte nō mediocriter triphena uultū suū super ceruicē Gytonis amabiliter posuit. At nō Lichas risit: sed iratū cōmouēs caput: si iustus inqt impator fuisset: debuit patriissimæ corp⁹ in monumentū referre: mulierē affigere cruci. Non dubie redierat in aīum edile: expilatūq; libidinosa migratiōe nauigiū: sed nec fœderis uerba pmittebā meminisse: nec hilaritas quæ præoccupauerat mētes: dabat iracūdiæ locū Cæteꝝ Triphena in gremio Gytonis posita modo ipsebat osculis pectus: interdū cōcrunabat spoliatū crinibus uultū. Multos inquit Eumolp⁹ iuuenes carmen decepit: nam ut quisq; uersū pedibus instruxit: sēsūmq; tenerio rem uerboꝝ ambitu intexuit: putauit se continuo in heliconem uenisse: sic forensibus ministeriis exercitati frequenter ad carminis tranquillitatem tanq̄ ad portum faciliorem refugerunt: credentes facilius poema extrui posse: q̄ controuersiam umbrantibus sententiolis pictā. Cæterū neq; generosior spiritus sanitatem amat: neq; cōcipere aut edere partū mens pōt: nisi ingenti flumine litterarum inundante: effugiendum est ab omni uerborum ut ita dicam uilitate: & sumendæ uoces a plebe sūmotæ: ut fiat odi profanum uulgus & arceo: præterea curandum est ne sententiæ emineant extra rationis modum expressæ: sed intexto uersibus colore niteant. Homerus testis & lyrici romanusque Virgilius & Horatii curiosa felicitas: cæteri aut aut non uiderunt uiam qua iretur ad carmen: aut uersum timuerunt calcare. Ecce

139
belli ciuilis ingens opus quisquis attigerit: nisi plenus
litteris sub onere labetur. non enim res gestæ uersibus
compræhendendæ sunt: quod longe melius historici fa-
ciunt: sed per ambages deorumq; ministeria & fabulosū
sententiarum tormentum præcipitandus est liber spiri-
tus: ut potius furentis uaticinatio appareat: q̄ religiosæ
oratiōis sub testibus fides iamq; si placet hic impetus:
etiam si nondum recepit ultimam manum.

Orbem iam totum uictor romanus habebat:

Qua mare qua terræ qua sidus currit utrunq;

Nec satiatus erat: grauidis freta pulsa carinis.

Iam peragrabantur: si quis sinus abditus ultra:

Si qua foret tellus quæ fuluum mitteret aurum:

Hostis erat: fatisq; intristia bella paratis

Quærebantur opes: non uulgo nota placebant

Gaudia: non usu plebeia trita uoluptas:

Ac spireum cum laudabat miles in unda

Quæsitus tellure nitor certauerat ostro.

Hinc numidæ acusatus: illinc noua uellera feræ:

Atq; arabum populus sua despoliauerat arua.

Ecce aliæ clades elisæ uulnera pacis.

Quæritur in siluis an reo fera: & ultimus hamon

Affrorum excutitur: ne desit bellua dente

Ad mortes pretiosa fames: præmit aduena classes

Tigris & aurata gradiens uectatur in aula:

Vt bibat humanum populo plaudente cruorem.

Heu pudet affari: perituraq; prodere fata:

Persarum ritu male pubescentibus annis

Surripuere uiros: exactaq; uiscera ferro

In uenerem fugere: atq; ut fuga mobilis æui

Circumscripta mora properantes differat annos.
Quare se natam non inuenit: omnibus ergo
Scorta placent: factiq; enerui corpore gressus:
Et laxi crines: & tot noua nomina uestis:
Quæq; iure querit: ecce affris eruta terris
Citrea mensa: greges seruorum: astrumq; renidens
Ponitur: ac maculis imitatur uilibus aurum:
Quæ sensum turbant hostiale ac male nobile lignum
Turba sepulta mero circumuenit: omniaq; orbis
Præmia correptis miles uagus extruit armis.
Ingeniosa gula est. siculo scarus æquore mersus
Ad mensam uiuus perducitur: atq; lucrinis
Eruta littoribus uendunt conchilia coenas:
Ut renouent per damna famem. iam phasidis unda
Orbata est auib;: mutoq; in littora tantum
Solæ desertis aspirant frondibus auræ.
Nec minor in campo furor est: emptiq; quirites
Ad prædam strepitumq; lucri suffragia uertunt.
Venalis populus: uenalis curia patrum.
Est fauor in pretio senibus quoq; libera uirtus
Exciderat sparsisq; opibus conuersa potestas:
Ipsaq; maiestas auro corrupta iacebat.
Pellitur a populo uictus Cato: tristior ille est
Qui uicit fascesq; pudet rapuisse Catoni.
Namq; hoc dedecoris populo: morumq; ruina
Non homo pulsus erat: sed in uno uicta potestas
Romanumq; decus. quare tam perdita roma
Ipsa sui merces erat: & sine uindice præda:
Præterea geminam deprænsam gurgite prædam
Fœnoris illuuiæ ususq; exciderat æris.

160
Nulla est certa domus: nullū sine pignore corpus,
Sed ueluti tabes tacitis concepta medullis
Intra membra furens curis latrantibus errat.
Arma placent miseris: detritaq; comoda luxu
Vulneribus reparantur. inops audacia tuta est.
Hoc mersant coeno romam somnoq; iacentem
Quæ poterant artes sana ratione mouere:
Ni furor & bellum ferroq; excissa libido.
Tres tulerat fortuna duces: quos obruit omnis
Armoz; strue diuersa feralis erynis.
Crassum parthus habet: libyco iacet æquore Magn?
Tertius ingratham perfudit sanguine romam.
Et quasi non posset tot tellus ferre sepulcra:
Diuisit cineres. hos gloria reddit honores.
Est locus exciso penitus demersus hiatu
Parthenopen inter magnæ dicharchidos arua
Cocyta perfusus aqua: nam spiritus extra
Qui furit: effusus funesto spargitur æstu.
Non hæc autumnno tellus uiret: aut alit hærbas
Cespitate lætus ager: non uerno persona cantu
Mollia discordi strepitu uirgulta loquunt:
Sed chaos & nigro squallentia pumice saxa
Gaudent ferali circūtumulata cupressu:
Has inter sedes Ditis pater extulit ora
Bulstorum flammis & caua sparsa fauilla:
Ac tali uolucrum fortunā uoce lacescit.
Rerum humanaz; diuinaz; q; potestas:
Quæ noua semper amas: & mox possessa relinquis:
Ecquid romano sentis te pondere uictam?
Nec posse ulterius perituram extollere molem?

Ipſa ſuas uires odit romana iuuentus:
Et quas ſtruxit opes male ſuſtinet. aſpice late
Luxuriam ſpoliorq; & cenſum in damna furentem.
Aedificant auro: ſedesq; ad ſydera mittunt.
Expellunt aquæ ſaxis. mare naſcitur aruis.
Et permutata rerum ſtatione rebellant.
En etiam mea regna petunt: perfoſſa dehifcit
Mollibus inſanis tellus. iam montibus auſtris
Antra gemunt: & dum uanus lapis inuenit uſum:
Inferni manes cælum ſperare fatentur.
Quare age fors muta pacatum in prælia uultum:
Romanosq; cie: ac noſtris da funera regnis.
Iam pridem nullo perfundim? ora cruore:
Nec mea Theſſiphonæ ſitientes perluit artus:
Ex quo ſyllanus bibit enſis: & horrida tellus
Extulit in lucem nutritas ſanguine fruges.
Hæc ubi dicta dedit: dextræ coniungere dextram
Conatus: rupto tellurem ſoluit hiatu.
Tunc fortuna leui defudit pectore uoces.
O genitor cui cocyti penetralia parent:
Si modo fas eſt mihi uera impune probari:
Vota mihi cedunt: nec enim minor ira reſtat:
Pectore in hoc: leuiorq; exurit flamma medullas.
Omniaq; tribui romanis arcibus odi:
Muneribusq; meis irasco: deſtruat iſtas
Idem qui poſuit moles deus: & mihi cordi
Quippe cremare uiros: & ſanguine paſcere luxum.
Cerno equidē gemina iam ſtriſtos morte philippos:
Theſſaliæq; rogos: & funera gentis iberæ.
Iam fragor armorum trepidantes perſonat auras

101
Et libye: cerno tua Nile gementia castra:
Actiacosq; sinus: & Apollinis arma timentes.
Pande age terrarum sitientia regna tuarum:
Atq; animas accerse nouas. uix nauita protheus
Sufficiet simulacra uirum traducere cymba:
Classe opus est. tuq; ingenti satiare ruina
Pallida Thessiphone: conscissaq; uulnera manda
Ad stygios manes laceratus ducitur orbis.
Vix dum finierat: cum fulgure rupta corusco
Intremuit nubes: elisosq; abscidit ignes.
Subsedit pater umbræ: gremioq; reductus
Telluris pauitans fraternos palluit ictus.
Continuo clades hominū uenturaq; damna
Auspiciis patuere deum: nanq; ore cruento
Deformis titubans uultus caligine textit.
Ciules acies iam tum spirare putares.
Parte alia plenos extinxit cynthia uultus:
Et lucem sceleri subduxit rupta tonabant
Verticibus lassis montis iuga: nec uaga passim
Fulmina per notas ibant morientia ripas.
Armorum strepitu cælum furit: & tuba mortē
Sideribus armis acta ciet. iamq; ætna uocatur
Ignibus insolitis: & in æthera fulmina mittit.
Ecce inter tumulos atq; ossa arentia bustis
Umbrarum facies diro stridore minatur.
Fax stellis comitata nouis incendia ducit:
Sanguineoq; recens descendit iupiter igne.
Hæc ostenta breui soluit deus. exiit omnes
Quippe moras Cæsar: uindictæq; actus amore
Gallica proiecit: ciuilia substulit arma.

Alpibus aeriis. ubi graio nomine pulso
Descendunt rupes: & se patiuntur adiri.
Est locus herculeis aris sacer. hunc niue dura
Claudit hyems: canoq; ad sidera uertice tollit.
Cælum illinc cecidisse putes: non solis adusti
Mansuescūt radii: non uerni temporis aura:
Sed glacie concreta rigens hyemisq; pruinis
Totum ferre potest humeris minitantib; orbem.
Hæc ubi calcauit Cæsar iuga milite læto:
Orauitq; locum summo de uertice montis:
Hesperiaë campos latæ prospexit: & ambas
Intentans cum uoce manus ad sydera dixit.
Iupiter omnipotēs: & tu saturnia tellus
Armis læta meis: olimq; onerata triumphis:
Testor ad has acies inuitum arcessere martem:
Inuitas me ferre manus: sed uulnere cogor
Pulsus ab urbe mea: dum rhenum sanguine uinco:
Dum gallos iterum capitolia nostra petentes
Alpibus excludo. uincendo certior exul.
Sanguine germano sexagintaq; triumphis
Esse nocens cœpi. quāquam quos gloria terret
Aut qui sunt qui bella uident: mercedibus emptæ
Ac uiles opere: quorum est mea roma nouerca:
Ut reor haud impune. nec hanc sine uindice dextrā
Vinciet ignauus. uictores ite ferentes
Ite mei comites: & causam discite ferro.
Nanq; omnes unum crimen uocat. omnibus una
Impendet clades. reddenda est gratia uobis:
Non solus uici. quare: quia pœna tropheis.
Imminet: & sordes meruit uictoria nostra.

Iudice fortuna cadat alea. sumite bellum.
 Et tentate manus. certe mea causa peracta est:
 Inter tot fortes armatus nescio uinci.
 Hæc ubi personuit de cælo delphicus ales
 Omina læta dedit: pepulitq; e mētibus auras.
 Necnon horrendi nemoris de parte sinistra
 Insolita uoces flamma sonuere sequenti.
 Ipse nitor phœbi uulgato latior orbe
 Creuit: & aurato præcinxit fulgure uultus:
 Fortior ominibus mouit mauortia signa
 Cæsar & insolito gressus prior occupat ausus.
 Prima quidem glacies: & cana iuncta pruina
 Non pugnavit humus: mitiq; quieuit honore.
 Sed postquã turmæ nimbos fregere ligatos:
 Et pavidus quadrupes undarum uincula rupit:
 Incaluere niues: mox fulmina montibus altis
 Vndabãt modo nata: sed hæc quoq; missa putares.
 Stabat uicta fluctus stupuere pruina:
 Et paulo ante lues iam concidenda iacebat.
 Tum uero malefida prius uestigia lusit:
 Decepitq; pedes passim turmæq; uiriq;
 Armaq; congesta strue deplorata iacebant.
 Ecce etiam rigido concussæ flamine nubes
 Exonerebant: nec rupti turbine uenti
 Deerant: ac tumida confractum grandine cælum.
 Ipsæ iam nubes ruptæ super arma cadebant:
 Et concreta gelu ponti uelut unda ruebat.
 Victa erat ingenti tellus niue: uictaq; cæli
 Sydera: uicta suis hærentia flumina ripis:
 Nondum Cæsar erat: sed magnã nixus in hastam

Horrida securis frangebat gressibus arua :
Qualis caucasea decurrens arduus arce
Amphitryoniades: aut toruo iuppiter ore
Cum se uerticibus magni demisit olympi:
Et periturorum deiecit tæla gigantum:
Dum Cæsar tumidas iratus deprimit arces,
Interea uolucer motis conterrita pennis
Fama uolat: summiq; petit iuga celsa palati:
Atq; hæc romano toniton ferit omnia signa:
Iam classes fluitare mare: totasq; per alpes
Feruere germano perfusas sanguine turmas.
Arma: cruor: cædes: incendia: totaq; bella
Ante oculos uolitant ergo pulsata tumultu
Pectora: perq; duas scinduntur territa causas.
Huic fuga per terras: illi magis unda probatur:
Et patriæ est pontus: & iam timor est magis arma
Qui tentata uelit: fatisq; iubentibus acti
Quantum quisq; timet: tantum fugit: ocyor ipse.
Hos inter motus populus miserabile uisu
Quo mens icta iubet deserta ducitur urbe.
Gaudet roma fuga: debellatiq; quirites
Rumoris sonitu mœrentia tecta relinquunt.
Ille manu trepida natos tenet: ille penates
Occultat gremio: deploratumq; relinquit
Limen: & absentem uotis interficit hostem.
Sunt qui coniugibus mœrentia pectora iungant:
Grandæ uosq; patres oneris ignara iuuentus
Id pro quo metuit tantum trahit: omnia secum
Hinc uehit imprudens prædamq; in prælia ducit.
Ac uelut ex alto cum magnus inhorruit auster:

603
Et pulsas euertit aquas: non arma ministris
Non regimen prodest: ligat alter pondera pinus:
Alter tuta sinu tranquillaq; littora quærit:
Hic dat uela fugæ: fortunæq; omnia credit.
Quid tā parua queror? gemino cū consule Magn?
Ille tremor ponti: sæuiq; repertor hydaspi:
Et piratarum scopulus modo: quem ter ouātem
Iupiter horruerat: quem fracto gurgite pontus:
Et ueneratus erat summissa bosphoros unda:
Proh pudor imperii deserto nomine fugit:
Vt fortuna leuis Magni quoq; terga uideret.
Ergo tanta lues diuum quoq; numina uidit:
Consensitq; fugæ cæli timor. ecce per orbem
Mitis turba deum terras exosa furentis
Deserit atq; hominū damnatum auertitur agmen.
Pax prima ante alias niueos pulsata lacertos
Abscondit galea uictum caput: atq; relicto
Orbe fugax Ditis petit implacabile regnum.
Huic comes it sincæra fides: & crine soluto
Iusticia: ac mœrens lacera concordia palla.
At contra sedes herebi qua rupta dehiscit:
Emergit late Ditis chorus: horrida erynis
Et Bellona minax: facibusq; armata Megera:
Lethumq; insidiæq; & lurida mortis imago.
Quas inter furor abruptis ceu liber habenis
Sanguineum late tollit caput: oraq; mille
Vulneribus confossa cruenta casside uellat.
Hæret detritus leuæ mauortius umbo
Innumerabilib? tælis grauis: atq; flagranti
Stipite dextra minax terris incendia portat.

Sentit terra deos:mutataq; sydera pondus
Quæ siuere suum .nanq; omnis regia cæli
In partes deducta ruit:primumq; Dione
Cæsaris acta sui ducit:comes additur illi
Pallas:& ingentē quatiens Mauortius hastam:
Magnaq; cum I hoebro soror & cyllennia proles
Excipit:ac totis similis Tirinthius actis.
Intremuere tubæ:ac scisso discordia crine
Extulit ad Superos stygium caput.huius in ore
Concretus sanguis:contusaq; lumina flebant.
Stabant irati scabra rubigine dentes:
Tabo lingua fluens:obsessa draconibus ora.
Atq; inter toto laceratam pectore uestem
Sanguineā tremula quatiebat lampada dextra.
Hæc ut cocyti tenebras & tartara liquit:
Alta petit gradiens iuga nobilis appennini:
Vnde omnes terras atq; omnia littora posset
Aspicere:ac toto fluitantes orbe cateruas:
Atq; has erupit furibundo pectore uoces.
Sumite nunc gentes accensis mentibus arma:
Sumite:& in medias immitтите lampadas urbes.
Vincetur quicumq; latet.non foemina cesset:
Non puer:aut æuo iam desolata senectus.
Ipsa tremat tellus:lacerataq; tecta rebellent.
Tu legem Marcelle tene:tu concute plebem
Curio:tu fortem neu supprime Lentule martem.
Quid porro tu diue tuis cunctaris in armis?
Non frangis portas:non muris oppida soluis?
Thesaurosq; rapis:nescis tu Magne tueri
Romanas acies:epidauria mœnia quære:

Theſſalicoſq; ſinus humano ſanguine tinge.
Factum eſt in terris quicquid diſcordia iuſſit.

Cum hæc Eumolp[?] ingēti uolubilitate effuſiſſet: tandē
Cratona uenim[?]. ubi quidē paruo diuerſorio reſecti: po
ſtero die ampliori fortitudine domū quærentes inci
mus ī turbam hæredipetæꝝ ſciſcitantū quid genus ho
minum: aut unde uenirem[?]. Ex præſcripto ergo conſilii
cōis exaggerata uerboꝝ uolubilitate unde aut q̄ eſſem[?]
haud dubie credentib[?] indicauim[?]. Procedentib[?] demū
longi[?]: rogauī ancillam ut platea noua duceret dominā.
placuit ancillæ conſilium . itaq; collegit altius tunicā.
flexitq; ſe in cadophona qui ambulationi hærebat. nec
diu morata dominā p̄ducit latebris : lateriq; meo appli
cat mulierē oībus ſimulacris emēdationē. Nulla uox eſt
quæ formā eius poſſit cōpræhendere: nā quicquid dixerō
min[?] erit. Crines ingenio ſuo flexi per totos ſe humeros
effuderāt frōs minima: & quæ radices capilloꝝ retro fle
xerat. & ſup̄cilia uſq; ad malaꝝ ſcripturā currētia: & fu
ſus cōfinio luminū pene pmixta : oculi clariores ſtellis
extra lunā fulgentib[?]: nares paululū inflexæ: & oſculum
quale Praxiteles habere Dianā credidit. Iam mentū. iam
ceruix. iam man[?]. iam pedum candor intra auri gracile
uinculū poſitus parium marmor extinxerat. Itaq; tunc
primum Doxida uetus amator contempſi.

Quid factū eſt quod tu proiectis Iupiter armis
Inter cælicolas fabula muta taces?

Nunc erat a torua ſummittere cornua fronte;
Nunc pluma crines diſſimulare tuos.

Hæc uera eſt Danae. tempta modo tangere corpus;
Iam tua flāmifero membra calore fluent

Delectata illa risit tā blandū : ut uideret̃ mihi plenū os
extra nubē luna p̃ferre: mox digitis gubernantibꝫ uocē:
si nō fastidis inquit foeminā ornatam: & hoc primū āno
uirum expertā: concilio tibi o inuenis sororem habet &
tu quidē fratrem: neqꝫ. n. me piguit quærere: sed qd pro
hibet & sororem adoptare: eodē gradu uenio: tu tamen
dignare & meū osculū cum libuerit cognoscere. Imo in
quam ego per formā tuam te rogo: ne fastidias hoīem
peregrinū inter cultores admittere: inuenies religiosū
si te adorari pmiseris, ac ne me iudices ad hoc templū
gratis accedere: dono tibi fratrem meū. Quid ni inqt̃ illa
donas eum: sine quo nō potes uiuere: ex cuiꝫ osculo pen
des: quē sic tu amas: quēadmodū ego te uolo. Hęc ipsa
cum diceret: tanta gratia conciliabat uocem loquentis:
tam dulcis sonus p̃tentabat aera: ut putares inter aures
canere sirenū concordia. Itaqꝫ miranti: & toto mihi clari
us cælo nescio quid relucēte: libuit nomē deæ quærere.
Ita inquit nō dixit tibi ancilla mea Circe me uocari?
non sum quidē solis p̃genies: nec mea mater dū placet:
libentis mundi cursū detinuit. habeo tamen quod cælo
imputē: si non fata cōiunxerūt. Imo iam nescio qd taci
tis cogitationibꝫ deus agit. nec sine causa belieno nece
amat. sed inter hęc noīa magna fax surgit. Sume ergo
amplexū si placet. neqꝫ est quod curiosū aliquē extime
scas. lōge ab hoc loco frater est. Dixit hęc Circe: impli
citumqꝫ brachiis mollioribus pluma deduxit in terram
uario gramine indutam.

Idæo quales funditur de uertice flores

Terra parens: cum se confesso uinxit amori

Iupiter: & toto concepit pectore flammās:

201
Emicuere rosæ: ridetq; & molle ciperen:
Albaq; de uiridi riserunt lilia prato.
Talis humus uenerem molles clamauit in hærbas.
In hoc gramine pariter compositi mille osculis quæren
tes uoluptatem robustam.

Nocte soporifera ueluti cum somnia ludunt
Errantes oculos: effosaq; protulit aurum
In lucem tellus: uersat manus improba furtum:
Thesaurusq; rapit: sudor quoq; proluit ora:
Candidiorq; dies secreto fauit amori:
Et mentem timor altus habet: ne forte grauatū
Excutiat gremium secreti conscius auri.
Mox ubi fugerunt elusam gaudia mentem:
Veraq; forma redit: anim? quod perdidit optat:
Atq; in præterita se totus imagine uersat .

Cubiculū autē meū chrysis intrauit: codicillosq; mihi do
minæ suæ reddidit: in quib? hæc erant scripta. Si libidi
nosa essem: quererer decepta: nūc & gratias lāgori ago:
in umbra uoluptatis diuti? lusi. qd tamen agas quæro:
& an tuis pedibus pueneris domū. negāt. n. medici sine
neruis posse ire. Narrabo tibi adolescēs: paralyſim caue.
nunquā ægrum tam magno periculo uidi. mediūſfidi?
iam peristi. qđ si idem frigus genua manusq; tentauerit
tuas: licet ad tubicines mittas. Quid ergo est? et si gra
uem iniuriā accepi: homini tā misero nō inuideo medi
cinā. Si uis sanus esse: Gytona roga. recipies inq̄ neruos
tuos: si triduo sine fratre dormieris. nā q̄ ad me attinet
nō timeo ne qs inueniat: cui non min? placeam. nec spe
culū mihi: nec fama mentit̄. Vt intellexit Chrysis me
perlegisse totū conuitiū: solent inquit fieri: & præcipue

in hac ciuitate : in qua mulieres etiam lunā deducunt.
Itaq; hui? quoq; rei cura agitur:rescribe blandius domi
næ aīumq; cādida humanitate restitue. Verum. n. fate
dum:ex qua hora iniuriā accepit:apud se non est. Liben
ter quidē parui ancillæ:uerbaq; codicillis talia imposui
Olienos Circæ salutē. Fateor domia me sæpe peccasse.
nam & homo sum:& adhuc iuuenis. nunq̄ tamen ante
hunc diem usq; ad mortē deliqui. habe inquā confiten
tem reum. quicquid iusseris merui. proditionē feci: ho
mines occidi:templum uiolauī. in hæc facinora quære
suppliciū. siue occidere placet: ferro meo uenio. siue uer
beribus contenta es:curro nudus ad dominā. Id tantum
memento non me sed instrumēta peccasse. paratus mi
les arma nō habui. quis hæc turbauerit nescio. forsitan
animus antecesserit morā corporis: forsitan dum omni
concupisco uoluptatem tempore: consumpsi. non inue
nio quod feci. Paralytim tamen cauere iubes:tanquam
maior fieri possit: quæ abstulit mihi per quod etiam te
habere potui. Summa tamen excusatiōis meæ hæc est:
placebo tibi: si me culpam emendare dimiseris.

Nobilis æstiuas platanus diffuderat umbras:

Et baccis redimita daphne: tremulæq; cupressus:

Et circumtonsæ trepidanti uertice pinus

Has inter ludebat aquis errantibus amnis

Spumeus: & querulo uexabat rore capillos.

Dignus amore locus. testis siluester Iasdon

Atq; urbana progne. quæ circum gramina fusa

Ac moles uiolas. cantu sua rura colebat.

Fremebat illa resoluta marmoreis ciuibus aureum tor
tum: myrtoq; florenti quietum uerberabat. Itaq; ut me

uidit: paululū erubuit: hesternæ scilicet iniuriæ memor
 deinde ut remotis omnibus secundū inuitantem conse
 di: ramum super oculos meos posuit: & quasi pariete in
 teriecto audacior facta: quid inquit paralytice: & quid
 hodie totus uenisti? rogas inquam ergo potius quam
 temptas? totoq; corpore in amplexū eius immissus: non
 precantis usq; ad satietatem osculis fruor. Quod solum
 igitur saluo pudore poteram cōtingere: langorē putauī:
 conditusq; lecticulo totum ignem furoris in eam con
 uerti: quæ mihi omniūue malorum causa fuerat.

Ter corripui terribilem manu bipennem:
 Ter languidior colliculi repente thyrsō
 Ferrum timui: quod trepido dabat male usum.
 Nec iam poteram: quod modo conficere libebat.
 Namq; illa metu frigidior rigente bruma
 Confugerat in uiscera mille operta rugis.
 Iam non potui supplicio caput aperire
 Sed furciferæ mortifero timore lusus
 Ad uerba magis quæ poterant nocere fugi.
 Erectus igitur in cubitū: ac fere oratione uexauī contū
 macē. quid dicis inq; oīum hominū deorumq; pudor?
 nam ne nominare quidem te inter res serias fas est: hoc
 de te merui: ut me in cælo positū ad inferos traheres?
 Illa solo fixos oculos diuersa tenebat.

Nec magis incepto uultus sermone mouetur
 Quam lentæ salices lassouē papauera collo.
 Nec min⁹ ego tam foeda obiurgatiōe finita poenitentiā
 agere sermōis mei cœpi: secretoq; rubore p̄fundi q̄ obli
 tus uerecūdiæ meæ tū ea parte corporis uerba cōtulerī
 quā ne ad cognitionē quidē admittere se uerioris notæ

hoies solent. Mox p̄fricata diuti? fronte: qd̄ aut̄ ego inq̄
mali feci: si dolorē meū natali cōuitio exonerai: aut qd̄
est q̄ in corpore humano uentri maledicere solem? aut
gulæ capitiq; etiam cum s̄apius dolet. quid? nū ut Vly
xes cum corde litigat suo?

Quid me spectatis constricta fronte Catones?

Damnatisq; nouæ simplicitatis opus?

Sermonis puri non tristis gratia ridet.

Quodq; facit populus candida lingua refert:

Nam quis concubitus ueneris quis gaudia nescit?

Quis petit in tepido membra colore thoro?

Ipse pater ueri doctus Epirus in arce

Iussit: & hanc uitam dixit habere deos.

Hac declamatiōe finita Gytona uoco: & narra mihi inq̄
frater: sed eā si de ea nocte: q̄ te mihi Ascylos subduxit
usq; iniuriā uigilauit? an content? fuit uidua pudicaq;
noctē? Tetigit puer oculos suos: conceptisq; iurauit uer
bis sibi ab Ascylo nullā uim factam: positoq; in limine
genū sic deprecatur sua uictima uersu.

Nymphæ Bacchiq; comes: quem pulchra Dione

Diuitibus siluis numen dedit: indytra paret

Cui lesos uiridisq; thasos: quem lydus adorat

Septifluus: templūq; tuis imponit hipeplis:

Huc ades: & Bachi tutor dryadūq; uoluptas:

Sed timidas admitte preces. non sanguine tristi

Perfusus uenio: non templis impius hostis

Admoui dextram: sed inops: & rebus egenis

Attritus: facinus non toto corpore feci

Quisquis inops peccat minor est reus. hac prece quæso

Exonera mentem: culpæq; ignosce minori.

407
Et quandoq; mihi fortunæ arriserit hora:
Non sine honore tuum patiar decus ibit ad aras:
Corniger & querulæ festus suis hostia lactens:
Spumabat pateris hornus liquor: & ter ouantem
Circa delubrum gressum feret ebria pubes.

Cū hæc ago: solertiq; cura deposito meo caueo: intrauit
delubꝛ an? laceratis crinib? atraq; ueste deformis: extra
que uestibulū me iniecta manu duxit: ac me iteꝛ in cel
lam sacerdotis nihil recusātē pduxit: impulitq; supra le
ctū: & arundinē rapuit ostio: iteꝛq; nihil respondentē
mulctauit. ac nisi primo quassata arundo impetū uerbe
rantis minuisset: forsitan ēt brachia mea caputq; fregis
set. Ingemui ego utiq; pp mascarpionē: lacrimisq; uber
tim manātib? obscuratū dextra caput sup puluinar icli
nauit. Nec min? illa fletu cōfusa altera pte lectuli sedit:
ætatisq; longe morā tremulis uocib? cœpit accusare. In
teruenit sacerdos: qd nos inquit in cellā meā tanq̄ ante
recēs bustū uenistis? O inqt Genotra hunc adolescentē
quē uides malo astro natus est. nanq; neq; puero puella
bona sua uendere potest. ad summā qualem putas esse:
qui de Circes thoro sine uoluptate surrexit?

Quidquid in orbe uides paret mihi: florida tellus
Cum uolo spissatis arefcit languida succis:
Cum uolo fundit aquas scopulis: atq; horrida saxa
Niliades iaculātur aquas. mihi pontus inertes
Summittit fluctus: zephiriq; tacentia ponunt
Ante meos sua flabra pedes. mihi sua flumina parent.
Hircanæq; tigres: iussi & seruire dracones.
Quid leuiora loquar? lunæ descendit imago
Carminib? deducta meis: trepidusq; furentes
Flectere phoebus equos reuoluto cogitur orbe.

Tantum dicta ualent. tauroꝝ flamma quiescit
Virgineis extincta sacris. phoebeia Circe
Carminibus magicis socios mutauit Vlyxis
Protheus esse solet quidquid libethis ego callens
Artibus idæos frutices in gurgite sistam:
Et rursus fluuios in summo uertice ponam.

Inhorruui ergo tali fubulatiōe conterrit? anūq; diligētī?
inspicere incœpi. Ergo Genotra exclamat impio para te
mox incincta quadrato pallio cucumã ingentē foco ap
posuit: deterfisq; curiose manibꝫ inclinauit se in lectū:
ac me semel iteq; basiauit: simulq; pannū de carnario
detulit furca: in quo faba erat ad usū reposita. Vt soluit
ergo licio pannū: partem leguminis sup mensā effugit:
iussitq; me diligēter purgare. Seruio ego impio: granaq;
sordidissimis putaminibꝫ uestita curiosa manu segrego
At illa inertia meam accusans improbat. tollit: dentibꝫ
que folliculos perite spoliat: atq; ī terram ueluti musca
rum imagines despuit. Mirabile quidem paupꝫtatis in
genium: singularēq; rerum quasdam artes.

Indum non fulgebat ebur quod inhæserat auro:
Nec iam calcato radiabat marmore terra
Muneribus delusa suis. sed crate saligna
Impositum cereris uacua nemus: & noua terræ
Pocula: quæ facili uilis rota fixerat actu.
Hinc molli scille latus: & de candice lento
Vimineæ lances: maculataq; testa lyæo:
Et paries circa palea satiatus inani:
Fortuitoq; luto clauus numerabat agrestes:
Et uiridi iunco gracilis pendeat arundo.
Præterea quæ fumoso suspensa rigillo

168
Conseruabat opes humilis casa mitia seruo

Inter adoratas pendebat texta coronas

Et timbræ ueteres: & passis ima racemis.

Qualis in actæa quondam fuit hospita terra

Digna sacris Hecates: quam musa loquentibꝰ annis

Baccineas ueteres uiuando tradidit æuo.

Tum illa carnis etiam paululū delibat: & dum coæqua

le natalium suorum synciput in carnariū furca reponit:

fracta est putris sella: quæ staturæ altitudinē adiecerat:

anumq; pondere suo deiectam super focum mittit: fran

git ergo ceruix cucunæ: ignemq; conualescentē restin

guit: atque totam faciem excitato funere perfudit. Con

surrexi equidem turbatus: anumq; non sine risu erexi.

Itaq; ad casæ ostiolū processi: & ecce anseres sacri impe

tum in me faciūt: cædoq; ac ueluti rabioso stridore cir

cunsiunt trepidantē. atq; alius tunicam meam lacerat

alius uincula calciamentorꝰ resoluit ac trahit: unus etiā

dux ac magister sæuiciæ nō dubitauit crus meum serra

to uexare morsu. Oblitus itaq; nugarum pedem men

sulæ extorsi: cœpiq; pugnacissimū animal armata elide

re manu. nec satiatus defunctorio ictu morte me anse

ris uindicauit.

Tales herculea stymphalidas arte coactas

Ad cælum fugisse reor. peneq; fluentes

Harpyias: cum furtiuo maduere ueneno

Fallaces epulæ. tremuit perterritus æther

Planctibus insolitis: confusaq; regia cæli.

Cū protuli anserē: anus ut uidit tam magnū æque sustu

lit clamorē: ut putares iterum anseres limen intrasse.

confusus itaque & nouitate facinoris attonitꝰ quærebā

quid excanduisset: aut quæ anseris potius quam mei misere
retur. At illa complosis manibus scelerate inquit & loque
ris: nescius quam magnam flagitium admiseris. Occidisti Pria
pi delicias: anserem omnibus matronis acceptissimum. Itaque ne
te putes nihil egisse: si magistratus hoc scierit: ibis in cru
cem. polluisti sanguine domicilium meum inuiolatum. feci
sti ut me quisquis uoluerit inimicus sacerdotio pellat.

Quisquis habet nummos secunda nauiget aura:

Fortunamque suo temperet arbitrio.

Vxorem ducat Danaen: ipsumque licebit

Acrisium iubeat credere quod Danaen.

Carmina componat: declamet: concrepet: omnis

Et peragat causas: sitque Catone prior:

Jurisconsultus paret non paret habento

Atque esto quidquid Seruius & Labeo.

Multa loquor: quid uis nummis presentibus opta:

Et ueniet. clausum possidet arca Iouem.

Τελοσ

Handwritten signature

Handwritten signature

A B C D cheo 5 ad hinc 2

Inc. 271

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in approximately 12 horizontal lines.

